

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ KADINLARIN
MÜLTECİLİK DENEYİMİ

NURGÜL ELÇİK

2501071017

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MURAT METİNSOY

İSTANBUL – 2019
TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI**

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NURGÜL ELÇİK **Numarası** : 2501071017
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER **Danışmanı** : DOÇ. DR. MURAT METİNSOY
Tez Savunma Tarihi : 29.07.2019 **Saati** : 15.00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ KADINLARIN MÜLTECİLİK DENEYİMİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. MURAT METİNSOY		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZGÜN AKDURAN EROL		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ AYŞE GÜL ALTINAY		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. GİZEM BİLGİN AYTAÇ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ELİF MAHİR METİNSOY		

ÖZ

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ KADINLARIN MÜLTECİLİK DENEYİMİ

NURGÜL ELÇİK

19 Milyondan fazla insanın evini terk etmek zorunda kaldığı Suriye Mülteci Krizi dünya tarihinin en büyük krizlerinden biridir. Mültecilik deneyimi, göç eden kişilerin kişisel tarihlerinde bıraktığı etki ve ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, politik tarihlerinde bıraktığı etki itibarıyla kişiler ve ülkeler açısından önem arz etmektedir. Bu deneyim Geçici Koruma Kapsamında kalan 4 milyona yaklaşan Suriyeli mülteci sayısı ile Türkiye için de yapısal eksikliklerini ve geleceğe dair planlamalarını analiz edebilmesine olanak tanıyan bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada genel olarak mültecilik deneyimi, yerinden edilme, göç, sosyal uyum, egemenlik başlıkları üzerinden tartışıldıktan sonra, aynı başlıklar Türkiye’de mültecilik deneyimi ve Türkiye’deki Suriyeli mülteci kadınlar özelinde yorumlanacaktır.

Çalışmada aynı zamanda 2019 yılında, sahada Suriyeli kadın mültecilerle yaptığımız derinlemesine mülakatlardan çıkan sonuçlara yer verilip, Suriyeli kadınların mültecilik deneyimlerini dokümente edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Mülteciler, Suriyeli Sığınmacılar, Sosyal Uyum, Suriyeli Kadınlar

ABSTRACT

SYRIAN WOMEN’S EXPERIENCE ON BEING REFUGEE IN TURKEY

NURGÜL ELÇİK

The Syrian Refugee Crisis, where more than 19 million people have had to leave their homes, is one of the biggest crises in world history. The experience of refugees has importance for individuals and countries by the impact of the migrants on their personal history and the impact on the social, cultural, economic and political history of the countries. These experiences should be evaluated with the number of Syrian refugees approaching 4 million remaining under Temporary Protection, which allows for Turkey as an opportunity to analyze the structural deficiencies and future planning.

In this study, after the overall refugee experience are discussed the issues of displacement, migration, social integration, sovereignty; the same issues will be reviewed as specific to the refugee experience in Turkey and the Syrian refugee women in Turkey.

The study is also included the results of in-depth interviews conducted with Syrian women refugees in 2019 and documented the experiences of Syrian women.

Keywords: Syrian Refugees, Syrian Ayslum Seekers, Social Cohesion, social integration, Syrian Women

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye’deki mültecilik ve kadınlık deneyiminin Suriyeli kadınlar açısından nasıl deneyimlendiği irdelenmeye çalışılmıştır. Bu deneyimin Suriyeli kadınlar açısından çeşitli biçimleri, karşı karşıya kalınan sorunlar, çözüm önerileri gibi temel başlıklar üzerinden değerlendirildikten sonra, bu sorun ve çözüm önerilerinin ataerkil pazarlık, gündelik hayatta mücadele biçimleri ve kadın temsili ile ilişkisine değinilmiştir. Çalışmamızda kütüphane araştırmasına ek olarak 31 kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve çalışmanın ilgili bölümlerinde kadınların görüşlerine referans verilmiştir.

Tezimiz aracılığı ile amaçlanan, tüm alanlarda kadınlara özel politikalar geliştirmenin sosyal uyuma katkısını ve bu katkı aracılığı ile bu uyumun toplumsal barışa etkisini göstermektir.

Bu tez, yüksek lisansı takiben 13 yıl boyunca hayatımla ilişkilene serüvenime, usul usul iyileşme dönemime çeşitli hallerde tanık olmuş ve aslında kariyer ile yaşama hevesi arasında ince bir dengenin kurulduğu zamanda ortaya çıkabilme başarısına erişmiştir. Tezim, bu güzel seyri itibarıyla şahsi tarihim açısından önem arz etmektedir. Tezim, 13 yıl sonrasında temyizi mümkün olmayan bir şahsi cezaya dönüşmeye evrilmişken, hayatımın dengeye eriştiği bu dönemde onu başka bir hayat muhasebesiyle kotarabildiğim için öncelikle kendime naif bir teşekkürü borç bilmekteyim, zira bu tez, insan yüreğimin haritasını çıkartırken kendimi ezmeden eyleyebildiğim şeylerin özeti olarak hayatıma eklenmiş bulunmaktadır. Tezimi bunca zaman sonrasında yazma ve hayatımı tımar etme hevesimle odasına gittiğimde herhangi bir önyargıdan azade şekilde beni dinleyerek, bolca heveslendirerek akademik uğraşıma ve bu akademik uğraşım aracılığı ile yaşamımdaki sevinç savunusuna katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Murat Metinsoy’a, derinlemesine görüşmelerimizde birlikte olmanın keyfini yaşatarak gönlümü genişleten kadınlara, beni hep yaşamı sevmekten yana destekleyen canım annem ve babama ve akademik bir uğraşı kendime hezeyan haline getirmeden ve yaşadığım hayatın rehinesi olmadan ondan nasiplenebilmeme yönelik yol göstericim

olan can arkadaşlarım Toprak’a, Deniz’e, Müge’ye, Selma’ya, Selda’ya ve Emrah’a can-ı gönülden teşekkürlerimi sunmak, gösterdikleri bu destek ve dayanışmanın hayatım üzerindeki etkisi dolayısı ile müteşekkîr olduğumu yinelemek isterim. Bu tezi kendime ve hayata teşekkürü dönüştüren herkese sevgilerimi yolluyorum. Bu tez, kendi kendisinin ve başka kadınların yurdu olmaya niyet etmiş bütün kadınlara ithaf edilmiştir.

İstanbul, 2019

Nurgül Elçik

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TABLolar/GRAFİKLER LİSTESİ	xxii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL TANIMLAMA: GÖÇMEN, MÜLTECİ, Sığınmacı, MISAFİR

1.1. Temel Kavramlar.....	6
1.1.1. Mülteci	6
1.1.2. Sığınmacı.....	9
1.1.3. Göçmen, Sığınmacı, Mülteci.....	10
1.1.4. İltica.....	11
1.1.5. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler	12
1.1.6. İkincil koruma	12
1.1.7. Şartlı mülteci	14
1.1.8. Geri Göndermeme ilkesi	14
1.1.9. Geçici Koruma Kavramı	16
1.1.10. Misafir Olma Hali ve Suriyeli Mülteciler	18
1.2. Destekleyici Ek Tanımlar.....	20
1.2.1. Gönüllü Geri Dönüş	20
1.2.2. Üçüncü Ülkeye Yerleştirme	20
1.3. Mülteci Hukuku ve Türkiye	21

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, MÜLTECİLİK VE YERİNDEN EDİLME

2.1. Göç ve Yerinden Edilme	24
2.2. İnsan Onuru ve Yerinden Edilme.....	29
2.3. Mültecilik ve Egemenlik	33
2.3.1. Irksız Irkçılık ve Mültecilik	35
2.4. Göçmenlik, Irkçılık, Ayrımcılık.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM UYUM POLİTİKALARI

3.1. Sosyal Uyum	41
3.2. Etkili Bir Uyum Politikasının Asgari Standartları	44
3.2.1. Vatandaşlık.....	50
3.2.2. Ekonomik Entegrasyon	55
3.2.3. Barınma	64
3.2.4. Sosyal Dışlama.....	68
3.2.5. Eğitim.....	73
3.2.6. Sağlık.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SURIYELİ KADIN MÜLTECİLER

4.1. Uluslararası Alanda Göç ve Kadın.....	88
4.1.1. İnsani Güvenlik ve Devletin Güvenliği.....	88
4.1.2. Mültecilik, Savaş ve Tecavüz	89
4.1.3. Klasik Güvenlik Anlayışına Alternatif Olarak İnsani Güvenlik Kavramı.....	92
4.2. Göç ve kadınlık	95
4.2.1. Göç Etmiş Kadınlarda Kadınlık Deneyimi	95
4.2.2. Göç öncesinde kadınlık deneyimi	98
4.2.3. Göç sonrasında kadınlık deneyimi	99
4.3. Mülteci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar.....	105
4.3.1. Sağlık Alanında Yaşanan Sorunlar	111
4.3.2. Göç, kadın ve Yoksulluk İlişkisi.....	115
4.3.3. Çocuk Yaşta Evlilik	120
4.3.4. Suriyeli kadınların ikinci Eş Olarak Türkiyeli Erkeklerle Evlenmesi/Evlendirilmesi Sorunu.....	125
4.4. Suriyeli Kadınlara Yönelik Sosyal uyum Stratejileri.....	128
4.4.1. Sosyal Uyumun Önündeki Engeller.....	128
4.4.2. Kadın ve hane ilişkisi üzerinden Kadınların Barınma Sorunları	131
4.4.3. Mültecilik ve Kadın İstihdamı	136
4.4.5. Suriyeli Kadınların Karşı Karşıya Kaldıkları Şiddet Olgusu.....	139
4.4.6. Sosyal Dışlanma.....	144
4.5. Kadın ve Göç İlişkisine Feminist Yaklaşım.....	148

4.5.1. Feminist Duruş Noktası.....	148
4.5.2. Suriyeli Kadınların Baş Etme Stratejileri ve Mücadele	151
4.5.3. Ataerkil Pazarlık ve Suriyeli Kadınlar	159
4.6. Suriyeli Kadının Sosyo-Politik Temsili	162
4.6.1. Kadının Politik Temsili	165
4.6.2. Medyada Kadın Temsili	168
SONUÇ.....	178
KAYNAKÇA	197
EKLER.....	223

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: İl Göç İdaresi Verilerine Göre Suriyelilerin En Yoğun Yaşadıkları Şehirler	66
Tablo 3.2: Yaşlara göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranları	74
Tablo 4.1: Kayıtlı Suriyeli Nufusu	107
Tablo 4.2: Ülkelere Göre Çocuk Yaşta evlilik Oranları	122
Tablo 4.3: 01.12.2012-01.12.2017 Tarihleri Arasında Ulusal Basında Yayımlanan Haber Sayısı (Konularına göre)	173
Tablo 4.4: 01.12.2012-01.12.2017 Tarihleri Arasında Yerel Basında Yayımlanan Haber Sayısı (Konularına göre)	174

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Türkiye’de Yabancılarla Verilen Suriyelilere Verilen Çalışma İzinleri Oranları	57
Grafik 3.2: Cinsiyete Göre Suriyelilere Verilen Çalışma İzni Oranları	58
Grafik 4.1: BM Raporuna Göre Suriyeli Kadınların Evlendirilme Yaşı	125
Grafik 4.2: Cinsiyete Göre Suriyelilere Verilen Çalışma İzni Oranları	138

KISALTMALAR LİSTESİ

ABÖ	: Afrika birliği Örgütü
AFAD	: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASAM	: Sığınmacı ve Mültecilerle Dayanışma Derneği
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CEDAW	: Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın önlenmesi Sözleşmesi
CSGB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
DRC	: Danish Refugee Council
ECHO	: Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GÖÇMER	: Polis Akademisi Başkanlığı Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi
HASUDER	: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İBGİG	: İç İşleri Bakanlığı göç İdaresi Genel Müdürlüğü
KAMER	: Kadın Merkezi
KDK	: Kamu Denetçiliği Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
PİCTES	: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
SDP	: Sağlıkta Dönüşüm Programı
STK	: Sivil Toplum Örgütü
SUT	: Sağlık Uygulama Tebliği
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
UN Women	: Birleşmiş Milletler Kadın Birimi
UN	: Birleşmiş Milletler

UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
Vb.	: ve benzeri
WHH	: Welt Hunger Hilfe
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YUKK	: 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar, maruz kaldıkları politik baskılar, ekonomik zorluklar, zor doğa koşulları, daha iyi koşullarda yaşama isteği, yeni bir sosyal çevre edinme ve genel olarak güvenli bir ortam ihtiyacı gibi sebeplerle göç etmişlerdir. Güvenli yer bulabilme, yaşanılan yerde karşılaşılan baskı, kıtlık, doğal afet ve savaşlar gibi sebeplerle oluşan göç olgusu, neredeyse insanlık tarihi ile birlikte başlamıştır (Barnes 2001:17). İnsanların güvenli yer bulma ihtiyacı insanları mekânlar ve coğrafyalar arasında hareketliliğe zorlamıştır. Bu sebeple ‘göç’, insanların iki mekân/coğrafya/ülke arasında hareketliliği ve bu hareketler sebebiyle ortaya çıkan nüfus dinamiği olarak tanımlanabilmektedir (Kara ve Korkut, 2010).

Göç olgusunu açıklamak için çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Göç kavramını farklı boyutları ile ele alan için bu kuramlar “ekonomik göç teorisi”, “tarihsel yapısalci kuramı” ve “göç sistemleri kuramı” şeklinde adlandırılmıştır (Kaya: 2017). Bu üç teoriyi kısaca özetleyecek olursak:

Ekonomik Göç Kuramı’nda göç motivasyonu maliyet hesabı üzerinden tanımlanarak göçün, nüfusu yoğun ve gelir düzeyinin düşük olduğu yerden, nüfusu seyrek ve gelir düzeyinin yüksek olduğu yere doğru seyrettiğini belirtmektedir (Castles vd, 2008: 30; İçduygu vd., 2001 :41).

Toplumsal Tarihselci Teoride ise göç işçi hareketliliği üzerinden açıklamakta ve bu hareketliliğin sebebinin kapitalist sistemin ucuz emek ve ekonomi odaklı yaklaşım olduğu belirtmektedir (Castles, Miller, 2008: 34-35).

Son olarak Göç Sistemleri Kuramı’na göre, göç kararında toplumsal etkilerin önemi vurgulanmakta, devletlerarası ilişkilerin, sosyal ve toplumsal bir varlık olarak insanın etkisi de bu karara dâhil edilmektedir. Bu kuramda, göç durumunun göç alan ve göç veren ülke ya da bölge arasındaki önceden var olan ilişki ve ağlarla ilintili olduğunu belirtilmektedir.

Göç sırasında ve sonrasında karşılaşılabilecek riskleri Ali Tolga Özden “Türkiye’yi Bekleyen Büyük Tehlike” makalesinde şu şekilde özetlenmiştir.

- “1- Göç bölgesinde büyük miktarda insani yardım ihtiyacının ortaya çıkması (gıda, ilaç, temiz su, hijyen malzemeleri vb.),
- 2- Göç bölgesinde mülteci durumunda kalması muhtemel afetzedeler için acil ve geçici barınma ihtiyacı (çadır, prefabrik barınak vb.),
- 3- Gerek göç bölgesinde gerekse ülke sınırlarında ciddi güvenlik problemlerinin ortaya çıkması,
- 4- Göçün nedenlerine yönelik ve göçün yaşandığı ülke ile diplomatik sorunların oluşması,
- 5- Yöre insanının yaşanan göç hareketi nedeniyle karşılaşması muhtemel ekonomik, sosyal ve güvenlik temelli sorunları,
- 6- Göç dalgasının ve ortaya çıkan mültecilerin Türkiye genelinde yaratacağı sosyal ve ekonomik etkiler” (Özden, 2011: 17)

Özden tarafından tanımlanmış bu sorunlar barınma, temel ihtiyaçların karşılanması, güvenlik ve ülkeler arası ilişkilere odaklanmaktadır. Göç sonrasında çıkabilecek bu sorunların önemi, göç sonrası düzenlemeler gibi uzun erimli çalışmalar şeklinde değil, acil eylem planı üzerinden yürütülmesinin gerekliliğidir. Bu aşamadaki başarı ülkelerin göç öncesindeki yapısal yetkinliklerine bağlıdır ve bu aşamadaki önlemlerin yeterli olmaması salgın hastalıkların ortaya çıkması, çadırlara ırkçı saldırılarda bulunulması, göç edenlerin tacize uğraması gibi ülkede iç karışıklığa sebep olabilecek sonuçlar da doğurabilmektedir.

Tarih boyunca göç nedeniyle yaşanan nüfus hareketlerine baktığımızda, en önemlilerin Avrupa köle ticareti, 19. yüzyıl sonunda imparatorlukların dağılması ve ulus devletlerin kurulması olduğu söylenebilir. Uluslararası devlet ve yurttaşlık açısından ele alındığında ise, ulus devlet öncesi tebaa ya da halk olarak tanımlanan kitlenin ulusa dönüşmesinin göç tarihi açısından belirleyici olduğu görülür (Usanmaz, 2009: 13). 80’li yıllardan itibaren de AB politikaları, ülkeler arası ilişkilerdeki ekonomik etkiler, ülke içi istihdam politikalarında yaşanan değişimler ve dünyada milliyetçiliğin yükselmesi ile göç, ulus devlet ve milli kimliğin karşısına bir tehdit olarak görülmeye başlamıştır (Usanmaz, 2009: 13). 90’lı yıllarda, mülteci krizi açısından en önemli olay, Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında ülkelerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve Bosna Hersek savaşıdır. 1992 Bosna Hersek savaşıyla birlikte yoğun bir mülteci krizi yaşanmıştır. Toplamda yaklaşık 2.6 milyon

kişinin yerinden edilmesiyle sonuçlanan savaş, Bosna Hersek'e komşu olan ve kültürel ortaklığı sebebiyle göç alan ülkeler açısından önemli bir mülteci krizi yaşanmıştır (Yazıcı, Düzkaya, 2017: 430).

İnsanlar siyasal, ırksal, dinsel, ekonomik vb. baskılar sebebiyle binlerce yıl önceden beri bir ülkeden diğerine göç etmiştir. Fakat modern milli devletlerin ortaya çıktığı 20.yy, iç savaş, iç çatışma, politik baskı ve işgal gibi siyasi ve militarist gerekçelerle yaşanan kitlesel göçlerden dolayı dünya tarihi açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Milli devletler ve özellikle milli devletlerin kuruluş aşamalarında yaşanan krizler, savaşlar, totaliter rejimlerin yarattığı baskılar, darbeler ve sömürgecilik 19. ve 20. yüzyılın nüfus hareketliliğinin temel sebeplerindendir (Düzkaya, 2017: 421). 20. yüzyılın dikta rejimlerine verilen özgürlükçü tepkiler ve politik isyanlar kitlesel ayaklanmaları doğurmuştur. Bu kitlesel ayaklanmalara tepki olarak gelişen devlet baskısından kaçanlar ve devlet ile isyancılar arasındaki gerilimin yarattığı iç savaştan kaçanlar da 20. yüzyıl mültecileri arasında yer almaktadır.

21. yüzyıl için de Ortadoğu'da yaşanan gelişme ve iç savaşlar, ülkelerarası çıkar çatışmaları ve küreselleşme sonucu ortaya çıkan dünya düzeninin değişme ihtiyacı da kitlesel göçler açısından önemli etkenlerdir. Bahsi geçen tüm bu sebepler ulus devletlerin şekillenmesinde, vatandaşlık, egemenlik ve devlet arasındaki ilişkilerin biçimlenmesinde etkili olmuştur (Şener, 2017: 13). “Modern dünyada ulusal devletlerin oluşumuna hizmet eden kültürel kimlikler, 21. yüzyılda yaşanan gelişmelerle adeta bir uzlaşma aracı olmaktan çok, egemen olmanın araçsallaşmış biçimini almış ve çatışmacı yaklaşımların temel nedeni haline getirilmiştir” (Bulut, Akın, Karakaya, 2016: 3018). Ülke ve dünya tarihi açısından önemli olan bu vakalar da mültecilik tarihi açısından belirleyici etkenlerdir. Bu güne geldiğimizde ise, 15 Mart 2011 tarihinde Suriye’de başlayan iç savaş 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en büyük insani krize örnek teşkil etmektedir.

Çalışmada kadınlık ve mültecilik ilişkisinde belirleyici dinamiklerin neler olduğu sorusuna yanıt alınmaya çalışılacaktır. Buradan çıkışla, çalışmanın birinci bölümünde temel kavramlara yer verildikten sonra sonraki üç bölümde yerinden

edilme ve sosyal uyum politikaları başlıkları üzerinden mültecilik deneyimi değerlendirilecektir. Çalışmanın dördüncü bölümünde birinci bölümde yer verilen kavram ve politikaların Suriyeli kadınlara yönelik politika ve uygulamalarla ilişkisine ve yorumlamasına değinilecektir. Suriyeli kadınların mültecilik deneyimine yoğunlaşılan 4. ve 5. bölümlerde, Suriyeli kadınlara yönelik sosyal uyum politikaları, istihdam, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel sosyal uyum bileşenleri üzerinden işlenecektir. Çalışmanın son üç bölümünde Türkiye’deki Suriyeli kadınların mültecilik deneyimine daha derinlemesine odaklanılarak Suriyeli kadınların göç öncesindeki, göç sırasındaki ve göç sonrasındaki sorunlarına ve çözüm önerilerine, Suriyeli kadınların sorunlar karşısında geliştirdikleri uyum stratejilerine ve bu stratejilerin feminizm ile ilişkisine yer verilecek, son olarak da Suriyeli kadınların sosyo-politik temsiline değinilecektir. Bu çalışma kapsamında kütüphane araştırmalarına ve kavram analizlerine yer verilmiş, ayrıca 31 Suriyeli Kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin yöntemine ilişkin detaylı bilgi aşağıda yer almaktadır.

Suriyeli mülteci kadınların mültecilik ve kadınlık deneyimlerine ilişkin bilgi edinilmeye yönelik bu çalışmada kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde, önceden belirlenmiş sorular aracılığı ile kadınların gözlem, duygu, bilgi ve tecrübelerine yönelik karşılıklı deneyim paylaşımları yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin, kadınların, şahsi bir akademik çalışmaya hizmet edecek bilgi toplama aracına indirgenmemesine önem gösterilmiştir ve bu çalışmanın karşılıklı deneyim aktarımı ve sohbet niteliğini kazanabilmesi için önlemler alınmıştır. Bu kapsamda anketin tüm detayları ve soruları önceden kadınlarla paylaşılmış, bu çalışmanın kadın mücadelesine destek verebilecek bir birikim olarak kullanılmasının olasılıkları tartışılmıştır.

Bu çalışmada kadınların hangi alanlarda sorun yaşadığına ve bu sorunları aşma stratejilerine odaklanılmıştır. Araştırma kapsamında kadınların deneyimlerini istedikleri gibi aktarmalarına olanak tanınması amacıyla açık uçlu, önceden yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Anket soruları kadınların yaş ve eğitim düzeyleri gibi demografik bilgilerden; kadınların sorunlarını tartıştıkları kısımdan ve

kadın dayanışması ve mücadeleye ilişkin fikirlerini paylaştıkları kısımlardan oluşmaktadır.

Derinlemesine görüşmeler Antakya’da yaşayan 31 kadınla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kadın grubunun seçilmesinin nedeni kadınların mülteci grupları içinde en dezavantajlı gruplardan biri olması ve kadın mücadelesinin mülteci kadınlarda nasıl ele alındığını anlamaya ilişkin bir ihtiyaç olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın Antakya’da gerçekleşmesinin sebebi ise dört senedir Antakya’da mültecilerle çalışıyor olmamın avantajıyla burada farklı kadınlara ulaşabilme kolaylığının olmasıdır. Aynı zamanda Antakya’da derinlemesine görüşmeler için gereken izinlerin alımı oldukça zor olmasına rağmen, bölgedeki ilişki ve deneyimlerimin sağladığı kolaylıkla ilgili izinleri almakta sorun yaşamamam da Antakya’yı seçmemde etkili olmuştur.

Derinlemesine görüşmelerde, görüşmelerin kayıt altına alınmasını istemeyen üç kişi hariç tüm görüşmeler kayıt altına alınmış ve tüm görüşmeler Arapça bilen bir sosyal çalışmacı, bir saha çalışanı ve bir tercüman eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler tercüman ve sosyal çalışmacı tarafından gözden geçirilerek Türkçe’ye çevrilmiş, araştırmacı tarafından çözümlenerek yorumlanmıştır. Görüşme kayıtlarında kadınların gerçek isimleri kullanılmamıştır. Kadınlara tezde verilecek isim kadınlarla birlikte kararlaştırılmış ve seçenekler içinden üzerinde uzlaşılan tanım ‘mücadeleci kadınlar’ olmuştur. Bu sebeple tüm kadınlar ‘mücadeleci kadın 1, 2....’ olarak isimlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL TANIMLAMA: GÖÇMEN, MÜLTECİ, SIĞINMACI, MİSAFİR

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Mülteci

Mültecilik kavramı uluslararası hukuk arenasına ilk kez 1930'larda yaşanan göçler ve bu göçlere çözüm bulmaya çalışan Milletler Cemiyeti aracılığı ile girmiştir. 1951'de Cenevre Sözleşmesi'nin (Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme) ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol'ünün imzalanması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile mültecilik meselesinin ilk kez uluslararası alanda tartışılması ve mültecilere koruma sağlanmasının gündeme alınması, mülteci hakları açısından önem arz etmektedir (Ergüven, Özturanlı, 2013: 1015).

Mülteciler ile ilgili önemli belgelerin başında 1951 yılında imzalanan ve mültecilerin hukuki durumuna ilişkin ilk uluslararası belge olma niteliği taşıyan Cenevre Sözleşmesi gelmektedir. 1951'de imzalanan Cenevre sözleşmesi sığınma hakkı temelinde devletlere bir yükümlülük vermemekte fakat mültecilerin sahip olduğu hakları ve bu hakların korunmasında devletlerin uyması gereken kuralları düzenlemektedir. Coğrafi ve tarihi sınırlamalar konularak düzenlenen ve devletlerin çekince koyarak kabul ettikleri bu sözleşmenin en önemli özelliği mülteci kavramının uluslararası hukuk bakımından bağlayıcı bir tanıma sahip olmasıdır (Savaşan, 2009: 13-34).

Cenevre Sözleşmesi'nde mültecilik hakkının elde edilebilmesi için temel koşul ve gereklilikler, mültecilik statüsünün kazanılmasından sonra edinilen hak ve ödevler tanımlanmıştır. Mülteci olgusu, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin (1951 Cenevre Sözleşmesi) 1. Maddesi ile şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti, veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaş olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeni ile, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeni ile dönmek istemeyen şahıs(lar)dır” (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2005: 179)

Cenevre sözleşmesinin bu tanımı, haklı sebeplerin neler olabileceğini muğlak bırakarak, özgürlüğü herhangi bir sebep nedeniyle tehdit altında kalan kişileri kapsayıcı bir tanım geliştirme hususunda eksik kalmıştır ve “Mülteci statüsü; ırk, din, milliyet, özel bir sosyal gruba mensubiyet veya politik düşünceye sahip olma” koşullarına bağlanmıştır. Baskı ve zulüm altında olmak ön koşul kabul edilmiş, baskı ve zulüm haklı bir nedene dayandırılarak açıklama zorunluluğu getirilmiştir (Lordoğlu, 2017: 64). Bu tanım sıkıntısı dışında Cenevre sözleşmesinin uygulanmasında da çeşitli eksiklikler görülmektedir. Özcan bu eksiklikleri üye devletler arasında farklı uygulamaların olması ve uyumsuzluk yaşanması ve tüm ülkeler tarafından üzerinde uzlaşmış bir sığınma prosedür ve kriterlerinin olmaması şeklinde özetler. Aynı zamanda “sığınma hakkı kazanamayacak bireyler için ortak bir sözleşmenin bulunmaması, ev sahibi üçüncü ülke ilkesinin tesisi, Cenevre Sözleşmesi kapsamına giremeyen mültecilere sunulacak haklar ve külfet paylaşımı ve sığınmacı takip sisteminin oluşturulması” da Cenevre Sözleşmesi’nin eksiklikleri arasında sayılabilmektedir (Özcan, 2005: 91-92).

Cenevre Sözleşmesi’ndeki yeteriz tanım sıkıntısıyla birlikte, sözleşmedeki coğrafi ve tarihi sınırlamalardan dolayı önemli zorunlu göç hareketleri mültecilik düzenlemelerinin dışında kalmıştır. Bu yetersiz düzenlemelerden dolayı oluşan sıkıntıları ortadan kaldırmak için 1967 Protokolü hazırlanmıştır. Bu protokolde tarihi ve coğrafi sınırlamalar kaldırılmış ve 1951 Cenevre Sözleşme’nin eksiklikleri bu protokol aracılığı ile giderilmeye çalışılmıştır. Ancak Protokol sayesinde, Cenevre Sözleşmesini coğrafi sınırlama ile kabul eden ülkeler, coğrafi sınırlama uygulamasını

devam ettirme haklarını korumuşlardır. Ülkelere bu sınırlamayı devam ettirme hakkı tanımıştır (Peke, Sancar, 2001: 20).

Afrika Birliği Örgütü de, sömürgeci devletlere karşı ulusal bağımsızlık hareketlerinin bir sonucu olan mülteci göçleri sonrasında bir mülteci tanımı geliştirme ihtiyacı hissetmiştir. Afrika Birliği Örgütü'nün "Afrika birliği örgütü Mülteci sorunlarının özel yönlerini düzenleyen ABÖ (Afrika birliği Örgütü) Sözleşmesi" kapsamında, sözleşmenin 1 ve 2. maddelerinde mültecilik şu şekilde düzenlenmiştir.

"Bu Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde, "mülteci" terimi, ırk, din, milliyet, siyasi inanç ya da belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti yüzünden zulüm ya da haklı bir temele dayanan zulme uğrama korkusu nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve, söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da korkusu nedeniyle yararlanmak istemeyen, ya da, vatandaşlığı olmayan ve bu tür olaylar sonucu daha önce ikamet ettiği ülkenin dışına çıkmış olup, söz konusu ülkeye geri dönemeyen, ya da korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişi anlamına gelecektir." (ABÖ, 1974: Madde 1)

"Mülteci" terimi aynı zamanda, kendi mense ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, mense ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır" (ABÖ, 1974: Madde 14).

Bu tanımlardan görüleceği üzere sözleşme, Cenevre Sözleşmesi'nin eksikliğini giderici şekilde oldukça geniş kapsamlı bir mülteci tanımı geliştirmiştir. Tanıma, ırk, din, milliyet sebepleri ile birlikte politik baskı, zulme uğrama potansiyeli ve biçimlerinin, vatandaşlık-mültecilik arasındaki ilişkinin de dâhil edilmesi mültecilik tanımının kapsamını genişletmektedir.

Orta Amerika'da 1970-1980 yılları arasında ortaya çıkan hak ihlallerine bir tepki olarak imzalanan Cartagena Mülteciler Bildirisi de mültecilik tanımını yaparak, mültecilere ilişkin taahhütleri içermiştir. Bu tanıma göre mülteci:

"1984 Cartagena Mülteci Bildirisi "yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu gerekçeleriyle ülkelerinden kaçan kişilerin de mülteci kapsamı içine alınmasını tavsiye etmektedir." (Özcan, 2005: 21).

Türkiye mevzuatı, 1994 İltica Yönetmeliği'ne göre mülteci tanımı ise:

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” şeklinde tanımlanmıştır (Karacabey, 2017: 92).

Türkiye mevzuatında mültecilik ulusal ve uluslararası mültecilik olarak iki şekilde düzenlemiştir. Bu ayrım nezdinde, şayet bir mülteci göç ettiği ulus ile aynı milliyete sahipse ulusal mülteci; şayet sığındığı ülkeden farklı bir milliyetten geliyorsa uluslararası mülteci olarak tanımlanır (Ataman, 2003).

Tüm bu tanımlardan çıkışla, devletler bazında mülteci kabul edilebilmek ve bu kabul sonrasında çeşitli haklara sahip olabilmek için çeşitli kriterler mevcuttur. Çalık bu kriterleri altı ana başlıkta toplayarak şu şekilde özetlemiştir:

- “1- Kişi asıl ülkesinin dışında bulunmalı;
- 2- Gerçek bir risk söz konusu olmalı;
- 3- Ciddi zarar doğuracak bir eziyet olmalı;
- 4- Başarısız bir devlet korumasından kaynaklanmalı;
- 5- Söz konusu risk kişinin medeni ve siyasi hallerle bağlantılı olmalı(ırk, din, uyruk, herhangi bir sosyal gruba üye olma ya da politik düşünce);
- 6- Kişi koruma ihtiyacı içerisinde olmalıdır.” (Çalık, 2015: 138)

1.1.2. Sığınmacı

Sığınmacının mülteciden temel farkı, sığınmacının henüz resmi bir statü elde etmemiş olmasıdır. Uluslararası korunma talebiyle ülkelere hukuki bir statü olan mültecilik başvurusunda bulunmuş sığınmacılar, mültecilik statüleri değerlendirme aşamasında bulunan kişilerdir. Bu ‘arada’ olma hali de, henüz hukuki bir statü kazanmamış olma durumlarından dolayı daha çok siyasi, toplumsal ve fiili bir durumu ifade eder. ve “Sığınmacı Resmi statüleri değerlendirme aşamasında olan sığınmacılar, bu süreç içerisinde menşei ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve temel haklarının korunması gerekir”.

1994'te "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkına Yönetmelik" yayınlanmıştır. Sığınmacı ve mülteci tanımı bu yönetmelikte ayrı ayrı tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre sığınmacı tanımı:

"ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"

İlgili yönetmelikte, yukarıdaki tanıma "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadesinin eklenerek mülteci tanımı genişletilmiştir. (Resmi Gazete, 2013: Md. 62)

Buraya kadar verilen tanımları özetleyecek olursak göçmen temel yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla, kendi isteğiyle başka bir ülkeye göç eden kişidir. Mülteciler ve sığınmacılar ülkesini politik baskı, ekonomik zorluklar, iç savaş gibi çeşitli zorunlu sebeplerle terk etmek zorunda kalan kişilerdir. Fakat yukarıda özetlendiği üzere, sığınmacının iltica talebi devletçe kabul görmemiş iken, mültecinin talebi devlet tarafından onanmış ve kişi yasal olarak mülteci statüsü kazanmıştır.

1.1.3. Göçmen, Sığınmacı, Mülteci

Göçmen, sığınmacı ve mülteci arasındaki temel fark ise, göçmen için bir zorunluluk sebebiyle değil, yaşam koşullarını iyileştirmek için yer değiştirme söz konusuyken; mülteci ve sığınmacı çeşitli zorunlu sebepler dolayısı ile ülkesini terk ederek başka bir ülkeye göç eden kişidir (Petersen, 1975: 17). Mülteci ve sığınmacı göçmen olarak tanımlanmakla birlikte, her göçmen kişi sığınmacı ve mülteci olarak tanımlanmamaktadır. Bununla birlikte sığınmacılık, mültecilik ve yerinden edilme açısından temel fark şudur. Zorunlu göçte kişilerin ülkelerinde yaşamaya devam etmesi söz konusuyken, sığınmacılıkta ulusal sınırların geçilerek başka ülkeye iltica

edilmesi söz konusudur. Mültecilik ise iltica talebinin devlet tarafından onaylanarak kişinin mülteci statüsü kazanmasıdır. Yerinden edilme ve mültecilik arasındaki temel fark bu iki terimin hukuki statülerinden kaynaklanır. Ülke içinde yerinden olmanın hukuki statüsü yok iken, mülteciliğin gerek ulusal gerek uluslararası düzlemde hukuki bir statüsü mevcuttur. Bunun bir sonucu olarak da “Sığınma ve mültecilik uluslararası bir sorun sayılıp, uluslararası protokoller ve sözleşmelerle mülteci sorunsalı çözülür. Oysa ülke içinde yerinden olmuş kişilerin sorunları ulusların bir iç sorunu olarak görülerek, ulus-devletlerin egemenlikleri içerisinde çözümler üretilir.” (Yükseker, 2006:18)

Bu kısımda yukarıda belirtilen tüm bu kavramların aynı zamanda siyasi bir terminoloji olarak farklı bir işleyişi olduğunu, siyasi bir kategori olarak mültecilik ile hukuki bir kategori olarak mülteciliğin farklı bir ifadesi olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü bu kategoriler aynı zamanda siyasal kategoriler olmasından dolayı zamana, mekâna, ülkenin siyasi tarihine ve sınıfsal yapısına, devletin ve halkın yabancı algısına göre farklılık göstermektedir ki bu mülteciliğin siyasi yorumunu ifade eder. Bunun dışında mültecilik ulusal ve uluslararası hukuki düzlemde tanımlanmış ve bu tanım kapsamında mültecilere çeşitli hak ve ödevler verilmiştir. Zira “Terim her zaman tam olarak bir toplumsal gerçekliğe değil, daha çok bir temsile gönderme yapmaktadır.” (Arslan, 2017: 1). Buna göre, misal bir Suriyelinin kirli, cahil, ülke kültürü için tehdit oluşturan bir unsur olarak ifade edilmesi, bu tanımlamaların dayanaklarından bağımsız olarak Suriyelilerin Türkiye’deki imajı ile ilişkilendirilir.

1.1.4. İltica

Ülkelerini terk etmek zorunda kalarak başka bir ülkeye göç eden kişilerin tamamına ilticacı denilmekle birlikte hukuki mevzuatta iltica daha detaylı şekilde tanımlanmıştır. İltica, bir kişinin yaşadığı ülkeyi, herhangi bir baskı, zorluk, maruz kaldığı ayrımcılık sebebiyle zorunlu olarak terk etmesi ve başka bir ülkeye giderek o devletten koruma talep etmesidir. Cenevre Sözleşmesi’nde iltica hakkı ideolojik, cinsel tercih, bir gruba aidiyet gibi unsurları içermesi bakımından önemlidir.

“iltica hakkı; ilgili kişi için Devlet dışı aktörlerden kaynaklanan ya da doğrudan Devlet kaynaklı olmayan veya siyasi saiklerden değil kişinin dini tercihi, ideolojik aidiyeti, ırkı, cinsel tercihi ya da herhangi bir sosyal gruba aidiyetinden kaynaklanan bir tehdit varsa o kişi için / ilticacı statüsü verilir.”

Cenevre Sözleşmesi’ndeki eksikliklerin giderilmesi, Türkiye’ye artan iltica talepleri ve uluslararası sözleşmelerle iç mevzuat arasında çıkan ikiliklerin giderilmesi amacıyla çıkartılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), TBMM tarafından kabul edilmiş ve 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. YUKK iltica açısından yeni düzenlemeler yapması bakımından önemli bir düzenlemedir. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre başvuru sahibi uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş kişidir (YUKK, 2014: Madde 3).

1.1.5. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler

Yukarıda belirtilmiş sözleşmelerde tanımlanmış mülteci tanımlarına uyan fakat ‘asıl ülkesi dışında bulunma’ şartını sağlamayan kişiler mevcuttur. Yani bir kişi ülke sınırları içinde başka bir yere göç etmeye zorlandı ise bu kişi ‘ülkesinde yerinden edilmiş kişi’ olarak tanımlanır ve bu kişiler kendi ülkelerinde yerinden edilmiş kişilerdir. BM tarafından bu kişilerin ülke içinde göç aşamalarında hak ihlallerine maruz kalmamaları için gerekli tedbir ve ilkeler; hak ve güvenceler tanımlanmıştır. “BM Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeleri”nin giriş kısmında, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler aşağıda alıntılanıldığı biçimiyle tanımlanmıştır.

“Zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplar.” (BM, 1998: Madde 14)

1.1.6. İkincil koruma

1994 Yönetmeliği’nde ‘ikincil koruma’ statüsü yer almamaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ise bu eksikliği görerek şartlı mülteci ve ikincil

koruma kavramlarını düzenlemiştir. Özetle denilebilir ki 1994 Yönetmeliği'nde yer alan sığınmacı statüsünün yerini şartlı mülteci statüsü almıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda, yine coğrafi sınırlama kapsamında uluslararası koruma statüsü üç ayrı kategoride tanımlanmıştır: “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma”. Kanunda yer alan tanıma göre ikincil koruma “mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyenlere verilen statü” olarak tanımlanmıştır (Ergüven, Özturanlı, 2016: 1037). Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki tanım eksikliğini yarattığı eksikliği gidermek amacıyla “Mülteci ve İkincil Koruma Statüsü Yönergesi 2004 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Bu yönerge, 1994 tarihli yönergede yer almayan ikincil korumaya dair bir tanım yaparak, 1994 yönergesinde mülteci kapsamına girmeyen kişilere sunulan hakları da düzenlemiştir. Yönerge, Avrupa dışından geldiği için geri gönderilme riski yaşayan göçmenlerin ülkede kalma koşullarını düzenlemesi açısından önemlidir.

Yukarıdaki bilgiler temelinde YUKK Madde 63'te ikincil koruma tanımı ve şartları aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, Olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” (YUKK, 2014: 63)

Özetle, Karacabey'in belirttiği gibi “İkincil koruma tanımlaması, iltica kapsamını bir adım daha ileri götürerek daha önce tanımlanması mümkün olmamış durumlarda ortaya çıkacak olan gelecekteki değişik göçmen durumlarına karşın bir önlem olarak geliştirilmiş ve tehlike altındaki göçmenlerin korunmasını öngörmüştür.” (Karacabey, 2017: 58)

1.1.7. Şartlı mülteci

Şartlı mülteci terimi genel olarak Cenevre Sözleşme'sindeki coğrafi kısıt sebebiyle, zorunlu bir sebeple ülkeye iltica talebinde bulunan fakat Avrupa Konseyi üye ülkeleri dışından geldikleri için mülteci sayılamayan kişilerin hukuki durumunu düzenleme amacıyla geliştirilmiş bir terminolojidir. ve sadece Cenevre Sözleşmesinde değil, Türkiye'nin taraf olduğu diğer sözleşmelerde de yer almayan, Türkiye iç hukuku ile düzenlenmiş bir terimdir. Şartlı mülteci statüsü Avrupa ülkeleri dışından gelen mültecilere verilmektedir ki bu durum şartlı mülteci ile mülteci arasındaki temel farkı ifade etmektedir. YUKK'un 3. maddesine göre şartlı mülteci:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” (Resmi Gazete, 2016: Madde 3)

1.1.8. Geri Göndermeme ilkesi

Geri göndermeme ilkesi, devletlerin, mültecileri hayat ve özgürlüklerinin tehdit altında oldukları ülkeye herhangi bir şekilde geri gönderemeyeceğini belirten ilkedir. Uluslararası hukukun bir uygulaması olduğu için de sadece 1951 Cenevre sözleşmesine taraf olan devletler için değil, tüm devletler için bağlayıcı bir ilkedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin geri göndermeme ilkesi 33. maddede şu şekilde düzenlenmiştir:

“Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek ve iade etmeyecektir.” (Cenevre Sözleşmesi, 1951: Madde 33)

Bu madde, özellikle kişilerin iltica başvuruları açısından önemlidir. Kişilerin, sığınma başvurusunda bulundukları durumda ülkelerine geri gönderilmeleri

yaşamlarını tehdit altına sokacak ise devletler kişileri geri göndermeye zorlayamaz. Bu sebeple bu düzenleme, devletin bir iltica başvurusunu keyfi bir şekilde reddedemeyeceğinin altını çizer ve “Devletlerin egemenliğini kısıtlayıcı, mültecilerin gönderilme riskini azaltıcı faktör olarak bu ilke, sığınmacılara bir hak vermemekte sadece devletlere bir zorunluluk yüklemektedir.” (Savaşan, 2016:13-34). Yine 33. Maddede geri gönderme ilkesi, “ulusal güvenlik veya kamu düzeni” ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edememe düzenlemesi ile sınırlandırılmıştır.

İnsan Hakları Sözleşmesinin işkence yasağını düzenleyen 3. Maddesinde de geri göndermeme ilkesine değinilmiştir. Bu maddeye göre “sözleşmelere taraf ülkeler sığınma başvurusunda bulunanların geldikleri ülkelere geri gönderilmeleri takdirde yaşamları açıkça tehdit altına girecekse geri dönmeye zorlamama yükümlülüğündedirler.” (Benhabib, 2014: 45).

Fakat belirtmek gerekir ki geri gönderilmeme kişilerin mültecilik durumlarından doğan bir hak olarak düzenlenmemiştir. Devletlerin çeşitli kaideler ve taraf oldukları sözleşmeler aracılığı ile keyfiyeti sınırlandırılmış olsa da, geri gönderme tasarrufu ve yetkisi nihai durumda egemen devletlerdedir. İlgili anlayışın bir örneği olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14. Maddesi verilebilir. Bu maddede sığınmacılık bir hak olarak düzenlenmemiş, sadece kişilerin sığınma talebinde bulunma hakkından bahsedilmiştir. Mülteciler ve İltica Hakkı adlı kitapta bu durum şöyle özetlenmiştir:

“Modern uluslararası hukukta sığınma hakkı ortaya çıkışından bu yana bir hak olarak değil devletlerin bahsettiği bir lütuf olarak algılanmıştır. Böylelikle sığınma hakkı devletlerin iç hukukuna veya diğer devletlerle yapacağı anlaşmalara bağlı bir egemenlik tasarrufudur. Diğer bir deyişle sığınma hakkı bireysel bir hak değildir, bu hakkın tanınması devletlerin tasarrufuna bırakılmış bir haktır yani bir devlet hakkıdır. “ (Peker, Sancar, 2001: 8)

Geri göndermeme ilkesine karşıt olarak, devletlerin kendilerini güvenceye almak için uyguladıkları bir takım düzenlemeler ve devletlerarası antlaşmalar da mevcuttur. Avrupa Birliği sınırlarını güvenceye almak ve dışardan yasa dışı göçleri engellemek için Avrupa Birliği Üye ülkeleri arasında imzalanan geri kabul antlaşmaları bu duruma örnek olarak verilebilir. Geri kabul antlaşmaları “ tarafların,

birbirlerinin topraklarında yasadışı olarak ikamet eden vatandaşlarını ve/veya kendi toprakları üzerinden diğerine yasadışı olarak geçen üçüncü ülke vatandaşlarını geri kabul etme yükümlülüğü altına girmesi” olarak tanımlanmaktadır. (Yazıcı, Düzkaya, 2016: 429) Geri kabul anlaşmaları sadece Avrupa Birliği üyesi ülkelerini değil, anlaşmanın imzalandığı tüm üçüncü dünya ülkelerini kapsadığı için, daha çok 3. Dünya ülkelerinin mülteci sorumluluğunu/yükünü üstlenmesini hedefler.

1.1.9. Geçici Koruma Kavramı

Mültecilik ve sığınmacılıkla ilgili hukuki düzenlemeler hususunda Türkiye 2011 yılına kadar, 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği dışında bir metne ihtiyaç duymamıştır. 2011 yılında Suriye savaşının patlak vermesi ve Suriye’den Türkiye’ye mülteci akının başlaması ve uluslararası mevzuatın Suriyeli mülteciler için yetersiz kalması Türkiye için sığınmacılık ve iltica ile ilgili düzenlemelerini zorunlu kılmıştır. Bu düzenleme ile Suriyeli mülteciler önce “misafir” olarak tanımlanmış, 2013’te YUKK ve 2014’te ise Geçici Koruma Yönetmeliği ile de geçici koruma Rejimi altında hukuki statülerini edinmişlerdir. “Geçici korumanın amacı mülteci ve sığınmacıların acilen güvenli bir ortama ulaşmalarını sağlamak ve temel insan haklarını koruma altına almaktır.” (Orhan, 2014:11; Çiçekli, 2009: 313-314; aktaran Ergüven, Özturanlı, 2013: 1037) Geçici Koruma Yönergesi’ne göre;

“Geçici koruma altına alınacak kişiler, 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırımıza gelen veya sınırımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarını, vatansızları ve mültecileri kapsamaktadır.” (GKY, 2014: Geçici Madde 1/1).

Aynı kanunda kimlerin Geçici Koruma Rejimi’nden faydalanamayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre;

“savaş suçu, barışa karşı veya insanlığa karşı suç işleyenler, BM’nin genel ilkeleriyle bağdaş-mayacak suçları işleyenler veya bu suçlara iştirak edenler, ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olup da bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar, terör eylemlerinde bulunan veya bu eylemlere iştirak edenler, ciddi bir suçtan mahkûm olan ve durumları toplum açısından tehdit oluşturanlar, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından tehlike oluşturanlar, hapis cezası gerek-tiren bir suçu ülkesinde işleyip de bu suçun cezasını çekmemek için bulunduğu ülkeyi terk edenler ve devlet

güvenliği aleyhine suç işleyenler geçici korumada faydalanamayacaklardır.” (Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), 2014: 8)

Girişte belirtildiği gibi, Cenevre Sözleşmesi’nde mültecilik “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalanlar” ve “haklı nedene dayanan zulüm korkusu” ifadeleri ile tanımlanmıştır. Bu ifadelerin politik, ekonomik zorlukları, savaştan kaçanları ve doğal afet nedeniyle göç etmek zorunda kalanları kapsayacak şekilde açık bir tanıma yer vermemesi mültecilerin hukuki statüsü açısından belirsizlik ve uygulama farklılıkları yaratmaktadır. Belirtilen sebepler dolayısı ile ülkesinden kaçmak zorunda kalanların mülteci olarak tanımlanamamasından doğan sıkıntı geçici koruma statüsü aracılığı ile çözülmeye çalışılmıştır. “Geçici koruma statüsü, kitlesel akınlarda bireysel olarak başvuruların yapılamadığı ya da değerlendirilemediği süreçlerde geçici ve esnek koruma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır”. (Pirjola, 1995: 425-426; aktaran Elçin, 2016:10) Fakat yine de belirtmek gerekir ki Cenevre Sözleşmesinde tanımlanan sebeplerin dışındaki sebeplerle ülkesinden kaçtığı için mülteci statüsü kazanamayanlar, uluslararası mülteci hukuku gereği yaşadıkları geri gönderilme korkusu sebebiyle sığınmacı statüsünde uzun süre yaşamaktadırlar. Sığınmacılık statüsünün mülteciliğin ya da geçici koruma rejiminin içerdiği haklardan mahrum olması da bir takım hak ihlallerini beraberinde getirmektedir. Tüm bunların sonucu olarak denilebilir ki “Mültecinin esas statüsü insan haklarına erişebildiği anda değil bu haklardan mahrum kaldığı anda kendini göstermektedir.” (Çelebi, 2009: 123).

Son bir not olarak belirtmek gerekir ki Geçici Koruma, İçişleri Bakanlığı’nın teklifi, Bakanlar Kurulu kararıyla sonlandırılabilir. (GKY, 2014: 11-1). Bu da mülteci haklarına ilişkin temel düzenlemelerin yasamanın değil, yürütmenin düzenleme alanında olmasını ve bu düzenlemelerin ülkelerarası/ülke içi siyasi gelişmelere göre sonlandırılabilmesini ifade etmektedir.

Geçici Koruma Rejimi açısından sorun yaratabilecek sıkıntı herhangi bir süre sınırının konulmamasıdır. Oysa UNHCR’in da belirttiği gibi geçici koruma politikaları olağanüstü ve acil durumlarda uygulanması sebebiyle belirli bir zaman ile sınırlıdır (İneli Ciğer, 2016: 62-92) AB yönergesine göre üç sene ile sınırlanan

Geçici Koruma, Türkiye hukuki içtihadında ise herhangi bir sınırlamaya tabi değildir. Aynı zamanda belirtmek gerekir ki AB mevzuatında geçici koruma altındakilerin bireysel koruma hakkı mevcut iken YUKK'ta böyle bir hak düzenlenmemiştir (Elçin, 2016: 35) ve Geçici koruma rejiminin mülteciler için tanımladığı haklar, 1951 Cenevre sözleşmesinin 1. Maddesinde tanımlanandan daha dar kapsamlı olarak, sadece acil sağlık ve barınma ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.(Ciğer, 2016:70).

Geçmişte, acil ve yoğun mülteci akınlarının yaşandığı dönemlerde de Geçici Koruma Rejimine başvurulmuştur. 1930'lu yıllarda, İngiltere ve Fransa'nın İspanyol iç savaşından kaçanlara geçici sığınma hakkı tanıdığı bilinmektedir (Perluss & Hartman, 1985: 559). Vietnam'dan kaçanlar da komşu ülkelere yine aynı düzenleme çerçevesinde kabul edilmişlerdir. Keza önceden bahsedildiği üzere Kosova savaşı, Bosna-Hersek'ten kaçanlar Geçici Koruma statüsünden faydalanmışlardır. Türkiye'den bir örnek olarak, hukuki bir rejim olarak geçici koruma altında tanımlanmasalar dahi Irak'tan kaçarak Türkiye'ye sığınanlara geçici koruma politikası uygulanması gösterilebilir.

1.1.10.Misafir Olma Hali ve Suriyeli Mülteciler

Misafir kavramı Türkiye iltica rejimi tarafından tanımlanmış bir terim olmayıp, devlet temsilcilerinin mülteci tanımı yerine kullandıkları ve hukuki olarak karşılığı olmayan bir terminolojidir. Misafir kavramının temel sorunu hak bazlı bir terim olmamasından dolayı yasal bir takım yükümlülük ve haklarla donatılmamış olmasıdır. Dolayısı ile misafirlik, mülteciler için haklarından soyutlandırılmış muğlak bir alan yaratmaktadır ve tam da bu sebeple bir hak talebini kapsamamaktadır. Evin kurallarını ev sahibinin belirliyor olması, evde kalış süresine ev sahibinin karar veriyor olması ve misafirin misafirlik süresince edinebileceklerinin ev sahibinin takdirinde olması gibi sebeplerle ev sahibi ve misafir arasında asimetrik ve hiyerarşik bir ilişki kurulmaktadır. Misafirlik tanımının yukarıda bahsedilen sembolik ifadesi gündelik hayatta Suriyeliler ile yerel halk arasında yaşanan gerilime örnek oluşturur niteliktedir.

Kant “Ebedi Barış” adlı eserinde “misafirperverlik kavramına değinmiş ve misafirperverliği barışın vazgeçilmez koşulu olarak ele almıştır. Aynı eserde misafirperverlik kavramı sığınma kavramıyla birlikte değerlendirilmiş ve mültecilere sığınma hakkını tanıma yetkisini ulus devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır (Derrida, 1999). Kant’ın tanımında misafirlik kavramının bir ahlak, üstünlük, vicdan meselesi olarak değil; bir hak meselesi olarak ele alınması önemlidir. Fakat bilinmektedir ki bir hak meselesinin insana koruma sağlayabilmesi için hukuki alanda tanınmış olması gerekmektedir. Bu nedenle misafirperverlik kavramının devlet ve vatandaş arasındaki ilişkiyle, uluslararası anlaşmalarla ya da uluslararası alandaki düzenlemelerle yakın bir ilişkisi vardır. Misafirperverlik ve misafirlik kavramlarının hukuki bir terim olarak tanımlanması, kişileri çeşitli haklar ve koruma ile donatmakla kalmaz, kişi ve devletleri misafirlik durumunun ortaya çıkmasına sebep olan insanlık dışı durumun ortadan kaldırılmasından da sorumlu kılar (Derrida, 1999: 10). Derrida ilgili kitapta misafirlik ve ev sahibi arasındaki ilişkiyi şu şekilde yorumlamaktadır.

“Konukluk elbette bir hak, bir ödev, bir zorunluluk, bir yasadır, yabancı ötekinin dost olarak ağırlanmasıdır, öyle olması gerekir; ancak bunun koşulu ev sahibinin, host’un, Wirt’in kabul eden veya barındıran ya da iltica hakkı verenin patron, evin efendisi olarak kalması, kendi evinde kendi otoritesini koruması, kendini koruması, kendine bakana bakması ve onu koruması dolayısıyla konukluk yasasını evin, oikonomia’nın yasası, kendi evinin yasası, yerin (ev, hotel, hastane, yurt, aile, kent, ulus, dil) yasası olarak, sunulan konukseverliğin kendisinin yerinin sınırlarını çizen ve onun üzerinde otoritesini koruyan, otoritenin doğruluğunu koruyan, koru manıyanı doğruluğun yeri olarak kalan ve dolayısıyla sunulan armağanı sınırlayan ve bu sınırlamayı, yani kendi evinde kendi- olmayı, ödülün ve konukseverliğin koşulu yapan özdeşlik yasası olarak olumlamasıdır.” (Derrida, 1999: 10)

Misafirlik kavramının çelişkisi sadece misafirliği madun olarak konumlamakta değil, aynı zamanda ev sahibini evin kurallarını belirleme hakkına sahip bir efendi olarak donatmasındadır. Ev sahibi misafirin kim olacağına, evde ne kadar süre kalacağına, evin kurallarının ne olacağına ve bu kurallara uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlara kendi karar verir.

“Ancak böylesine egemen oto-kontrolden dolayı ev sahibi, evini istila ederek onu bir ev sahibinden (host) esire dönüştürmekle (hostage) tehdit eden bazı ötekilerden korkmaya başlar. Böylesi bir ayrımcılık ziyaretçinin kimliği saptamaya dayanır ve bu süreç belli düzeyde şiddet içerir.” (Lordoğlu, 2017: 55)

Nobert Elias'ın “yerleşikler ve dışarıklar kuramı” da yerel halk-göçmen arasındaki ilişkinin gerilimini göçmenin dışarıdan kabul edilip edilmemesi ile ilişkilendirir. Bu dışarıdanlık ‘dışarıdan kabul edilen misafır’ ve ‘içeride olan ev sahibi’ açısından da değerlendirildiğinde anlam kazanır. Yerleşikler ve dışarıklar kuramında yabancı ve öteki, yerleşik ve sonradan gelen arasındaki ilişkin kapsamlı bir analiz yapılır. Bu kuramda, dışardan gelenler yabancı kabul edilmelerinin yanında, yerleşik olanlar için istilacı bir tehdit olarak tanımlanır. Dışarıdan gelenlerin kendilerine yer bulma ihtiyacının yerleşikler için yarattığı rahatsızlık ve işgal imgesi iki grup arasında bir gerilim yaratır ve bu gerginlik iki grubu da farklılıklarını abartmaya yönlendirmektedir. (Dunning, M., 1998: 340-344).

1.2. Destekleyici Ek Tanımlar

1.2.1. Gönüllü Geri Dönüş

Mültecinin geldiği ülkede istikrar sağlanması durumunda, ülkesine isteyerek geri dönmesidir. Mülteciler, ikamet ettikleri ildeki İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü'ne bir dilekçe ile başvurarak gönüllü geri dönüş işlemlerini başlatabilmektedirler.

1.2.2. Üçüncü Ülkeye Yerleştirme

Mültecilerin yerleştikleri ülkede, özellikle dezavantajlı gruplardan birinin üyesi olmalarından kaynaklı olarak bir zorluk yaşamaları ve gönüllü geri dönüş yapamamaları durumunda mülteci kabul eden ülkelere başvuruda bulunmaları ve bu ülkelere yerleştirilmelerine üçüncü ülkeye yerleştirme denilmektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirme bir hak olarak tanımlanmadığından, mülteci kabul eden ülkelerin inisiyatifine bırakılmıştır.

1.3. Mülteci Hukuku ve Türkiye

Türkiye'nin göç politikası Türk ırkından olanlara öncelik tanıma üzerine kuruludur. 1934 İskan Kanunu'nda mültecilerin kabul esasları düzenlenmiş ve bu kabul kriterlerinde Türk ırkından gelenlere öncelik verilmiştir. Bu yaklaşımın bugün Suriyeli Mültecilere vatandaşlık verilmesinde dahi etkili olduğu söylenebilir.

Göç ve mültecilik çok uzun bir süre, İçişleri Bakanlığı tarafından 1994 “iltica ve sığınma yönetmeliği” çerçevesinde ve 1951 Cenevre Sözleşmesi esas alınarak yürütülürken, bu yoğun göçler ve Avrupa Birliği görüşmeleri sonrasında yeni düzenlemelere gidilmiştir fakat Cenevre Sözleşmesi Türkiye için hala esas aldığı önemli bir uluslararası sözleşme olarak yerini korumaktadır. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama şartıyla taraf olmuştur. Bu coğrafi şerh sebebiyle Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü verme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Coğrafi sınırlama ile Türkiye, Avrupa Konseyi üye ülkeleri dışından gelerek iltica talebinde bulunan kişilere mültecilik statüsü veremez fakat geçici koruma sağlayabilir. Türkiye'nin bu coğrafi çekincesi mültecilerin tüm haklarının geçicilik çerçevesinde düzenlenmesi sonucunu yarattığı gibi, sınır bölgelerinin yeterli gözetim ve hukuki düzenlemelerle donatılmamış olması, sınırdan geçenlerin gözetim altına alınmalarına ilişkin açık bir düzenlemenin bulunmayışı ve hak ihlallerine karşı itiraz sistemlerinin kolay olmayışı gibi sebepler dolayısı ile hem devlet görevlilerinin keyfiyetine olanak vermekte, hem de hak ihlallerine zemin hazırlamaktadır.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi çekincenin bir sonucu olarak mülteci statüsü vermek istemediği Suriyeli göçmenleri “misafir” olarak tanımlamaktadır. Fakat misafirlik kavramının bir hak ve ödevle donatılmamış olmasından, yasal bir karşılığının olmamasından dolayı ek bir düzenlemeye ihtiyaç duymuş ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda geçici koruma yönetmeliği hazırlanarak Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. (YUKK, 2014: madde 91). “Bu rejim sınırların Suriyelilere açık tutulması, zorla geri göndermeme ve temel ihtiyaçların karşılanmasını içermektedir.” (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2012). Geçici koruma ilgili

yönetmelikte süresiz olarak düzenlenmiş ve geçici korumanın sonlandırılması Bakanlar Kurulu takdirine bırakılmıştır (Resmi Gazete, 2016: Madde 4). Ayrıca yönetmelik mültecilerin acil ihtiyaçlarının karşılanması esası üzerinden düzenlenmiştir (Çiçekli, 2014: 313-314).

Geçici Koruma Yönetmeliğinde bir süre kısıtlaması bulunmamakla birlikte, devlet hizmetlerinin şartlı mültecilere devletin imkanları ölçüsünde verilebileceğinin altı çizilmiştir. Dolayısı ile mültecilere verilen hizmetlerde doğrudan bir devlet yükümlülüğü söz konusu değildir. Mülteci haklarından ziyade, ev sahibinin misafire gösterdiği hoşgörü ve iyi niyet bakışının hakim olduğu bir düzenleme söz konusudur. (Erdoğan, 2014: 17)

Türkiye tarihi boyunca önemli bir geçiş bölgesi ve göç veren ülke iken zaman içinde, özellikle 1988-1991 İran- Irak savaşı, 1990-1991 Körfez Savaşı, Ortadoğu savaşları ve son yıllarda Suriye’de yaşanan savaşı nedeniyle yoğun göçler almıştır. Yakın tarihte ise uzun süre özellikle kıta Avrupası ülkelerine ucuz işgücü göçü veren ülke olarak kalmıştır. Fakat son zamanlarda devletlerarası ilişkiler, Türkiye’nin komşu ülkelerinde yaşanan iç savaşlar, ekonomik ve politik sıkıntılar sebebiyle göç almaya başlamıştır. Aynı zamanda özellikle Afrika, Rusya ve Uzak Doğu’dan gelen, Türkiye ile farklı dinsel ve ırksal kökenlerden gelen ‘yabancı’lar da son zamanlarda Türkiye’ye göç etmektedir (İçduygu, 2014: 222). Bunlara Türkiye’nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan coğrafi konumu da eklenince, Türkiye’nin hem göç alan ülke, hem de geçiş ülkesi haline geldiği söylenebilir.

Türkiye’de göçmenlere dair algılar, göçmen ve yabancı olarak tanımlanan kitlenin çeşitli nefret, ötekileştirme ve ayrımcılık söylemlerine maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bunun yanında yukarıda belirtilen hukuki sorunlara ek olarak geri gönderilme korkusuyla yaşamakta, çalışma izni almakta zorlanmakta, ülkede kayıtsız ve ucuz iş gücü olarak istihdam edilmektedirler. Bu yaşam koşulları ve yerel halkın göçmenlere karşı algılarına Türkiye halkının birlikte yaşam konusundaki tecrübesizliği de eklenince Türkiye’de yaşam göçmenler açısından oldukça zorlu koşullar içermektedir.

Göçmenlere karşı algıları ölçmek için yapılan Barem Research ve WIN/Gallup International Association Göçmenliğe Destek Endeksi, 2012 araştırması sonuçları diğer ülkelerle Türkiye'nin göçmenliğe yaklaşımını karşılaştırması açısından önemli bir araştırmadır. Araştırma bünyesinde, 59 farklı ülkede 50 bin kişi ile yüz yüze mülakatlar aracılığı ile kişilerin göçmenliğe dair algılarına ilişkin veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de göçmenliğe karşı çıkanların oranı %61'dir. Dünya genelinde ise bu rakam %38'dir. Yine araştırmada edinilen önemli bir veri, dünya nüfusunun %34'ü göçmenliği 'iyi bir şey' olarak tanımlarken; Türkiye'de bu oranın %15'te kalmasıdır (Gallup, 2014; Unal, 2014: 72-74).

2013 tarihli bir diğer araştırma olan Transatlantik Eğilimler. Araştırması'nda, göçmenlerin tehdit olduğuna dair algı iş imkânları ve kültürel zenginlik bağlamındaki sorularla değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre göçmenlerin yerel halkın elinden iş imkânlarını aldığına dair soruya Türkiye'dekilerin %70'i göçmenlerin ülke vatandaşlarının (işlerini aldığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu algıya katılmayanlar sadece %24'te kalmıştır. Ankette sorulan "göçmenlerin ülkenin kültürünü zenginleştirtirdiğine inanıyor musunuz?" sorusunu Türkiye %61 ile olumsuz yanıtlarken, sadece %33'ü göçmenliği ülke açısından kültürel bir zenginlik olarak tanımlamışlardır. Dünya ölçeğindeki karşılaştırmalarda ise Amerikalılar'ın %69'u, Avrupalılar'ın ise %60'ı göçü bir zenginlik ekseninde tanımlayarak ankete olumlu yanıt vermiştir (Transatlantic Trends (2013). Genel olarak anket sonuçları göstermektedir ki Türkiye'nin göçmenlik algısı, ülke için bir kültürel zenginlik, yeni iş sahaları açılmasına vesile olan ekonomik genişleme gibi olumlu nitelendirmelerden ziyade, iş koşullarını daraltan, ülke açısından sorun yaratma potansiyeli olan bir zeminde nitelendirilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, MÜLTECİLİK VE YERİNDEN EDİLME

2.1. Göç ve Yerinden Edilme

Balibar göçmenliği sınıfsal, etnik ve kültürel sembolleri birleştiren karma bir kategori olarak tanımlamaktadır. Bu bileşim göçmenliği ikircikli bir kimlik haline getirmektedir. Bu sebeple “Paris’te bir Portekizli bir İspanyol’dan daha çok, bir Arap ya da Siyah’tan daha az göçmen olacaktır; bir İngiliz ya da Alman elbette göçmen olamaz; bir Yunanlı belki; İspanyol bir işçi, hele Faslı bir işçi “göçmen” olacaktır ama bir İspanyol sermayedar, hatta Cezayirli bir sermayedar öyle olmayacaktır.” (Balibar, 2000: 275) Bu tanımlamanın önemi sınıfsal kırılmaların, azınlık olmaya dair kimliklerin, zamanın, mekânın göçmenlik üzerindeki etkisidir. Bu etki göçmenliği esneyen bir kimlik haline getirmektedir. Bu sebeple göçmen terimi belirli bir grubun gerçekte var olan özelliklerini değil, o toplumdaki görünürlüğünü ve imajını temsil etmektedir.

“Fransa’da göçmen terimi en görünür grup olan Kuzey Afrikalı bir kişiyi akla getirmektedir. Almanya’da akla gelen Almanya’da yerleşmiş bir yabancı olarak Türk’tür. Amerika’da ise artık göçmen denilince akla gelen Hispaniklerdir.” (Kastoryano, 2000: 27)

Zorunlu göç kişilerin hayatlarına eğitim, sağlık, barınma gibi temel yaşam kriterleri üzerinden zorlu bir müdahale olarak okunabilmektedir. Zorunlu göç kişileri tanımadıkları birçok değişikliklere aniden adapte olma baskısıyla baş başa bırakır ve bu açılardan oldukça zorlayıcıdır. Kişiler girişimci olma, sosyal olma, dil yatkınlığı olma gibi birbirinden çok farklı meziyete aynı anda sahip olma gibi yüksek beklentilerle sınanırken, bir mekânla, insanlarla, dille, iş koşullarıyla, hukuki düzenle, temel hizmetlerle aniden tanışmak ve adapte olmak zorunda kalmaktadırlar. Bu zorluklar ancak ülkelerin yeterli önleyici, düzenleyici ve onarıcı tedbir alması durumunda kişiler açısından travmatik olmayan ve hatta kişilerin kendilerini keşfetmelerine de olanak sağlayıcı bir deneyim olarak hayatlarında yer alabilir. Derrida, bu koşulların zorlayıcılığından dolayı sığınma hakkının devletlerin

inisiyatifine bırakılamayacağını altını çizerek, bağımsız sığınma kentleri kurulması önerisini getirir. Bu bağımsız sığınma kentleri toplumlar ve devletlerarası bir mekân olarak işlev görmektedir zira bu kentlerin asıl amacı vatansız kabul edilen mülteci ve göçmenler için devlet dışı/üstü, devletten bağımsız bir koruma sistemi geliştirebilmektir. ve bu kentlerin misafirperverlik-mültecilik arasındaki ilişkiyi tekrar sorguya açarak misafirperverlik düşüncesinin hukuki ve politik olanı dönüştürme olasılığı üzerine tartışma başlatması hedeflenmektedir (Ulukütük, 2017: 78-80; Derrida, 2005: 22)

Korkut'un da belirttiği gibi, göçler bir tercihten dolayı değil, bir zaruret yahut mağduriyet üzerinden zorunlu olarak gerçekleştiği için göç kavramı ile birlikte yerinden olma/yerinden edilme kavramlarından da bahsedilmelidir (Kara ve Korkut, 2010: 153-162) . Yine bu zorunluluk, mültecilik, sığınmacılık, yerinden edilenler, vatansızlar, misafir gibi kavramları da başka bir konseptte, kişilerin kimlik, vatan, mülkiyet ve sınırlarla ilişkileri üzerinden tartışmaya açmaya vesile olmuştur.

Ülkeler arası ilişkiler üzerindeki etkisi ve kişilerin vatandaşlık bağı ile ilişkisinden dolayı göç kavramının ülkeler üstü bir kavram olduğu söylenebilir. Küreselleşen dünyada, göçün ekonomik ve sosyolojik etkileri itibariyle de dünya siyasetindeki yeri ve etkisi gün geçtikçe belirginleşmektedir.

Göç kavramı, bir göç hareketi olarak mültecilik, yerinden edilme gibi politik kavramların kökenini oluşturması ve kurduğu hat itibariyle bu terimleri tartışmaya açması itibariyle önemlidir. Zira yerini kaybetmiş kişiler, mülteciler, ekonomik göçmenler ve yerinden çıkarılmış kişiler de göçe dâhildir (Perruchoud, 2009: 2). Bu sebeple göç kavramı kişilerin siyasi, ekonomik ve sosyolojik sebeplerle yer değiştirmesini ifade ediyorken, göçmen bu yer değiştirmeyi gönüllü olarak yapan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Göç kavramının yerinden edilme açısından önemi, kişilerin, “üzerinde sosyal ve tarihsel olarak meşru haklarının bulunduğu mekanlardan ve yerlerden zor kullanılarak mahrum bırakılmaları üzerinden ifade edilmeleridir.”(L. Lees, T. Slater, E. Wyly, 2010: 137). Yukarıda açıklandığı üzere, göçün kişilerin ekonomik, sosyal

vb. konumlarını iyileştirmekten ziyade, savaş gibi mecburi bir sebeple gerçekleşmesi durumunda, kişilerin bulundukları coğrafyadan dolayı yahut doğrudan bir metazori ile edilmeleri söz konusudur. Bu tanım iç savaşları, ekolojik yıkım sebebiyle tarım ve yaşam alanlarından olanları da kapsadığı için önemlidir. Fakat yerinden edilmede en önemli mesele, göçün tanımı, göçün gerekçesi açısından bir sorumlu belirtmezken ya da göç eden kişiyi oluşturan zorlu durumun müsebbibi olarak betimlerken, yerinden edilme kavramı kişilerin birileri/bir durum tarafından yerinden edildiğini ve sorunun sebebi ve ortadan kaldırılması bazında tüm devletlerin ve hatta vaka özelinde bazen tek bir devletin sorumlu olduğunu vurgulamasındadır.

Bir kişinin yerinden edilmesi durumunda, sadece yaşanan coğrafya kişinin hafızasından silinmez, aynı zamanda kişi de o coğrafyanın tarihsel hafızasından silinir. Bir coğrafyada yaşayan insanların oluşturduğu kent kimliği de kimliklerin silinmesiyle başkalaşım geçirmeye başlar. Yerinden edilmenin yaşandığı yerlerin sonrasında çoğunlukla “soylulaştırma”¹ya tabi tutulması, mekan, hafıza, aidiyet, var oluş ve kimlik arasındaki ilişkinin kuruluşundaki devlet-sistem ilişkisinin önemine işaret eder. Bu sebeple denilebilir ki “Yerinden etme soylulaştırmanın özüdür, amacıdır; istenmeyen bir yan etkisi değil.” (Lees, Slater, Wyly, 2010: 219).

“Yerinden edilmeyi fiziksel mekânın terkine indirgemek neo-liberal anlayışın mekansal bir meta olarak tariflediği konut/mahalle anlayışının bir devamı olarak görülebilir. Yerinden edilmeyi mekansal değil yer-temelli olarak tasavvur ettiğimizde orada birikmiş ve sürdürülen duygusal, sosyal, sembolik bağlar da kendini göstermeye başlar. Bu anlamda, mekânı fiziksel olarak terk etmeyen/edemeyen kesimler için bile, hem yaşadıkları mahalle hem de onu kuran ilişkiler ve pratikler değiştiği için sosyo-mekansal bağların zayıflaması, yabancılık hissi, yer duygusunun kaybı, ötekileştirilme gibi psikososyal bir yerinden edilmeden söz edilebilir. (L. Lees, M. Davidson, 2010: 16).

Çalışma ve ikamet izinlerini alıp almadıkları, okula kayıt açısından eşit haklardan yararlanıp yararlanmadıkları, hak sahibi kişi yerine ‘yardım edilen kişi’ olarak tanımlanmaları gibi konumlandırmalar mültecilerin kimliğini de belirleyen bir etkiye sahip olmaktadır. Bu konumlandırılmalarda ortaya çıkan aksaklıkların mültecileri savunmasız bırakması, ortaya çıkan boşluğa emek, kadın vb sömürülerin

¹ Soylulaştırma yüksek gelirli kişilerin kent merkezlerine yerleşebilmek için, bu alanlara yatırım yapmasını ve bu alanlarda yaşayan yoksul ve az gelirli kişilerin şehir merkezinin dışına sürülerek, şehrin daha ucuz bölgelerinde yaşamak zorunda bırakılmalarını ifade eden kavramdır.

ortaya çıkmasına sebep olur. Fırat Genç bu durumun sorumlusunun bizatihi göçmenlerin yaşadığı ülke yönetimi olduğunun altını çizerken, bunun aynı zamanda emeği kontrol altında tutma biçimi olduğunu da vurgulamaktadır (Genç, 2011: 3).

Balibar'ın ırkçılık ve sermaye arasındaki ilişkiye değindiği ünlü 'İrk, Ulus, Sınıf' kitabında belirttiği önemli bir noktalardan biri, ırkçılığın ve ırkçılıktan nasibini alan göçmenliğin devletlerin sermaye birikiminin yayılmasını ve güçlerinin temsilini sağlayan bir araç olarak işlev görmesidir. Bu ilişkinin idamesi için iş gücü kasıtlı olarak etnikleştirilmekte ve vatandaşlık aracılığı ile mülteciliğin sistemin ihtiyaçlarını giderici şekilde işlemesine imkân sağlanmaktadır. Bu "ırksız ırkçılık" sonucuyla ortaya çıkan ötekileştirme vatandaşlığın dışlayıcılığını örtüp meşrulaştırdığı gibi sermaye birikimi, ırkçılık ve devlet arasındaki devletten yana fayda sağlayan ilişkinin idamesine imkan vermektedir (Balibar, 2000: 25)

"Mülteciler üzerindeki baskı mekanizmaları: mültecileri yasal/yasal olmayan, formel/enformel, vatandaş/yabancı, belgeli/belgesiz ayrımlarının muğlak aralığında tutarlar. Bu müphemlikler marazî ve istisnâî bir yanlış yönetim durumundan kaynaklanmazlar, göçmenliği ve dolayısıyla göçmen emeğini denetim altında tutma gayretlerinin kalıcı ve güncel bir biçimini oluştururlar.....Bu dönemden başlayarak göçmenlik olgusunun denetimi siyasal vasatın bir ögesi haline gelir. Bu şemsiyenin altında bir uçta açık faşist şiddet ve kültürel dışlama varken, diğer uçta göçmen nüfusun kontrolü ve sonraları çok kültürcü hoşgörü programları vardır." (Genç, 2011: 4).

TESEV raporunda belirtildiği gibi modern vatandaşlık iki büyük sütun üzerine inşa edilmiştir: Mensubiyet ve hak sahibi olma (TESEV, 2008: 13). Bireylere sunulan ödevler ve bu ödevler karşılığında kazanılan haklar kişilerin mensubiyetini belirlemektedir. Zorunlu göç ve yerinden edilme açısından bu tanımın önemi yasal bir vatandaşlığın kazanılmasından çok daha fazlasıdır. Yasal olarak kazanılan vatandaşlık 'öteki' olmamanın asgari koşulu olduğu gibi, vergi verme, askerliğe gitme gibi ödevler vasıtasıyla kişileri ırkçılık ve milliyetçilik bazlı herhangi bir ayrım karşısında güçlendirmektedir. Zira mültecilere uygulanan ayrımcılığın milliyetçi tepkilerini kovuşturmada temel eksen, vatandaş olmanın sembolik olanaklarından da faydalanmaktır. Yerinden edilen kişilerin geldikleri ülkelerde konut hakkı, seyahat hakkı, çalışma izni gibi temel hak ve imkânlardan yoksun; vergi, askerlik, harç, mekân izni gibi temel ödevlerden muaf olmaları, kişileri, hem 'vatandaş olmayan' a

göndermede bulunduğu hem de ‘makbul vatandaş’ sıfatından uzaklaştırdığı için mültecilere karşı ayrımcılığı olanaklı kılmaktadır.

Yerinden edilmenin bir diğer önemi, salt bir mekân değişikliğinden ibaret olmamasıdır. Coğrafyaların kişilerin kimlikleri ile iç içerikleri, bir mekânı tarihsel bir geçmişin kendisi olmaya evrilir. Yaşanılan coğrafyada kişileri tanıyan olmak, aile büyüklerinin mezarlarına uğruyor olmak, diğerleriyle ortak tecrübe edilen bir zaman ve mekân mensup olmak kişilerin kimlikleri oluverir. Bu sebeple zorunlu göç bir kopmadır. Kaybedilen yer ve inşa edilecek olan yer arasında bir kopma. Mekân kaybedilen bir ev, göç edilen yerse yeniden inşa edilmesi gereken yeni mekândır. Bu sebeple, kitlesel yerinden edilmelerde kişilerin mümkün olduğunca akrabaları/tanıdıkları ile göç etmeleri yahut akrabalarının/ tanıdıklarının bulunduğu yerlere göç etmeleri basit bir ekonomik dayanışma ihtiyacı değildir. Kişiler göç ettikleri yere, eski mekanlarını insanlar vasıtası ile taşımak isterler ve bu yüzden ki yeni yerleşilen yerlerde geçmiş, bir nostalji ile anılmaktadır. Yerinden edilme, yerinden edilme öncesi ilişkileri de gerilimli kılmaktadır. Kişilerin zor durum içinde birbirlerinden dayanışma talepleri arttıkça ve birbirlerini daha talepkar dayanışma sınavlarıyla sınadıkça kişiler arası ilişkiler zayıflamaktadır. Suriyeli mülteciler açısından bu meselede ayrı bir etken, STK’ların ve devlet kurumlarının Suriyeli mültecilerle hak temelli yaklaşımından ziyade yardım temelli bir yaklaşımla ilişkililiyor olmalarıdır. Olası her yardım kişiler arasında bir rekabete dönüşmekte, kişilerin birbirlerini yardımlardan haberdar etmeleri yahut az miktardaki yardımın çok sayıdaki insan arasındaki bölüşümü de insan ilişkileri açısından bir sınava dönüşmektedir.

Yerinden edilmiş olmanın başka bir çehresi de asgari yaşam koşullarına sahip olmanın, bulundukları yerin toprağından beslenebiliyor, barınabiliyor olmanın göç edilen yerde özellikle ilk yerleşim zamanında sağlanamıyor olmasıdır. “Adaletin Kıyısında: ‘Zorunlu’ Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler- 5233 Sayılı Tazminat Yasası’nın bir Değerlendirmesi” raporunda belirtildiği gibi yerinden edilenlerin göç öncesi hayatlarından neredeyse istisnasız memnun olduklarını ifade ederler (Kurban, Yeğen: 2012: 87).

“Yerinden edilenler, yerlerinden edilmezden evvel, yasal bir otoritenin de muhataplarıydılar elbette. Kendilerini vatandaş kılan bu muhataplığın biçimini belirleyen Anayasa ve yasalar çerçevesinde, kendilerinin bildikleri, başkalarının da öyle bilinen bir evin ve üzerinde ekim ya da otlatma faaliyeti yaptıkları küçük ya da büyük bir arazinin malikleriydiler. Sahibi oldukları mülkleri diledikleri gibi tasarruf etmekte, işleyebilmekte, devredebilmekte ve satabilmekteydiler. Yerinden edilenleri vatandaş kılan söz konusu muhataplık, başka alanlarda da devredeydi. Yerinden edilenler bu muhataplık dolayısıyla askere gidiyor, çocuklarını parasız okullara gönderebiliyor, seçimlerde oy kullanıyorlardı.” (Kurban, Yeğen: 2012: 87).

Tüm bu ifadelerin özetinde, Asena Pala’nın belirttiği gibi ev, binadan köyün kendisine, memleketten baba toprağına, sahip olunan mekandan ait olunan mekana doğru genişleyen bir anlama sahiptir (Pala, 2015: 1). Dolayısı ile denebilir ki, yerinden edilen kişi sadece evinden değil, içinde yaşadığı muhitten, bu muhit aracılığı ile kurduğu ilişkilerden ve bu ilişkilerin kurduğu aidiyetten de edilmiş olmaktadır.

2.2. İnsan Onuru ve Yerinden Edilme

İnsan onuru en özet tanımıyla insanın sadece insan olması sebebiyle değer ve saygı görmesidir. Suriyeliler tarafından sokaklarda söylenen, Suriye iç savaşının önemli sloganlarından biri “ Suriye Halkı Aşağılanmayacaklar” idi (Bianet, 2016). İnsanlık onuru kavramının Suriye savaşı boyunca politik tartışmalarda, sanat çalışmalarında, geliştirilen mottolarda da vurgulanıyor olması dikkat çekiciydi. Bu genel çerçeveden bakıldığında insanlık onurunun tanımı oldukça çeşitlilik gösteriyor olabilir. Alman Anayasa Mahkemesi insan onurunu, “İnsanın bizzat kendisinden sorumlu olması, tinsel-ahlaki bir varlık olup kendini gerçekleştirme özgürlüğüne sahip olması” şeklinde yorumlamıştır (Arslan, 2015: 120).

Nihat Bulut da insan onuru tanımını bir takım öz değerler üzerinden yaparak insan onurunu, insanın kişi olarak en yüksek aklî ve ahlâkî değerlerin sahibi olması ve dolayısıyla dokunulmaz, kaybedilmez bir öz değer sahibi olduğu varsayımına dayandırmaktadır (Bulut, 2008: 2).

“Forced Migration” dergisi için yapılan bir mülakatta, bir gazeteci insanlık onurunu basitçe şu şekilde tanımlamıştır. “insanlık onuru en basit şekliyle size insanca davranılmasıdır. Bu da hakların ve aşağılanmaksızın bilgiye ulaşım imkânım

olduğunu, özel alanıma saygı duyulduğunu ve bu özel alanımın ihlal edilmediğini ifade eder.” (Mansour, 2018: 5).

Aynı dergide yapılan bir mülakatta bir Suriyeli kadın doktor ve STK çalışanı ise insanlık onurunu aşağılanmayı ne kadar reddedebildiğini ve bu aşağılanmaya ne kadar tepki verebildiğiyle ifadelendirmişlerdir (Mansour, 2018: 5).

İnsan onuru ilk olarak sosyal bir kavramdır. Bu yönüyle, kişinin hem kendisine duyduğu saygıyı hem de kendisine karşı başkaları tarafından duyulan saygıyı ifade etmektedir (Arslan : 2015: 157). Tüm bu tanımlara binaen denebilir ki insan onuru kavramı kişinin kendisiyle kurduğu özsaygıya dayalı ilişki bakımından ve başkalarının kişi ile kurduğu ilişki ve saygı açısından çift yönlü bir kavramdır ve bu nedenle çift yönlü bir sorumluluk talep etmektedir: Kişinin kendisine karşı sorumluluğu ve başkalarının kişiye karşı sorumluluğu.

Suriyelilerin Türkiye’deki durumuna insanlık onuru bakımından yakından bakıldığında, ana meselelerden birinin Suriyelilerin üretmeyen, eşit ilişkilenemeyen, sürekli bilgi verilmesi ve eğitilmesi gereken “pasif alıcı” olarak tanımlanmaları olduğu söylenebilir. Suriyeliler pasif bir alıcı olarak Türkiye’de sürekli değişen prosedürleri öğrenmek, STK’lar ve Göç birimleri tarafından verilen yoğun bilgilendirme seminerlerine ve sosyal uyum eğitimlerine katılmak durumundadırlar. Buna ek olarak, verilen dil ve meslek eğitimlerinin öğrencisi ve sağlanan yardımların yararlanıcısı olarak da “pasif alıcı” konumuna indirgenmiş durumdadırlar. Bu durum insan onuru bakımından öncelikle özsaygı ve diğer insanlarla eşitcil bir ilişki kurulması açısından sorun potansiyeli taşımaktadır. Hatay’da görüştüğüm yararlanıcılardan biri bu durumu özetleyici şekilde “Suriye’deyken mühendislik okumuş ve dil bilen biri olarak kendimi zeki biri olarak görüyordum. Fakat Türkiye’ye geldiğimden beri İl göç İdaresinden, muhtarlardan, kaymakamlıktan sürekli yenilenen bilgileri almak durumundayım ve bu yeni bilgiyi almak için gittiğimde kendimi gittikçe daha mahcup ve yetersiz hissediyorum. Görüşmelerde acilen dil bilmem gerektiği vurgulanıp duruyor. Bir bilgiyi öğrenmek de işe yaramıyor çünkü prosedürler sürekli değişiyor. Kendimi hiç bu kadar aptal hissetmemiştim” diyordu. Sürekli bilgi talep eden, verilen bilgiyi dil sıkıntısı

sebebiyle anlamayan ve bilginin sürekli değişmesinden dolayı edindiği bilgiyi de kullanamayan kişi olarak kişinin buradaki kaybının, insan onuruna dair bir kayıp olduğu söylenebilir.

İnsan onurunun toplumsal cinsiyet açısından önemi göç durumunda kadınların ırkçılık, kadınlık, kültürel dışlanma manasında üçlü bir ayrımcılığa ve şiddete maruz kalarak özsaygıları açısından iki kez sınanmalarıdır.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde, görüşülen kadınların dikkate değer bir çoğunluğu göç sonrasında kocalarının uyguladığı baskının arttığını, kocalarının göçten dolayı kendilerini sorumlu tuttuğunu ve bu durum karşısında kendilerini değersiz ve bitkin hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun iki önemli çıktısı vardır. Öncelikle kadınların sorumlu tutulmasında göç kararının kadınlar tarafından alındığı ve erkeklerin bu karara uyduğu sonucu çıkabilmektedir. İkinci olarak da kadınlar sadece buradaki yoksulluktan değil, özellikle erkeklerin sosyal çevrelerini kaybetmelerinden sorumlu tutulmaktadır. Bunun sebebi kadınların sosyalleşebilirken, hayatlarına devam etmenin yollarını ararken, erkeklerin güvenli alanlarından çıkmalarının sahip oldukları her şeyi yitirme sonucunu doğurabilmesinde yatmaktadır. Bu durum aynı zamanda kadın-erkek ilişkilerinin değişmesine, sosyalleşemediği için eve kapanan erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısının artmasına sebep olabilmektedir. Görüşülen kadınlardan üç tanesi, başka kadınlarla ve akrabalarıyla görüşüyor olmalarının kocalarının gözüne battığını, onlar tüm gün evde hapisten kadınların dışarı çıkabilmesinin erkeklere rahatsız edici geldiğini belirtmiştir.

“Yeni kişilerle tanışıp sohbet etmeyi çok istiyorum ama eşim asla izin vermiyor, benim başkalarıyla kolayca kaynaşabilmem zoruna gidiyor. Suriye’deyken çok mutluydum. Her gün hastalar geliyordu, onlarla sohbet ediyordum, dışarı çıkıyordum. Şimdi burada ne zorluk yaşasak beni suçluyor.” (Mücadeleci kadın 27)
“Erkek kardeşlerim buraya geldikten sonra çok asabileştiler. Sorun yaşadığımızda beni dışarı attılar.” (Mücadeleci Kadın 24)
“Verdikleri mücadeleden sonra hem çok asabi oldular hem de sadece kendilerini ve ailelerini düşünmeye başladılar.” (Mücadeleci Kadın 9)

İnsan onuru kişilerin inisiyatif ve keyfiyetine bırakılamayacak kadar hassas ve mühim olduğu için ancak kaide ve haklarla desteklendiğinde etkin bir koruma

gerçekleşebilir. Mültecilerin “mülteci” yerinde “misafir” olarak tanımlanmasının (mültecilik hak bazlı bir terminoloji iken misafir kelimesi hukuki bir hakkı içermez.) hak ve ödev sahibi olmak bakımından manası Suriyelilerin bir vatandaş olarak çeşitli haklara sahip olmak yerine, misafir olarak ev sahibi tarafından “yardım, bilgilendirme, iyi niyet” alabilmeleriyle sınırlandırılmalarıdır.

Mesut Yücebaş misafirlik ve mültecilik kavramlarının Türkiye halkı ve basını açısından etkisini raporunda kalkınan, gelişen yeni taşralılık kavramları üzerinden değerlendirerek şöyle özetlemiştir. Basının Suriyeli imgesi, misafirperver ‘biz’den ev sahibini tehdit eden misafir mültecilerle; ‘biz’in ekonomik zenginliğini arttıran misafir ‘biz’in- dinamik, kalkınan ekonomisini bitmeyen misafirliği ile krize sokan, çöküntüye uğratan ve kentin dinamizmini yok eden misafir arasında salınmaktadır(Yücebaş, 2015: 40).

Derinlemesine görüşmelerde cevaplarda da Suriyeliler tarafından ‘misafir’ terminolojisinin tercih edilmesi ve misafirlikleri hak talep etme ile değil azla yetinme üzerinden minnettarlıkla ilişkilendirmeleri dikkat çekici bir sonuçtur.

“Güvende hissediyorum ama Suriyeli-Türkiyeli arasındaki kargaşada her zaman Suriyeli sorumlu sayılıyor. Çünkü o misafir, Türkiyeli vatandaş.” (Mücadeleci Kadın 9)”

“Türkiye Suriyelileri kabul eden tek devlet. Bu nedenle Suriyeliler aleyhine bir karar alacaklarını düşünmüyorum. Türkiye Misafirlerine kucak açtı, biz de ona layık olmaya çalışacağız.” (Mücadeleci Kadın 1)

“Türkiyeliler kimse bize kapılarını açmazken kapılarını açtılar. Diğer bütün sorunlar ufak sorunlar. Sadece bu sebeple bile onlara güveniyoruz. Bir misafir için çok bile yaptılar.”(Mücadeleci Kadın 11)

“Biz burada garip kaldığımız, misafir olduğumuz için saygılı davranmalıyız.” (Mücadeleci Kadın 14)

Yine insanlık onurunu etkileyen yan unsurlar açısından değerlendirildiğinde, mültecilerin ortaya çıkan her sorunun/sıkıntının müsebbibi olarak betimlenmeleri Suriyelilerin kendilerini ne oldukları değil de “ne olmadıkları, ne yapmadıkları, neyin sorumlusu olmadıkları” üzerinden tanımlamaları sonucunu doğurmuştur. Ekonomik olarak daralmanın müsebbibi olarak mülteciler (1 milyon Suriyeli göçmen kaçak elektrik kullanıyor” haberleri); suç ve güvenlik söyleminin aktörleri olarak Suriyeli mülteciler (Suriyelilerin yaşadıkları bölgelerde polisiye vakaların arttığına

dair mitler);Yardıma muhtaçlıkları üzerinden tanımlanan mülteciler (yardıma muhtaçlıkları ölçüsünde ‘biz’in yüce gönüllüğüne, bizim yardımsever/milliyetçi/konuksever kimlik inşasına katkıda bulunan mülteciler..)..... Tüm bu örnekler mültecilerin kimlik inşasının insanlık onurunu dışlayan yanının alt metinleridir.

2.3. Mültecilik ve Egemenlik

Egemenlik kavramı 1648 Westphalia Antlaşması’yla birlikte kullanılmaya başlamıştır. Pakta ülkelerin bölgesel bütünlüğü modern sistemin mihenk taşı olarak tanımlanmıştır. Fakat elbette orta çağ zamanlarında egemenlik, Hristiyan devletin bir uzantısı olarak, Tanrı’nın her yana yayılan varlığının bir ifadesi olarak ele alınmıştır.

Rönesans ve Reform Hareketi dönemine gelindiğinde ise tanrının üstünlüğü kralın gücü karşısında önemini görece yitirmiştir. Rönesans ve reform hareketlerindeki gelişmeler de bu üstünlüğü pekiştirmektedir. Ülkenin herhangi bir iç/dış faktör karşısındaki bağımsızlığı da egemenlik kavramının kuvvetlenmesine katkıda bulunmuştur. 19 yy’da gelindiğinde 1945-1990 arasındaki kendi kaderini tayin hakkı ve anti-kolonial hareketler sayesinde ulus devletlerin kuvvetlendiği söylenebilir (Warbrick, 2003: 205). Global dönemlerin en etkin olduğu dönemlere gelindiğinde, her ne kadar ulus devletler teknolojiye, askeri düzendeki ve ulus ötesi ekonomideki eski egemenlik güçlerini kaybetmiş görünseler de, mülteciler, göçmenler ve sığınmacılar üzerinde egemenlik güçlerini gittikçe daha agresif ve yoğun şekilde kullanmaktadırlar. (Benhabib, 2004:6)

Ülkelerin iç hukuk düzeni ve yargı egemenliği, mültecilerin uluslararası hukuk ve anlaşmalar aracılığı ile edindikleri hakların ihlalini/dikkate almamalarını olanaklı kılmaktadır. Zira ülkelerin mültecilerin ülke sınırlarına giriş ve çıkışlarının kontrol edilmesi, mültecilerin ülke sınırları içindeki hak ve hizmetlere erişimine dair düzenlemeler yapılması ülke egemenliğine dayandırılarak temellendirilmektedir. İç hukukun yerelde uygulayıcısı olan güvenlik birimleri de ‘illegal’ mülteciliği engellemeye ve suç işleyen göçmenleri/mültecileri sınır dışı etmeye odaklanmış bir egemenlik anlayışı ile hareket etmektedir. Bu egemenliğin birlikler bazında örneği

olarak Avrupa Birliği (AB) verilebilir. Schengen Antlaşması ile ancak birliğe üye ülkelerin vatandaşlarının üye devletler içinde serbest dolaşıma izin verilmesi ve birlik üyesi olmayan devlet vatandaşlarının ayrı bir onay mekanizmasına tabi olması vatandaşlık-egemenlik bazında kurulan ilişkiye örnek teşkil etmektedir (Koçak, Gündüz, 2012: 72). Ve hatta Peker ve Sancar tarafından aktarılan bilgiye göre, Schengen Antlaşmasının 26. Maddesinde ülkeye girişlerde gerekli belgeleri kontrol yükümlülüğünün ve cezai yükümlülüğün kişileri taşıyan şirketlere verilmesi denetim gücünü devletten (kamudan) özel sektöre aktarması açısından önem arz etmektedir (Peker, Sancar, 2005: 39). Bu uygulamaların kısıtlayıcılığına karşıt olarak insan hakları aktivistleri dünya vatandaşlığı kavramını savunarak mültecilerle dayanışma göstererek mültecilere uygulanan insan hakları ihlallerinin altını çizmektedir.

Globalizasyon sürecinden ülkelerin hukuki düzenlemeleri ve iç karar mekanizmaları da etkilenmektedir. Özellikle Dünya Bankası, ülkelerarası ekonomik menfaatler gibi uluslararası kurum ve sebepler ülkelerin mültecileri bir pazarlık mekanizması olarak görmelerine sebep olmakta ayrıca bazı uluslararası kurumların, ülkelerin mültecilerle ilgili fiili siyasetine müdahale edebilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu sebeple, her ne kadar ülkeler vize, sınır kontrolü, oturma izni, pasaport gibi araçlarla mültecilik üzerinde kontrol sahibi olsalar da yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı uluslararası insan hakları, uluslararası kurumlar ve ülkelerin karşılıklı menfaati ulus devlet üzerinde neredeyse hiç olmadığı kadar etkili olmaktadır ve elbette tüm bu süreç ulus devlet-egemenlik açısından ülkeler açısından bir sınav niteliğindedir. Zira “ülke” kavramı tarihler boyunca önemini korumaya devam ederken globalizasyon, insan hakları ve mültecilik gibi yansımalar sebebiyle kendi rolünü yeniden tanımlamaya, güncellemeye ihtiyaç duymaktadır.

Egemenlik-mültecilik arasındaki ilişki mültecilerin sınırlandırılmasına dair bir takım uygulamaları meşrulaştırmaktadır. Mültecilerin kontrolü, sınır dışı etme, mülteciliğe ilişkin düzenlemeler ve ülkelerin kendi iç hukukuna dayanarak mültecileri gözaltına alma gibi uygulamaları egemenlik gerekçesiyle yapılan sınırlandırıcı uygulamalara örnek gösterilebilmektedir. Bugünün dünyasında ulus devletlerin insan hayatının belirleyeni olduğunu söylemek zor olsa da,

globalleşmenin etkilerini ve uluslararası insan hakları hareketlerini de dikkate alarak bir değerlendirme yaptığımızda, ulus devletlerin mültecilerin sığındıkları ülke olarak onların hayatında hala büyük bir etkisi olduğu söylenebilir. Zira ülkelerin üzerinde uzlaştıkları ve taahhüt niteliğinde bir eylem olarak imzaladıkları evrensel insan hakları beyannameleri, kişilerin ülkeler bazında vatandaşlık bağı aracılığı ile edindikleri haklar olarak işlev görmektedir. ”Tam da bu sebeple bir devletle vatandaşlık bağına kaybetmiş kişi olan mülteci, mevcut düzenin sınırına çekilmiş olduğu için düzenin içini ve dışını gösteren bir mihenk taşı gibi işlev görmektedir.” (Usanmaz, 2009: 96). ve daha da önemlisi, mültecilerin vatandaşlık alamamaları onları kendilerini savunabilecekleri bir hukuki prosedürden yoksun bırakırken, vatandaşlık almaları durumunda dahi ulus ve kan bağı temelinde yükselen milliyetçilik nedeniyle dışlanma ve ötekileştirmeye maruz kalmanın önüne geçilememektedir.

2.3.1. Irksız Irkçılık ve Mültecilik

‘Irksız ırkçılık’ olarak ifade edilen ve kökenleri Avrupa’ya dayanan bu yeni ırkçılık modeli biyoloji bazlı değil kültürel ayrımcılık bazlı bir ırkçılık olarak özetlenmektedir. Özetle eski/klasik ırkçılık ırksal üstünlüğe dayalı iken yeni ırkçılıkta hareket noktası kültürel farklılıklardır. Yeni ırkçılığa getirilen temel eleştiri, yeni ırkçılığın aslında ırkçılığın doğası gereği yeni olmadığı, zaten yeni ırkçılıkta belirtilen pratiklerin ırkçılığın doğasında yer aldığı, fakat yeni yeni tanımlandığı yönündedir. Yeni ırkçılık, geliştirilen uyumlulaştırma politikalarına, kültürel ortaklıklar yaratma çabasına rağmen kültürel farklılıkların asla tam olarak ortadan kaldırılamadığını iddia eder. Yani, kültürel farklılıklar gibi sadece sağ merkezin değil, daha geniş bir kitlenin olurlarını alabilecek bir talep temelde kültürel farklılıkların aşılabilirliğine işaret eder. Kültür grupları arasında değiştirilemez bir duvar gibi örünür ve “grupları kültürel bir soy kütüğüne hapsedmesine yol açmaktadır.” (Balibar, 1993: 30-32). Burada mülteciler ve yerel halk arasında sadece ırk/ten rengi/dini mensubiyet üzerinden hiyerarşik bir üstünlük kurulmaz fakat yaşam tarzlarının, geleneklerin, kültürel kodların farklı oluşuna ve bu farklılıkların birlikte yaşama olarak vermediğine vurgu yapılmaktadır. Bu farklılıklar

olumsuzlanmamakta ve ülkelerin geri gönderme politikası uygulaması için de, sınırlarını uluslararası göçe kapatması için de yasal zemin oluşturmaktadır. Bu meşrulaştırmanın temelinde kültürel farklılıkların olmasının ve bunun kültürlerearası etkileşimi kısıtlamasının olumsuz bir yargı olarak ele alınmaması yatmaktadır. Bu modelde, kültürler arası melezleşme istenmeyen bir sonuçtur ve insanların, ait oldukları tek bir kültür olduğu, herkesin ait olduğu kültürün mirasçısı olması gerektiği ve farklı kültürlerin birbirinden ayrılarak bu kültürel farkların muhafaza edilmesi gerektiği savunulur (Çabuklu, 2002). Avrupa’da çok kültürlü toplum modelinin gerçekleştirilememiş olması, göçmenlerin ülkelere gönderilmelerine hizmet eden bu yaklaşımı yaygınlaştırma çabalarını hızlandırmıştır (Çabuklu, 2002).

Dauvergne’nin belirttiği gibi, egemenlik, modern göçmen hukuku, göç kontrolü gibi kavramlar ulus devletin özünü oluşturur ve bu nedenle devlet egemenliği mülteci sorununun temelidir. Bu sorunun çözümü ise ulus devletin egemenlik kavramını, o ülkenin “ötekisini” de içerecek şekilde, uzlaşmacı biçimde tekrar düzenlemesidir (Singh, 2016). Bir ulusa ait olmayan “öteki”ler/”dışarıdaki”ler ile, bir ulusa ait olan “içerideki”ler arasındaki ilişki bir içirme/dışlama politikası üzerinden işlemektedir. Mülteci yeni bir yurttaşlık kategorisi oluşturmak yerine bu kategoriyi kesen, tam tersine ulus devletlerin marjında bulunanları temsil eder. Dolayısıyla mültecilerin toplum içindeki konumları ulus devletlerin yapılanmasına ve mülteciler için geliştirilen vatandaşlık kanunlarına göre değişmektedir. Bu sebeple devletlerin mültecilik ve vatandaşlık politikalarına göz atmak hem ulus devletlerin hem de ulus üstü yapılanmaların egemenlikle kurdukları ilişkiyi anlayabilmemize imkân vermektedir.” (Çelebi, 2009: 108).

Vatandaşlık açısından mülteciliğin önemi ise, vatandaşlığın devletle kurulan yasal bağ üzerine kurulu olması, kişiye haklar temelinde hukuki ve sosyal bir statü sağlaması ve bir ulusun parçası olmayı ifade etmesinde yatmaktadır. Bu ‘bir ulusa mensup olma’ durumu kişilerin çeşitli sivil, sosyal ve siyasi haklara haiz olmasını sağladığı gibi, bu haklara sahip olmanın da vatandaşlık içinde tanımlanmasını sağlaması açısından mültecilik-vatandaşlık açısından kurucu bir etkiye sahiptir. Özetle vatandaşlık “kolektif fail olarak halkın icat edilmesini sağlayan hukuki

kategori” olmuştur. (Taylor, 2006: 142) Devletin birey üzerindeki eyleyici, sınırlayıcı, hükmedici gücünün meşru bir zeminini kurduğu gibi, ülke içinde tek egemen yaratma işlevi görür. (Balibar ,Wallerstein, 1993: 103)

2.4. Göçmenlik, Irkçılık, Ayrımcılık

“Kendine benzemeyen kişiyi insan nasıl anlar? Irkçılığı kavramaya çalışmak, tarihini deşmek bir açıdan bunu açıklama çabası gibi görünüyor: ‘Biz’den farklı olanlar, insandan ayrı bir şey mi? Daha az mı insan? ‘Biz’den iyi mi kötü mü? Aşağı mı yukarı mı? Altımızda mı, üstümüzde mi, yanımızda mı? Daha mı akıllı? Yoksa aptal mı? Daha mı güzel? Örnek alınmalı mı? Yoksa ona örnek mi olmalıyız?” (Somersan, 2004: 2)

İrkçılığın sonucu olan bu ayırma/dışlama fonksiyonu sadece mülteciler açısından tehlike arz etmez, o ülkenin “azınlık” olarak kabul edilenleri, kadın olanları, çocuk olanları, hayvanları, tüm ötekileri aynı ötekileştirmeden nasiplenmektedir. Zira bu “daha az insan” söylemi kimi zaman cinsiyetçi, kimi zaman insan merkezci, kimi zaman ırk saplantılı olabilmektedir. Bu dışlama politikasında çoğu zaman cinsiyetçilik, insan merkezcilik gibi destekleyici ayrımcılıklar ırkçılığı besleyen bir yöntemle ifade edilir. Misal, bir taciz durumunda betimleme bir erkeğin bir kadını taciz ettiği söylemiyle değil ‘Suriyeli’ bir erkeğin, ‘Türkiyeli’ bir kadını taciz ettiği üzerinden dile getirilmekte, Suriyeliliğin altı çizilmektedir. Çalıştığım bölgede Suriyelilere ilişkin dile getirilen “Suriyeli erkeklerin köpeklere tecavüz ettiği” ifadesi de aslında hayvanları korumaya yahut cinsiyetçi politikaları eleştirmeye yönelik değil, Suriyeliler’in aşağılanması/haklardan mahrum bırakılmasını meşrulaştırma amacıyla dile getirilmektedir. Zira bu ırk ve cinsiyetçilik temelli cümlelerde, bu cümleleri takiben mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesini talep eden ikinci bir cümle kurulmaktadır. Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde aktarılanlar, yukarıda belirttiğimiz ayrımcılık- cinsiyetçilik arasındaki ilişkinin tezahürlerine örnek oluşturur niteliktedir. Görüşmelerde kadınlar uğradıkları cinsiyetçilik temelinde maruz kaldıkları ayrımcılığı güvende hissetmeleri açısından sorun oluşturabilecek deneyimleri üzerinden aktarmıştır.

“Bence kadın olduğunda Suriyeli-Türkiyeli erkek fark etmiyor. Tehlike görme açısından bir fark yok kadın olduğunda.” (Mücadeleci Kadın 12)

“Burada gece bile dışarı çıkabiliyorum ama tabi gündüz, gece ailemle birlikte.” (Mücadeleci Kadın 2)

“Hayır, kendimi güvende hissetmiyorum. Öncelikle Suriye’den yalnız gelen kadının kendilerine hediye olduğunu düşünüyorlar. Bu düşünce ile hareket edince hayat daha da zor oluyor. Bizi kolay elde edilebilen kadınlar olarak görüyorlar.” (Mücadeleci Kadın 30)

“Genel olarak güvendeyim ama Türkiyeli erkekler bazen taciz edebiliyor.” (Mücadeleci Kadın 8)

“Erkeklerin olduğu bir sokaktan geçemem. Suriyeli ya da Türkiyeli olması bir şeyi değiştirmiyor.” (Mücadeleci Kadın 15)

“Buraya geldikten sonra birkaç durumla karşılaştım. Benim bir sürü sorumluluğum var. Pazara gitme, fatura ödeme gibi. Bu amaçlarla dışarı çıkınca çok fazla tacize uğramışlar. Bir gruba Suriyeli kadınları rahatsız edip bu muntikadan uzaklaşmalarını sağlamak için para bile verilmiş. Bu birkaç mahallede oldu. O kişiler Türkiyeli kadınlara bir şey demeyip sadece Suriyeli kadınları taciz ediyorlar. Bazı Türkiyeliler de onlara korkmayın sadece aracın plakasını alıp şikâyet edin” diye öneride bulunmuşlar. Aynı şekilde okula giden kız çocuklarına hem sözel hem de fiziksel olarak tacizde bulundular. Güvendeyim ama bunları duyunca endişeleniyorum.” (Mücadeleci Kadın 16)

Yukarıda detayları iletilen, çehresi değişmiş yeni ırkçılıkta ırkın yerini alan kültürün hiyerarşisi, kültürlerin görünürlüğünü artırırken “altta” yer alan grupların temizlik, kendine güven, disiplinsizlik, tembellik gibi bir takım belirteçlerle aşağılanmalarına ve bu belirteçleri kültürün bir parçası olarak sunmalarına sebep olmaktadır. Çoğunlukla yerleşik olan/vatandaş olan/devleti tanımlayan değerlerin mensubu olan Sunni/beyaz/erkek..vs/ çoğunluk olan grup, kendi gelenek ve kültürlerinin diğer grupların gelenek ve kültürleri karşısında daha değerli olduğunu ifade etmektedir. Tam da bu kültürel fark olarak ifade edilen ve altta kalan kültürü aşağılamak kadar üst kültürün ne kadar yüce olduğu inşasına katkıda bulunan söylemler iki ulus arasında neden birlikte yaşayamayacağını kültür farkı aracılığı ile anlatmaktadır. Bu iki grup arasındaki “değişmez, kültüre özgü” farklar, kültürel olarak üst sınıfta yer alan grubun, alt sınıfta yer alan grubu eğitmesini, oryante etmesini, kültürel olarak eritmesini olanaklı kılar ve bunun meşru alt zeminini hazırlar. Daha da mühimi bu propaganda, bu asimilasyonun altta yer alan sınıf tarafından da haklı ve gerekli bulunmasına sebep olur. Özetle ırkçılık, iki grubun konumlarının keskinleşmesini ve aralarında bir bağın oluşmasını imkansızlaştırmaktadır. Hiyerarşik olarak alt kültüre mensup kabul edilen grubun, hiyerarşik olarak üst kültüre mensup kabul edilen grup tarafından

medenileştirilme/uyumlulaştırma politikalarına tabi tutulması, bu politikaların sadece uygulayan grup tarafından değil, bu politikalara tabi olan grup tarafından da meşru kabul edilmesine sebep olmaktadır ve üst sınıftaki grubun “ ‘biz’ kimliğini her türlü ‘melezleşme, karışma ve istiladan’ korumakta kendini sorumlu görmesini” (Balibar, 2000: 26) olanaklı kılmaktadır.

Evrensel ırkçılıkta diğer kültürler modernleşme üzerinden sınava tabi tutulup, yeterince medeni görülmeyenler aşağılanmaktadır. Alt ırkçılıkta ise modern toplumun temel imkanlarından faydalanan ve refahtan yoksun kalmak istemeyen kişilerin, popülist ve yabancı korkusundan kaynaklanan tepkisi, bölünmüş ırkçılıkta ise kişiler ulus, din ve gelenek gibi tanımlar içinde modernizmi kötüleyecek yargılar geliştirilmektedir. Bu ırkçılık biçiminin ‘bölünmüş’ olarak tanımlanmasının sebebi alt ırkçılığa göre daha belirgin olması fakat bir siyaset temelinde, örgütlü biçimde dile getirilmiyor olmasıdır. Ve son olarak Tam-ırkçılık ise “bizzat devletin ırkçı ilkeler üzerinde yapılandığı aşamayı tanımlamaktadır (Somersan, 2004: 8). Michel Wieviorka ise modernite ve ırkçılık arasında kuvvetli bir bağ olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Avrupa’da refah devletinin silinmeye başlamasının, ulus-devlet-vatandaş ve ulusal kimlik arasındaki ilişkinin muğlaklaşmasının ve sanayinin yaşadığı sıkıntıların ırkçılığın her zamankinden daha büyük bir alana yayılmasına sebep olduğunu belirtmektedir (Wieviorka, 1997: 213-230).

Kültürel ırkçılık Amerika’da 1960’ların başında yoğunluklu olarak görülmeye başlamıştır. Kültürel ırkçılık ekseninde yoksulluğunun, eğitimsizliğinin, sosyalleşememesinin sebebi olarak kurban suçlanmıştır. Burada kurbanın suçlanmasından kasıt sınıfsal statüsünün değişmemesinin sebebi olarak kurban addettiği bir azınlık mensubunu suçlaması, suçladığı kişinin aile bağlarının zayıf, kültürel değerlerin ve kişisel donanımının eksik olduğunun belirtilmesidir (Silva, 2006: 40). Bu görünüm çağdaş ırkçılığın ilk biçimi olarak ifade edilmektedir. Kültürü odağa alan ikinci ırkçı görünüm ise, kültürel hiyerarşiyi reddetmekte ve birbirine benzemeyen, birbirinden farklı olan grupların barış ve uyum içinde bir arada yaşamasının mümkün olmadığı savından hareket etmektedir (Somersan, 2004: 43). Ötekilerle arasında ‘mutlak’ fark olduğunu ileri süren düşünce ile farkı inkâr

eden “asimilasyonculuğun haklılığına dayanan yaklaşımın her ikisi de, öteki olarak ‘öteki’ni reddederek günümüzde ırkçılığın kültürel farklılıklara dayalı olarak sürdürülmesinin araçları olmaktadır (Schnapper, 2005: 28).”

1800’li yılların sonlarındaki kaynaklarda Avrupa’ya çalışmak için gelen göçmenler ırk temelli söylemlerle değil, ekonomi ve çalışma temelli söylemlerle anılmışlardır. Bu ekonomi temelli söylemde, yabancı işçilerin kısa süreliğine geldikleri ve bir süre sonra evlerine dönmelerinin beklendiği belirtilmiş ve bu işlerin kültürel farklılıklarının zaman içinde sistem tarafından eritileceği vurgulanmıştır. Bu dönemler kültürler arası farklılıkların zenginleştirici yönüne vurgu yapması bakımından insan hakları ve ırkçılık karşıtı söylemlerin görece kuvvetlendiği bir dönemdir ve bu sebeple göçmenler 80’lerin sonuna kadar ırkçılığın hedef tahtasında oturtulmamıştır. Fakat sonrasında yaşanan modernizm krizi, ulus devletin zayıflaması, küreselleşme ve dünyada yaşanan ekonomik krizler gibi sebeplerle ırkçılık güçlenmiştir. Merkez sağ göçmenleri işgalciler, esrar kaçakçıları, teröristler, tembeller, refah devleti sömürücüleri olarak gösteren söylem ve eylemlere başlamış ve bu göçmen karşıtı söylem sağ partilerin temel propaganda aracı haline gelmiştir (Koçak, Gündüz: 2012: 67)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYUM POLİTİKALARI

3.1. Sosyal Uyum

Suriyeli Mülteci krizi, 19 milyondan fazla kişinin evlerini terk etmek zorunda kaldığı (UNHCR, 2017), dünya tarihinin en büyük mülteci krizlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Savaşın başladığı 2011 yılından bu yana Türkiye’de 3.789, 320 kişinin insani yardım ihtiyacıyla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir (UNHCR, 2017). Avrupa’da ise 300.000 bin kişiyle Almanya ve 100.000 kişiyle İsveç, en fazla mülteci başvurusunun yapıldığı ülkelerdendir.

Uyum terminolojisi ve politikalarının tek bir tanım ve uygulaması yoktur. Ülke vatandaşlarının yaklaşımına, ülkenin ekonomi, eğitim ve sağlık gibi temel konulardaki kapasitesine ve göç edilen ülkenin diğer ülkelerle ilişkileri gibi birçok etkene bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Fakat yine de uyum politikaları asgari olarak, mültecilerin temel haklarının ülke ve vatandaşlar tarafından tanınmasını ifade etmektedir. Fakat çalışmanın bu kısımda uyum politikaları biraz daha geniş bir perspektiften ele alınarak iş, işsizlik, barınma, eğitim, sağlık, vatandaşlık, haklar ve sosyal dışlanma mekanizmaları üzerinden değerlendirilecektir.

Uyum politikalarını detaylandırmadan evvel, karışması muhtemel temel kavramlar üzerinden geçmek kavramsal çerçeveyi netleştirmek açısından önem arz etmektedir. Mültecilerin ülkeye uyumu söz konusu olduğunda entegrasyon, asimilasyon, sosyal uyum ve kültürleşme kavramları gerek terminolojide gerek uyuma ilişkin politika üretirken birbiri yerine kullanılabilen kavramlardır. Belirtmek gerekir ki entegrasyon ve asimilasyon birbirinden oldukça farklı iki politik niyeti ifade eden kavramlar olduğu için, bu kavramlar uygulamada büyük farklılıklar yaratmaktadır. Fakat entegrasyon, kültürleşme ve sosyal uyum oldukça grifit kavramlar olduğu için zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılabilmektedirler.

Entegrasyon TDK’da “bütünleşme, uyum” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2019). Tanım, göçmenlerin yerleştikleri ülkenin ekonomik, siyasi, politik koşulları ile ilgili bilgi sahibi olmalarını ve bu sürece dâhil olmalarını ifade etmektedir. Özetle, bir kişinin yeni karşılaştığı toplumsal farklılıklara uyum sağlaması, entegre olmasıdır. Fakat sosyolojik anlamda bakıldığında, entegrasyon kavramı da sosyal uyum kavramı gibi karşılıklı iletişimi, farklılıkların dışlanmadan birlikte gelişimi ve ortak toplumsal sorumluluk sürecini de içinde barındırmaktadır.

Latince’de similis (benzemek) sözcüğünden türetilen asimilasyon kavramı ise TDK sözlükte “Farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme sürecinin sonu” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2019). Özetle asimilasyon, egemen kültürün başka bir kültür üzerinde hegemonya kurarak, o kültürü kendi gibi yaşamak zorunda bırakması, kendi değerlerini benimsetmesidir. Asimile olan da bu sürece kendi kültür ve kimliğini yok sayarak dâhil olabilmektedir.

Uyum, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk” ve “Kademe kademe farklılaşan çevre şartlarına uyabilmek için canlıların gösterdikleri kapasite; organizmanın çevresine uyumu ile oluşan bir evrim olayı. Adaptasyon” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Birinci tanımlama yabancı ve yerlinin birlikte ahenkli şekilde ve birbirini dışlamayacak bir uyumla yaşamasına işaret etmesi açısından önemlidir. İkinci tanımlama mülteciler açısından yorumlanacak olursa, bulunduğu çevreye yabancı birinin, bu çevreyi tanıyabilmek için gösterdiği çabaya vurgu yapıldığı söylenebilir. Asimilasyonun kökeninde ise düşmanca ve ayrımcı bir saik söz konusudur. Asimilasyonda çoğunluğa dâhil olmayanlar dışlanır, egemen kültürün köken ve kültürünü benimsemeye yönlendirilir ya da zorlanır. Özetinde bir kültürün tektipleştirilmesi söz konusudur. Fakat Hilal Onur İnce’nin de ifade ettiği gibi, asimilasyon sürecinde beklenen özümleme asla tam olarak gerçekleşemediği için bir ara kimlik doğmaktadır (İnce, 2011: 189). Bu ara kimlikteki kişinin ne egemen topluma dâhil olmasına, ne de kendi kimliğini yaşamasına izin verilir. “Ötekilere, yalnızca çoğunluk toplumunun yararı ve çıkarlarıyla orantılı olarak ve belirli sınırlamalar

içerisinde yaşama olanağı” verilmektedir (İnce, 2011: 189). Bauman’un asimilasyon tanımı ise, egemen olanın, asimile edilen grubu tanımlama gücü ile ilişkisi itibariyle tartışılmaya değerdir.

“Asimilasyon, doğal düzenin yerine yapay bir düzen koymanın genel planlaması içerisinde birçok ayrıntıdan bir tanesiydi; buna biçim verenlerin, ‘uygun’ ve ‘uygun olmayanlar’, ‘değerli’ ve ‘değersiz’ olanlar arasında ayrım koymanın ve aynı zamanda, ikincisinden birincisine geçişin koşullarını ifade eden tekelci bir denemesiydi.” (Bauman 2017: 38-9).

Asimilasyon ve entegrasyonun birbirinden ayrıldığı yer tam da burasıdır. Asimilasyonda bir tek taraflılık olmasına rağmen, entegrasyon karşılıklı bir süreçtir ve bu karşılıklılık grupları birbirlerindeki farklılıkları görmeye ve aynı zamanda bir ortaklık yaratma çabasına yönlendirmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki entegrasyonun da bir koşulsuz kabul, karşı tarafın kendi kültürünü istediği gibi yaşamasına salık veren bir süreç değildir. Entegrasyon da temelinde egemen kültürden olmayanın, o kültüre dâhil olmak için bir takım sorumluluklar almasını talep eden, fakat içinde barındırdığı karşılıklı etkileşim sayesinde yabancıyı ötekileştirmemeye dair bir amacın da söz konusu olduğu süreçtir.

Burada, çokça kullanılıyor olması sebebiyle, çok kısaca hoşgörü kavramına değinecek olunursa, hoşgörü lütüfkar bir tavır olarak okunabilmektedir. Esasında öteki olanı tümüyle kabulü içermez, aksine kibirli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir. Zira ötekinin bir takım “eksiklikleri, sorunları, hatası” olduğunu varsayar ve bu sorunlara serinkanlılıkla ve uzlaşmanın bir aracı olarak yaklaşır. Oysa ki sosyal uyumun kuvvetli olduğu durumlarda kültürler eşitlenir ve hoşgörüye ihtiyaç duyulmaz.

Yukarıda değindiğimiz gibi, asimilasyonda beklenen istek asla tam olarak gerçekleşmez ve kültürler kendi kültür özelliklerini taşımaya devam ederken karşılaştıkları kültürden de bir şeyler almaya, karşılıklı olarak etkileşmeye devam edilir. Bu süreç asimilasyon açısından bir olumsuzluk ifade ederken, kültürleşmede, bu süreç sosyal uyum açısından olumlu bir süreç olarak değerlendirilebilmektedir. “Kültürleşme, farklı kültürel özelliklere sahip bireyler arasında gerçekleşen etkileşimlere bağlı olarak ortaya çıkan, sosyal ve psikolojik dönüşüm sürecidir.”

(Karataş, Baloğlu, 2018: 971). Yani kültürleşmenin temelinde zorunlu bir karşılaşma sonrasında deneyimlenen etkileşim yer alır ve kültürleşme çift yönlü bir süreçtir. Kültürleşme kavramı göç süreci açısından değerlendirildiğinde, göç eden kesimin bu kültürleşme sürecinden ana akım topluma göre daha çok etkilenmesi söz konusudur. Bu nedenle kültürleşme sürecindeki etkileşimin birincil muhatabı olarak göçmenler işaret edilmekte, çalışmalar daha çok göç eden toplum üzerinden yürütülmektedir. Burada göç edenlere düşen sorumluluk ülkeyi siyasi, kültürel, tarihsel olarak tanıma, iş piyasasına girebilecek nitelikleri edinme, dil öğrenme gibi sosyal uyum araçları başlığında belirtilen tüm unsurları kapsamaktadır. ve vurgulanmalıdır ki bu farklı kültürler arasındaki karşılaşma her zaman olumlu sonuçlanmaz. Kültürleşmenin sonucu “sömürgeleştirme, askeri işgal, göç ve geçici ikamet (turizm ve eğitim) gibi farklı biçimlerde olabilir” (Berry, 2001:618).

Şu ana kadar belirttiğimiz tüm kavramlar Berry’nin tanımı üzerinden özetlenecek olursa;

“Baskın olmayan gruplar kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istiyorsa bütünleşme, kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istiyor fakat diğer kültürlerle iletişim kurmak istemiyorsa ayrılma, kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istemiyor, diğer kültürlerle iletişim kurmak istiyorsa asimilasyon, ne kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istiyor ne de kültürlerle iletişim kurmak istiyorsa marjinalleşme stratejisini işe koşmuş olur. Baskın gruplarda baskın olmayan grupların asimile olmalarının desteklenmesi eritme potası, ayrılmalarının desteklenmesi ayırma, marjinalleşmelerinin desteklenmesi dışlama stratejisi olarak isimlendirilmiştir. Göçle gelen grupların bütünleşme stratejilerinin benimsemelerinin desteklenmesi ise çok kültürlülük ile açıklanmaktadır (Berry, 1997: 46)

3.2. Etkili Bir Uyum Politikasının Asgari Standartları

Uyumun gerçekleşmesi ‘yabancı’nın (yabancı ilk bölümde tanımlandığı üzere göçmen, mülteci, geçici koruma altındaki kişi, sığınmacı olabilir) bazı temel haklardan yararlanması ile direkt ilişkilidir. Uyum politikaları ve süreci ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise uyum sürecinin ülke tarihine, göç ile ilişkilenebilecek biçimlerine ve tecrübelerine, ekonomik koşullarına ve yerel halkın göçmenlerle ilgili fikir ve tecrübelerine vb. göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu tarihsel

deneyim ve arka plan nezdinde uyum politikaların olumlu sonuç vermesi için asgari standartlar şunlardır:

1. Yabancınn bireysel ve toplumsal durumu (Nereden geldiği, eğitim ve ekonomik durumu, şahsi tarihi vb.)
2. Yerel halkın özellikleri (sosyo-ekonomik durumu, temel ihtiyaçlara erişim sistemleri, çalışma koşulları vb.)
3. İki yönlülük (Yerel halkın ve yabancınn karşılıklı sorumlulukları, uyum sürecindeki rol ve tepkileri) (Hunddleston, 2013)

Fielden'in "Yerelde Uyum" başlıklı raporunda belirtildiği üzere, bir uyumun kısa süreli değil, sürekli ve kalıcı olabilmesi için göçmenin yasal statüsünün netleşmiş olması elzemdir. Zira yasal statü, kişinin devlet kurumu hizmetlerinden ve yasal haklarından yararlanabilmesinin asgari koşuludur. Bunun yanında göçmen kişinin yerel halk ile uyumlu yaşayabilmesi için ve toplum tarafından kabul edilebilmesi için insanlık onuruna yaraşır koşullarda yaşamını sürdürebiliyor olması gerekmektedir (Fielden, 2008).

Bir ülkenin etkili bir uyum politikasının olması hem yabancılar hem de ülke açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Uyum politikalarına dair net bir planlamanın olması yabancınn kendi geleceğine ilişkin net bir fikrinin olması dolayısı ile ülkeye uyumunu kolaylaştıracakđı gibi yerel halkın da yabancıyı bir ülke tehdidi, asimilasyon aracı, ekonomik bir yük olarak görme olasılığını azaltmakta, bu bakıştan ortaya çıkan sorunların elemine edilmesine yardımcı olmaktadır.

Ager ve Strang tarafından geliştirilmiş teoriye göre, bir uyum sürecinin en etkin şekilde işlemesi için temel olarak dört unsur etrafında durulmalıdır. İlk unsur uyum araçlarıdır. Uyum araçlarının alt başlıkları ise "iş, ev, eğitim ve sağlık" olarak belirtilmiştir. İkinci temel unsur sosyal uyum olarak belirtilmiştir. Bu başlıkta ise sosyal bağlar, ilişkiler, kişi ve grupları birbiri ile iletişime geçiren tüm unsurlar yer alır. Uyum sürecinin üçüncü unsuru ise 'kolaylaştırıcılar' olarak belirlenmiştir ki bu başlık altında tanımlananlar, dil bilgisi, güvenlik, grupların birbirlerinin kültürüne dair bilgileri ve istikrardır. ve son olarak belirtilen kurucu unsur ise yabancıların

yasal statülerine ve haklarına ilişkin düzenlemeleri içeren ‘kurumsallık’tır (Ager, Strang: 2008).

Uyum süreci, yabancıların ve yerli halkın birbirlerinin kültürlerine aşina olmalarını sağlayacak, yabancıların yerleştikleri ülkenin izlek, gelenek ve yaşam biçimini tanımalarını sağlayacak, dilini öğrenmelerine yardımcı olacak bir dizi düzenlemeyi içermektedir. Bu süreç, yukarıda da belirtildiği üzere dil ve meslek kursları, devlet kurumları hizmetlerinden yararlanma sürecine dair bilgilendirme seminerleri ve yerel halk-yabancı arasındaki sosyal iletişimi kuvvetlendirebilecek düzenlemeler ile mümkün olabilmektedir.

‘Migration Policy Group’ (MPG)’un etkili bir entegrasyon süreci için gerekenleri detaylandığı “sosyal uyum şartları” başlıklı çalışmasını öne çıkan birkaç madde ile özetleyecek olursak;

1. Yerli halkın da sosyal uyuma dair beklentilerinin ve yükümlülüklerinin olmasını sağlamak
2. Ulusal ve yerel devlet kurumlarının sosyal uyum sürecini koordineli bir şekilde yürütmesi
3. Sosyal uyum sürecine gönüllülük unsurunu da dâhil ederek, gönüllülere süreç ile ilgili eğitim verilmesi.
4. Yabancılar, çoğunlukla gönüllüler aracılığı ile birebir mentorluk desteği sağlanması
5. Yabancıları sosyal ve kültürel aktivitelere/kurumlara katılmalarını sağlayan çalışmalar yürütülmesi
6. Yabancılar için farklı gün ve saatlerde dil ve meslek kursları açılması
7. Devlet tarafından yararlanıcılara verilecek çeviri ve çevirmen hizmetinin kapsam ve süresinin netleştirilmesi (Şimşek, Çorabatır, 2016: 5-7)

Yasal düzenlemeler açısından bakıldığında ise 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 96. maddesinde uyuma ilişkin düzenlemeler yer aldığı görülmektedir.

“Madde 96 – (1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.”

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.” Bu maddede ve diğer maddelerin çoğunda yerel yönetimlerden sadece öneri ve katkı beklenildiği görülmektedir. Göçmene yönelik işin yürütme kısmında (96/3) yerel yönetimlere nerdeyse hiç rol verilmemektedir. (YUKK, 2014: Madde 96)

Bu maddenin ilk bendi, sosyal uyuma sivil toplum örgütleri ve üniversiteler gibi sosyal uyum sürecinin farklı aktörlerinin dâhil edilmesi bakımından önemlidir. Fakat bu ‘öneri ve katkıların’ tam olarak nasıl alınabileceğinin düzenlenmemesi ve bu iş birliğinin devlet kurumlarının inisiyatifine bırakılması bu maddenin ne kadar işletildiğine dair şüphe uyandırmaktadır.

Fakat son zamanlardaki uygulamalarda bu konuda çeşitli gelişmeler gözlemlenmekte. Özellikle, Aile, Çalışma ve sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ile sivil toplum örgütleri ve fon kuruluşları arasında kuvvetli iş birlikleri gözlenmektedir. Artık yereldeki hane ziyaretleri sivil toplum kuruluşlarından bir personel ve Aile, Çalışma ve sosyal Politikalar İl Müdürlükleri memurunun ortak katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin Hatay Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü’nde, Valilik’ten onay alan sivil toplum örgütleri ile aylık bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmektedir. Bu iş birliğinin asıl amacının sivil toplum örgütlerini denetlemek olmasının yanında, çalışma sivil toplum örgütleri ile devlet kurumları arasındaki iş birliğini kuvvetlendirmesi açısından önem arz etmektedir.

YUKK, Madde 96, İkinci bend ise, yararlanıcıların sivil toplum örgütlerince açılan kurs ve bilgilendirme seminerlerine katılabilmelerine olanak tanıyor olsa da fiiliyatta devletin bu konuya oldukça hassas yaklaştığı ve bu kursları sağlayan birçok ulusal/uluslararası sivil toplum örgütünü çeşitli gerekçelerle-bazen gerekçesiz olarak-

kapattığı görülmektedir. Bu düzenleme, Devletin mülteci konusunun sivil toplum örgütlerinde yeterli özen ve dikkatle yapılmamasının önüne geçmek, mültecileri suiistimal etmek üzerinden proje geliştiren çeşitli sivil toplum örgütlerini denetim altına almak/kapatmak açısından harekete geçmesi açısından önemli olsa dahi, yerelde devletin kurumları detaylı araştırmak yerine, risk almamak için gerekli onayları vermekten kaçındığı görülmektedir. Bu da Sivil toplum örgütlerinin mülteciler için uzun erimli proje geliştirebilmesinin önünde engel oluşturduğu gibi, sivil toplum-devlet arasındaki ilişkiyi zaman zaman gerilimli bir boyuta taşımaktadır.

Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma konusundaki kursların devlet kurumlarınca verilmesine ilişkin önemli adım ise, Hayat Boyu Öğrenme Genel Merkezi'nin Halk Eğitim Merkezleri'ne bu konuda özel hedefler vermesi ve özellikle, genç mültecilere sağlanacak dil kursları ile ilgili yabancı donörlerle protokol imzalanmasıdır. UNİCEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) ile imzalanan son protokol nezdinde, halk eğitim merkezlerinin genç ve çocuk Suriyelilere ücretsiz dil kursları vermesi ve bu hizmet kapsamında ücretsiz servis hizmetinin sağlanması söz konusudur.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu konuda attığı bir diğer önemli adım, Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzalamış sivil toplum örgütlerinin, bulundukları bölgelerdeki Halk Eğitim Merkezleri aracılığı ile Halk Eğitim bünyesinde belirlenmiş kurs ve saatlere bağlı kalarak mülteciler için kurs açabilmelerine olanak verilmesidir. Bu ve yukarıda değinmiş olduğum Hatay Aile, Çalışma ve sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nce yürütülen iş birlikleri, hem Sivil Toplum Örgütleri-devlet arasındaki etkin iş birliğine ilişkin iyi bir örnek olması, hem de mültecilere verilecek sosyal uyum çalışmalarına başka aktörlerin de dâhil edilmesi açısından önemlidir.

Aynı kanunun 104. Maddesinde de sosyal uyum sürecine ilişkin görev ve yetkiler tanımlanmış ve bu yetki Göç İdaresi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır. Son düzenlemelerle birlikte İl Göç İdareleri'nde sivil toplum örgütleri ile ve devlet kurumu hariç diğer kurumlarla koordinasyondan sorumlu bir kişinin görevlendirildiği bilinmektedir. İl Göç İdaresi'nde sosyal uyumdan sorumlu dairenin

sosyal uyum ile ilgili görevi şu şekilde tanımlanmıştır: Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek. Kanunun sosyal uyum ile ilgili tüm maddeleri oldukça önemli olmakla birlikte yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarının arttırılmasına ve detaylandırılmasına, devlet dışı kurumlarla iş birliklerinin kapsamının arttırılmasına ilişkin düzenlemelere ihtiyaç olduğu gözlenmektedir. Ayrıca, “Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası” adlı çalışmada belirtildiği üzere “...yabancılar sosyal ve kültürel hizmetlerin sunulmasında işbirliği yapılacak aktörler arasında, “kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları” zikredilip (m.96/3) yerel yönetimler uygulama kısmında saf dışı tutulmuşlardır.” (Özservet, 2015: 95)

Uyum politikalarında Türkiye özelinde yaşanan sorun, Suriyelilerin geri dönecekleri varsayımıyla, uyum politikalarının kısa süreli, geçici çözümlere odaklanarak geliştirilmesidir. Devlet temsilcileri mültecilerin statüsüne dair getirdikleri ‘Geçici koruma altındakiler’ ve ‘misafir’ terminolojileri de bu yaklaşıma örnek teşkil etmektedir. Mültecilerin, misafirlikte olduğu gibi bir süre sonra kendi ülkelerine geri dönecekleri varsayılmış, misafir oldukları süre içinde yerli halkın ‘ev sahibi’ olarak tanımlanmalarının sosyal uyum süreçlerine olumsuz etkileri görmezden gelinmiştir. Oysa ki mültecilerin bu ‘misafirlik’ statüsü ve misafirliğin geçiciliği ekseninde tanımlanmış hak ve uyum politikaları, mültecilerin hizmetlere erişim prosedürlerinin netleşmesinin gereğinden çok daha uzun bir zaman almasına sebep olmuştur. Gözlemlenmektedir ki, hala birçok uygulamada devlet kurumlarında yerelde farklılıklar gözlenmekte, ya da ulusal düzeyde yeni düzenlemeler getirilmektedir. Krizde beşinci yılını doldurulmasına rağmen hala kimliksiz Suriyelilerin sayısında, çocukların eğitime ulaşımında, akran zorbalığında, hastanelerdeki çevirmen hizmetlerinde vb. temel hizmetlere erişim noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu sebeple, sosyal uyum esas alındığında, mültecilerin ülkede kalış süreleri fark etmeksizin temel hak ve hizmetlere erişimlerinin olması çok önemlidir. Fakat bilinmektedir ki mültecilerin ülkede kalıcı olduklarını kabul etmek, dil öğretimine, ekonomik hayata ve iş piyasasına katılımlarına, iskân politikalarına dair farklı

düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır. Burada vurgulanmak istenen, sosyal uyum politikalarının sadece mültecilerin kalıcılık durumlarında değil, başka ülkeye geçiş yapma taleplerinin olduğu durumlarda dahi işletilmesinin önemli olduğu ve fakat kalıcılığa ilişkin bir kabulün, mültecilerin sosyal uyumuna ve entegrasyonuna dair daha farklı politikalar geliştirilmesini gerekli kıldığıdır.

Tüm yukarıda belirtilen unsurlar gereğince, sosyal uyumun integral parçaları, entegrasyon politikaları, mültecilerin yasal statülerine ilişkin düzenlemeler (vatandaşlık ve haklara erişim), iş piyasasına katılım, eğitim, sağlık, dil öğrenimi ve sosyal bağların oluşturulması şeklinde özetlenebilir. Entegrasyon politikalarına dair yukarıda yapılan genel bilgilendirme sonrasında, diğer başlıklar aşağıda detaylandırılacaktır.

3.2.1. Vatandaşlık

Her ne kadar vatandaşlık kavramı ulus devletin gelişimi ile ortaya çıkmış olsa da temeli Antik Yunan'a kadar dayanmaktadır. “Vatandaşlık kavramı Antik Yunan'da şehir devletine mensubiyeti belirtirken (citizen, citoyen), Eski Roma'da bir topluluğun üyesi olma anlamında (civis, civitas) kullanılmıştır.” (Yıldız, 2017: 40)

Vatandaşlık kişi ve devlet arasındaki karşılıklı görev, yükümlülük ve hakları belirleyen hukuksal bir kavram olmasının ötesinde devletin siyasi varlığını kabul ve devlete aidiyeti kabul açısından aynı zamanda sosyolojik bir kavramdır. Bu sebeple yasal statüden fazlasını ifade eder. Vatandaşlık aynı zamanda “bireyin topluluğa eklemlenmesi, siyasal ve kamusal alanda kurduğu ilişkinin de ifadesidir” (Üstel, 1997: 128-129). Mültecilik açısından bakıldığında, vatandaşlık kurgusu ile göçmenlik tartışmalarının ulus devletle başlaması, vatandaşlık kavramına ‘mahrumiyet’ açısından bakmamızı da gerekli kılmaktadır. Ulus devlet egemenliğinin ilanı ile ulus devletin sınırlarının keskinleşmesi, sınır kontrollerinin artması ve bu sınırların içinde ve dışında kalan kişiler için farklı hukuksal ve sosyolojik düzenlemelerin uygulanması vatandaşlık kavramının önemini arttırmıştır. Dolayısı ile denebilir ki, vatandaşlık kavramı, onu edinebilmiş kişi için bir takım hak, ödev ve faydaları ifade ederken, vatandaşlık statüsüne erişememiş kişiler için

haklardan yoksunluğu ifade etmektedir. Vatandaşlık aracılığı ile sağlanan eşitlik, o ülkede yaşayan ve vatandaş olmayan kişiler için geçerli değildir ve hatta bu kişilerin vatandaşlık bağından yoksun olmaları hak ve kamu hizmetlerinden dışlanmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeple bir ülkenin vatandaşlık politikası, bir ülkenin sosyolojik yapısına, sosyal içerme-dışlama politikalarına ilişkin de önemli bir göstergedir. Tam da bu sebeple, ülkelerin vatandaşlık politikaları ile göç, entegrasyon ve asimilasyon politikaları arasında paralel bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Burada, vatandaşlığın asimilasyon ya da entegrasyon şeklinde sonuçlanmasındaki belirleyici faktör, vatandaşlığın bireyin siyasi süreçlere katılımının bir aracı olarak kullanılması, kişinin kendi geleceğine ilişkin karar alabilen aktif bir aktör olarak konumlanmasıdır. Bu nedenle vatandaşlığın bu yanının, ‘aktif bir özne’ yaratma bağlamında entegrasyona dair bir katkı sunduğu belirtilebilmektedir. Fakat diğer yanda, vatandaşlık aracılığı ile kişinin bir ülkeye, kültüre aidiyet beyanı söz konusudur. Kişi, içinde yaşadığı ülkeye hak ve ödevler aracılığı ile bağlanır. Bu aidiyet bir kimliktir. Dolayısı ile vatandaşlığı, kimlik asimilasyonunun bir aracı olarak da işletmek mümkündür.

Dr. Mehmet Güngör’ün makalesinde belirttiği üzere, yurttaşlık farklı çıkarların ve devletlerin birbiriyle mücadelesiyle kazanılmış olup, hak taleplerinin birbiriyle yarıştığı/çatıştığı bir zemini eşitlemek üzerine temellendirilmiştir. “Böylece yurttaşlık, toplumsal birlik ve bütünlük oluştururken aynı zamanda bu birlik ve bütünlüğü zayıflatmada da önemli bir kavşaktır.” (Güngör, 2017: 439). Fakat tam da bu açıdan bakıldığında, mültecilere vatandaşlık verilmesinin önemi, kişiler arası kültürel, etnik, mezhepsel vb. farklılıklara bakılmaksızın herkesin aynı haklardan eşit şekilde yararlanmasına olanak tanımasıdır.

Türkiye tarihindeki düzenlemelere bakıldığında 1921 Anayasası’nda vatandaşlık kavramına değinilmediği görülmüştür. 1924 Anayasası’nda ise Türkiye cumhuriyeti mensubuna, herhangi bir dinsel ve ırksal fark gözetmeksizin, kurduğu vatandaşlık bağı itibarıyla Türk denileceği belirtilmektedir. 1961 ve 1982 Anayasa’larında ise vatandaşlıkla ilgili aynı düzenlemeler mevcuttur. 1982 Anayasa’sının 66. maddesinde “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes

Türktür.” ibaresi yer almaktadır (TBMM, 2011). Buradaki vatandaşlık bağı, Türklüğün bir ırk değil, bir millet, bir uyrukluk bağıını ifade etmektedir.

Uyum kavramının devlet açısından en önemli ayağı yabancıların yasal statülerine ilişkin düzenlemeler ve vatandaşlık sürecidir. Fakat belirtilmelidir ki bir ülke için yabancılara vatandaşlık verilmesi söz konusu olmayacaksa dahi, bir ülkeye kısa/uzun süreli yerleşmiş yabancılar için yasal statülerinin geçicilikten sürekliliğe taşınmasına dair düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Zira yukarıda belirtildiği üzere, yasal statülerinin süreklilik ekseninde düzenlenmesi mültecilerin ileriye dönük kaygı ve şüphelerinin ortadan kalkmasında büyük etken olduğu için sosyal uyumlarını hızlandırmaktadır.

Devletlerin vatandaşlık politikalarının, yabancıların uyum sürecinin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir unsuru olduğu söylenebilir. ‘Yabancı’ ve ‘vatandaş’ kavramları ulusal ve uluslararası hukuk tarafından düzenlenen hukuki statülerdir. Yabancıların, ülkede tanımlanmış yasal bir statüsünün olması onun temel haklarından yararlanmasının temel koşulu olduğu gibi bu temel hakları takiben çeşitli sosyal ve kültürel imkanlardan faydalanması ve insan onuruna yakışır yaşam koşullarına sahip olması entegrasyon sürecinin temel unsurlarıdır. Yabancılar için “vatandaşlık” kavramı bu açıdan ayrı bir önem arz etmektedir. Zira vatandaşlık, yerli halk için de yabancı için de geçicilikten kalıcılığa geçişi ve dolayısı ile kalıcılığın kesinleşmesinden dolayı uyum politikalarına ihtiyacı temsil eder.

Yabancı kavramına mevzuat açısından bakılacak olursa; Avrupa Birliği açısından, bir AB üyesi ülke vatandaşı olanların başka bir AB üyesi ülkede yabancı kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Yani yurttaşlığının üye devlet vatandaşlığına bağlı olduğu belirtilerek, organik bir yaklaşım benimsenmektedir (Çiftçioğlu, 2012; Yıldız, 2017: 39).

Türk hukukunda ise yabancı tanımı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’unda yer almaktadır. 2009/5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK), ve 2013/6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası

Koruma Kanunu (YUKK) madde 3'te yabancı "Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi" olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2017: 40).

Fakat vatandaşlık gerek toplum içindeki sembolik önemi ve kavramsal analizi bakımından gerekse vatandaşlık aracılığı ile kazanılan haklar açısından üç temel unsur çerçevesinde değerlendirilmektedir. Vatandaşlığın siyasi açıdan, kazandırdığı kimlik açısından ve kazandırdığı hakları ifadeleyen yasal işlevi açısından üç fonksiyonun olması, vatandaşlığa uyum politikalarında önemli bir konum kazandırmaktadır. Vatandaşlığın kişiye siyasi, sosyal ve sivil bir takım haklar kazandırması hukuki boyutunu; vatandaşlık aracılığı ile siyasi faaliyetler yürütebilme, siyasi haklarını kullanabilme, seçme ve seçilme hakkına erişebilme gibi işlevleri siyasi boyutunu ifade etmektedir. Son olarak da kişilerin bir toplumun parçası olma işlevini yürüten kimlik boyutundan söz edilebilir. Dolayısı ile vatandaşlık gerek yasal haklara erişim gerekse vatandaşlık statüsü aracılığı ile içinde bulunduğu siyasi ve kültürel toplumun üyesi olması, bir kimlik kazanabilmesi demektir.

Burada özetlendiği gibi vatandaşlık gerek ulus devletler tarafından kişilere verilen bir statü ve kimlik, gerekse kişiler tarafından talep edilen hakları ifade etmektedir (Polat, 2011:129). Dolayısı ile vatandaş ve yabancı arasında yasal, ideolojik, siyasi bağlamda farklı uygulamalar vardır. ve vatandaşlık bir devlet politikası olarak da devletin ve toplumun yabancı kavramına ayrımcılık, sosyal, siyasi, kültürel içerme açısından bakışı özelinde de önemli belirteçlerden biridir. Fakat belirtilmesi gerekir ki, yabancıların vatandaşlık kazanıncaya kadarki süreçte de bazı temel haklardan mahrum kalmaması hem vatandaşlık sürecine kadarki uyum sürecinin etkin şekilde devam edebilmesi açısından, hem de yabancı statüsündekilerin bu süreçte temel insanlık haklarından yoksun olmaları açısından önem arz etmektedir. Cenevre sözleşmesinin 12-29'uncu maddeleri arasında mültecilerin ülke vatandaşları ile aynı şekilde sahip olması gereken haklar düzenlenmiştir. İlgili maddelere göre mülteciler temel eğitim, adli yardım, sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, kamu yardımlarına erişim, derneklere üyelik, mülkiyet

edinme gibi temel haklar bakımından ülke vatandaşları ile eş şekilde muamele görmelidirler (Cenevre Sözleşmesi, 1949).

Vatandaşlık devletle kişi arasında kurulan bir hukuki bağı ifade etmektedir. Bu anlamda bir bireyin bir ülkenin vatandaşı olması, o ülke ile etnik köken açısından bir bağının olduğunu ifade etmez. Zira vatandaşlığın kazanılmasında iki farklı yaklaşım söz konusudur: Kan esası ve toprak esası. Toprak esasına göre vatandaşlığın kazanıldığı ülkelerde kişi doğduğu devletin vatandaşı sayılır. Amerika ve Kanada'daki vatandaşlık esası bu yaklaşıma örnek gösterilebilir. Kan bağı esasında ise anne babanın soy kütüğü esas alınır. Yeni doğan bebeğin vatandaşlığı anne ve babasından kendine geçer. Türkiye ve Almanya da kan bağı esasıyla vatandaşlık veren ülkelerdendir. Türk vatandaşlığının kazanılması ile ilgili usul ve esaslar 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) ve ilgili mevzuat kapsamında düzenlenmiştir. Kanunun 7.maddesine göre, Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır (Yıldız, 2017: 40). Kanunda vatandaşlığın sadece doğumla değil, evlenme, evlat edinme, seçme hakkı aracılığı ile sonradan da kazanılabileceği belirtilmiştir.

Fakat ilgili kanunun “doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması” bölümünde sonradan vatandaşlık kazanılması ile ilgili olarak herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayan çocuğun, doğumundan itibaren Türk vatandaşlığını kazanabileceği belirtilmektedir. “Türkiye’de doğan ve ana ve babasının belli olmaması veya vatansız bulunması ya da milli kanunları gereğince vatandaşlık kazanamaması gibi nedenlerle herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumundan itibaren Türk vatandaşlığını kazanır.”

Kanun mülteciler açısından değerlendirilecek olursa; Anne ya da babasından biri Türkiye vatandaşı olan vatansız çocuk, kan bağı esastaki düzenlemelere göre Türkiye vatandaşı sayılır. Bunun dışında Türkiye’de doğan Suriyeli çocuklar otomatik olarak Türkiye vatandaşı sayılırlar. Sonradan vatandaşlık kazanılması esaslarına göre de evlilik yoluyla vatandaşlık kazanılmasına başvuruda bulunabilmek için evliliğin 3 yıl devam etmesi gerekmektedir. Sonradan vatandaşlık kazanılmasının bir hususu olarak, bir takım esasları yerine getiren yabancı “yetkili

makam” kararınca da vatandaş sayılabilmektedir. Kanunun 11.i maddesine göre yabancının yerine getirmesi gereken şartlar şu şekildedir:

- “*Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,
- *Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,
- *Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,
- *Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,
- *İyi ahlak sahibi olmak,
- *Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,
- *Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak,
- *Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak” (Yıldız, 2017: 50).

Görüldüğü üzere, Suriyelilerin vatandaşlık alması açısından teknik olarak 5 yıl ikamet edilmesi, kamu düzeni açısından engel teşkil edecek halinin bulunmaması ve hastalığı bulunmaması maddeleri haricinde diğer maddelerin yorumsal olduğu, kararın idari mercilere bırakıldığı söylenebilir.

Son olarak da kanunun 12. Maddesinde, istisnai haller kapsamındaki düzenlemelere göre millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla, vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler, göçmen olarak kabul edilen kişiler Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilirler. Maddeye göre bu kapsamda vatandaşlık kazanabilecek kişiler şunlardır:

- *Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen veya geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunan kişiler,
 - *Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler,
 - *Göçmen olarak kabul edilen kişiler,
- Yine aynı kapsamda Anne ve babasının vatandaşlıktan çıkması sebebiyle vatandaşlığını kaybeden kişilere ilişkin de esaslar düzenlenmiş ve bu kişilerin de istisnai olarak Türkiye Vatandaşlığını tekrar kazanabilecekleri belirtilmiştir. (Yıldız, 2017: 40).

3.2.2. Ekonomik Entegrasyon

Türkiye’de yaşıyan Suriyelilerin emek piyasasına entegrasyonu sadece kişilerin gelir getiren bir faaliyette bulunmaları açısından önem arz etmez. Mültecilerin

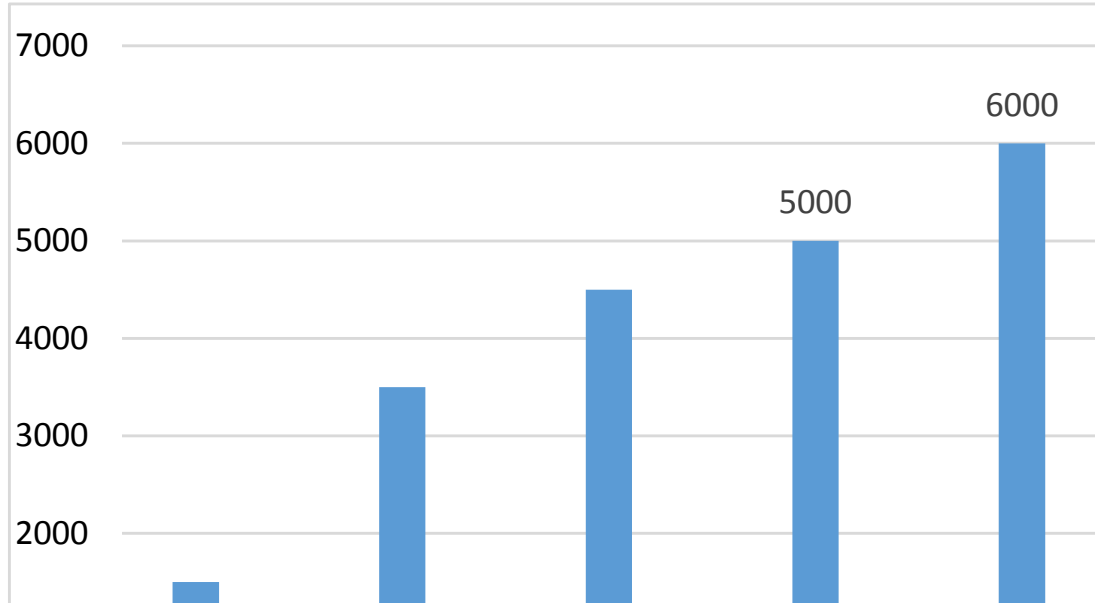
yardım odaklı bir sosyal uyum sürecinin pasif özneleri olarak tanımlandığı bu süreçte, üretime dair bir şey yapıyor olduklarını görmelerinin, yardımlardan bağımsız olarak kendi kendilerini geçindirebildiklerinin sembolik önemi, kişilerin işe yarar olduklarını düşünmeleridir.

Emek piyasasına katılımın bir diğer önemi kişilerin kamusal alana çıkmalarına ve Türkiyelilerle karşılaşma alanlarında bulunmalarına olanak tanımasıdır. Bu durum grupların birbirlerine dair yargılarının kırılmasına olanak tanırken, aynı zamanda Suriyelilerin dil öğrenme süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu süreç, kamusal alana çıkışları ve görünürlükleri oldukça sınırlı olan mülteci kadınlar açısından daha da önemlidir. Ayrıca Suriyeli işverenlerin, iş yeri açma süreçlerinde gerekli bürokratik evrak ve işlemleri tamamlama sürecinde edindikleri bilgileri ve vergi muafiyeti, iş yeri açma gibi bürokratik zorluğu olan bu süreçleri tamamlayabilmeleri, etraflarındaki mülteciler açısından da geleceğe dair olumlu bir kanı ve rol model oluşturmaktadır.

Sosyal uyumun en zorlu ve aynı zamanda en etkin parçalarından biri olarak emek piyasasına katılım, mültecilerin bir gelecek planı yapmaksızın, o anın koşullarının zorlayıcılığı ile geldikleri ülkede o anki yetenek, deneyim ve maddi birikimleri ile sınırlı kalarak iş bulabilmelerine bağlıdır. Oysa bilinmektedir ki emek piyasasına katılım deneyim, bilgi, maddiyat, o alandaki kişilerle tanışıklık gibi çok da uzun erimli bir birikimin sonucunda etkin şekilde işleyebilmektedir. Bir diğer yandan kişilerin emek piyasasına katılımının önündeki engeller genel olarak sosyal uyumun önündeki engellere ilişkin bir turnusol kağıdı vazifesi görmektedir. Emek piyasasına girişlerin önündeki temel engeller şunlardır:

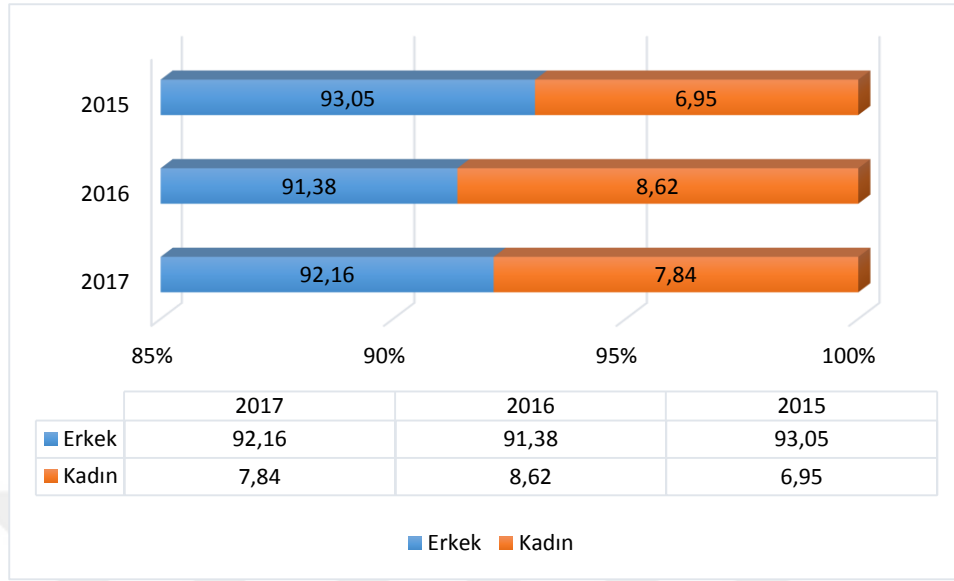
1. Mülteciler için yeterli ve çeşitli sayıda mesleki kursları olmaması
2. Katıldıkları kurslarda aldıkları sertifikaların iş piyasasında bir geçerliliği olmaması
3. Türkçe konuşmayı bilmiyor olmaktan kaynaklanan dil problemleri
4. Mültecilerin yaşadıkları bölgelerdeki iş imkânlarının kısıtlılığı sebebiyle muhitlerine uzak bir yerde iş bulmaları durumunda işe ulaşım parasının maliyetinin yüksekliği

5. Mülteciler için sosyal uyum politikaları dâhilinde geliştirilen emek piyasası çalışmalarının sadece düşük nitelikli, vasıfsız işlere odaklanması ve bunun sonucu olarak Suriye'den gelen nitelikli personelin motivasyonunu kaybetmesi
6. Diploma denkliği almadaki yaşanan sıkıntılar ve önceki iş deneyimlerini gösterir belgelerde yaşanan sıkıntılar.
7. Yerli halk tarafından Suriyelilerin çalışma hayatına katılımlarına karşı geliştirilen ayrımcılık
8. Çalışma izni alınmasında yaşanan sıkıntılar
9. Suriyelilerin, çalışma izni almadıkları için maruz kaldıkları hak ihlalleri sonrasında (maaşlarının ödenmemesi, Türkiyelilere göre yarı maaş almaları) tekrar iş bulmaya dair motivasyonlarını kaybetmeleri
10. çalışma izni alınmasında yaşanan sıkıntılar, çalışma izni almada yaşadıkları sıkıntıların mülteciler arasında sosyal güvence olmaksızın çalışmayı normalleştirmesi
11. İş yerlerinde maruz kalınan ayrımcılık

Grafik 3.1: Türkiye’de Yabancılar Verilen Suriyelilere Verilen Çalışma İzinleri Oranları

Kaynak: CSGB, 2018

Grafik 3.2: Cinsiyete Göre Suriyelilere Verilen Çalışma İzni Oranları

Kaynak: CSGB, 2018.

Devlet tarafından çalışma izni açısından ilk düzenleme 11 Ocak 2016 yılında yapılmış ve Suriyelilere çalışma izni verilmiştir. Çalışma izni ile geçici koruma altında kayıtlı olunan illerde sığınmacılara çalışma hakkı verilmiştir. ve bu çalışma izni kapsamında bir iş yerinde kayıtlı Suriyeli çalışan sayısı için yüzde 10 kotası getirilmiş ve Suriyeli çalışan sayısının, o kurumda kayıtlı tüm işçi sayısının yüzde 10'u olabileceği belirtilmiştir. Yüzde 10 kota sınırlamasının yerel işgücünü korumaya yönelik olduğu bilinmekle birlikte, işverene yüzde 10 kotasını aşabilmesine ilişkin bir istisna tanınmıştır. Bir işverenin aradığı nitelikteki işçiyi İŞKUR'dan 4 hafta içinde bulamadığı durumda iş verene kota uygulamasında esneklik sağlanabilmektedir. Çalışma izninde önemli sınırlamalardan bir tanesi de, geçici korumadan yararlanan bir yabancının, geçici koruma kimliğini aldıktan ancak 6 ay sonrasında çalışma iznine başvurabilmesidir. Burada devlet bu 6 ay sınırını yabancının ülkede kalıcı olmasına dair bir veri olarak almaktadır.

Çalışma izni uygulaması, Suriyelilerin yasal yollarla işe giriş süreçlerini olumlu yönde etkilemiş olsa dahi, kayıt dışı çalışan Suriyelilerin sayılarında büyük

bir düşüş yaşanmadığı görülmektedir (CSGB, 2018). Kayıt dışı istihdama ilişkin temel sorun, Suriyelilerin emek piyasasına girişlerine dair düzenlemelerde çok geç kalınmış olmasıdır. Suriyeliler için çalışma iznine dair düzenlemelere 2016 yılında başlanmıştır. Bu geç kalınmış uygulama, 2011 yılından 2016 yılına kadar bir çok iş yerinin temel kazanç politikasını ve Suriyelilerle çalışan olarak iş ilişkilerini kayıt dışı istihdam üzerinden kurgulamalarına imkân vermiştir. Bu süreç yetersiz meslek kursları, İş-kur'un süreçteki pasifliği, istihdamla ilgilenen devlet kurumlarının gündeminde mültecilerin uzun süre yer almaması da eklenince sorunda zor bir noktaya gelinmiştir. Bu konuda etkin bir sonuç, sorunun çözümünün uzun süre alabileceğini kabul etmek ve uzun erimli bir planlama yapmaktan geçmektedir. Her ne kadar çalışma bir hak olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 19. Maddesinde ve Suriyeli kadınlar için ayrıca CEDAW'da (Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) tanımlanmış ve güvence altına alınmış olsa da, asıl yapılması gereken mültecilerin emek piyasasına katılımına ilişkin kadınlar, gençler, erkekler, engelliler özelinde ayrı ayrı programlanmış önlemler ve kolaylaştırıcı programlar uygulanmasıdır.

Migration Policy Group'un entegrasyon araçları tanımlamasında emek piyasasına etkin şekilde katılıma ilişkin önemli sorular yer almaktadır. Bu soruların bazılarına değinecek olursak:

Emek piyasasına yasal yollarla katılım ve iş veren olmaya ilişkin sorular: İş tam zamanlı/yarı zamanlı mı ve bir sözleşme mevcut mu?; Çalışma yaşındaki mültecilerin (18+), eğitim seviyeleri nedir?; Mülteciler için işe giriş koşulları ile yerel halk için işe giriş koşulları aynı mıdır?; Dezavantajlı grupların iş piyasasına girişini kolaylaştırıcı düzenlemeler var mıdır?...gibi sorular yer almaktadır (Şimşek, Çorabatır, 2016: 15). Bu sorular iş piyasasına giriş sürecinin ne kadar kapsamlı ve detaylı bir çalışma gerektirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye'deki koşullar açısından incelendiğinde, Suriyelilerin en yoğun yaşadıkları şehirlerin, hali hazırda işsizliğin en yüksek yaşandığı şehirler olduğu gözlemlenmektedir. Göç İdaresi'nin yayınladığı 2019 verilerine göre Suriyelilerin en

yoğun yaşadığı şehir 557 bin 708 kişi ile İstanbul. Suriyelilerin en az olduğu şehirse 32 kişi ile Bayburt olarak görünmektedir.

ORSAM'ın anket çalışmasına göre mültecilerin çalıştıkları sektörler de illere göre değişkenlik göstermektedir. Mersin ve Gaziantep'te ticaret ve sanayi sektörlerinde, Hatay ve Adana'da ise tarım işçiliği yoğunluklu çalışmaktadırlar. (Toksöz, 2008: 92; ORSAM). Aynı çalışmada mültecilerin daha çok tarım, inşaat işçiliği, çöp toplama, çobanlık gibi düşük ücretli, vasıfsız, geçici/mevsimsel ya da güvencesiz işkollarında çalıştıkları saptanmıştır. Kadınların bu istihdamdaki rollerinin geleneksel kadınlık rollerine göre belirlendiği, kadınların daha çok yaşlı ve çocuk bakımı, ev temizliği gibi işlerde çalıştıkları görülmektedir.

Mültecilerin işgücü piyasasında emek yoğun sektörlerde ve ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında çalıştıkları (bağımlı olarak çalıştıkları ve/veya zamana dayalı çalıştıkları) görülmektedir. İnşaat, tarım, tekstil, imalat gibi çeşitli sektörlerde geçici/mevsimlik çalışanlar; ayrıca ev hizmetleri, seyyar satıcılık, çöp toplama, çiftlik işçisi, çoban, çocuk ya da yaşlı bakıcısı olarak çalışan mülteciler de bulunmaktadır. Türkiye işgücü piyasasında, toplumsal cinsiyete dayalı geleneksel roller, istihdam alanlarını ve ilişkilerini belirli ölçülerde etkilemektedir. Benzer şekilde mülteciler açısından da kadınlara atfedilen geleneksel roller, onların istihdam alanlarını daraltmaktadır. Bu nedenle genellikle ev hizmetlerinde çalışan, çocuk ya da yaşlı bireyin bakımını üstlenen ya da kadınların yoğun bir şekilde istihdam edildiği örneğin tekstil gibi çeşitli sektörlerde çalışan kadın mülteciler bulunmaktadır (Toksöz, 2008: 92; Lordoğlu ve Aslan, 2016: 793; Kaygısız, 2017: 3).

Mültecilerin ekonomi piyasasındaki konumlarına, sosyal uyum ve mültecilik alanındaki araştırmalarda özel bir yer verilmektedir. Özellikle yerli halkın mültecilerin ekonomik hayata katılımını ölçümleyen çalışmalar mevcuttur. Murat Erdoğan tarafından 2014 yılında yürütülen bir araştırmanın sonucuna göre, ankete katılan Türkiye'lilerin %56,1'i "Suriyeliler işlerimizi elimizden almaktadırlar." Önermesine olumlu yanıt vermiştir. Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelerde bu oranın %70'e yaklaştığı görülmektedir. Suriyelilere çalışma izni konusunda katılımcıların

ancak %30'u "kısıtlı ve geçici bir çalışma izni"ni kabul etmektedir (Erdoğan, 2014: 31-32).

2017 yılında Aksoy Araştırma tarafından yürütülen "Türkiye'de Suriyeliler Algısı" yapılan çalışmada "Suriyeliler iş piyasasında sizce nasıl bir etki yaratıyor?" sorusuna katılanların %69'u olumsuz, %15'i olumlu yanıt vermişlerdir. Aynı ankette "Suriyelilerin iş gücü piyasasındaki etkisini nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verilen yanıtlarda da benzer bir karşıtlık gözlenmiş ve katılımcıların %69,8'i "Daha ucuza çalışıp Türklerin işsiz kalmasına neden oluyorlar." cevabını, %26'si "Daha ucuza çalışıp şirketlerin karlılığını arttırıyorlar." Cevabını vermiştir (Aksoy, 2017). Oysa aşağıda detaylandırılacak olan Polis Akademisi Başkanlığı Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (GÖÇMER), "Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı_Algılar ve Gerçekler" raporunda belirtildiği üzere, çıkan sonuçların aksine Suriyeli yatırımcıların ülke ekonomisine katkı sundukları görülmektedir (Taştan, Haklı, Osmanoğlu 2017: 20-22). Raporda belirtilmektedir ki Suriyelilerin ülkeye geldikleri dönemde açılan limited şirketlerin çoğunluğunun kurucusu Suriyelidir. Yine aynı rapora göre "2014 ile 2016 yılları arasındaki dönemde, Suriyelilerin ortak oldukları şirketler toplam 752.039.175 TL tutarındaki sermayenin ticari hayatımıza girişini sağlamışlardır." (Taştan, Haklı, Osmanoğlu 2017: 6, 22). Aynı şekilde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin yaptığı çalışmanın sonuçları da bu veriyi destekler niteliktedir. Çalışmaya göre "Yabancı sermaye niteliğindeki şirket sayısı" bakımından Suriye, Almanya'dan sonra Türkiye'de en fazla yatırım yapan ülke konumundadır. Söz konusu şirketlerin sermaye toplamı ise 751 milyon 638 bin TL'dir." (Aygül, 2018: 74)

Polis Akademisi Başkanlığı Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (GÖÇMER) tarafından yürütülen "Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı" başlıklı çalışmada çıkan sonuçlarda ise, Suriyelilerin Türkiye'deki işsizliği arttırdığının düşünüldüğü ortaya çıkmıştır. "Suriyeliler geldikten sonra işsizlikte artış oldu" önermesine katılanların oranı toplamda %86,6 olarak saptanmıştır ("kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranının % 35,1, "katılıyorum" diyenlerin oranının % 51,5) olduğu görülmektedir (Taştan, Haklı, Osmanoğlu 2017: 6-7). Yapılan araştırma

sonuçları göstermektedir ki Türkiyeliler nezdinde, Suriyelilerin iş piyasası için olumsuz bir etki yarattığına dair bir yargı söz konusudur.

Belirtilen anket sonuçları göstermektedir emek piyasası ayrımcılığın sonuçlarının sosyal uyumsuzluğa evrilebileceği hassas konulardan biri olmakla birlikte, emek piyasasına katılım mültecilerin geleceğe dair güven duymaları açısından önemli bir araçtır. Dolayısı ile ekonomik açıdan dezavantajlı kişiler olarak emek piyasası koşullarında Türkiyelilerle rekabet etmek durumunda bırakılan Suriyeliler için çalışma kavramı çok yönlü olarak desteklenmelidir. Kayıt dışı istihdamın kayıtlı hale getirilmesi için çalışmalar yürütülmeli, mülteciler meslek kursları ile desteklenmeli, istihdam sürecinde dil desteği için ayrı bir planlama yapılmalıdır. (Akşam, gece ve hafta sonu kurslarının açılması gibi).

Mülteciler açısından emek piyasasındaki sorunların sosyal uyum açısından önemi şu şekilde özetlenebilir:

1. Yüksek oranda kayıt dışı istihdama yol açmaktadır.
2. Kayıt dışı istihdamın çocuk işçi çalıştırmaya imkân veren yapısı sebebiyle yüksek oranlı çocuk işçiliği yaşanmaktadır.
3. Nitelikli iş gücü için Türkiye’de alan açılmamasından dolayı, nitelikli iş gücünün Avrupa’ya göçüne sebep olmaktadır.
4. Profesyonel meslek sahibi olanların diploma denkliğinde sıkıntı yaşanmaktadır.
5. Dil desteğinde yaşanan sıkıntılar ve mültecilerin dil konusundaki yetersizlikleri emek piyasasına katılımlarını etkilemektedir.

Bu sorunlara bakıldığında, mültecilerin göç ettiği diğer ülkelerde de iş bulma ve ekonomik hayata katılımının önünde benzer engeller gözlemlendiği söylenebilir. Fakat Türkiye’deki mülteci sayısının çokluğu da bu konuda kısa zamanda etkin bir önlem ve çözüm alınmasının önünde engel oluşturmaktadır. Velhasıl görülmektedir ki, mülteci sayısının çokluğu devlet kurumlarının kurumsal işleyişindeki aksaklıklara gerekçe olarak da kullanılabilir. Mültecilerin emek piyasasındaki işlevselliklerini düzenlemek her ne kadar zor olsa da alınabilecek önlemler ve yapısal

çözümlerle birlikte görece bir iyileştirme mümkündür. Yukarıda belirtilen sorunlara çözüm önerileri olarak;

1. Kayıt dışı istihdamın temel sebepleri arasında işverenlerin maliyeti düşürme isteği, işçilerin işsiz kalma korkusuyla kayıt dışı istihdamı tek yol olarak görmeleri, kamu kuruluşlarının kendi arasında ve kamu ile şirketler arasında koordinasyon eksikliği ve kamunun denetim eksikliği sayılabilir. Kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu sektörler mülteciler ve yerel halk için büyük bir farklılık içermemektedir. Bu sebeple bu sektörlerin üzerindeki denetim sistemi ve bu sektörlerdeki işveren maliyetini düşürecek sosyal güvenlik primlerinin azaltılması, vergi indirimleri vb. sağlanması etkili olabilmektedir. Son bir öneri olarak, mültecilerin ve yerel halkın sendikalaşmasına dair çalışmalar yürütülebilir ve kişilerin çalışma koşulları ve sosyal güvenlikle ilgili düzenli eğitimler planlanabilir.

2. Çocuk işçiliğini önlemede bu alanda çalışan tüm devlet kurumlarının arasındaki koordinasyonu arttırmaya yönelik ve sivil toplum örgütlerinin bu alana yönelmesine dair projeler yürütülebilir, bu alanda çalışmak isteyen sivil toplum örgütleri için ayrı bir onay sistemi geliştirilebilir. Çocukların okula oryantasyonu için Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile birlikte ayrı bir oryantasyon programı geliştirilebilir, çocuğun aile için bir gelir kaynağı olarak görülmesinin önüne geçebilmek için aile bireylerinin iş bulma kapasiteleri artırılıp aileye geçici maddi destek sağlanabilir. ve son olarak ailenin Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan maddi/manevi destek alma koşullarına ilişkin bilgilendirilmesi sağlanabilir.

3. Nitelikli iş gücü için şirketler ve mültecileri bir araya getirecek, düzenli buluşmalar organize edilebilir. Nitelikli iş gücünün önemli şirketlerde geçici olarak staj yapmasına imkân verecek programlar geliştirilebilir.

4. Diploma denkliği için Türkiye'de ayrı bir sınav sistemi geliştirilebilir. Ya da mültecilerin, hali hazırda verilen mesleki sertifika programlarına katılımını arttıracak hızlandırılmış kurslar verilebilir ve mültecilerin sınav ücreti karşılanabilir.

5. Mültecilerin sadece dil kursları aracılığı ile değil, staj programları, devlet tarafından organize edilen düzenli sosyal uyum programları, gönüllülük gibi sosyalleşme imkânları aracılığı ile de dil desteği almasına yönelik çalışmalar yürütülebilir.

3.2.3. Barınma

İskân/barınma, en geniş manasıyla bir beşeri yerleşme olarak tanımlanmaktadır (Halaçoğlu, 2006: 1). Barınma mültecilerin sosyal uyumunda birkaç açıdan önem arz etmektedir. Öncelikle mülteciler bir savaştan kaçıp gelmiş kişiler olarak güven ihtiyacını daha yoğun yaşayabilmektedirler. Bu sebeple güven ihtiyacı mültecilerin mekân seçimlerinde önemli olabilmektedir. Göç edenler, bulundukları mekânlar aracılığı ile kişilerle iletişim kurar. Bu sebeple yerleştikleri mekân, bulundukları toplumun kültürel, sosyal ve toplumsal yapısına ilişkin bir özet niteliğindedir. Bu mekânlardaki dil, giyim şekli, davranış biçimi, devlet kurumları ile kurulan ilişkiler, devletin iskân politikası gibi unsurlar mülteciler için ülkeyi tanıma araçlarıdır. Dolayısı ile denilebilir ki barınmanın mültecilerin psikolojik, duygusal durumlarıyla yakından bir ilişkisi olduğu gibi, kendilerini evinde hissetme ihtiyaçları ile doğrudan ilintisi vardır. (Glover ve diğerleri, 2001; Dutch Refugee Council/ECRE, 2001).

İskân politikalarının temelini güvenlik hassasiyetleri ve bu güvenlik ihtiyacının tam analizini yapabilmek için oluşturulan risk ve tehdit tedbirleri oluşturur. Mültecilerin bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirildiği bu politik iklimde, bu duruma mültecilerin kendilerini güvende hissetme ihtiyaçları da eklendiğinde iskân politikalarının mültecilerin, devletin ve yerel halkın hassasiyetlerini gözetecek bir dengede yapılandırılabilmesi ve endişeleri karşılıklı olarak giderebilecek destekleme çalışmaları yapılması gerekmektedir.

Göç edenlerin, ait hissetme, güven ve yabancı düşmanlığından korunma ihtiyaçlarının bir sonucu olarak, gittikleri yerlerde akrabaları ya da tanıdıklarının olduğu alanlarda ikamet etmeyi tercih ettikleri bilinmektedir. Bu mekânsal kümelenme stratejisinin olumlu ve olumsuz yönleri mevcuttur. Bir yandan

mültecilerin güven gibi temel bir ihtiyaçlarının karşılanmasından dolayı iş bulma, sosyalleşme gibi sonraki aşamalara yönelmelerini kolaylaştırabilirken bir diğer yandan sadece muhitteki akraba ve tanıdıklarıyla sosyalleşerek içlerine kapanma sonucunu doğurabilmektedir.

Yerleşim yeri seçerken belirleyici olan ihtiyaçların tatmin edilebilmesi iskân ve ev/yuva arasındaki farkı belirlemektedir. Bu ihtiyaçların giderilememesi, Suriyelilerin yeterince sosyalleşememeleri, sağlıksız koşullarda yaşamaları, dışlanmaları gibi sebepler mekânları, kişilerin sadece hayatta kalmak için yaşadıkları yerlere dönüştürürken, sosyal uyumun sağlanabildiği, Suriyelilerin kendilerini güvende hissedebildiği mekânlar ise göç edenler için bir yuvaya dönüştürmektedir.

Devletin, göç edenlerin toplumla sosyal uyumunu odağına alan yeni göçmen politikaları neticesinde kapatılmaya başladığı bilinmektedir. 17 Ocak 2019 itibariyle geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı 143 bin 382 kişi olarak açıklanmıştır. Yine Göç idaresi verilerine göre, kapatılan kamplarla birlikte bu sayının geçen yıla oranla yaklaşık 85 bin kişi azaldığı görülmektedir. Kamplardaki kişilerin şehirlere yerleşmesinin doğal bir sonucu olarak da şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısının 293 bin kişi artarak 3 milyon 489 bin 240 kişi olduğu görülmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Gerek kampları kapatma politikası, gerek şehirlerde yaşayan kişi sayısının artması itibariyle şehirdeki iskân politikaları, belediyecilik çalışmaları, mültecilerin yoğun oldukları bölgelerdeki devlet kurumlarının mülteciler için ulaşılabilirliği gibi konular gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

Tablo 3.1: İl Göç İdaresi Verilerine Göre Suriyelilerin En Yoğun Yaşadıkları Şehirler

Şehir	Sayı	İl Nüfusu ile Karşılaştırma
İstanbul	557 bin 708	3,71%
Şanlıurfa	452 bin 675	22,80%
Hatay	445 bin 922	28,31%
Gaziantep	424 bin 677	21,18%
Adana	234 bin 315	10,57%
Mersin	206 bin 445	11,51%
Bursa	165 bin 876	5,65%
İzmir	142 bin 567	3,33%
Kilis	115 bin 165	84,48%
Konya	105 bin 971	4,86%
Mardin	89 bin 881	11,10%
Ankara	88 bin 855	1,63%
Kahramanmaraş	87 bin 506	7,77%
Kayseri	77 bin 922	5,66%
Kocaeli	54 bin 487	2,89%
Osmaniye	49 bin 14	9,29%
Diyarbakır	33 bin 904	1,99%
Malatya	29 bin 430	3,74%
Adıyaman	27 bin 166	4,42%

Kaynak: Göç İdaresi Müdürlüğü, 2019.

Mültecilerin yerleştikleri bölgelerde yaşayan yerli halk açısından bakıldığında, bu bölgelerde ev kiralarının yükselmesi, iş imkânlarının daralması, belediye hizmetlerinin yetersiz hale gelmesinden kaynaklı olarak mahalle temizliğinde sıkıntılar yaşanması gibi sebepler yerli halkın bu sorunların sorumlusu olarak mültecileri işaret etmesine ve mülteciler-yerli halk arasında gerilimler yaşanmasına sebep vermektedir. Bu gerilimler mültecilerin kendi içine kapanması ve yerli halkın mültecilere karşı ön yargılarının kuvvetlenmesine sebep olmaktadır.

Buraya kadar ifade edilenler özelinde mültecilerin barınmada yaşadıkları sıkıntıları özetleyecek olursak:

1. Yerleşilen yerlerde Suriyelilerin yoğun yaşadıkları yerlerin tercih edilmesinden kaynaklı yaşanan sıkıntılar: Bu durum Suriyelilerin kendi içine kapanma eğilimlerinin artmasına, iki grubun da karşılıklı olarak birbirine karşı ön yargı geliştirmesine sebep olabilmektedir.

2. Dil bilmiyor olmaktan kaynaklanan sıkıntılar: Dil sadece sosyal uyumu kolaylaştırması açısından değil, kişiler arasında yaşanan sıkıntılarda kişilere kendini ifade edebilme imkânını verebilmesi açısından da kişilerin kendilerini güvende hissetmeleri özelinde önemli bir araçtır. Dilde yaşanan sıkıntılar kişilerin bir gerginlik riskini göze almamak için birbirleri ile sosyal ilişkiden kaçınmalarına ve bu sebeple mekânsal olarak daha da ayrışmalarına sebebiyet vermektedir.

3. Yerleşilen bölgelerde artan hızlı nüfus artışı sebebiyle belediye hizmetlerinin yetersiz kalması: Belediyelerin mahalle temizliği, sosyal uyum çalışmaları, yol yapımı, kültür merkezlerinin aktif kullanılması gibi hizmetlerde zorlandıkları görülmektedir.

4. Mültecilerden çok yüksek meblağlarda ev kirası talep edilmesi, yükselen ev kiralarından Suriyelilerin sorumlu tutulmasına ve bu durumun Türkiyeliler ile Suriyeliler arasında bir gerginlik oluşmasına sebep olmaktadır.

5. Yerel halkın, her en kadar sorunların sebebi yapısal ve toplumsal olsa da, yaşanan sorunların müsebbibi olarak mültecileri sorumlu tutması söz konusu olabilmektedir. (ev kiralarının mültecilerin gelişi ile artması devletin denetim eksikliği ve yerel halkın toplumsal etik noksanlığı iken Suriyelilerin ev kiralari artışından sorumlu tutulması gibi)

6. Kötü koşullardaki evler için yüksek kiralar isteniyor olmasından kaynaklı olarak Suriyelilerin çoğunun evlerinde hijyen, soğuk, güvenlik gibi sıkıntılar yaşaması söz konusu olabilmektedir.

7. Yine ev kiralarındaki artış sebebiyle Suriyelilerin daha düşük kiralı muhitleri tercih etmeleri ve muhitlerin genellikle şehir/kasaba merkezine uzak kalması, Suriyelilerin devlet hizmetlerinden, park gibi ortak sosyalleşme

mekânlarından tecrit edilmeleri sonucunu doğurmaktadır. Zira yaşadıkları mekân ile şehir merkezi arasındaki ulaşım bedeli Suriyeliler için bir maddi külfet haline gelebilmektedir.

3.2.4. Sosyal Dışlama

“Avrupa’da Irkçılık” kitabında, göç edenlere karşı yapılan ayrımcılığın ne kadar ortak olduğunu ifade etmek için verilen örnek anlamlıdır. Yabancılar yerli halk tarafından kirli, gürültücü, yerleştikleri ülkenin kanun ve kültürel kurallarına saygısız, mahallenin güvenliğini ve huzurunu bozan kişiler olarak tanımlanırlar (Taş, 1999: 75). Almanya üzerinden verilen bu örneğin bu ülkenin ötekisi kabul edilen tüm milletler için söylenildiği deneyimlenmiştir. Suriyeliler özelinde bu ayrımcı söylemleri revize edersek Suriyelilerin hırsız olduklarına, fuhuş yaptıklarına, Suriyeli erkeklerin kadınları taciz ettiğine, sürekli kavga çıkardıklarına dair çokça söylem bulunmaktadır. Bu ayrımcı söylemlerin temelinde toplumun milliyetçilik anlayışının bir kültürü diğer kültürlerin üzerinde konumlandırması ve ırksal bir kibircilik olabileceği gibi, hali hazırda yaşam koşullarının zor olmasından yaşanan işsizlik, kiralara yüksekliği gibi sebeplerin kişilerde ayrımcılığı körüklemesi de olabilmektedir. Ayrımcılık nezdinde ifade edilen bu sorunlarda, sorunların asıl kaynağını bulmak, bu sorunların ortaya çıkmasında ve giderilmesinde devletin sorumluluğunu görünür kılmak yerine, göç eden yabancıların suçluluğunu ilan etmek yerel halk tarafından halkı birleştirici bir araç olarak kullanılabilir. Öteki olmayan olarak yerel halk, kendine varoluşsal, temelsiz bir övgü yüklerken, aslında Türk olarak ‘biz’ i hissedebilmesinin bir temeli de birilerini ‘öteki’ olarak tanımlayabilmesinden geçer ve bu anlamıyla bu ilişkinin bağımlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Edward Said’in Şark ve Doğu arasındaki ilişkiyi tanımlarken yaptığı betimleme tam da bu ilişkiye örnek oluşturabilir: Batı, Doğu (gibi) olmayandır. (Said 2004: 13)

Fakat her durumda belirtilmelidir ki bu ayrımcılık, yabancıyı yerli halkla eşitleyen, yabancıların kendi geleceğine siyasi, ekonomik, toplumsal olarak karar verebilme araçlarını kuran, kendi hakları için mücadele vermesini olağan karşılayan

bir zemin üzerinden kurulmadıkça gelinebilecek yer en fazla hoşgörü temelinde yükselen bir kibirden öteye gidememektedir. Bu yapısal zemini oluşturmamak aynı zamanda yabancıyı kendini, kimliğini, herhangi bir eylem için gerekçelerini sürekli olarak açıklamak zorunda bırakabilmekte ve tüm bunların sonucu olarak yabancı, zaman zaman kendisine karşı yapılan yabancı düşmanlığının sorumlusu olarak dahi konumlandırılabilir. Ötekileştirme süreci tam olarak budur. Ötekileştirme kişinin aynı zamanda kendine de yabancılaşması sonucunu doğuran bir süreç olarak, gruplar arasında farklılıkların bir ortaklık zemini yaratmak için değil, ayrımcılık yapabilme gerekçesi olarak kurgulandığı iletişim biçimidir. Bu süreçte yabancılar “‘Hiçbir şey’ olmadıklarından, her şey olabilirler. Zıtlıkların düzenleyici gücüne bir son verirler. Zıtlıklar bilgilenmeyi ve eylemi olanaklı kılarlarken, kararsızlıklar çaresizliği temel alırlar. Zıtlıklar, son derece kesin ayırım çizgilerinin anlamsızlığını çarpıcı bir biçimde ortaya koyarlar. Dışsal olanı, içselin içine alarak, düzenin rahatlığını, kaosu şüpheciliğiyle zehirlerler. Yabancı tam da bunu yapar” (Bauman 2017: 26).

Sosyal dışlanma, kişilerin ayrımcılık, imkânların yoksunluğu, bireysel niteliklerde eksiklik (zeka düşüklüğü vb) ve bedensel farklılıklar gibi sebeplerle toplumun dışına itilerek, topluluğun imkanlarından mahrum bırakılmalarıdır. Sosyal dışlanmanın temel sonuçları kişide yetersizlik, özgüvensizlik duygusu yaratmasıyla başlar. Kişi kendini aptal, çirkin, cahil, suçlu vb. hissederek zamanla toplumsal alana katılma talebinden vazgeçebilir. Bunun doğal sonucu olarak da kişinin sosyal tanışıklık ağları zayıflar ve içe kapanma süreci başlayabilir. Elbette bu ayrımcılığın direkt etkisi kişinin temel haklarına erişimde yaşanan sıkıntılarda gözlemlenmektedir. Eğitim, sağlık, barınma, emek piyasasına giriş gibi temel haklarına erişimde pasif konumda kalmasının ötesinde, karşı taraftan uygulanan aktif dışlama ile karşı karşıya kalan kişi ya yukarıda belirtildiği gibi daha da içine kapanma ya da haklarını daha aktif bir biçimde zorlama eğilimine girebilmektedir. Bu kişiyi marjinalleştirerek toplumun dışına itme süreci sosyal dışlamanın temel çıkış noktasıdır. Bu marjinalleştirmeye dezavantajlı grupların daha fazla maruz kalması bu grupları daha da kırılgan ya da daha direnişçi kılmaktadır. Kadınların, göçmenlerin, kayıt dışı istihdam edilenlerin, yoksulların, engellilerin, çocukların bu

dışlanmaya daha fazla maruz kaldıklarını söyleyebilmekteyiz. ve elbetteki bu sürecin kişiler üzerindeki etkisi, kişileri daha aktivist mi, daha kırılgan mı yaptığı sonucu kişilerin bireysel özelliklerinden ziyade içinde yaşadıkları ortamın diğer değişkenleri ile şekillenmektedir.

Sosyal dışlama olgusuna Suriyeliler özelinde değinecek olursak, Suriyelilerin kültürel farklılığına yapılan vurgu yanında, kişilerin emek piyasasına girişi, barınma, sosyal uyum başlıklarında değinilen tüm sıkıntıların Suriyelilerin dışlanmasına sebebiyet verdiği söylenebilir. Bu sebeple Suriyeliler ekonomik, sınıfsal ve ekonomik yapıdaki aksaklıkların sonucu olarak dışlanmaya maruz bırakılmaktadırlar. Ekonomik olarak dışlanmalarının sebebi Türkiye ekonomisindeki daralmadan sorumlu tutulmaları, yaşam koşullarında yaşanan sıkıntılar (ev kiralari, ulaşım maaliyeti vb) ve sınırlı iş imkânlarıdır. Kültürel olarak dışlanmalarının sebebi, Suriyelilerin eğitim seviyelerinin düşüklüğüne, cahilliklerine, çocuk yaşta evliliklere yapılan vurgu ve bunların Suriye kültürünün bir parçası olarak ifade edilerek uygulanan ayrımcılıktır. Sınıfsal ayrımcılık da, görece yüksek gelirle çalışan Türkiyelilerin, ekonomik kriz zamanında işverenlerin düşük ücretle çalışan Suriyelileri tercih etmelerine duydukları öfkenin bir sonucudur.

Sosyal dışlama farklı şekillerde yapılabilmektedir. “Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları” adlı makalede sosyal dışlamanın alt başlıkları mekânsal dışlama, kültürel dışlanma, söylemsel dışlanma ve politik dışlanma olarak ayrıştırılmıştır (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 19).

1. Mekânsal dışlama, Suriyelilerin yerleştikleri bölgelerin teknik yetersizliklerinden dolayı gerilim yaşamaları, zaten yoksul olan kesimlerin iş imkânlarının daralmasından ve kiralari yükselmesinden kaynaklanan maddi yoksunluklar, var olan kaynakların kıtlığı ve kent merkezlerine uzaklıklarından dolayı kamusal ilişkilerin dışına itilmiş olmalarından kaynaklanan dışlanma olarak tanımlanabilir (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 26).

2. Kültürel Dışlanma ise göçmenlerin kültürel ve dilsel farklılıklari sebebiyle kamusal alandaki karşılaşmalarda maruz kaldıkları dışlanmadır. Fakat burada, bir

yere daha önce göçle gelip yerleşen ve benzer süreçleri atlatmış bir göçmen, oraya kendinden sonra gelenlerle duygudaşlık kurarak dayanışabilir ve buna Adaman ve Keyder'in tanımlamasıyla "dışlanmışlık dayanışması" denir (Adaman, Keyder, 2006: 11). Mültecilere yapılan 'burada yaşayacaklarsa buranın dilini öğrenecekler!' baskısı, gece geç saatlere kadar gürültü yaptıkları iddiası ve Suriyelilerin kirli olduklarına dair yargıların Suriyelilerin kültürel bir özelliği olarak tanıtılması kültürel dışlamaya örnek olarak gösterilebilir (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 27).

3. Söylemsel Dışlanma ve Damga: Söylemsel dışlama kişilerin fiziki, ruhsal, zihinsel ve karakter özelliklerini olduğundan abartılı şekilde tanımlayarak kişiyi korkulacak, çirkin, mide bulandırıcı, komik vs. olarak konumlandırmak ve bunun sonucu olarak da kişiyi bir ayrımcılığa maruz bırakmaktır. "Suriyeli kadınlar fuhuş yapıyor, toplumun ahlâkını bozuyorlar." "Suriyeliler şehrin su şebekesine fare zehri atmış.", "Suriyeli erkekler kadınlarımızı taciz ediyor." "Suriyeliler, 'Türkler çok iyi, onlardan eşlerini dahi istesek verirler' diyorlar." "Suriyeliler sürekli kavga çıkartıyor, çok fazla suç işliyorlar". Söylemleri bu dışlama türüne örnek oluşturmaktadır (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 32).

4. Politik Dışlama: Kamusal hizmetlere erişim ve hukuki haklarını kullanma konusunda yaşanan sıkıntılar politik dışlanmaya örnek gösterilebilir. Her ne kadar devlet kişileri kamusal hizmet alanlarından ya da hukuksal haklarına erişimlerinden direkt dışlamıyor olsa da kişilerin bu imkânları kullanabilmesi için yeterli araçlarla donanmasını sağlamadığında bu kişilerin hizmetlerden dışlanması kaçınılmazdır. Mülteciler açısından bakıldığında, çalışma izni alınması, geçici kimlik kartının alınması, yeni doğan bebeğin kaydı, devlet yardımlarına erişim için gereken belgelerin temini, diploma denkliğinin alınması gibi bürokratik işlerde bu sıkıntıyla çokça karşılaşılmaktadır. Aynı zamanda çocuk yaşta olduğu için evlenmek istemeyen çocukların ilgili yerlere başvuramaması, hırsızlıkla suçlanma durumunda savunmalarını yapamamaları, sağlık giderlerinin karşılanması için ilgili yerlere başvurmada yaşadıkları sıkıntılar da hukuki haklarını kullanma noktasında mültecilerin en sık karşılaştıkları sorunlar arasında sayılabilir. Bu duruma yol izinleri, ikamet izinlerinin alınması, iş başvurularında gerekli evrakların toplanması

gibi zorluklar da eklenince mülteciler için kamusal hizmetlere erişimde büyük sıkıntıların sıklıkla yaşandığı söylenebilir (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 33).

Yukarıda betimlenen dışlama biçimlerinin rakamsal sonuçları GÖÇMER tarafından gerçekleştirilen “Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler” adlı çalışmada da gözlemlenebilir.

“Suriyeliler geldikten sonra işsizlikte artış oldu” önermesinin doğru olduğunu düşünen katılımcı oranı % 86,6 olarak saptanmıştır. Sosyal transferlerle ilgili “Suriyeliler geldikten sonra Türk vatandaşlarına yapılan yardımlar azaldı.” önermesine katılanların oranı ise %70’leri bulmaktadır. Oysaki raporda TÜİK verileri esas alınarak hazırlanan sonuçlara göre böyle bir azaltma tespit edilememiştir (Taştan, Haklı, Osmanoğlu, 2017: 6).

Aynı anketin güvenlikle ilgili “Suriyeliler geldikten sonra hırsızlık vakalarında artış oldu.” Önermesine ve “Suriyeliler geldikten sonra şiddet, darp, öldürme ve yaralama olaylarında artış oldu” önermesine olumlu yanıt verenlerin oranı %60 civarında seyretmektedir. Rapor aynı şekilde bu sonuçlarının bir önyargı ve dışlamanın sonucu olduğunu, durumun gerçeklikle ilgili olmadığını rakamlarla kanıtlamaktadır. Rapora göre “Türkiye’de 2015 yılında TCK ve bazı özel kanunlar kapsamında mahkûmiyet alan tüm şahısların yalnızca % 0.59’u Suriyelileri de içeren yabancı uyruklu kişilerden oluşmaktadır.” İçişleri Bakanlığı verilerine göre Suriyelilerin karıştıkları olayların Türkiye’deki toplam asayiş olaylarına oranı ise 2014-2017 arasında yıllık ortalama %1,32’dir.” (Taştan, Haklı, Osmanoğlu, 2017: 6-9). Anket sonuçları ve anket sonuçlarına ilişkin karşılaştırmalı veriler göstermektedir ki sosyal dışlama mekanizmaları bir gerçeklik ve deneyim üzerinden geliştirilen yargılar olmaktan daha çok, gruplara ilişkin sahip oldukları varsayılan kültürel, toplumsal, sistemsal bir takım olumsuz yargıların sonucudur. ve bu yargılar Suriyelilerin toplumdan dışlanmasına, toplumdan dışlandıkları için karşılıklı bir gerilim oluşmasına sebebiyet vermektedir. Fakat bu sosyal dışlamanın en önemli çıktısı, Suriyelilerin dışlanması, Türkiyelilerin refahını da arttırıcı bir sonuç doğurmamakta, aksine topluma uyum sağlayamayan Suriyeliler ve Türkiyeliler

arasındaki gerilim ve eşitsizlik ekonomi piyasasına, adalet sistemine, ülkenin genel refahına olumsuz etki ettiğinin görülmesidir.

3.2.5. Eğitim

Eğitim, mültecilerin sosyal hayata adaptasyonu için gereken bilgi, deneyim ve yetenekleri edinmelerini sağlayan bir araçtır. Mültecilerin eğitim aracılığı ile bu yetkinliğe erişmeleri birkaç açıdan önemlidir. Uyum süreci içinde pasif birer alıcı olarak konumlandırılan mültecilerin, aldıkları eğitim aracılığı ile toplumun aktif birer üyesi olması, kendi hayatlarını yapılandırmaya ilişkin etkin rol almaları sağlanabilmektedir. Bu eğitim süreci sadece çocukların okullarda aldıkları eğitimi değil, mültecilere verilen bilgilendirme seminerlerini, dil ve meslek edindirme kurslarını, uzaktan eğitimi ve Halk Eğitim Merkezleri'nde verilen tüm destekleyici kursları da içermektedir. Bu kursların verildiği alanlar mültecilerin yerel halk ile tanışmalarını sağlayan, yerel halkın dilini, kültürünü tanımalarına olanak tanıyan etkin sosyalleşme alanlarıdır aynı zamanda.

Suriyelilerin eğitimde deneyimlediği sıkıntıların yoksul yerli halkın yaşadığı çocuk işçiliği, okula ulaşım, çocukların eğitim süresince beslenme ve kırtasiye ihtiyaçları gibi sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarla aynı olduğu gözlemlenmektedir. Bu sorunlara ek olarak, yabancı olmalarından kaynaklanan, geldikleri kültürü tanımama, maruz kalınan ayrımcılık, dil bilmeme gibi sorunlar da Suriyelilerin eğitime entegrasyonlarını zorlaştıran temel sorunların başında gelmektedir.

İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019 verilerine göre ilköğretim, lise ve üniversitede okuyabilecek, aktif eğitim yaşında yer alan kişi sayısı (5 yaş-24 yaş) 1,718,604 kişi ve meslek kursları, dil kurslarına katılabilecek 25-44 yaş arasındaki kişi sayısı ise 1, 029,747 kişidir.

Tablo 3.2: Yaşlara göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Okullaşma Sayıları

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	1.970.837	1.661.785	3.632.622
0-4	248.452	231.702	480.154
5-9	260.848	245.168	506.016
10-18	351.666	311.400	663.066
19-24	320.235	229.287	549.522
25-29	209.177	148.286	357.463
30-34	173.452	126.626	300.078
35-44	204.382	167.824	372.206
45-59	143.282	137.981	281.263
60-90+	59.343	63.511	122.854

Kaynak: İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

Türkiye’deki okullaşma sayılarına bakıldığında, toplam sayısı 1.5 milyonu aşan Suriyeli çocuktan 608 bini okula kayıtlı olarak görülmektedir. Bu grafikte önemli bir ayrıntı olarak, kayıtlı kız-erkek çocuk sayılarının birbirine hemen hemen eşit olduğu görülmektedir (MEB, 2018 Raporu).

Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocukların okullaşma oranlarına bakıldığında ise en az okullaşma oranının %26 ile lisede olduğu görülmektedir. Liseden sonra en düşük okullaşma oranı %33 ile okul öncesi yaş grubunda görülmektedir. Okullaşmanın en yüksek olduğu kademe ise %97 ile ilkokuldur (ERG, 2018: 15). Bu okullaşma oranlarında dikkate değer konu çocuk işçiliği sebebiyle lisede görülen okullaşma oranının düşüklüğü ve çocukların okullaşmasına dair ilkokul düzeyinde yürütülen politikaların etkisiyle ilkokuldaki yüksek okullaşma oranıdır. Fakat fiili olarak bilinmektedir ki, bu oranlar okula kayıtlı öğrenci sayısını esas aldığı için, okula kaydolan ve fakat devam etmeyen çocuk sayıları da esas alındığında, okulda eğitim almayan çocuk sayısı daha da yüksek olabilmektedir.

Eğitim yaşındaki kişilere gerekli destek okul yaşındakiler için devlet okulları, geçici eğitim merkezleri ve üniversiteler aracılığı ile; okul yaşı geçmiş olan 25-44 yaş arasındaki Suriyeliler için Halk Eğitim Merkezleri, Sivil Toplum Kuruluşlarının

toplum merkezleri ve Devlet Kurumları tarafından sağlanan günlük eğitimler (Özellikle Aile, Çalışma ve sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezleri) aracılığı ile eğitim desteği sağlanmaktadır (HBOGM, 2019: 9).

2014'te yayımlanan bir genelgeyle Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesine, koruma ve denetimine alınan Geçici Eğitim Merkezleri'nin 2019 yılı itibariyle tamamen kapatılması planlanmaktadır. Geçici Eğitim Merkezleri'nin kapatılmasına hazırlık olarak Milli Eğitim Bakanlığı çocukların diğer devlet okullarına kademeli olarak geçmesine ilişkin düzenlemeler yapmakta, Suriye'den yeni gelen çocukları Geçici Eğitim Merkezleri'ne kaydetmemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, 2018 raporuna göre, kayıtlı 215 Geçici Eğitim Merkezi bulunmakta ve Geçici Eğitim Merkezleri'nin en yoğun olduğu şehirler sırasıyla Hatay (63), Gaziantep (49), Şanlıurfa (28) Adana ve Kilis (21) olarak görülmektedir (HBOGM, 2019: 9).

Üniversiteye kayıtlı Suriyeli genç sayısı ise Ocak 2019 itibariyle YÖK (Yüksek Öğretim kurumu) sitesinde 19.402 olarak görülmektedir. Elbette Suriyelilerin yoğun yaşadığı Antep, İstanbul gibi şehirlerdeki üniversiteler aynı zamanda en fazla öğrenci kaydeden üniversitelerdir. Bu istatistikte tek dikkat çeken, Kilis gibi Suriyeli oranının %87'yi bulduğu bir şehirde kayıtlı öğrenci sayısının 560 kişide sınırlı kalmasıdır (YÖK, 2019).

Bu bilgiler ışığında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ciddi bir eğitim meselesi ile karşı karşıya olduğu söylenebilir. Zira Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer devlet kurumları bu alanda önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeleri kronolojik olarak özetleyecek olursak;

1. Eylül 2013 MEB Genelgesi ile Geçici Koruma altındaki tüm Suriyeli çocukların eğitim hakkı vurgulanmıştır (ERG, 2019: 12).
2. Eylül 2014'te Yabancı Uyruklulara Yönelik Eğitim Hizmeti başlıklı genelge ile Suriyeli çocukların okula kaydında oturma izni şartı kaldırılmıştır (ERG, 2019: 12).

3. Ekim 2014'te yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile kayıtlı Suriyelilere eğitim, sağlık ve diğer temel hizmetlere erişim hakkı tanınmıştır (ERG, 2019: 12).
4. Milli Eğitim Bakanlığı, Ekim 2016'da, Geçici Eğitim Merkezlerinin 2020'ye kadar kademeli olarak kapatılacağını açıklamıştır.
5. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİCTES) başlatılmıştır.
6. Hükümet, Suriyeli çocuklarla faaliyet yürüten sivil toplum örgütleri için ayrı bir onay sistemi getirmiştir. Bu kapsamda, eğitim faaliyetlerini devam ettirmek isteyen tüm sivil toplum kuruluşlarına Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol zorunluluğu getirilmiştir.

Tüm bu düzenlemelerin daha etkin şekilde işleyebilmesi için Şartlı Nakit Yardımı, Halk Eğitim Merkezlerinde “Önce Kadın Programı” ve 7-12 yaş çocuklarına dil desteğine ilişkin UNICEF iş birliği hayata geçirilmiştir (oncekadin.gov.tr, 2019).

Bütçesi Avrupa Birliği İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü'nün (ECHO) tarafından karşılanan Şartlı Nakit yardımı (ŞNT) ve bu başlık altındaki Şartlı Eğitim Yardımı ile özellikle çocuk işçiliğinin önüne geçilerek, çocukların çalışmak zorunda olmaları sebebiyle okulu bırakmalarına engel olunması ve çocukların okullaşma oranlarının artırılması hedeflenmiştir. Bu amaç kapsamında çocukların ailelerine nakit yardımı yapılmaktadır. ŞNT kapsamında ilköğretime devam eden kız çocuklarına 40 TL, erkek çocuklarına 35 TL, ortaöğretime devam eden kız çocuklarına 60 TL, erkek çocuklarına ise 50 TL aylık ödenmektedir (MEB, 2019; SCK, 2019).

Halk Eğitim Merkezlerinde uygulanan proje aracılığı ile ise 7-12 yaş aralığındaki çocukların Halk Eğitim Merkezlerinde dil destek kurslarına katılmaları sağlanmış olup, proje boyunca çocukların halk eğitim merkezlerine ulaşımı için ulaşım desteği verilmiştir. Bunun haricinde okulların kapasitesini arttırmaya yönelik uluslararası fon kuruluşları ile işbirliği içinde yürütülen projelere de devam edilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen bir diğer önemli proje “İlköğretim Kurumlarına Devam Oranlarının Artırılması Teknik Destek Projesi”dir. Projenin esas amacı ilköğretim kurumlarına devam oranlarının artırılması olmakla birlikte, proje kapsamında, ilkokula hiç kaydolmamış olan ya da akranlarının en az üç yıl gerisinde olan öğrenciler için hızlandırılmış bir eğitim programı tasarlanmıştır.

Eğitimde yaşanan sıkıntılara değinilecek olursa; Çocukların okullaşma oranlarını etkileyen faktörlerin başında çocuk işçiliği ve çocuk yaşta evlilik gelmektedir. Bu konuda yaşanan esas sıkıntılardan biri yeterli veri ve ihtiyaç analizi tespitinin yapılamamasıdır. Zira çocuklar ve çocukların aileleri kaldıkları yer, iletişim bilgileri, geçim kaynağı, ailede çalışan çocuk sayısı, çocuk yaşta evlendirilen çocuk sayısı vb. bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmaktan kaçınmaktadır. Çocukların okullaşma oranlarında, yoksul yerli halk için de önemli olan bu iki ana başlık, dil bilmeme, kültürel farklılıkların yarattığı güvensizlik, maruz kalınan ayrımcılık gibi zorluklar da eklenince kendine çıkış yolu arayan aileler ve çocuklar için süreç oldukça zorlaşmaktadır.

Türkiye’nin sosyal uyum politikasının Suriyelilerin ülkelerine geri dönecekleri varsayımı üzerine kurulması tüm entegrasyon alt başlıkları içinde en çok eğitimi olumsuz etkilemiştir. Bu varsayım Devletin ve Suriyeli ailelerin çocukların Türkçe öğrenmesini ciddiyle ele almalarının önünde engel oluşturmuştur. Ailelerin geri dönmeyecekleri fikrine alışmaları sonrasında da çocuklarının Arapçayı unutması, Türkçeyi öğrenmeleri kültürlerini kayb ettiklerini ifadeleyen bir sembol haline gelmiştir. Buradan çıkışla, göç edenlerde ana dil öğretiminin ve pratiğinin devam etmesinin sosyal uyum ve asimilasyon arasındaki farka ilişkin önemli bir belirteç olduğu söylenebilir.

Suriyeli çocukların okulda maruz kaldıkları akran zorbalığı ve ayrımcılık hem Suriyeli çocukların okula adaptasyonuna, hem de Türkiyeli çocukların Suriyeli çocuklara adaptasyonuna engel oluşturmaktadır. Çocuk Haklarını Koruma Platformu tarafından yapılan araştırmaya göre, görüşülen anne-babaların %56’sı, çocuklarının Suriyeli bir çocukla arkadaş olmasını onaylamadığını belirtmiştir. Fakat aynı ankette “Çocuğunuzun sınıfında Suriyeli çocukların da eğitim görmesini nasıl karşılırsınız?”

sorusuna ailelerin %64'ü “Çocuğum Suriyeli çocuklarla eğitim görebilir.” diyerek olumlu yanıt vermiştir (ÇHKP, 2016: 9). Görülmektedir ki, aileler çocuklarının eğitim çatısı altında, ‘kontrollü’ bir ortamda bir araya gelmesine karşı olmamakla birlikte, başka alanlarda arkadaş olmalarına olumsuz yaklaşmaktadır. Bu iki ifadenin karşılaştırılması, Suriyelilere karşı ayrımcılığın devam ettiğinin fakat belirli değişkenler altında sınırlı bir kabulün mümkün olduğunun ifadesidir. Aynı çalışmada Türkiyeli çocuklara sorulan sorunun da yanıtları oldukça ilgili çekicidir. “Sizce Suriyeli bir çocukla aynı sınıfta olmanın en zor/en kötü yanı ne olurdu?” önermesine verilen en popüler ilk iki yanıt %26 ile “Uyum konusunda sıkıntı yaşanması” ve %19 ile “İletişim sıkıntısı yaşanması”dır (ÇHKP, 2016: 9-14). Bu iki yanıt, Türkiyeli çocukların da Suriyeli çocukların eğitim sistemine uyum sorununa ilişkin bir tespit içermektedir.

Türkiyeli ve Suriyeliler arasında yaşanan gerginliğin bir sebebi de üniversiteye kaydolana Suriyeli öğrencilere ilişkindir. Suriyelilerin herhangi bir sınava tabi olmadan istedikleri üniversiteye girdikleri yargısı doğru olmamakla birlikte üniversite çağındaki genç sayısı ile üniversiteye giren öğrenci sayısı karşılaştırıldığında bu sayının pek de yüksek olmadığı görülmektedir. Üniversite çağındaki 273 bin öğrenciden (İBGİG, 2019) sadece yaklaşık 17 bininin üniversiteye kaydolabildiği görülmektedir (YÖK, 2019). Zira üniversiteye girebilmek için gereken denklik belgelerini edinmek, dil sınavlarını geçmek ve üniversitelerdeki öğrenci kontejanı içine girebilmek pek de kolay değildir.

Eğitim alanında yaşanan yapısal sorunların başında okulların kapasiteleri ve öğretmen sayısı ihtiyacı öne çıkmaktadır. İhtiyaç duyulan okul sayısı, öğretmen maaşı ve çocukların eğitim sistemine maliyeti hesaplandığında toplam maliyetin Türkiye’nin kapasitesinin çok üstünde olduğu tahmin edilmektedir.

“Suriyeli çocukları için (20 öğrenciye bir öğretmen olarak hesaplandığında) en az 50 bin yeni öğretmene ihtiyaç bulunmaktadır. Sadece 50 bin öğretmenin 1 yıllık maaşı bile 600 milyon €’dan daha fazladır. Ayrıca bu öğretmenlerin de özel eğitimlere alınması gerekmektedir. Ortalama bir öğrencinin Türk eğitim sistemine maliyetinin de yıllık 1.000 € olduğu düşünülürse, bunun için de 1 milyar € yıllık ilave kaynak gerektiği anlaşılabılır. Suriyeli çocuklar için en az 24 derslikli 1.189 okula ihtiyaç bulunmaktadır. Oysa önümüzdeki iki yıl için planlanan ve finansmanı başta AB

olmak üzere dış kaynaklarla hazırlanan okul sayısı ihtiyacının % 10'u bile değildir.” (Erdoğan, 2018:)

Yukarıda belirtilen sorunlara ilişkin çözüm önerilerine değinilecek olursa; Eğitim sistemi sorunlarına bakıldığında getirilecek çözüm önerilerinin uzun erimli stratejik planlamalarla yapılması gerektiği söylenebilir. Getirilecek stratejik planlamaların çocuğun iyi olma hali, çocuk koruma, çocuk güvenliği ve çocuk katılımı gibi temel prensipler üzerine inşa edilmesi gerektiği gibi, çocukların okullara ulaşımı, beslenme, materyal gibi teknik ihtiyaçları da içerecek şekilde kurgulanması önemlidir.

Eğitim, Arapça'nın okulda seçmeli ders olarak verilmesi yerine çocukların anadilinde okuryazar olmalarını destekleyecek “anadili temelli çok dilli eğitim” yöntemiyle kurgulanmalıdır (ERG, 2010: 21-23). Bu kurgu yapılırken dil öğretimini teknik bir meseleye indirgmeden, ana dil ve kültür arasındaki bağların göç eden toplum için önemini ve yerleşilen ülkenin dilini öğrenmenin iki kültür arasında bir ortaklık yaratma potansiyelini hatırlayarak bir düzenleme yapmak gerekmektedir.

“Dil öğreniminin, iletişim kurmadaki önemine atfen, toplumsal uyumda önemli bir araç olacağı varsayımına dayanan hedefler, toplumsal bir varlık olan insanı, mekanik bir varlığa dönüştürmektedir. Oysa dil öğrenimi kadar önemli olan; dilin kullanımı, dili kültürel olarak beslemek, ortak bir dili konuşanların ortak bir kültür üretmesi ve onun üzerinden bir iletişim dili üretmelerine fırsat tanınmasıdır. Bir ülkeye aidiyet duymak sadece ortak dili kullanmak değil ortak bir değerler sistemini sahiplenmektir.” (Yenişafak, 2011)

Eğitmenlere, öğretmenlere uyum ve iletişim eğitimlerinin verilmesi ve eğitimcilerin sosyal uyum özelinde hazırlanmış eğitim içeriklerine ilişkin bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Rehabilitasyon Araştırma Merkezleri'nin süreçte daha etkin rol almalarını sağlayan düzenlemeler yapılmalıdır.

MEB ve çeşitli sivil toplum örgütleri dil ve meslek öğretimine ilişkin uzun zamandır çalışma yürütmektedirler. Bu alanda yürütülen çalışmalardan seçilen iyi örneklerin toplandığı bir havuz oluşturulmalı ve ders içerikleri bu iyi örneklerle göre revize edilmelidir.

Hem yetişkinler hem de çocuklar için destek eğitim programları oluşturulmalıdır. Bu destek programlarını uygulayabilmek için belediyelerin ve Halk Eğitim Merkezlerinin kullanılmayan binaları kullanıma açılmalı ve gönüllüler aracılığı ile ders desteği verilmesi yönünde hazırlıklar yapılmalıdır.

Meslek ve beceri eğitimi alabilmek için ilköğretimde yaş sınırı 15, ortaöğretimde 19'dur. Bu yaşın üzerinde kalan öğrencilerin desteklenmesi için ayrı programlar geliştirilmeli yahut var olan programların içeriği revize edilmelidir. Halk Eğitim Merkezleri'nde verilen meslek kurslarının hepsi için asgari bir Türkçe seviyesi şartı aranmaktadır. Bu kimi kurs için A1 seviyesi, kimi kurs için okuryazarlık seviyesi olabilmektedir. Fakat katılım esasları Türkiyelilere göre hazırlanmış olan Halk Eğitim Merkezleri yönetmeliğinin Suriyelilere göre revize edilmesi gerekmektedir. Halk Eğitim Merkezleri meslek ku

rsıları eğitim içeriğinin dil öğretimini de içerecek şekilde revize edilmesi bir seçenek olarak sunulmalıdır.

Eğitim alanında uzun dönemli bir ulusal politika geliştirilmelidir. Bu ulusal politikanın yukarıda belirtildiği gibi çocuğun iyi olma halini, çocuk koruma ve çocuk güvenliği ilkelerini gözetken, çocuk hakları esasında oluşturulmuş bir politika olması meşruluğu ve etkinliği açısından önemlidir. Politika, "eğitim kurum ve süreçlerinin cinsiyet, etnik köken, dil, din, yerleşim yeri, sağlık durumu, sosyoekonomik durum vb. özelliklerinden ya da koşullarından bağımsız olarak, tüm çocukların gereksinimlerine yanıt verecek biçimde yeniden düzenlenmesini" öngörecektir şekilde "kapsayıcı eğitim" prensibiyle hazırlanmalıdır (ERG, 2017: 5). Bu politikanın eğitimin tüm muhataplarının ihtiyaçlarını analiz eden ve gözetken, temeli sosyal uyum olan bir içerikle düzenlenmiş olması gerekmektedir (ERG, 2017: 31).

Tüm fon kaynaklarının tespiti, potansiyel fon kaynaklarının araştırılması ve alınan fonların etkin kullanım ve denetimi de eğitimdeki sorunların çözümünün önemli bir ayağını oluşturmaktadır (ERG, 2017: 31). Bu fon kaynaklarının yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde araştırılması ve yönetilmesi, etkin bir koordinasyonla

işletilmesi eğitimde hedeflenen yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi için önemli bir asgari standarttır.

3.2.6. Sağlık

Türkiye 1980’lerin sonuna doğru sağlık hizmetlerinde devletin sorumluluğunu azaltan uygulamalara geçmeye başlamıştır (Harmonigd, 2017). 1990’lar itibariyle hızlanan kapitalizmin sağlık sektörünü bir pazar olarak yeniden yapılandırmasıyla özel hizmet sunan sağlık kuruluşlarının sayısı hızla artmış, sağlık sektörü hızla büyümeye başlamıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde sosyal güvenlik kurumlarının özel sektörden sağlık hizmeti satın almasının yolu açılınca 2003 yılında Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) uygulamaya konulmuştur. Bu dönemin önemli bir özelliği genel sağlık sigortası başlığında toplanan primlerdir. Yani yurttaşların sağlık hizmeti ödeyebilmesi için prim ödeme zorunluluğu başlamıştır. Sağlık hizmetlerinden yararlanırken katkı payı ödenmesi de aynı dönemde devreye girmiştir. Tüm bu alt yapıların hızlandırdığı kamu-özel sektör ortaklıkları “Kamu Özel Ortaklığı” programı ile devletin özel bir kamu kurumu ile 49 yıla kadar sözleşme yaparak hizmet alabilmesine olanak verecek düzenlemeleri içermektedir (Boz, 2013: 283-286). Sözleşme kapsamında kamu hizmetinin verileceği kurum binasının özel bir şirket tarafından yapılması ve sonrasında devlete kiralanması öngörülmektedir. Devlet de bunun karşılığında özel şirkete kira ödeyecek ve kurumda verilen “çekirdek hizmet” dışındaki tüm hizmetleri bu şirketlere devredecektir. (HASUDER,Türkiye Sağlık Raporu, 2014). Suriye savaşının etkisiyle yaşanan insanı krizin Türkiye’nin kamusal temelli, toplum yönelimli sağlık sistemini terk ettiği döneme denk gelmesiyle gerek kapitalizmin sağlık sisteminin yetersizliklerinin açığa çıkması, gerekse bu kadar yüksek rakamlı bir sağlık ihtiyacına cevap verememek sağlık sistemi açısından da Suriyeliler açısından da ayrı bir krizdir (TTB, 2016: 32-39).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 25. maddesinde belirtildiği gibi sağlık hakkı herkese tanınmış bir haktır ve “Herkesin kendisinin ve

ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır.”
(BM, 1948)

“Mültecilerin haklarını ve ev sahibi ülkelerin sorumluluklarını belirten baş yasal belge olan 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne her ne kadar bir hak olarak eklenmemiş olsa da sağlık hizmetlerine erişim bir kişinin göçmen statüsünden bağımsızdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (1966), Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (1965), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın nleneği Sözleşmesi (1979), İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsan veya Kltc Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1984), ocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nin (1990) gibi çeşitli yasal araçların birleşimi, sağlığın vatandaşlık ve siyasi statü meselelerini aşan temel bir insan hakkı olarak tanınması için yazılı bir uluslararası mutabakat oluşturmaktadır.” (TTB, 2016: 3)

Türkiye’de de Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelerini sağlayan çeşitli mevzuatlar mevcuttur. Vatansızlar ve sığınmacılar, 2006 tarihli Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 60. Maddesine göre Genel Sağlık Sigortasından yararlanabilmektedirler. Sığınmacıların bu kanundan yararlanabilmesi için bulundukları ildeki Sosyal Güvenlik Kurumu’na kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Kayıt yaptıran sığınmacıların GSS primi hazine tarafından ödenmektedir (Diker, 2018: 5-7). Sığınmacıların ve yabancıların sağlık hizmetlerine ilişkin düzenlemeleri içerebilecek bir diğer yönetmelik, 2014 tarihli, 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği’dir. Yönetmeliğin 27. Maddesinde Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin yararlanabileceği hizmetler detaylandırılmıştır. Bu madde gereğince Geçici Koruma Kimlik kartına sahip tüm Suriyelilere sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı verilmiştir (Glta, Balçık, 2018: 195-197). Aile hekimleri, Sağlık Bakanlığına bağlı Devlet hastaneleri, BMMYK’nın anlaşmalı olduğu özel poliklinikler (cretli olarak tedavi) ve Aynı zamanda dünya sağlık rgt tarafından fonlanan Göçmen Sağlık Merkezleri’nde doktorlar, fizyolog ve fizyoterapistler, sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla sağlık hizmeti sunulmaktadır. (sevk edilirlse, niversite hastanelerinde veya zel Hastanelerde de bir katkı payı ödeyerek tedavi olabilmektedirler.)(Diker, 2018: 1).

Bir mültecinin sağlık sürecinde yaşayabileceği sorunları özetleyecek olursak;

1. Mevcut sağlık hizmetleri ve bu sağlık hizmetlerinden yararlanma koşulları ile ilgili bilgisizlik: Mülteciler savaştan kaçarken zor koşullarda Türkiye’ye gelmiş, uzunca günler açlık, salgın hastalıklar ve savaş travmasıyla baş etmek durumunda kalmışlardır. Deneyimledikleri bu maddi güçlükler, zor yaşam koşulları, baskı ve dil sorunu onları “bilgi edinme” gibi kişinin rahat bir ortam içinde aktif bir öz güveni ile edinebileceği bir süreç karşısında pasif kılmıştır. Bu sebeple mülteciler sadece sağlık hizmetlerinden yararlanmada değil, yararlanabilecekleri hizmetler konusunda ve bu hizmetlere erişim prosedürleri konusunda da sıkıntı yaşamaktadır.

2. Sağlık kuruluşlarına ulaşımda yaşanan zorluklar: Mültecilerin bu sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek için gerekli olan geçici koruma kimlik kartlarının olduğunu, sağlık kapsamında yararlanabilecekleri hizmetleri ve bu hizmetlerden nasıl yararlanacaklarını bildiklerini varsayarsak sonraki alana sağlık hizmetlerine lojistik ulaşım sorununa değinmek gerekmektedir. Birçok mülteci gerekli sağlık birimlerine ulaşmak için gereken yol parasını karşılamakta sorun yaşamaktadır. Özellikle tarım işçisi olarak alışan Suriyelilerin, tarım bölgesine yakın alanlarda çadır kurdukları ve bu alanların sağlık birimlerine uzak olduğu bilinmektedir. Bu noktada mobil bir sağlık sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

3. Sağlık hizmetlerinden yararlanma sırasında yaşanan sıkıntılar: Hastanelerde eviri hizmetlerinin yetersizliği, kimlik kartında yaşanan sıkıntıları çözmekte İl Göç İdaresi- sağlık birimleri arasında yaşanan koordinasyon sıkıntıları gibi teknik sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunun yanında Türkiyelilerin Suriyelilere karşı olumsuz yargıları, cinsel istismar/tecavüz durumlarını açıklamaktan çekinme, özellikle kadınların erkek sağlık görevlilerine hastalıklarını ifade ederken çekinmeleri ve psikolojik destek alma konusunda yaşanan sıkıntılar hastane hizmeti sırasında karşılaştıkları sorunlardan bazılarıdır. Sema Buz “Türkiye’deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar” başlıklı yüksek lisans tezinde sağlık hizmeti alımında mültecilerin karşılaştıkları sorunları sırasıyla şu şekilde belirtmiştir: İlaç ve tedavide katkı masrafını karşılama (%20,6), Sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacağını bilememe, BMMYK’nın anlaşmalı olduğu özel poliklinik ve hastanelerde ücretsiz tedavi

olamama (%16,8); dil güçlüğü olduğu için hastalıkla ilgili şikâyetlerini anlatamama (%16,2); sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramama (%16,2) ve karşı cinsten sağlık görevlisine şikâyetlerini rahat ifade edememe (%10,7) (Buz, 2002: 145).

4. Yetersiz beslenme ve zorlu göç koşulları sonrasında sığınmacılarda yoğun vitamin eksiklikleri görülebilmektedir. Aynı zamanda en çok karşılaşılan sorunlar arasında düşük sonrasın oluşan sağlık sorunları, riskli gebelikler, kronik hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, diş sağlığı sıkıntıları, HIV ve AIDS gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve cinsel istismar bnozuklukları görülebilmektedir. Ertem ise bu sorunlara ek olarak bağışıklık sistemini güçlendirici hizmetlerin, temiz içme suyu temininin, kronik hastalığının takip edilmesinin öneminden bahsetmektedir (Ertem, 2016: 20).

Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (MiReKoc) tarafından hazırlanan sağlık raporunda, yukarıda belirtilenlere ek olarak, mültecilerin sık karşılaştığı sağlık sorunları özetlenmiştir. Buna göre

- “- İshal hastalıkları, kızamık, sıtma, solunum Enfeksiyonları
- Yetersiz beslenme
- Çocuklarda büyüme ve gelişimsel bozukluklar
- Anemi
- Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar
- Cinsel istismar
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV/AIDS dâhil olmak üzere
- Hamilelik ve çocuk doğum komplikasyonları
- Kronik hastalıklar ve komplikasyonlar
- Depresyon, kaygı bozukluğu, uyku bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu gibi zihinsel hastalıklar
- Diş sağlığı sorunları” (Diker, 2018: 3)

Bunların yanında genel bir bilgi olarak belirtilmelidir ki gerek dezavantajlı gruplar olmalarından gerekse göç sırasında hastalıklardan etkilenme olasılıklarının yüksekliği itibarıyla kadınlar, çocuklar, engelliler ve LGBTİ’ler sağlık sıkıntılarından en çok etkilenen gruplardır.

Mültecilerin iş koşulları güvencesiz ve sağlıksız koşullarda, fiziksel sömürüye ile çalışmak zorunda bırakılan, sanayiye kriz zamanlarında ucuz iş gücü olarak hızlandırma ile görevlendirilmiş mülteci işçiler de sağlık hizmetine en fazla

ihtiyaç duyanlar arasındadır. Bu işçiler, iş yerlerinde gerekli önlemler alınmadığı için iş kazalarına uğrama riski en yüksek gruplar arasında yer alır. Bu tabloya çocuk işçiler de eklendiğinde, ağır ve denetimsiz koşullarda işçilik ve sağlık hizmetlerinden yararlanma ihtiyacı arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülebilir.

Sağlık sorunları açısından en önemli konulardan biri anksiyete, depresyon, travmatik stres bozuklukları ya da herhangi bir psikolojik destek ihtiyacı olan mültecilere çok sınırlı bir sağlık desteği sunulabilmesidir. Her ne kadar özellikle sivil toplum örgütleri bu alanda çalışmalar yürütmeye çabalasa da bu alanda çalışan ve aynı zamanda ana dili Arapça olan uzmanlar bulunamamakta, hali hazırda Suriye’de bu alanda uzmanlaşmış kişiler Türkiye sistemine gerek prosedürel gerek sağlık sistemi açısından entegre edilememektedir.

Ayrımcılık, kişilerin maruz kaldıkları sıkıntıların sistematik ve yapısal yönünün görülmesinin önünde bir paravan işlevi görür. Kişiler sistemden ve devlet hizmetlerinin eksikliğinden kaynaklanan sıkıntılardan birbirlerini sorumlu tutar, soruların asıl sorumluları ve kaynağı görünmezleşir. Ayrımcılığın yarattığı bir diğer olumsuz sonuç ayrımcılık yapılan kişilerle ilgili mitler yaratması ve bu mitler üzerinden kendini meşrulaştırmasıdır. Detaylarına sosyal dışlayıcılık bölümünde değinilmiş olan ayrımcılığın sağlık sistemine sonuçları kişilerin yaşam haklarının elinden dolaylı olarak alınmasına kadar varabilmektedir. GÖÇMER tarafından yapılan ankette Suriyelilerin gelmesiyle birlikte sağlık hizmetlerine erişimin zorlaştığını ifade edenlerin sayısı %45’i bulmaktadır. Ancak raporda da belirtildiği gibi, veriler karşılaştırıldığında Suriyelilerin gelmesiyle birlikte sağlık sisteminin Suriyelilerin gelişi öncesi durumdan daha kötü olmadığı görülmektedir. (Taştan, Haklı, Osmanoğlu, 2017: 7-8). Burada esas alınan sağlık sistemine aktarılan maddi miktar, kişi başına düşen doktor sayısı gibi teknik veriler olmakla birlikte, Suriyelilerin gelişiyle birlikte hastanelerin mevcut eksikliklerinin görünür kılınması ya da bu hızlı nüfus artışına hastanelerin hazırlıklı olmaması da muhtemeldir. Dolayısı ile Türkiyelilerin, Suriyelilerin gelişiyle birlikte sağlık hizmetlerine ulaşımında sıkıntı yaşadıklarını belirtmeleri bir algı/yargı olabileceği kadar, sağlık

sisteminin altyapı eksikliğine işaret eden bir ihtiyaç analizi olarak da değerlendirilebilmektedir.

Bu sorunların karşısında verilen devlet hizmetlerinin tamamen işlevsiz olduğu da söylenemez. Devlet kurumlarının sağlık alanında yaptığı hizmetleri özetleyecek olursak;

Geçici koruma kimlik belgeleri olan Suriyeliler doğrudan sağlık kuruluşlarına giderek ya da Sağlık Bakanlığı'nın 182 numaralı hattını arayarak bakanlığa bağlı sağlık merkezlerinden randevu alabilmektedir.

Geçici Koruma statüsündeki Suriyeliler kimlikleri ile sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Kimliği olmayanların da acil durumlarda sağlık hizmetlerinden faydalanmaları yönünde çalışmalar yürütülmektedir. Fakat fiiliyatta neyin acil olduğunun tespitinin hastanelerin inisiyatifine bırakılması, hastanelerin kimliksiz hastayı alma isteksizlikleri sebebiyle bu hizmete ulaşımında sıkıntılar yaşanmaktadır.

Eğer geçici koruma kimlik belgesi olmayan hastanın başvurusu acil hal nedeniyle değilse, hasta Göç İdaresi İl Müdürlüğü aracılığı ile kaydının yapılması için yönlendirilmektedir. Geçici koruma kimlik belgeleri olan Suriyeliler ise sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurabildikleri gibi ev, iş, ankesör ve cep telefonlarından 182 numaralı Sağlık Bakanlığı MHRS Çağrı Merkezi'ni arayarak bakanlığa bağlı sağlık merkezlerinden randevu alabilmektedir.

“2013/08 nolu Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge” ile sağlık hizmetlerinden yararlanacak olan Suriyelilerin sayısı il bazında genişletilmiştir.

Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) uygulaması ile, koruyucu, tedavi edici ve acil sağlık hizmetlerinin Suriyelilere ücretsiz sağlanacağı tebliğ edilmiştir.

25 Ağustos 2016 itibariyle Geçici korunanlara birinci basamak sağlık hizmetlerinin Türkiye Halk Sağlığı Kurumu çatısı altında verilmesi kararlaştırmıştır ve Halk Sağlığı Müdürlükleri'ne bağlı birinci basamak sağlık hizmetlerinin

sunulduğu “Göçmen Sağlığı Birimleri” oluşturmuştur (Gültaş, Balçık, 2018: 196). SIHHAT projesi kapsamında hedeflenen Göçmen Sağlığı Merkezi sayısı 178 olarak belirtilmiştir (Sıhhat, 2018)

Genişletilmiş Başışıklama programı kapsamında çocuklara çeşitli aşılar yapılmıştır. (Gültaş, Balçık, 2018: 197).

AFAD 2017 faaliyet raporunda, 2011-2017 yılları arasında Suriyeli ve Iraklılara verilen poliklinik hizmetleri sayısı 31.449.800 olarak belirtilmiştir (AFAD, 2017).

Sağlık hizmeti alımında karşılaşılan dil problemlerini çözebilmek amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından Uluslararası Hastalar için Tercümanlık Hattı kurulmuştur (Soysal, Yağar, 2016: 444).

1 Aralık 2016 itibariyle, SIHHAT adı verilen” Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi” projesi Sağlık Bakanlığı ve Avrupa Birliği ortaklığında hayata geçirilmiştir. Bu proje kapsamında “Suriyeli nüfusun yoğun olduğu 28 ilde sağlık hizmetlerinin kapsamının genişletilmesi ile hizmet sunum kapasite ve kalitesinin geliştirilerek 2019 yılı sonuna kadar sağlık hizmetlerine erişimin artırılması öngörülmüştür.”(Sıhhat, 2019)

Aynı zamanda Türkiye, amacı Suriyeli sığınmacılara sağlık hizmetlerini de içeren bir dizi koruma çalışmaların kalite ve sayısını arttırmak olan “Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)”nın bir parçası olmuştur (UNDP, 2019).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ KADIN MÜLTECİLER

4.1. Uluslararası Alanda Göç ve Kadın

4.1.1. İnsani Güvenlik ve Devletin Güvenliği

Suriye krizinin tüm ülkelerde yarattığı endişe, mülteci krizine güvenlik eksenli bakılmasının gerekçe ve sonucunu oluşturmaktadır. Zira bilindiği gibi mülteci krizi ile birlikte Türkiye, Kanada, İsveç, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi ülkeler mültecileri kabul ederken, Macaristan, Makedonya, Sırbistan, Slovenya ve Hırvatistan gibi ülkeler mülteciler için özel çitler inşa etmiş, sınırlarını korumaya ilişkin yoğun önlemler almıştır (Diken, 09.03.2016). “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’de “bütün devletlerin, mülteci sorununun toplumsal ve insani yönlerini kabul ederek, bu sorunun devletler arasında bir gerginlik sebebi halini almasını önlemek için olanakları ölçüsünde ellerinden geleni yapmalarının arzulandığı” (BMMYK, 2016) ifade edilmesine rağmen ülkeler bu konuya insani perspektifte bir çözüm getirmek yerine sınırlarını korumaya yönelik önlem almışlardır. Bunun sebebi ülkelerin sınır politikaları kadar, mültecilerin ülkelerinin kimlik, ekonomi, kültür, sağlık gibi tüm yapısal alanları olumsuz etkileyeceğine dair duydukları endişedir. Bu sebeple güvenlik sadece askeri bir gücü ifade etmemekte, ülkelerin kimlik, kültürel değerler, vatandaşlık ve ötekileştirme ekseninde vatandaşlar ve yabancılarla kurduğu ilişkiye dair de bir yaklaşımı ifade etmektedir. Dolayısı ile denebilir ki, bu ilişkiler süreci ülkenin dış ilişkiler ve güvenlik politikasını doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple ilişkisel güvenlik kavramı yapısalcılar tarafından bir sosyal inşa süreci olarak da tanımlanmaktadır (Williams, 2008:59-72). Sınırları belli bir ulus devletin temel değerlerini korumak için oluşturulmuş güvenlik politikasında “Kim bu grup?”, “Bu grubun temel değerleri ne?”, “Bu temel değerlere tehdit nereden gelmektedir?”, “Bu değerler nasıl korunmalıdır?” soruları güvenlik politikasının dışlayıcılık, erillik, adalet gibi temel

değerlerine dair önemli bir veri sunmaktadır (Özdemir Ö. ve Özdemir E., 2014: 119). Bu sorulara verilecek yanıtlar güvenliğin merkezine devlet ve devletin tebaası olarak ulusu mu, yoksa dünya vatandaşı olarak insanı mı koyduğunuza göre farklılık göstermektedir. Yukarıda detaylandırılan klasik güvenlik anlayışına göre devlet merkeze alındığı için devlet çıkarları açısından sorun oluşturabilecek her şey tehdit olarak ifade edilmektedir. Bu klasik güvenlik anlayışının devlet odaklılığına karşıt olarak geliştirilen insani güvenlik kavramı ise güvenlik kavramının halk ve birey merkezli olması gerektiğini ve ulusal değil evrensel sınırları esas aldığını iddia eder. Bu sebeple sorulması gereken asıl sorunun güvenliğin nasıl sağlanacağı değil, kimin güvenliği sorusu olduğu vurgulanmaktadır (Çıtak, Şen, 2014: 142).

4.1.2. Mültecilik, Savaş ve Tecavüz

Suriye göçünün sebebi olarak yaşanan iç savaş, uluslararası alanda devletlerin kendi güvenliğini sağlama gerekçesi olarak gösterdiği ve ülke içi ayaklanmalarda grupların birbirlerine iktidarlarını benimsetme biçimi olarak işleyen bir araçtır. Milyonlarca insanın yerinden edilmesi ile sonuçlanmış olan Suriye iç savaşının savaş ve erkeklik üzerinden dökümünü yapmak, bir başlangıç olarak kadının uluslararası alandaki kimliğine ilişkin değerlendirme sağlamak açısından önem kazanmaktadır. Suriye savaşı sırasında binlerce kadına tecavüz edilmiş, kadın bedenine tecavüz üzerinden ulus inşası söylemleri geliştirilmiştir ve kadınlara yönelik tecavüz, savaş dönemlerinde rutin bir cezalandırma yöntemi olarak kanıksanmıştır (Ataman, 2009: 26). Savaş ve tecavüz arasındaki ilişkinin gündeme taşınması, klasik güvenlik anlayışından insani güvenlik anlayışına geçilmesine dair tartışmaları başlatmış ve erkek egemen uluslararası ilişkiler kuramını sorgulamaya açmıştır. (Sandıklı, Emeklier, 2012: 38)

Fiziksel ve yapısal şiddetin en somut tezahürü olarak karşımıza çıkan savaşlar, dünden bugüne erkek egemen ideolojinin anlatıları ile aktarılmış; savaşın yıkıcı etkileri daha çok savaşan erkek deneyimleri üzerinden tasvir edilmiştir. Maskülen değerlerin yüceltildiği bu savaş anlatılarında ne yazık ki, kadınların rolü ve deneyimleri ikinci plana atılmıştır. Bu algıyı pekiştiren nitelikteki sosyal kimlikler,

erkeği savaşçı/ cesur/ korumacı/ saldırgan rolleri ile ön planda tutarken; kadını korunan/ zayıf/ barışçıl kimliği ile tanımlayarak güvenlik konularının dışında bırakmıştır. Genel anlamda güvenlik konularının, özel anlamda da savaş olgusunun toplumsal cinsiyet kavramı ile yeniden okunması ile savaşların kadınlar üzerindeki doğrudan etkileri incelenmeye başlanmış, bu konu hakkında özellikle feminist yazarlar tarafından literatüre ciddi katkılar sağlanmıştır.

Bu çalışma, savaşlar sırasında yaşanan sistematik tecavüzlerin, savaşların kaçınılmaz sonuçları olmadığını; planlı ve belli bir hedefe yönelik bir savaş stratejisi olarak kullanıldığını anlamak açısından önem taşımaktadır

“Uluslararası İlişkiler, devlet başkanlarının, diplomatların, askerlerin, bir anlamıyla aktörlerin çoğunlukla erkek olduğu ve “savaşçı”, “korkusuz”, “cesur” ve benzeri maskülen değerlerin ön planda tutulduğu bir disiplin olarak değerlendirilebilir.” (Blanchard, 2003: 1289). Realist düşüncede erkek iktidarı “kadınsı” doğayı boyunduruk altına almakla görevlendirilmiştir. Devlet de bu bakış içinde kadını, doğayı, kültürü kontrol eden bir şey olarak tertiplenmiştir. (Tickner, 1988: 432)

Devletin erkekleri, kendilerine mağdur ve savunmasız kadını koruma görevi atfederken, kadınlar uluslararası ilişkilere dair karar mekanizmalarından dışlanmışlardır. Politik alan yüksek ve alt politik alan olarak ikiye bölünmüş, kadınlarla daha çok özleştirilen azınlık, çevre hakları, insan hakları, kimlik gibi konular alt politika; askeri ve güvenliğe ilişkin tartışmalar erkeklerle özdeşleştirilerek yüksek politika olarak adlandırılmıştır (Gözen, 2014: 12). Feminist bakış bu sebeple uluslararası ilişkilerdeki erkek egemenliğini eleştirmekte, savaşın kadınlar açısından sonuçlarına dikkat çekmektedir. Sivil kayıplar açısından çocuk oranının yüksekliği ve kadınların genellikle çocuklarla birlikte hareket etme zorunluluğu kadınları savaş sürecinde ayrıca dezavantajlı konuma getirmektedir. Bu sebeple, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 2000 yılı 1325 sayılı kararının kadın ve çocukların savaştan daha çok etkilendiğini beyan etmesi, kadınların savaş sürecinde evlerini terk etmek zorunda bırakılmalarına ve tecavüz gibi sebeplerle savaşın ana hedeflerinden biri haline gelmelerine vurgu yapmaktadır. Karar aynı zamanda üye devletleri sorumluluk almaya çağırmakta, kadınların uluslararası karar mekanizmalarına dâhil olmalarına ve uluslararası alanda temsil edilmelerine dair üye ülkeleri teşvik etmektedir (BM, 2011).

Uluslararası ilişkilerde devletlerarası ya da ülke içi yaşanan çatışmaların yarattığı savaşın içerdiği şiddet, konuyu feministlerin gündemine taşımaktadır. Şiddetin geçerli ve herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımı bulunmamakla birlikte, şiddet etimolojik olarak “sertlik, sert ve kaba davranış, kaba kuvvet kullanma” anlamında kullanılmaktadır (Köknel, 1996: 27). Zaman zaman güvenliğin sağlanmasının bir aracı olarak da kullanılan şiddet Johan Galtung tarafından dolaylı ve doğrudan şiddet olarak ayrıştırılmaktadır (Galtung, 1969: 171). Bu ayrıma göre silahlı saldırılar ve savaş doğrudan zarar verme ve şiddet uygulama amacını içerdiği için doğrudan şiddet olarak adlandırılırken, doğrudan zarar vermeyi amaçlamayan ve fakat sonucu ölüm ve acı yaratan durumlar dolaylı şiddet olarak ifade edilmiştir. Dolaylı şiddete açlıklar, devlet politikaları, hastalıklar örnek olarak verilebilmektedir (Galtung, 1969). Eril bir alanı temsil eden savaş bu anlamda şiddetin tüm unsurlarını taşımaktadır. Ve bu nedenle, savaşın karşısında ‘feminen’ olarak nitelendirilen barışı vurgulamak feministler açısından kuramsal olarak önem taşımaktadır. Galtung aynı kategorileştirme üzerinden barışı da pozitif ve negatif barış olarak ayırarak, pozitif barış aracılığı ile barış ortamının sağlanması için alınması gereken önlemlere ve atılması gereken adımlara dikkat çeker. Bu ayrıma göre negatif barış şiddet ortamının yokluğunu ifade ederken, pozitif barış çatışmanın bir daha yaşanmamasını sağlayacak yapıcı yapısal önlem ve düzenlemeleri içerir (Galtung, 1969: 171). Bu pozitif barış durumunun bir sonuç değil, süreç olduğu feministler tarafından vurgulanırken barışın, şiddetin tüm unsurlarının ortadan kaldığı bir yenileme süreci olduğunun altı çizilir. Savaş ve güvenlik açısından özetlediğimizde, barış kavramıyla, yapısal şiddetin olmadığı bir sistem tasavvuru ifade edilmektedir. Tickner’in güvenlik ve barış arasında kurduğu bağ üzerinden açıklamasıyla özetlersek, “gerçek güvenlik, hem savaşın olmaması hem de adaletsiz sosyal ilişkilerin, özellikle de adaletsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, ortadan kaldırılması demektir.” (Tickner, 1992: 128).

Savaşlar yoğunluklu fiziksel ve yapısal şiddet içeren ideolojik aygıtlar olarak erkeklik, devlet bekası ve egemen ideolojiler arasında kurulan ilişki sebebiyle eril alana dair bir eylemdir. Kadınların savaş sırasında ailesini kaybetmesi, kocasının/abisinin/babasının savaşa gönderilmesi, tecavüze uğraması ve kadın

niteliğinin savaşa hizmet etmek zorunda olan bir emeğe indirgenmesi kadının savaş deneyimini erkekten farklı kılmaktadır. Savaşlarda kadınların deneyimleri, erkeklerin maskülen ve kahramansı rolleri karşısında ikincil planda kalmaktadır. Erkek deneyimini öne çıkartan erkek kimliği savaşçı, kahraman, korkusuz ve koruyup gözetken özne üzerine kurulurken, kadın ise erkek kimliğinin karşıtı olarak zayıf, korunmaya muhtaç, duygusal kimlikleri üzerinden tanımlanmaktadır. Feminizm annenin ulusla, kadın bedeninin vatanın sınır kontrolü ile özdeşleştirilmesine bir şerh koyarak ataerki ile savaş arasındaki doğrudan ilişkiye dair bir farkındalık sağlamaktadır. Feminizm burada çok temelden bir çıkışla, ulus savunusu kavramının milliyetçilikle doğrudan bir ilişkisi olduğunu iddia ederek, kadın-erkek olmaya dair yukarıda ifade edilen tanımlamaların cinsiyetçi olduğunu ve şiddeti beslediğini belirtmektedir (Parker, Summer ve Yaeger, 1992: 3). Bu nedenle, tecavüz, kadın bedeninin bir savaş ganimeti olarak görülmesi gibi kadın bedeni üzerinden erkeğin toplumsal konumunu güçlendirmeye yönelik eylemler, ‘erkekleştirilmiş milliyetçilik’ olarak tanımlanmaktadır (Enloe, 2000: 189). Savaşlarda yaşanan tecavüzler erkeğin cinsel arzusunun çok ötesinde bir politik anlamla, fethettiği halka kadın bedeni üzerinden korkması gerektiğinin mesajını gönderme, zaferini perçinleme ve ülkenin erkeklerine savaş ganimeti olarak kadın bedenini aldığını gösterme amacını taşımaktadır. Bu nedenle tecavüzü ‘kültürler- arası erkek hâkimiyetinin dili’ olarak özetlemek mümkündür.

4.1.3. Klasik Güvenlik Anlayışına Alternatif Olarak İnsani Güvenlik Kavramı

1994 tarihli Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu’nda İnsani güvenlik kavramının yedi önemli maddesine değinilmiştir. Bu rapora göre insani güvenlik kavramı kişilerin ekonomik, gıda, sağlık, çevresel, kişisel, topluluk ve siyasi güvenliklerinin güvenceye alınması ekseninde tartışılmıştır. Rapora göre bu yedi ihtiyaç aşağıdaki şekilde detaylandırılmaktadır.

- “(1) ekonomik güvenlik: bir gelir/işe sahip olunması
- (2) gıda güvenliği: fiziki ve ekonomik olarak temel gıda ihtiyacına sahip olunması
- (3) sağlık güvenliği: hastalıklardan korunma

- (4) çevresel güvenlik: tabii kaynakların (içme suyu, temiz hava) sağlanması, doğal felaketlerden korunma, çevrenin bozulmasının engellenmesi, insanın çevreye vermiş olduğu tahribatlardan korunma
- (5) kişisel güvenlik: devlet ve devlet altı aktörlerden kaynaklanan fiziki şiddetten korunma
- (6) topluluk güvenliği: etnik ve mezhepsel kimlikler ile geleneksel değerlerin korunması
- (7) siyasi güvenlik: temel hak ve özgürlüklerin korunması” (BM, 1994: 21-23)

İnsanı güvenlik kavramının gelişmesinde Eleştirel Güvenlik Çalışmaları ekolünden gelen Frankfurt ve Kopenhag okullarının katkıları önem arz etmektedir. Kopenhag okulu, güvenlik tartışmalarında “Güvenlikleştirme” kavramı aracılığı ile güvenlik ve güvenliğin karşısında konumlandırılan “tehdit” terminolojilerinin söylemsel inşa fonksiyonunu tartışmış ve güvenlik kavramının “sosyal bir yapı içerisinde inşa edildiği” ni ifade etmiştir. Bu kavrama göre güvenlik ve tehdit kavramının belirleyicileri, politikaya yön veren siyasi otoritelerdir ve neyin güvenli, neyin tehdit unsuru sayılacağı yine bu siyasi otoritelerce belirlenmektedir (Wæver, 1995: 46-48). Bu ulusal güvenlik ve askeri güç odaklı yaklaşımda odak devletin bekası ve ulusal çıkarların sağlanmasındadır (Erdem, 2016: 257). ve bu sistemin korunmasında temel amaç askeri güçtür. Bu iki kutuplu sisteme Richard Ullman ve Barry Buzan deprem, nüfus artışı, kaynak kıtlığı ve bu kıtlıktan kaynaklanan mücadeleler, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların da eklenmesi gerektiğini belirtmiştir (Bajpai, 2000: 40).

Frankfurt okulunun güvenlik kavramı, inançlar, ulusçuluk, ırksal ön yargılar arasındaki bağları sorgulaması ve güvenlik çalışmalarına özgürleşme ve pozitif barış kavramlarını kazandırması bakımından önemlidir. “Bireyin sıkıntı ve güçlüklerden kurtularak mutluluğunun artması” (Birdişi, 2010: 233) şeklinde tanımlanan özgürleşme kavramı klasik güvenlik kavramından farklı olarak, bireyin içinde bulunduğu korku ve güvensizlik kurumundan da özgürleşmesini sağlayacak alternatif güvenlik önlemleri alınmasını ve alternatif bir güvenlik anlayışı inşa edilmesini ifade eder. Bunun için de güvenliği güç ilişkileri ve mevcut politik durum ile birlikte değerlendirmek gerektiğini belirtir (Booth, 2007: 149). Bu da tehditin kendisinin, sosyal ve siyasi yapısal bozukluklardan kaynaklandığını, bu nedenle güvensizliğin kaynağının sistemin dışında değil içinde yer aldığını ifade eder. Temelini

Marksizm'den alan bu görüşe göre maddi çıkarlar etrafında şekillenen, eşitsiz bir sistem vardır ve güvensizliklerin temelini dışarıdaki tehditler değil, bu eşitsiz sistem oluşturur (Topakkaya, 2008: 79). Geriye dönüp vurgularsak, bu sebeple güvenlik sorunun nasıl çözüleceği değil ne olduğu önemlidir zira bizi sorunun kaynağına götürür. Sorunun kaynağını sorgulamak da bizi sadece bir tehditin bulunmadığı negatif güvenlik halinden, güvenliğin sosyal, kültürel ve ekonomik yapıyla birlikte değerlendirildiği, bu ihtiyaçların da karşılandığı pozitif güvenlik/barış haline yönlendirmektedir. (Erdem, 2016: 258). İnsan temelli güvenlik anlayışının mültecilikle ilişkisi tam olarak burada kurulur. İnsani güvenliğin ölçüsünde hem insanların hastalıklar, doğa felaketleri, mülteciliğin yarattığı sıkıntılar, yoksulluklar gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, hem de işkenceden kaçınma, köleliğe maruz kalmama, insan ticaretine konu olmama, yaşam hakkı gibi şiddetsizlik unsurları yer almalıdır (Erdem, 2016: 258). Steve Smith, güvenlik ve şiddet ilişkisine değinerek, “hastalıklardan kaynaklanan çocuk ölümleri, giderek artan gelir dağılımındaki eşitsizlikler, yoksulluk, AIDS, doğum sırasındaki kadın ölümleri, soykırımlar, iç savaşlar, çocuk askerler ve mayınlardan kaynaklan ölümler gibi konuların da önemli güvenlik tehditleri olduğunu fakat uluslararası ilişkiler disiplininin bu ‘şiddet’ unsurlarını dikkate almadığını” ifade etmiştir (Smith, 2004: 507-511).

Görüldüğü üzere, güvenlik konusunu devlet bekasının esas alındığı klasik devlet anlayışından insan odaklı güvenlik anlayışına çekebilmek, mültecilik meselesini mültecilerin korunması, göç ettikleri ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, etkin sığınma politikaları ile birlikte düşünmeyi sağlamaktadır. Aksi halde güvenlik meselesi ulus devletlerin sınır kontrollerini en üst seviyede işletmesi, vatandaşlarını mültecilerden korumaya yönelik politikalar geliştirmesi ve mültecilere verilecek sosyal ve yapısal hizmetlerini sınırlandırmasıyla sonuçlanmaktadır (Schuster, 2003: 233-256)

Güvenlik ve devletlerarası ilişkilere dair alan eril bir yapı taşır. Bu eril yapı hem karar verme mekanizmalarında hem de fiili hareket alanında geçerlidir. Bu erillik kararların alındığı toplantılardaki kadın sayısının azlığı, alınan kararlarda kadınlara özel maddelerin konulmaması ya da güvenlik alanının kadınlar açısından

sonuçlarını ayrıca değerlendiren mekanizmaların işletilmemesi gibi teknik bir meseleyi de, güvenlik alanının güç, militarizm, çıkar ile ilişkileri sebebiyle düşünsel boyutunu da kapsamaktadır. Ulusal ya da uluslararası elit bir eril grup tarafından alınan kararların toplumsal cinsiyet açısından sonuçlarının göz ardı edilmesi yeni sorunlar yaratacağı gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen altyapıyı kuvvetlendirmektedir. Devletlerarası ilişkilerde kadınlar alınan kararlara ancak mahrumiyet, mağduriyet veya ihtiyaç sahibi ekseninde tanımlanarak dâhil edilmektedir ve bu mağduriyetlerinin giderilmesine ilişkin önlemler yapısal değişiklikleri değil, kişilerin konumlarını değiştirmeye yönelik önlemler olarak kurgulanmaktadır. Görüldüğü üzere güvenlik, uluslararası alan ve erilik arasındaki doğrudan ilişki gerek alınan kararların toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisi, gerekse önleyici önlemlerin asıl sorunu işaret edip etmediği açısından önem kazanmaktadır. Bu sebeple devlet ve askeri müdahale merkezli güvenlik tanımlamaları nedeniyle bireysel ve toplumsal ihtiyaçları esas alan güvenlik tanımı feminist teorinin de önermelerinden birini oluşturmaktadır. Bu sebeple Enloe güvenlik tartışmalarında aslında neyin korunduğu sorusunu sormanın bizi aslında korunanın egemen ataerkil yapı olduğu cevabına götüreceğini belirtmiş ve bu güvenlik anlayışına karşı çıkmanın önemini vurgulamıştır (Enloe: 1989).

4.2. Göç ve kadınlık

4.2.1. Göç Etmiş Kadınlarda Kadınlık Deneyimi

Kadınlık ve erkeklik taşıdığı kültürel, geleneksel, ekonomik kodlar sebebiyle biyolojik değil toplumsal bir anlam barındırmaktadır. Verili cinsiyet rollerine uygun olarak anne, hanımefendi bir kız çocuğu, güçlü erkek, ailenin geçimini sağlayan baba, aile namusunun temsilcisi bir kadın olma gibi toplumsal konumlar oluşmakta ve bu konumların sorumlulukları rollerine göre farklılaşmaktadır. Erkek ve kadından talep edilen istek, rol ve statülerin biyolojik bir arka plan taşıdığına atıfta bulunarak bu rollerin değişmezliğine vurgu yapılmaktadır. ve bilindiği gibi bu toplumsal roller sınıfsal, kimlikse, ırksal ve cinsiyet olarak üstte konumlananın çıkarlarına göre

yapılanmaktadır. Dolayısı ile zengin-fakir, Türkiyeli-Suriyeli, erkek-kadın arasında hep kategorisel olarak üstte konumlananın yararına işleyen dikatonomik ilişkiler ağı kurulur. Oysa Şeker ve Uçan'ın belirttiği gibi, toplumsal cinsiyet rolleri biyolojiden kaynaklanan sabit roller değil, süreçteki ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenlere göre yeniden inşa edilen rollerdir (Şeker ve Uçan, 2016: 203). Bu bilgi bizi kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkil iktidarın değişmesine dair mücadele vermelerinin anlamlılığı üzerine düşünmeye yönlendirir. Kadınlar göç süreçlerinde tam da bu bilginin varlığı dolayısı ile, ekonomik, toplumsal, siyasi süreçlerdeki konumlarını değiştirmenin toplumdaki rollerine etkilerini bilmelerinden ötürü karar ve aksiyon alabilmektedir. Bu sebeple toplumsal cinsiyet rolleri sadece algı ve kimlik üzerinde değil göçmenlik sürecinde de ekilidir (Parrado ve Flippen, 2005). Bu kabul, kadınların göç sürecinde sadece bağlantılı göç üzerinden göç eden pasif nesneler olarak incelenmesine değil, karar alıcı, göç sürecinde aktif öznel olarak değerlendirmelerini sağlar.

Birleşmiş Milletler verilerine göre dünyadaki mülteci sayısının %70'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır (Aktaş, 2016: 31). UNHCR 2017 yılı verilerine göre ise kayıtlı yaklaşık 6 milyon Suriyeli mülteci sayısının %48,5'ini kadınlar oluşturmaktadır (IOM, 2017). Sadece bu yüzdeler dahi, göç sürecinin kadınlar açısından ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Göç literatüründe kadınların göçün pasif aktörleri olduğu, sadece erkekler tarafından alınan göç kararını takip ettikleri varsayılmaktadır. (Toksöz ve Ünlütürk, 2011: 187) Bu sebeple göçü temsil eden figür erkek olarak resmedilip kadın görünmezleştirilirken, kadın deneyimi detaylandırılıp ayrıştırılmamakta ve göç teorilerinde kadınlara yer verilmemektedir. Kadın bu süreçte belirleyici bir toplumsal aktör olarak değil, ailenin bir unsuru olarak tanımlanmaktadır.

Göç sürecinde kadının, erkekten ayrı ve kendine özgü durumuyla ele alınıp incelenmesi gerektiği fikri ilk kez 1975 tarihli Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı'nda tartışılmıştır. Oysa kadınları göç kararına yönlendiren etkenler, göç öncesindeki ve göç sürecinde maruz kaldıkları muameleler, kadınların göç sürecindeki pasif-aktif aktörler olarak kurgulanmalarının arkasındaki kriterler

üzerine düşünölmeli ve kadınların göç sonrasında, gittikleri ölkelerdeki hizmetlerden, imkanlardan yararlanmaları sürecinde karşılaştıkları eşitsizliklerin bu sürece dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Kirman kadınların göç tecrübeleri, göçe zorlanmaları gibi unsurların ihmal edilen temel konular arasında olduğunu belirtmiştir (Kirman, 2017:126). Bu süreç kadınlar açısından ayrı ele alınmalıdır çünkü kadınların bu süreçte üstlendikleri sorumluluklar geleneksel kadınlık rolleri ve toplumsal rolleri gereğince erkeklerden farklılık göstermektedir. Kadınlar kadın ve göçmen olarak iki dezavantajlı kimlik üzerinden mağduriyet yaşamaktadır. Kadınlar göç sırasında cinsiyet temelli şiddete, ataerkil toplumsal kabullerden kaynaklanan baskılara, bedensel bütönlüklerine müdahalede bulunan geleneksel uygulamalara maruz kalabilmektedir. ve bu ayrımcılık ve şiddet sadece aile içi bireyler ya da mensubu oldukları toplumun erkekleri tarafından değil, “polisler, sınır güvenliğini sağlayanlar, siviller, diğer erkek mülteciler ya da mülteci kamplarında görevli sivil toplum kuruluşu çalışanları” tarafından da uygulanabilmektedir (Ensor, 2018).

BMMYK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi) 2003 tarihli raporunda şiddeti genel başlık olarak cinsel şiddet ve toplumsal şiddet olarak sınıflandırmıştır. Bu rapora göre kadınlar ve kız çocukları “cinsel şiddet (tecavüz, cinsel istismar, fuhuşa zorlama, cinsel taciz), fiziksel şiddet (taciz, kadın ticareti), duygusal ve psikolojik şiddet (aşağılama), zararlı geleneksel uygulamalar (erken evlilik, zorla evlendirme, namus cinayeti ve kız çocuklarını okula göndermeme)” şiddetine maruz kalmaktadır. Göç ve savaş sırasında yaşanan şiddet, taciz ve tecavüzün toplumsal etkileri üzerinden bakıldığında, şiddet ve savaşın kadın bedenine yönelik olduğu fakat bu şiddet biçimleri arkasındaki gerçek amacın, şiddet uygulayanın, tecavüz edenin kadının ait olduğu toplumsal grup üzerinde iktidar sahibi olduğunun vurgulanmasıdır (Özbaş, 2008: 172). Yani göç ve savaş sırasında yaşanan şiddetin amacı birini öldürmek değil, sosyo-politik süreçleri kontrol altına almaktır.

4.2.2. Göç öncesinde kadınlık deneyimi

Kadınların sadece göç süreci ve sonrasında değil, devletlerin toplumsal cinsiyet temelli cinsiyet eşitliği politikaları içeren yaklaşımları benimsememesi, eşitsiz toplumsal yapıları ve erkeklerin egemen olduğu güç ilişkileri sebebiyle göç öncesinde de sistematik bir eşitsizlik ve şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. İş alanında cinsiyet ayrımı, politik alana katılımın sınırlılığı, devletin eğitim, sağlık, güvenlik gibi en temel hizmetlerinden yararlanmada maruz kaldıkları ayrımcılık yapısal şiddet ve eşitsizlik örnekleri olarak önümüzde çıkmaktadır.

Kadın ve erkek mültecilerin göçü deneyimleme süreçlerindeki fark, göç öncesi süreçte, göç kararlarının alınmasında kadının konumunda, kadınların göç öncesi maruz kaldıkları toplumsal baskılarda ve kadınların aileyi koruma hamlesi olarak göçe ikna edilme yöntemlerinde de görülebilmektedir. Kadınlar sadece savaştan kaçma, konumlarını iyileştirme motivasyonu ile göç etmemektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyetin bir sonucu olarak maruz kaldıkları ayrımcılık, toplumsal baskı ve şiddetten kurtulmak, ataerkil sosyo-kültürel yapının kadını zorunlu bıraktığı koşullardan kaçmak için de ülkelerini terk edebilmektedirler. BMMYK 2017 raporunda Suriyeli kız çocuklarının ve kadınların göç öncesi ve göç esnasında karşı karşıya kaldıkları sorunları maddeler halinde sıralamıştır.

- “- fiziksel ve cinsel saldırı ve istismar
- Eşlerinin istismarı ve terk etmesi,
- Silahlı çatışma ve zorla askere alınma,
- Cinsel sömürü ve fuhşa zorlanma,
- Toplu tecavüz ve hamile bırakılma,
- Sınırdan geçişler sırasında çeteler ya da sınır görevlileri tarafından cinsel saldırı,
- Geri dönüşlerinden sonra fiziksel ve cinsel saldırı ve istismar,
- İnsan tacirleri, köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma tehlikesi,
- Geri dönüşlerde bir çeşit ceza olarak cinsel taciz,
- Yasal statüyü düzene sokmak için cinsel zorbalık,
- Kişi olarak tanınmama,
- Karar alma süreçlerinin dışında bırakılma,
- Kaynaklara erişiminin engellenmesi” (BMMYK, 2017).

Göçün kadınsallaşması kavramı, kadın ve kız çocuklarının mülteci hareketindeki sayısal çoğunluğuna ve görünürlüklerinin artmasına, kadınların bu süreçteki konum ve sorunlarının erkeklerden farklılık arz ettiği için farklı şekilde ele

alınması gerektiğine göndermede bulunan bir kavramdır. Küresel göç tarihinde cinsiyet farklılığının etkileri ayrıca görülmüş olsa da çağdaş göçlerde kadınların sayısının, dolayısı ile sayısal olarak görünürlüklerinin arttığı belirtilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 12).

Göç öncesi unsurlar arasında bağlantılı göç kavramına da değinmek gerekmektedir. Bağlantılı göç, kadının, ailenin göç eden erkek üyesinin peşinden gitmesi, göç kararının tamamen erkeğe bağlı olmasını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu tanıma göre göç kararını erkek verirken, kadın aile içindeki itaatkâr konumu sebebiyle göç etmek durumunda kalmaktadır. (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 58). Fakat Suriyeli kadınlarla derinlemesine yaptığımız görüşmelerde bu durumun aksi şekilde de işleyebileceği görülmektedir. Görüşme yaptığımız kadınların 28 tanesi göç kararını kendilerinin aldığını ve aileyi göçe ikna ettiklerini belirtmişlerdir. ‘Bağlantılı göç’ kavramı zaman zaman doğru olabilmekte fakat bu kavramı göç sürecinin değişmez bir fonksiyonu olarak betimlemek kadınların göç sürecinde sadece mağdur, muhtaç ve pasif bireyler olarak tanımlanmalarına neden olan ataerkil bakışa katkı sunmaktadır. Bu tanım aracılığı ile kadın edilgendir ve çoğunlukla erkek, aile büyükleri veya cemaat tarafından alınan karara eklenilen bir nesne olarak tanımlanmaktadır. Oysa ki kadının göç kararını veren, ailenin geri kalan üyelerinden önce göç edip sonra aile üyelerini yanına aldığı, çeşitli hizmet sektörlerinde özellikle kadınların tercih edilmesinden dolayı göç ettiği ve bu nedenle uluslararası göçte görünürlük kazandığı durumlar da mevcuttur (Gülçür ve İlkaracan, 2002). Bu nedenle kadını merkeze alarak özne konumunda temsil eden değerlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2.3. Göç sonrasında kadınlık deneyimi

Son zamanlarda hizmet alanında yaşanan gelişmelerle kadınlar sanayi, ev bakım hizmetleri, yaşlı bakımı ve temizlik gibi sektörlerde özellikle tercih edilmektedir. Bu durum hem kadınların göç etme sebeplerinden birini oluşturmakta, hem de göç sonrasında kadının istihdam piyasasına girişinde kadınlar için bir imkân olarak görülmektedir. “Avrupa’nın yaşlı nüfusunun bakıma olan ihtiyacı, kadınların

iş yaşamına daha fazla girmesiyle ev içi ve çocukların bakım hizmetlerinde yardıma ihtiyaç duymaları ve geride kalana para göndermek konusunda kadınlara daha fazla güvenilmesi gibi unsurlar kadınların ulus aşırı göçlerde daha fazla sayıda olmalarını ve bağımsız hareket etmelerini tetiklemiştir.” (Barın, 2015: 15). Bu durum her ne kadar kadın için ekonomik imkânlar yaratıyor gibi gözüküyor olsa da, bu alanların kontrolsüzlüğü kadınların kadın olmalarından kaynaklı sömürüye maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Bunun üzerine eğlence ve fuhuş sektöründe kadınların önemli bir aktör haline gelmeleri insan ticaretinin de kadınlar üzerinde yoğunlaşmasına sebep olabilmektedir (Toksöz ve Ünlütürk,2011;s.169). Bir başka açıdan da kadınlar emek piyasasına girişte kadınlık ve göçmenlik açısından ikili bir ayrımcılığa maruz kalmakta, vatandaşlık haklarından, vatandaşlık hakları aracılığıyla ulaşılacak hizmetlerden ve sosyal imkânlardan yoksun kalmaktadır (Dedeoğlu & Gökmen, 2011: 1).

Zaman zaman, cinsiyete dayalı ayrımcılık ırkçı uygulamaların bir aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin Avrupa’ya göç eden kadınların İslamfobi ve başörtüsü gibi konularda da sorun yaşayabildikleri bilinmektedir. Burada başörtüsü hem doğudan geliyor olmanın bir simgesi, hem de kadın olmanın göstergesi olarak aynı zamanda kadınların ayrımcılığa maruz kalmalarının aracı olabilmektedir. Ya da bir ulusun kültürel kodları yoğunluklu olarak kadınlar üzerinden aşağılanmakta, kadınlar kirli, tembel, aşırı makyajlı, çocuğunu iyi eğitemeyen, para harcamayı bilmeyen vb. çeşitli imajlarla damgalanmaktadır. Bir diğer örnek, Türkiyeli erkeklerin Suriyeli kadınlara yönelik cinsiyet temelli şiddet, taciz ve tecavüzlerdir. Fail için burada Suriyeli kadına tecavüz ile Türkiyeli kadına yapılan tecavüz arasında bir fark mevcuttur ve bu fark köken üzerinden kurulur. Fail bu tecavüz üzerinden Suriye imgesine karşı bir göndermede bulunmaktadır. Ruanda’da kadınların yaşadıkları deneyimde, Ruandalı kadınlara Hutsiler tarafından tecavüz edilmesi sonucunda “nefretin çocukları” olarak adlandırılan toplam 5000 bebek doğduğu bilinmektedir. Bu kadınların bir kültürün temsilcisi olarak görülmelerinden, kadınlara tecavüzün tüm bir ulusa tecavüz edilmesi anlamını taşımasına olan inançtan kaynaklanmaktadır (Wood, 2010: 124). Benzer bir şekilde Türkiyeli kadınların Suriyeli erkeklerin bakışlarından çok rahatsız olduklarını iletmeleri aynı cinsiyetçi tavra örnektir. Aslında maruz kalınan şey

ataerkil zihniyetin erkek bakışıdır fakat arkada ırksal bir ısrarla Suriyeli ifadesi vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Göç sürecinin cinsiyet açısından farklı değerlendirilmesinin ilk örneklerine 1960'larda başlayan ikinci dalga feminist hareketinde rastlanmaktadır. Bu tarihten önce kadınların “erkek tarafından gerçekleştirilen bir olayın edilgen figüranı olarak” ele alınıp incelendiği görülmektedir ve aile ilgili kararlarda kadının, erkeğin kararının takipçisi olarak süreçten farklı olarak etkilenmediği varsayılır. (Şeker, Uçan, 2016: 205). “Bu dönem çalışmalarında kadınlar ev sahibi toplum için yarattıkları sorunlar odağında incelenerek geleneksel değerlerin taşıyıcısı, koruyucusu olmaları vasfıyla kültürel uyum sürecini geciktiren stereotiplere dönüştürülmüşlerdir. Kamusal yaşamda ezilen erkeğin tahakkümü altında yaşamak zorunda kalan özel alana hapsolmuş nesneler haline dönüşmüşlerdir” (Şeker, Uçan, 2016: 205). Kuşkusuz ki yaşanan yoksulluk, adaletsizliklerin aile bütçesine etkisi ve ülkelerin iç çatışmaları gibi deneyimler kadınların göç sayısında artışa sebep olmuş ve bu da kadınların göç sürecinde görünür hale gelmelerine sebep olmuştur. Yukarıda bahsedilen 1975 tarihli Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı bu sebeple önem taşımaktadır. Kadınlar bu tarih sonrasında feministler tarafından kurban, mağdur gibi pasif nitelendirmelerden ziyade göç sürecindeki etkileri ve göç sürecine katkıları ile birlikte nitelendirilmiş, kadın dayanışma ağları, gücü ve süreci değiştirmedeki beceri ve yetkinliği ile birlikte değerlendirilmiştir. Kadınlarla yaptığımız görüşmelerde kadınların göç sonrası süreçte kendilerini tanımladıkları yer, bu ifadelerle örnek teşkil eder niteliktedir.

“Burada ilişkilerimiz genel olarak çok güçlendi: Savaştan geldik ve burada birbirimize tutunduk. Oradan başka başka illerden insanlarla da tanıştık. Daha çok arkadaşlık kurduk. Kimi ilişkiler de hiç değişmedi.” (Mücadeleci Kadın 27)

“Suriye’deyken pazarın yerini bilmezdim. Ama burada birçok şeyi öğrendim.” (Mücadeleci Kadın 19)

“Evden bile çıkmamıza izin vermedikleri bir hayat yaşıyoruz. Suriyeli kadınlar yaşadıkları durumu atatabildiklerine göre dirençli ve güçlüler.” (Mücadeleci Kadın 14)

Kadınların bir kültür taşıyıcısı olarak nitelendirilmelerinin kadınlar üzerinden birkaç farklı sonucu vardır. Kadınlar bu tanım vasıtası ile geldikleri ülkenin kültürünü korumakla, yerleştikleri ülkede kendi kültürlerinin temsiliyle ve kültürel

değerlerin sonraki nesillere aktarılmasıyla mükellef tutulmaktadır ve bu imajlar kadınlar için görünmez bir baskı oluşturmakta, kadınları kültürel süreçlerde araçsallaştıran bir bakış içermektedir. Zira göç eden kadınlar bir yandan toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmeye çalışırken bir diğer yandan kendi kültürlerinin, yerleştikleri ülke kültürü içinde erimemesinden, kendi kültürlerinin yerleşilen ülkeye karşı savunulmasından sorumlu tutulmaktadır (Killian, 2002).

Göç sonrasında kadınlar açısından sorunlu bir diğer alan kadınların emek piyasasına eklemlenme süreçlerinde ortaya çıkmaktadır. Göçmen kadınların daha çok yer aldıkları bakım, ev içi, hizmet, fuhuş ve eğlence sektörleri güvencesiz ve riskli çalışmanın daha yoğun olduğu sektörlerdir (Pransky, 2002: 117-123). Bu işlerin göçmenlerin yoğun olduğu ülkelerde daha çok göçmenler tarafından yerine getiriliyor olması göçmen kadınların ırkçılık temelli ayrımcılığa da daha fazla maruz kalmalarına zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda göçmen kadınların sadece emek piyasasında maruz kaldıkları durumlar karşısında değil, karşı karşıya kaldıkları tüm ayrımcılık, şiddet ve kötü muamele karşısında toplum ve aile üyelerinden gelecek tepkilerden çekindikleri, geri gönderilme tehlikesiyle başbaşa kaldıkları ve yetkililer tarafından adil ve eşit muamele görmeyeceklerine dair düşüncelerinden dolayı sessiz kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Zira özellikle taciz ve tecavüz durumlarında duydukları utanç ve namusları üzerinden yargılanma korkuları göçmen kadınları tepkisiz ve sessiz kalmaya yöneltmektedir.

Eşlerini kaybeden kadınların, ev sahibi ülkedeki erkekler tarafından “sahipsiz” görülmesinin, cinsel saldırıların en büyük gerekçesi haline geldiği belirtilmektedir. Bu türden cinsel saldırılar sonucu doğan çocuklar da nüfusa kaydettirilemediklerinden yurttaşlık hakkından mahrum kalmakla birlikte, bu şekilde dünyaya gelmiş babasız çocukların geçimini tek başına yüklenen annelerin belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşadığına dair çalışmalar mevcuttur (Işık, Pınarcıoğlu, 2018; Şener, 2012; Kardam, Yüksel, 2004).

Eşleri olmayan bekâr ya da dul kadınlar, göç ettikleri ülkelerin erkekleri tarafından cinsel saldırı hedefi haline gelebilmektedir. Bu durum cinsel saldırıya uğrayan kadınların utanmalarına, gelebilecek baskılardan korktukları için

saldırganları ifşa etmekten kaçınmalarına sebep olduğu gibi, bu tarz saldırı olasılığının topluluk içinde yayılmasıyla birlikte genç kadınların eve kapatılmasının meşru alt zeminini oluşturabilmektedir. Ayrıca cinsel saldırı sonucunda dünyaya gelen çocuklar saldırgan erkekler tarafından sahiplenilmediği ya da kadınlar çocuklarının bu saldırganlar tarafından sahiplenilmesini tercih etmediği için bu çocuklar “vatansız” olarak dünyaya gelmekte, kimlik alamamakta ve çocukların temel hizmetlere erişiminde sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle Suriyeli kadınların kürtaja sıcak bakmamaları çocuğu doğurmayı tercih etmeleri durumunda da kadınların kendi aileleri tarafından sahiplenilmemeleri, kadınların yoksulluk içinde yaşama olasılığını arttırmaktadır.

Göç süreci sadece kadınların fiziki durum ve koşullarını değil, psikolojik durumlarını da etkilemektedir. Suriyeli kadınlar savaşla mücadele etmiş, badireler atlatmış kadınlar olarak Türkiye’ye göç edip, göçün kadın üzerindeki etkisi sebebiyle yetersizlik ve başarısızlık hissi ile baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Savaş travması ile baş etmek durumunda kalan Suriyeli kadınların görüşmeler sırasında en çok dillendirdikleri konulardan biri kadınların ailenin erkek üyeleri tarafından, Türkiye’ye göçten ve Türkiye’deki kötü yaşam koşullarından sorumlu tutulmalarıdır.

“Buraya gelmemizden dolayı hep beni sorumlu tutuyorlar. Kocam “Gurbette kaldık” diyor. Ama ben yanlış bir şey yaptığımı düşünmüyorum. Ailemin sorumluluğunu aldım.” (Mücadeleci kadın 14)

“Yeni kişilerle tanışıp sohbet etmeyi çok istiyorum ama eşim asla izin vermiyor, benim başkalarıyla kolayca kaynaşabilmem zoruna gidiyor. Suriye’deyken çok mutluydum. Her gün hastalar geliyordu, onlarla sohbet ediyordum, dışarı çıkıyordum. Şimdi burada ne zorluk yaşasak beni suçluyor.” (Mücadeleci kadın 27)

“Kocam ne yapsam senin yüzünden geldik diyor. Beni ikinci bir kadınla evlenmekle tehdit ediyor.” (Mücadeleci kadın 13)

“Buraya geldiğimde eşim hiç dışarı çıkamadığı için psikolojik olarak problem çekmeye başladı. Çünkü iş problemi yaşadı. Bu durum benim psikolojimi de etkiledi.” (Mücadeleci Kadın 1)

Unal’ın Kilis’teki kadınlarla yaptığı mülakatlardan birine Najlaa isimli Suriyeli bir kadının verdiği cevap da bu durumu özetler niteliktedir. “Suriye’de güçlü ve cesur bilinen kadınlar burada zamanın geçmesini bekliyor. Biz her şeyi yapabilen kadınlardık oysa ki...” (Unal, 2015).

Şeker ve Uçan “Göç Sürecinde Kadın” adlı çalışmalarında göç araştırmalarında toplumsal cinsiyet açısından üç önemli noktanın altını çizmektedirler. İlk önemli nokta, kadın göçünün sonucu ya da sebebi olan, kadına özgü olan unsurların deşifre edilmesine dair ihtiyaçtır. İkinci konu, kadınların emek piyasasındaki sömürsünün artmasına vesile olan, kadınların yoğun çalıştığı sektörlerdeki güvencesiz çalışma, düşük ücret, esnek çalışma gibi uygulamalardır. Bu noktada belirtilmesi gerekmektedir ki kadınların yaşam alanlarında ve kamusal alanda görünmezleşmelerine sebep olan tüm ataerkil uygulamaların yanına, Suriyeli kadınların oldukça zorluklarla dâhil olabildikleri iş piyasasında patronlarının tacizine maruz kalmaları da kadınların emek alanına girmesinde engel teşkil etmektedir.

Tüm bu göçmen kadınlık deneyiminin bir olumsuzluğu da Suriyeli kadınların kendi aralarındaki farklılıklar görülmeksizin değerlendirilip homojen bir kitle olarak, sadece geldikleri köken üzerinden tanımlanmalarıdır. Görüşmelerimiz sırasında Yuva Derneği katılımcılarından biri bu durumu özetleyecek bir yorumda bulunarak, kadınlar için açılan tüm meslek kurslarının dikiş, pastacılık, kuaförlükle sınırlı kaldığını, dışarda iş imkanlarına baktığında kadınların çalıştığı yüksek nitelikli bir işe rastlamadığını belirtmiş ve bize “Bir biyomühendis olarak ne yapmam gerekiyor?” diye sormuştur (Yuva Derneği, Odak Grup Görüşmeleri, 2018). Bu eril bakış düzenlenen uluslararası hukuki sözleşmelere de yansımaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde “Kadınların korumaya gerek duyulmadığı inancına dair bir kanıt bulunmamasına rağmen, eril deneyimler sığınma için altyapıyı oluşturmakta ve kadınların karşılaştığı riskler meşru bir kaygı konusu olarak daha görünmez kılınmaktadır. 1951 yasal çerçevesi ‘kadınlara, toplumsal cinsiyet ve cinsel eşitsizlik konularına karşı tamamen bir körlük’ meydana getirmiştir.” 1951 Cenevre sözleşmesinde mültecilik kıstası “belirli bir toplumsal gruba üyelik” üzerinden tanımlanmış, kadınların tabi kaldıkları cinsiyet temelli şiddet ancak mensup oldukları grup dâhilinde sığınmacı statüsü kazandırabilmektedir (Buz, 2007: 39). Aynı sözleşmenin sığınmacı tanımı da yine erkek bir kişiyi tarif ettiği gerekçesiyle feministler tarafından eleştirilmiştir (Anker, 2002: 5)

4.3. Mülteci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar

Tunus’lu bir seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi’nin seyyar arabasına belediye tarafından el konulması üzerine 17 Aralık 2010’da kendini yakması Arap ülkeleri açısından bir değişimi körüklemiş ve Arap Baharı’nın başlamasına vesile olmuştur. Bu eylemin ardında sadece geçim sıkıntısı değil, ayrımcılığa uğradığına dair iddianın bulunması da Arap Baharı’nın kimliksel bir eylem olarak başlamasında etkili kabul edilmektedir (Aljazeera, 2015). Tunus’tan Orta Doğu’ya yayılan bu sürecin sonucu olarak Suriye Daraa’da Mart 2011’de Bashar al-Assad rejimine karşı başlayan eylemler, Esad rejimi karşıtlarının askeri güç kullanarak bastırılmasıyla iç savaşa dönüşmüştür. Bu iç savaş boyunca binlerce kişi hayatını kaybetmiş, milyonlarca kişi başka ülkelere göç etmek zorunda bırakılmıştır. İlk etapta silahsız ve şiddetsiz eylemler olarak başlayan gösterilere güvenlik güçlerinin ateş açmasından dolayı verilen tepki, eylemlerin Suriye’nin Şam, Hama, Halep gibi önemli şehirlerinde kısa zaman içinde yayılmıştır.

17 Aralık 2010’da Tunus’ta Muhammed Buazizi’nin kendisini yakmasının ardından özgürlük ve hak talebi temelli ayaklanmalar Arap dünyasına yayılmış, “Arap Baharı” olarak adlandırılan süreç başlamıştır. Suriye’de Beşşar Esad karşıtı gösterilere güvenlik güçlerinin şiddetle karşılık vermesi ile bu süreç Suriye’de kısa sürede iç savaşa dönüşmüştür. Halkın kendi içinde sivil ordular kurması, İŞİD’in bölgede mevzilenmesi, farklı devletlerin savaşa taraf olmaları ve rejimin kimyasal silah kullanımı gibi unsurlar savaşın şiddetini arttırarak devam etmesine sebep olmuştur. Suriye’de 15 Mart 2011’den bugüne yaklaşık 11 milyon insan güvenlik arayışı içerisindeyken, 3,3 milyon insan ülke içinde yer değiştirmiş (UNHCR/internally displaced persons, 2019), yaklaşık 5 milyon kişi ise komşu ülkelere ve ötesine sığınmak zorunda kalmıştır (Maurer, 2017). ve yukarıda belirtildiği gibi göçmenlerin yarısından fazlasını kadınlar ve yaklaşık %70’ini kadın ve kız çocukları oluşturmaktadır.

2011 yılından bu yana devam eden Suriye iç savaşı sebebiyle göç eden kişi sayısının yüksekliği ve kısa bir zaman içinde tüm ülkeleri yoğun bir mülteci başvurusu ile başbaşa bırakması sebebiyle Suriye’de yaşanan iç savaşın son yirmi yılın en kötü mülteci krizini yarattığı belirtilmektedir (UNHCR, 2015).

Türkiye ise bu süreçte sadece büyük bir mülteci göçü ile karşı karşıya kalmamış, aynı zamanda açık kapı politikası uyguladığı zamanlarda savaşan militanların da ülke sınırından geçme olasılığı ile mücadele etmek durumunda kalmıştır (Kargın, 2018: 31-45). Birleşmiş Milletler’in de bu süreçte Schengen bölgesini mültecilere kapalı tutması ve Türkiye’den daha fazla mülteciyi kabul etmesini talep eden açıklamaları Türkiye’nin süreci yönetmekte tek başına kaldığının ifadesi olarak okunmaktadır. Bu da Türkiye’nin mülteci krizini yönetmeye dair geliştireceği iç politikaların, hizmetlerin ve sosyal uyum stratejilerinin önemini arttırmıştır. Ancak Türkiye, Suriye iç savaşının kısa zamanda sonuçlanacağı ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönecekleri varsayımının bir sonucu olarak bu politikaları geliştirmekte ve uygulamakta geç kalmıştır. Türkiye’nin bu süreçte kadınlar özelinde de ayrı bir politika oluşturmaması, sürecin, birinci bölümde değinilen klasik güvenlik anlayışı çerçevesinde, devletin güvenlik kaygıları odağında işletilmesine sebebiyet vermiştir. Türkiye bu güvenlik kaygısıyla insan ihtiyaç ve güvenliğinin gözetmeye yeterince odaklanamamış ve sınırdaki güvenlik önlemlerini arttırmıştır (Kirişçi, 2007: 183).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 7 Şubat 2019 verilerine göre kayıtlı Suriyeli sayısı 3 milyon 644 bin 342 kişi olarak açıklanmıştır. Veriye göre toplam nüfusun 1 milyon 667 bin 192’sini kadınlar; 1 milyon 977 bin 150’sini ise erkekler oluşturmaktadır. Yayınlanan istatistikte önemli bir veri kayıtlı nüfusun %45,5’inin 0-18 yaş aralığındaki çocuklardan oluşmasıdır.

Tablo 4.1: Kayıtlı Suriyeli Nufusu

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	1.977.150	1.667.192	3.644.342
0-4	252.618	235.764	488.382
5-9	260.887	245.186	506.073
10-14	202.904	188.072	390.976
15-18	149.356	123.695	273.051
19-24	321.032	229.901	550.933
25-29	209.538	148.373	357.911
30-34	173.594	126.713	300.307
35-39	123.113	96.492	219.605
40-44	81.370	71.406	152.776
45-49	60.291	57.298	117.589
50-54	48.949	46.521	95.970
55-59	34.135	34.267	68.402
60-64	24.006	24.505	48.511
65-74	24.990	26.039	51.029
75+	10.367	12.960	23.327

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

Bu veriler bize kadın, çocuk ve genç kadın nüfusunun toplam Suriyeli nüfusu arasında dikkat çekici bir yeri olması itibarıyla geliştirilecek kadın politikalarının Suriyelilerin ve Türkiye'nin sadece bu günü açısından değil, uygulanan sosyal uyum politikalarının gelecekteki etkisinin önemini göstermesi açısından anlamlıdır. Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından yapılan anket sonucunun kadınlarla ilgili olabilecek aşılama, muayene hizmeti gibi verileri de Suriyeli nüfusa verilen hizmetin büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir. Kamu Denetçiliği Kurumunca (KDK), 2018 tarihinde tarafından hazırlanan rapora göre 11 Aralık 2017'ye kadar hastanelerde gerçekleşen doğum sayısı 276 bin 158 olarak belirtilmiştir. Genişletilmiş Bağışıklama Programı sayesinde yapılan aşılama sayısı ise 3 milyon 215 bin 128'dir (Alp Ç. Vd., 2018)

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN women), IOM (Uluslararası Göç Örgütü) ve ASAM (Sığınmacı ve Mültecilerle Dayanışma Derneği) işbirliği ile gerçekleştirilen, 2018 tarihli Suriyeli kadınlara dair ihtiyaç analizi anketi beş farklı

şehirde toplam 1230 kişiye uygulanmış ve bunun 100 kişisi Suriyeli ve Türkiyeli kanaat önderleri, yerel ve uluslararası sivil toplum örgütü temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir. Raporda öne çıkan başlıklar kadınların en büyük probleminin gelir, dil, sağlıklı yaşam koşulları ve barınma alanlarında yaşandığı görülmektedir. Raporda öne çıkan başlıklar özetlenecek olursa;

- Dil problemleri kadınların hizmet ve haklarına erişimde temel problem olarak belirtilmiştir. Rapora göre ankete katılanların %70'i hiç Türkçe konuşmamaktadır.
- Barınma ikinci önemli problem olarak belirtilmiş, ankete katılanların %36'sı yaşadıkları evi kötü ya da çok kötü olarak tanımlamıştır. Fakat bu kötü ev koşullarına rağmen katılımcıların %87'si kendilerini evde güvenli hissettiklerini belirtmişlerdir.
- Rapor sonucuna göre katılımcıların sadece %15'inin gelir getirici bir faaliyette bulunduğu ve aylık ortalama gelirim 700 TL civarında olduğu belirtilmiştir.
- Kadınların %73'ü ayrımcılığa uğrama durumunda nereye başvuracaklarını bilmediklerini iletmiştir.
- Kadınların %68'inin yasal haklarına erişim ve finansal desteğe erişim ilgili bilgi sahibi olmadığı saptanmıştır.
- Suriyeli kadınların en tatmin oldukları alan sağlık hizmetlerine erişimde görülmektedir. Kadınların %86'sı sağlık hizmetlerine erişimde bir sıkıntı yaşamadığını belirtirken, bu hizmete erişim sırasında ayrımcılığa maruz kaldığını belirtenlerin yüzdesi %14'tür. (UN Women, 2018)

AFAD tarafından 2014 yılında yapılan çalışmada da 2700 hane halkına ulaşılmış ve kamplarda ve kamp dışındaki kadınlara anket uygulanmıştır. Bu çalışmanın rapor sonuçlarında öne çıkan ve BM raporu ile örtüşen bilgiler ise şu şekilde özetlenebilir:

Kadınların sadece %6'sının lise ve üstü bir eğitime sahip olması; %87'sinin gelir getirecek bir faaliyette bulunmuyor olması dikkat çekicidir. KAMER 2014 tarihli, "Sığınmacı Kadınlar 5 İl Raporu'nda benzer bir şekilde Anket

katılımcılarının % 32'sinin okul okumadığı ancak %10'luk bir bölümü üniversite mezunu olduğu görülmektedir (KAMER 2014:3). Bir diğer önemli bilgi kadınların %32'sinin resmi kimlik kaydının bulunmuyor olmasıdır. Bu rakam, kimliksiz kadınların temel hizmetlere erişemiyor olduğunu ifade etmektedir. Aynı rapora göre kadınların %63'ünün iç savaşta bir yakınını kaybettiğini ya da bir yakınının yaralandığını ifade etmiştir. Uygulanan ankette, kadınların yarısından fazlasının bir psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmesi gerek sorunlarını tespit etmeleri gerekse kimi toplumlar için zayıflık ve utanç kaynağı olarak kabul edilebilecek psikolojik destek ihtiyacının açıklıkla dile getirilmesi açısından önemlidir. Yine Birleşmiş Milletler anketi ile uyumlu olabilecek bir sonuç olarak “Önümüzdeki 7 gün için yeterli yiyeceğe ya da yiyecek temin edebilecek paraya sahip misiniz?” sorusuna kadınların yüzde 78'i hayır cevabını verdiği görülmektedir. Sağlık hizmetlerine erişim konusunda da özellikle kamp dışında yaşayan kadınların aldıkları hizmetten %80 oranında memnun olduğu görülmektedir. Kamp içinde yaşayan kadınlarda ise bu oran %60'a düşmektedir. (AFAD, 2014)

Benzer bir şekilde, Kocabaş ve Özdemir tarafından Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre de “Türkiye’de en çok zorlandığınız şeyler nelerdir?” sorusuna çoğunlukla verilen cevaplarına başında hijyen, dil ve yerel halkın tepkileri yer almaktadır (Kocabaş, Özdemir, 2018: 5)

Son bir veri olarak da KAMER’in (Kadın Merkezi) 2014 tarihli çalışmasına değinecek olursak kadınlara sorulan “Suriyeli Kadınlara Göre Türkiye’de Yaşamının En Zor Tarafları nedir?” sorusuna verilen yanıtların önceki iki çalışma ile denklik göstererek Pahalılık/Kiraların Yüksekliği 74.3, Dil Bilmemek 20 ve Taciz/Dışlanma 22.5 olduğu belirtilmektedir. (KAMER, 2014)

Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde ise kadınlara “Suriyeli kadınların en önemli üç problemi sizce nedir?” diye sorduğumuzda, görüşülen kadınlar tarafından yoğunluklu olarak bahsedilen problemler işsizlik, dil sorunu, kadın olmaktan dolayı maruz kaldıkları baskı, Suriyeli kadınların psikolojik durumu ve istismar olmuştur.

“Genel olarak iş yerinin sahibi tarafından kadınlar istismar ediliyorlar. Ya da işveren maaş verdiği için iş yükünü arttırabiliyor. Ya da muhtarlıklarda ve benzeri devlet

kurumlarında işlerinin yürütülmesini sağlamak için telefon numaranı paylaşıp görüşmek istediği zamanlarda seni arama hakkı bulabiliyor. Bunlar Suriyeli kadınların mecbur bırakıldıkları durumlardır.” (Mücadeleci Kadın 31)
“Evdeki sorumluluklardan dolayı kendimize vakit ayıramamak.” (Mücadeleci Kadın 16)
“İşsizlik. İş bulmak konusunda çok problem yaşıyorum.”(Mücadeleci Kadın 24)

Suriyeli kadınların entegrasyonu söz konusu olduğunda en çok bahsedilen konuların başında dil öğrenme gelmektedir. Kadınların dili bir iletişim aracı olarak görmenin ötesinde iş bulma kapasitelerini arttıran ve kendilerini savunmalarına imkân veren bir araç olarak görmeleri önemlidir. Kadınların temel sorunlarından biri olarak dil sorununu belirtenler, dili öğrenme imkânı daha çok olan genç katılımcılar olmuştur. Bunun temel sebebi gençlerin kamusal alana daha çok çıkma imkânlarının olması sebebiyle, dil öğrenmek konusunda kendilerini zorunda hissetmeleri olabilmektedir. Aynı zamanda belirli bir yaş üstündeki kadınların daha çok Suriyeli kadınlarla görüştiklerini ve evden çok fazla çıkmadıklarını belirtmeleri de dil öğreniminin gündemlerinde olmamasının sebebi olabilmektedir. Dil konusu ile ilgili fark edilen bir diğer önemli konu, kadınlara dil bilmiyor olmalarının çok fazla vurgulanmasından dolayı kadınların dil bilmedikleri halde yapabildiklerine odaklanmaktan çok, dil bilmedikleri için yapamadıkları şeylere odaklanmalarıdır. Bu da dil bilmeleri için yeterli desteği alıp almadıklarını sorgulamaksızın, dil bilmiyor olmaktan sadece kendilerini sorumlu tutmaları, kendilerini suçlamaları sonucunu doğurmaktadır.

“Dil çok büyük bir sorun. Dili iyi bilsem kendimi savunurum. Dışarı çıkmaktan da korkmam, iş de bulurum.”(Mücadeleci Kadın 25)
“Üniversiteye giden kadınlar Türkçeyi daha rahat öğrenebiliyor. Ama evde oturan kadınlar Türkçe’yi öğrenemiyor.” (Mücadeleci Kadın 10)

Kadınların temel sorunlarından biri olarak maruz kaldıkları baskıyı belirtmeleri de ayrı bir öneme sahiptir. Zira bir sorunu dile getirmek ve saptamak ona karşı bir yöntem geliştirmenin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu baskı mekanizması diğer cevaplarla ilişkilendirildiğinde, Suriye’deyken bu baskının daha az olduğu, Türkiye’ye geldikten sonra bu baskının şiddetlendiği belirtilmiştir. Bu baskının Türkiye’deki temel problemlerden biri olması aynı zamanda dil öğrenmelerine, eğitim almalarına, dışarı çıkmalarına yani Türkiye’ye

entegrasyonlarına engel oluşturmaları sebebiyle önemlidir. Görüşmelerimizde kadınlara en önemli sorunlarını sorduğumuzda aldığımız cevaplar maruz kaldıkları baskıya örnek oluşturur niteliktedir.

“Bir kadının çalışabilmesi için eşi ya da babası gibi baskın bireylerden izin istemek zorunda olması.” (Mücadeleci Kadın 9)

“Özgürlüğünün kısıtlanması” (Mücadeleci Kadın 31)

“Zorla erken evlilik yaptırıyorlar. Türkiye’de bunlar yasak olmasına rağmen yapıyorlar.” (Mücadeleci Kadın 3)

“Türk kadını ile Suriyeli kadın eşit olmalı. Eğer Suriyeli kadın bir problem yaşarsa Türkiyeli kadın gibi haklarımızı almak isteriz.” (Mücadeleci Kadın 27)

“Kadınlar erkekler gibi her işte çalışmıyorlar çünkü aileleri her işte çalışmalarına müsaade etmiyor. Bu nedenle işsizlik problemi yaşıyorlar.” (Mücadeleci Kadın 18)

4.3.1. Sağlık Alanında Yaşanan Sorunlar

Sağlık konusunun feminist bir perspektifte yürütülmesi, sağlık konularının kadınlar özelinde değerlendirilmesini sağlaması açısından bize multi disiplinler bir sağlık anlayışı ile hizmet verilmesini sağlamaktadır. Feminist perspektif bedenin akıl ve beden ikiliğinde ayrılarak tedavi edilmesine karşı olduğundan kadın, erkek ve ikili cinsiyetler dışında kalan cinsel kimlikleri hem sosyal çevresi içinde, hem de ruhsal ve bedensel sağlığı ile birlikte değerlendirmektedir. Bu da örneğin kürtaj konusunda bedene direkt müdahaleyi engellediği gibi, kadının kürtaj konusunu geliri, iş imkânları, üzerindeki mahalle baskısı gibi konularla birlikte ele almakta ve yararlanıcının onayı süresinde yararlanıcıya psikolojik destek sağlamayı öncelemektedir. Bu bakış açısında aynı zamanda şiddet konusu da sadece kriminolojik bir vaka olarak değerlendirilmemekte, şiddete uğrayan kadının psikolojik destek ihtiyacı öne çıkartılmaktadır. Yine feminist perspektif açısından sağlıkta kişi iradesi esas alınır ve kişilerin iradesi olmadığı müddetçe onlara bir tedavi uygulanmasına, bir deneye katılmalarına karşı çıkmaktadır (Sherwin, 1999). Kadın sağlığı ve feminizm arasındaki ilişki aynı zamanda bilgi ve nitelikli sağlık hizmetlerinin, maddi imkan sahibi küçük bir kitle ile kısıtlı kalmasına şerh koymakta, bu bilgi ve teknik imkanın ihtiyaç sahibi herkese ulaştırılmasını eşitlik ve adalet perspektifinden değerlendirmektedir (Reverby, 2002). Son olarak, sağlık alanındaki bu feminist bakış kadının üreme sağlığı, kürtaj, eşcinsel kadın ilişkileri gibi konuların da kadınların özgürlüğü ekseninde değerlendirilmesine imkân sağladığı gibi, sağlık

personelinin bu yönde eğitimler almasını ve insani yardımların sağlık ayağına cinsiyet eşitliği perspektifinin eklenmesini gerekli kılmaktadır.

Sağlık konusunu Suriyeli kadınlar özelinde inceleyecek olursak, Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), Suriyeliler özelinde çalışılan 2018 raporuna göre 11 Aralık 2017’de toplam 31 milyon 449 bin 800 muayene yapılmıştır. Aynı zamanda, 1 milyon 326 bin 849 kişi de yatılı tedavi ve bakım hizmeti almış bulunmaktadır. Gerçekleştirilen ameliyat sayısı ise 1 milyon 112 bin 58 kişi olarak kaydedilmiştir. (KDK, 2018). Burada görülen rakamların büyüklüğü, sağlık kurumlarının bu kadar büyük bir iş yoğunluğu ve kapasite gereksinimini karşılayabilmesi için gereken kurumsal yapının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerinden ve diğer kamu hizmetlerinden yararlanabilmelerinin ön koşulu geçici koruma kimlik kartına sahip olmalarıdır. Kamu hizmetlerinden yararlanmalarının hukuki olarak güvenceye alınması ise 2014 yönetmeliğinin 20. maddesi ile sağlanmıştır. Madde’de geçici koruma altındaki yabancıların temel sağlık hizmetlerine bedelsiz erişim hakkı olduğunu ve ilaç ücretlerinin de devletin imkânları ölçüsünde karşılanacağını belirtilmiştir. Yönetmelikte bir diğer önemli nokta, geçici koruma altındaki yabancıların sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hakları konusunda bilgilendirilmeleri için uluslararası ve yerel sivil toplum örgütleri ile iş birliği yürütülebileceğinin belirtilmesidir (GKY, 2015). Bu madde sivil toplum örgütlerinin sağlık alanında devlet faaliyetlerini destekleyici aktiviteler yürütebilmesinin önünü açmaktadır.

Suriyelilerin genel sağlık hizmetlerine erişimi ile ilgili başlıklara sosyal uyum tartışmalarında değinilmiş bulunmaktadır. Sağlık konusunun Suriyeli kadınlar açısından önemi genel olarak ailenin sağlık durumundan kendilerini sorumlu hissetmeleri nedeniyle hastanelerde en fazla vakit geçiren, sağlık prosedürleri ile yoğun olarak ilgilenmeleri gereken grup olmaları ile ilgilidir. Sağlık hizmetlerine erişim kadınlar üzerinde bir yük olduğu kadar, kadınlara haklarını takip edecekleri, edindikleri bilgiler aracılığı ile güçlenebilecekleri meşru bir alan yaratması açısından önemlidir. Bu takip aynı zamanda kadınların kamusal alana çıkarak sosyalleşmelerini saplayan bir imkân olarak da okunabilmektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre

sağlık hizmetlerine erişim alanının Suriyeli kadınların en memnun oldukları alan olmasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar, kadınların sağlık hizmetlerini çok temel bir yaşam hakkı olarak görmelerinden kaynaklı olarak buradaki sorunları diğer alanlara göre çok daha fazla dile getirerek hak talep etmeleri ve uluslararası fon kuruluşlarının Türkiye devleti ile ortak geliştirdiği projeler vasıtasıyla edinilen kaynakların sağlık kurumlarının kapasitelerini arttırmaya yönlendirilmesidir. Görüşmelerimiz sırasında kadınların bazıları, Türkiye'ye ilk geldiklerinde sağlık hizmetlerine erişimde çok zorlandıklarını, çevirmen sıkıntısının temel sıkıntılarından biri olduğunu gözlemleyip hastane görevlileriyle konuşmaya, sorunlarını iletmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Aynı şekilde görüşülen kadınlardan biri sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilen anketlerde hep sağlık alanında yaşanan sorunların altını çizdiğini iletmıştır. Suriyeli kadınların anketler ve görüşmeler sırasında belirttikleri sorunlar sivil toplum örgütlerinin de bu alana kaynak ayırarak çalışma yürütmelerini sağlamıştır.

Her ne kadar, Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASSAM) işbirliği ile gerçekleştirilen, 2018 tarihli rapora göre kadınların %86'sı sağlık hizmetlerinden memnun görünse de, raporda sağlık kısmında kadınların temel olarak üzerinde durduğu sorunlar üç başlık halinde özetlenmiştir.

1. Geçici kimlik kartı olmayan ya da başka bir şehre kayıtlı olan kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları

2. Kadınların hastane personeli ile dil problemi dolayısı ile iletişimiyor olması

3. Kadınların özellikle hastane personeli ve hizmet alımı sırasında hastanede bulunan Türkiyeliler tarafından ayrımcılığa uğraması, sağlık hizmetlerine erişimde temel prosedürleri bilmiyor olmaları ve hizmet alımı sırasında yeterli bilgiye erişememeleri.

Bu maddelere eklenebilecek bazı diğer sorunlar, kadınların özellikle kadın hastalıkları ile ilgili durumlarda erkek personele sorunlarını açıklamaktan

çekinmeleri kadın hastalıkları ve üreme ile ilgili sorularda diğer alanlara göre daha az bilgi sahibi olmaları-ki rapora göre ankete katılanların sadece %30'u bu alanlarda bilgi sahibi olduklarını iletmiştir-, hatta ankete katılanların %50'si bu alanlarda bir hizmetin verildiğinden dahi haberdar olmadığını belirtmiştir. Bu sorunlara ek olarak kadınların psikolojik destek ihtiyaçları da sağlık hizmetleri arasında önemli bir yere sahip görünmektedir. Derinlemesine görüşme yaptığımız kadınların istisnasız hepsi, yaptığımız çalışmada net bu alana ilişkin bir soru olmamasına rağmen bir psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Burada önemli nokta, kadınların bu ihtiyacı dillendirirken ilaç istemediklerini, asıl ihtiyaçlarının onlarla konuşacak ve onları yönlendirecek bir personel olduğunu belirtmeleridir. Sağlık konusu tam da bu nedenle kadınların dayanışma pratikleri ile doğrudan ilgilidir. Zira bir dayanışma yöntemi olan kadın sohbeti kadınların psikolojik olarak çok rahatladıklarını ilettikleri bir alan olmasının yanında, kadınların kendilerini eve kapatmamanın yollarını aramalarının temel koşuludur. Görüşülen kadınlardan biri “psikolojik olarak kendini kötü hissettikçe eve daha çok kapanmak istediğini” belirtmiştir. Özdemir ve Kocabaş tarafından gerçekleştirilen çalışmanın “psikolojik destek alıyor musunuz? Almıyorsanız almak ister miydiniz?” sorusuna kadınların psikolojik destek almadıklarını ve almak istediklerini ifade etmeleri de kadınların psikolojik destek konusundaki fikirlerini belirtmeleri açısından önemlidir (Özdemir ve Kocabaş, 2018:6).

Sağlık konusunda üreme sağlığı konusu kadınların kadınlık durumları ile doğrudan ilişkili olduğundan konunun üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. İl göç İdaresi verilerine göre şu ana kadar doğan bebek sayısı 488.382 bindir. Bu sayıya vatansız çocuklar da eklendiğinde sayının artış göstereceği kabul edilmektedir. Türk Tabipler Birliği'nin üreme sağlığı ve bu konuda kadınların bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiyi ölçümleyen 2016 tarihli çalışmaya göre:

“Suriyeli kadınların gerçek gereksinimleri ve korunmasızlıkları ile ilgili üreme sağlığı, gebelikten korunma, doğum, doğum öncesi-sonrası bakım, vitamin ve mineral eksiklikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, düşük, istenmeyen gebelik, doğum komplikasyonları gibi konularda nerdeyse hiç bilgi yoktur.” (TTB, 2016).

Doğum sonrasına dair Şimşek tarafından yapılan sağlık çalışmasının sonuçlarına göre Suriyeli kadınlarda yoğun olarak demir ve B12 eksikliği tespit edilmiştir. Kadınların %50'sinde demir eksikliği, %45,6'sında B12 eksikliği ve %10,5'inde folik asit eksikliği görülmüştür. Devlet bu kapsamda ücretsiz demir ve d vitamini dağıtımı gerçekleştirmiştir. (Gültaç, Balçık, 2018: 197)

Üreme çağındaki kadınların temel problemleri arasında da premetüre doğum, düşük, doğum öncesi ve sonrası yetersiz beslenme, savaş sonrası travmaların sebep olduğu üreme problemleri gibi sorunlar görülmektedir (Castles, Miller, 2008: 12).

4.3.2. Göç, kadın ve Yoksulluk İlişkisi

Kimi zaman, yoksulluk nedeniyle göç yaşanırken; kimi zaman da göçün sonucu olarak yoksulluk yaşanması mümkündür (Ezme, Yakalı, 2018: 736). Göçmen ve mülteci kadınlar açısından yoksulluk, sadece kadınların o anda sahip olduğu koşullar üzerinden değil, göç sonucu olarak yaşanan yoksulluğun gerekçeleriyle birlikte de değerlendirilmelidir. Derinlemesine görüşmelerimizde kadınların hepsi kendi ülkelerinde yüksek bir geliri olmasa dahi yoksulluk çekmediklerini iletmiştir. Bunun sebebi özellikle daha küçük ve kırsal yerleşkelerde yaşayan kadınların Türkiye'de yerleştikleri bölgelere göre yaşam koşullarındaki farklılıktır. Kendi ülkelerinde bahçeden, komşular arası takas usulünden, aileden kalan evlerinde oturuyor olmaktan ya da çocuklarının yakın bir okula gidiyor olmasından dolayı harcama yapmaları gereken alan çok daha kısıtlı iken şimdi çok daha büyük bir harcama yükü ile karşı karşıya kalmaktadırlar

Suriyeli kadınların yoksulluk ile ilişkisi sadece direkt meta ve hizmetlere ulaşmadan yoksulluk üzerinden tanımlanmamaktadır. Yoksulluğun cinsiyete yönelik şiddeti artırma potansiyeli ve depresyonu tetikleme olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca yoksulluk, kendini ailenin birlik ve beraberliğini üstlenmekten sorumlu tutan Suriyeli kadının kendisini çaresiz hissetmesine ve geleceğine ilişkin duyduğu endişenin anksiyetesini yaşamasına sebep olabilmektedir (Gkouti, 2015: 33). Bu yoksulluğa eklenen temel hizmetlere erişimde bilgi eksikliği ve dil problemi gibi konular, kadınların karar alma mekanizmalardaki pasif konumu ile birlikte yaşandığında

yoksulluk kadınları pasifize eden bir süreç olarak da işleyebilmektedir. Fakat kadınların politika ile ilişkilenebilirlik seviyeleri, sosyal ortamlarında gördükleri destek, dayanışma imkânları vb. durumların etkisiyle tam tersi de yaşanabilmekte, kadınların bu yoksulluk durumunda ailelerini kurtarmak için kendi kapasitelerinin keşfine olanak veren ve aksiyon olmalarını zorunlu kılan deneyimler de yaşanabilmektedir.

Suriyeli kadın mülteciler açısından yoksulluk, aynı zamanda onlara karşı uygulanan sosyal dışlamanın bir aracı olarak da kullanılabilmektedir. “Bir sosyal dışlanma aracı olarak maddi yoksunluk; zorunlu ödemelerin güçlüğüyle yapılması, maddi durum hakkında endişelenme, beslenme, giyim, barınma gibi temel gereksinimlerin yeterince karşılanamaması” olarak ifade edilmektedir (Bayram vd. 2010: 84).

Yoksulluk sadece kadınların temel geçimleri açısından değil, hayata eklenmelerini açısından kadınların hayatında doğrudan etkilidir. Önceki bölümde belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler raporunda kadınların yoğunluklu olarak bahsettiği problemlerin başında yoksulluk ve geçim sıkıntısı gelmektedir. Kadınların%23’ü yoksulluk koşulları altında yaşamaktadır. Ankete katılan kadınların %87’si aylık gelirlerinin temel yaşam koşullarının idamesinde yetersiz kaldığını, %52’si aylık gelirlerinin 1000TL altında olduğunu belirtmiştir (BM Women, 2014).

Her ne kadar Suriyeli kadınlar üzerine yapılan araştırmalarda kadınlar ve yoksulluk arasındaki ilişki temel geçim kaynakları üzerine odaklanıyor olsa da, paranın fonksiyonel işlemi kadınların erkeklerden ve içinde bulundukları baskı ortamından özgürleşebilmeleri manasında ayrı bir önem taşımaktadır. Amartya Sen bu sebeple yoksulluğu sadece gelir eksikliği üzerinden tanımlamamakta, “kapasite-yapabilme yetersizliği” üzerinden de tanımlamaktadır. Bu teoriye göre gelir kişilerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürmesinin alt koşullarından biridir fakat tüm belirleyicisi değildir. Kişilerin iyi yaşam sürebilmesi için dört belirtecin daha altını çizmiştir Sen. (Sen, 2007: 60). Bu belirteçler:

“kişisel farklılıklar ve yapabilirlik engelleri, insanların farklı fiziksel özelliklere sahip olması -özürlülük, hastalık gibi- ihtiyaçlarını da farklılaştırmaktadır, çevreye-doğaya ilişkin faktörler (iklim, vb), sosyal koşullar ve kişisel yapabilirlik, kamusal hizmetler sağlık ve eğitime erişebilme, yaşanan ortamda şiddet olup-olmaması vb)

ile farklılıkların ilişkisel görünümüleri toplumlar-kültürler arasındaki algılayış-değerlendirme farklılıkları”dır (Sen, 2007; 60-61; Kardam, Yüksel, 20014)

Bu sebeple kadın yoksulluğu birçok farklı açıdan değerlendirilmesi gereken bir konuyken, Suriyeli kadınların yoksulluğu, kadınların hem ırkçılığın bir sonucu olarak yoksulluk potansiyelleri, hem gelir getirici faaliyetlerden ziyade uluslararası fon kuruluşları tarafından sağlanan desteğe bağlı olarak yaşamaları, hem de Türkiyeliler karşısında Suriyeli bir kadın olarak yaşadıkları fakirliğin onları ayrımcılığa, cinsel tacize, çocuk yaşta evliliğe ve ikinci eş olarak evlenmeye maruz bırakma potansiyeli ile ilgili bir konudur. Göçmen ve mültecilerin yoksullukla baş başa kalma potansiyellerinin yüksekliği onların yoksullukla ilişkilerini farklı bir boyuta çekmekte, yoksulluklarının bir kısmını normalleştirmelerine, özellikle iş yerlerindeki kötü çalışma koşullarını kabuliyetlerinin artmasına sebep olmaktadır.

İlk defa ABD’de yalnız yaşayan kadınların yoksulluklarında kadınlara özel durumların deşifre edilerek sınıflandırılabilmesi için bir araştırma yapılmış ve bu araştırmanın bir sonucu olarak ‘yoksulluğun kadınlaşması’ terminolojisi kullanılmıştır. Araştırmada yalnız kadınlar ve yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiş ve yalnız kadınların daha yoksul yaşadığına, çocuğa bakma sorumluluğunun tamamen kadına ait olmasına ilişkin veri paylaşılmıştır (Şener, 2012: 2). Benzer bir sonuç, çalışmamızın ‘göç sonrasında kadınlar’ bölümünde aktarılmıştır. Bu çalışmaları özetleyecek olursak, eşleri olmayan bekar ya da dul kadınların, göç ettikleri ülkelerin erkekleri tarafından cinsel saldırı hedefi haline geldikleri görülmektedir. Aynı zamanda yoksullukla tek başlarına mücadele etmek sorunda kaldıkları, cinsel saldırıya uğrayan kadınların bu durumu açıklamaktan utandıkları ve gelebilecek baskılardan korktukları için saldırganları ifşa etmekten kaçındıklarına tanık olunmuştur.

M. Buvinic kadın yoksulluğunun iki belirleyeni olduğunu, bu belirleyenlerin eğitim ve iş piyasasına katılım üzerinde kilitlendiğini söylemektedir. Eğitimde kadın ve kız çocuklarının eğitime katılım oranları farklılıklarının sonucu olarak, eğitimin kadınların iş süreçlerine katılımlarında da belirleyici olduğu görülmektedir. Kadınlar bu durumda aile içinde gelir getiren kişinin erkek olması sebebiyle ikincil ve bağımlı

bir konumda bulunmaktadırlar. Ayrıca kız çocuklarının büyüdülerinde aileye maddi katkıda bulunma olanaklarının kısıtlı görülmesinden dolayı kız çocuklarına ailede önem verilmemesi söz konusudur ve tüm bu faktörler eğitim ve emek piyasasına girişte belirgin bir etkiye sahiptir. İş piyasası kadın arasındaki ilişki de kadınların iş gücüne katılım oranlarının düşük olması, yoğun olarak esnek ve güvencesiz sektörlerde çalışmak zorunda bırakılmaları, karşılıksız ev emeği ve tüm bunların sonucu olarak iş piyasasına düşük ve güvencesiz katılımlarının/hiç katılamamaları sonucunda erkeklerle kurdukları bağımlılık ilişkisi üzerinden değerlendirilmektedir (Buvinic, 1998: 2)

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Değerlendirme Vakfı) Raporuna göre bu sebeple yoksulluk söz konusu olduğunda kadınların aile içindeki konumlarının değerlendirilmesi ve hane içindeki güç ilişkilerine bakılması gerekmektedir (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2016). Aile içindeki gelirin eşit paylaşılıp paylaşılmadığı, gelir kontrolünün kimde olduğu, hane gelirin katkısı olan ya da direkt gelir sağlayan hane içi işlerin sorumluluğunun hane içinde ne kadar eşit paylaşıldığına dair sorular yoksulluk ve kadın arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilebilmesi açısından önemlidir (Şener, 2012: 5). Örneğin, Aksu Bora kadınların yoksulluk deneyimlerinin hane içi yansımalarını kadınların eve kapanması, ev içi yüklerinin artması ve çocuk bakımına dair yüklerinin artması üzerinden özetlemiştir. Tüm bu yaklaşımların toplamı olarak kadın yoksulluğu söz konusu olduğunda, sadece yoksulluğun ortadan kaldırılmasının değil, hane içi cinsiyet eşitsizliğinin de ortadan kaldırılmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Bora, 2007).

Bu bilgiler özelinde Suriyeli kadınların gerek yoksullukları gerek Suriyeli olmaları sebebiyle alt sınıfa tabi kabul edilmeleri, dil bilmemeleri gibi unsurlar marjinalleştirilmelerine sebep olmaktadır. Bu sebeple sınıfsallık, marjinalleşme ve yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Suriyeli kadınların yaşadığı yoksulluk, dışlanmalarına da vesile olan bir araç haline gelmektedir. Burada önemli bir nokta da, erkeklerin sivil toplum örgütleri ve devlet tarafından verilen yardım başvurularına çoğunlukla kadınları göndermeleridir. Bu hem kadınların çözüm arama

konusunda daha cesaretli ve rahat olduklarını göstermekte, hem de erkeklerin yoksulluk söz konusu olduğunda yardım talep etmeyi erkeklik onurları açısından sıkıntılı bulmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Derinlemesine görüşmelerimizde kadınların hepsi yardım başvurularını bizatihi kendilerinin yaptıklarını, evin erkeklerinin mevcut yardımlar ve yardım prosedürlerini bilmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, kadınların yardım aracılığı ile de olsa, eve gelir getiren bir konuda bilgi sahibi olmaları üzerinden görece bir güç kazanmaları itibariyle önemlidir.

Bir diğer yandan Suriyeli kadınların yoksullaşması kendilerinin ve çocuklarının marjinalize edilmeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu yoksulluğun onları yardımlarla geçinme ya da yasa dışı yollarla para kazanma yollarına yönlendirmesi de özsayıgılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Kadınların yoksulluk tartışmalarında, iki önemli nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, daha önce belirtildiği gibi sadece kadının yoksulluk durumunu ortadan kaldıracak değil aynı zamanda gelire dair cinsiyetçi düzenleme, uygulama ve yapıların ortadan kaldırılmasını sağlayacak faaliyetlerin harekete geçirilmesidir. İkincisi de kadınların kamusal alanda görünürlüklerinin artırılmasına, eğitim faaliyetlerine katılımlarının artırılmasına yönelik düzenlemelerin önemidir. “Mülteciler ve devletsizler için, yoksulluktan yani çıplak yaşamdan (zoē) siyasete dönüşü mümkün kılabilecek tek yol, yine siyasetin kendisinden” geçmektedir (Ünlü, 2016). Siyasetin kendisi dediğimiz şey de hem kadınların politik aktörler olarak karar verme mekanizmalarında yer almasını, hem Suriyeli kadınların örgütlü ya da bireysel hak savunularını, hem de devletin bu alanda gerekli düzenlemeler yapmasını ifade etmektedir. Fakat Derinlemesine görüşmelerimizde tanık olduğumuz bir diğer konu, kadınların siyaset konuşuyor olma ve politik bir aktör olarak tanımlanmaya ilişkin çekinceleridir. Burada, katılımcıların politikadan konuşmamayı kendilerini koruma altına alma yöntemi olarak kullanabilmeleri söz konusu olabileceği gibi, Türkiye siyasetinde oy potansiyelleri üzerinden tanımlanmalarının onları daha hassas bir konumda bırakmasıdır.

“Seçim dışında politikayı çok takip etmiyorum. Siyasetten konuşmayı çok tercih etmiyorum.” (Mücadeleci Kadın 7)

Son olarak, yoksulluk kadınların göç sonrası güven duygularını belirlemede önemli bir etken olagelmektedir. Kadınlarla derinlemesine görüşmelerimizde verilen cevaplarda yoksulluğun da güven hissinden alan bir kriter olarak ifade edildiği belirtilmiştir. Kadınlardan 4 tanesi, genel olarak kendilerini güvende hissettiklerini belirtmelerine rağmen, yoksulluğun getirdiği zorlukları özellikle geleceğe dair belirsizlik yaratmasıyla ilişkilendirmiş ve bu durumun güvensiz hissettirdiğini belirtmişlerdir.

“Ailenden ve sevdiklerinden uzak olduğumuz için biraz güvensiz ve yalnız hissedebiliyoruz. Burada yaşam şartları çok zor olduğu için kendimizi güvende hissedemiyoruz.” (Mücadeleci Kadın 2)

4.3.3. Çocuk Yaşta Evlilik

Çocukluk kavramı tarihsel süreç içinde her çağda her toplumda farklı tanımlanmış, çocuklar farklı haklarla donatılmıştır. Fakat çocukluğun evrensel kıstaslarının oluşması ve hukuksal, toplumsal kurumlar tarafından korunan bir konum haline gelmesi 20.yy.ı bulmuştur (Sağlam, Aral, 2016: 45).

Çocuk haklarında önemli belgelerden biri olan 1989 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) Türkiye tarafından 1990 yılında imzalanmıştır. Sözleşmenin 1. Maddesine göre 18 yaş altındaki herkes çocuk kabul edilmektedir. ve çocuk olarak ırk, din, dil, kültür veya yetenek farkı gözetmeksizin her çocuk sözleşme kapsamında belirtilen haklardan yararlanır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 54 maddeden oluşmaktadır ve sözleşme kapsamında haklar; hayatta kalma, korunma, gelişme ve katılma hakkı başlıklarında sınıflandırılmışlardır (Sağlam, Aral, 2016: 46).

“Hayatta kalma hakkı, çocuğun yaşam hakkını ve var olmak için gereken temel ihtiyaçlarını vurgular. Bunlar arasında beslenme, barınma, yeterli bir yaşam standardı ve sağlık hizmetlerine erişim yer almaktadır. Gelişme hakkı, çocukların tam potansiyellerine erişebilmeleri için ihtiyaç duydukları eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, bilgiye erişim, düşünce, vicdan, din özgürlüğü gibi ihtiyaçlarını kapsar. Korunma hakkı, çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmalarını gerektirir. Mülteci çocuklar için özel koruma, çalışan çocuklar için güvenceler, bir istismar ya da sömürüye maruz kalmış çocukların korunması ve rehabilitasyonunu kapsar. Katılma hakkı, çocukların toplumlarında ve topluluklarda aktif bir rol oynayabilmeleri gerektiğini kabul eder. Bu haklar, görüşleri ifade etme ve

yaşamlarını etkileyen konularda söz sahibi olma haklarını da kapsar.”(Çobaner, 2015: 29)

Sözleşmenin erken evlilikler açısından önemi, sözleşmeye göre 18 yaşın altında gerçekleşen tüm evlilikler çocuk yaşta evlilik/erken evlilik olarak kabul edilmez ve çocuğun kız ya da erkek çocuk olması fark etmemektedir.

2010 yılında Türk Anayasası’nda yapılan değişiklikle “çocuk hakları” terminolojisi ilk kez Anayasa’da kullanılmış ve her çocuğun korunma bakım ve çocukların ebeveynleri ile kişisel temas hakkından bahsedilmiştir (Çobaner, 2015: 30). Bu değişiklik, çocukların korunmasında devletin yükümlülüğü olduğunu ifade etmesi bakımından önemlidir. Ayrıca 5395 sayılı Türkiye Çocuk Koruma Kanunu’na göre de her çocuğun, milliyeti fark etmeksizin korunma hakkından yararlanabileceğinin altı çizilmiştir. (ÇOÇA, 2015: 2). Bu kanunun koruma alanına, kanunun kapsamına tüm çocuklar dâhil edildiği ve çocuğun milliyetinin fark etmeksizin bu haklardan yararlanabileceği belirtildiği için Suriyeli çocuklar da dâhildir. “ÇHS’ni imzalayan devletlerin, sözleşmede yer alan hakları “kendi egemenlik alanları içindeki” tüm çocuklara tanımak ve bu hakları güvenceye almak, ailelerinden kopmuş olanlar dâhil mülteci çocuklara özel koruma ve insani yardım sağlama yükümlülükleri vardır” (UNICEF, 2011: 114).

Bu sözleşmelerin çocuk yaşta evlilikle ilgili maddelerin başında sözleşmenin 6.-22. maddesinde yer alan çocuğun yüksek yararı ilkesi, “Çocuğun hayatta kalma, güvenlik ve gelişme hakkı”, “Çocukların her türlü istismar, şiddet, ihmal ve sömürüden korunma hakkı” ve “Ayrım yapmama, çocuğun görüşlerini serbestçe açıklama ve katılım hakkı” maddelerinden bahsedilebilmektedir. Bu maddeler gereğince, bir çocuk 18 yaş altında ise evlendirilemez.

Türkiye iç hukuku açısından bakıldığında, her ne kadar Çocuk Koruma Kanunu’na göre 18 yaşını doldurmamış kişiler fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin devam edilip evlendirilmelerine izin verilmiyor olsa da, Medeni Kanunun 124. Maddesi’ne göre on yedi yaşını doldurmamış erkek ve kadının evlenememektedir. Fakat kanunda olağanüstü durumlarda 16 yaşını doldurmuş erkek ve kadının anne-

baba veya vasinin dinlenmesi şartıyla mahkeme kararı ile evlenebileceğini ifade edilmektedir (Şenol, Dinç, 2016: 8).

Tüm bu uluslararası belgeler esas alındığında, 18 yaş altında, ruhsal ve fiziksel gelişimlerini tamamlamayan çocukların korunma ihtiyacı olan çocuklar olarak tanımlandıkları ve 18 yaş altı evliliklerin de çocuk yaşta evlilik olarak kabul edildiği görülmektedir. Belirtmek gerekir ki her ne kadar çocuk yaşta evlilik hem kız hem erkek çocukları açısından büyük bir yük, sorumluluk, sömürü ve ruhsal baskı alanı yaratıyor olsa da gerek Çocuk yaşta evlendirilen kız-erkek çocuk sayısı arasındaki fark, gerek kız çocuklarının toplumsal cinsiyet açısından farklı konumları bu evliliklerin kız çocukları açısından daha kötü sonuçlanmasına, daha geniş bir sömürü alanı yaratmasına sebep olmaktadır.

Dünya ülkelerine bakıldığında ülkelerin gelişme düzeyleri ile erken evlilikler arasında ters bir orantı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2: Ülkelere Göre Çocuk Yaşta evlilik Oranları

Ülke	Oran	Ülke	Oran
İsveç	%0,4	Portekiz	5,7
Kanada	%0,6	Şili	%11,7
Finlandiya	%0,6	Azerbaycan	%12
Fransa	%0,6	Arjantin	%12,4
Japonya	%0,7	Peru	%12,5
Almanya	%1,2	Lübnan	%13,2
Belçika	%1,6	Türkiye	%15,5
İngiltere	%1,7	Mısır	%15,9
İspanya	%2,3	Mozambik	%47,1
Hollanda	%2,4	Bangladeş	%51,3
İtalya	%3	Afganistan	%53,7
ABD	%3,9	Nijer	%61,9
Yunanistan	%5,5	Kongo	%74,2

Kaynak: UNICEF, 2016

Bu araştırma sonuçlarında çocuk yaşta evlilik rakamı Türkiye için 15.5 olarak belirtilmiş olsa dahi, çocuk yaşta evliliğin bir suç kabul ediliyor olmasına binaen

evliliklerin çoğunun kayıtsız yapıldığı bilinmektedir. Dolayısı ile fiiliyatta bu rakamın yaklaşık iki katı olduğu tahmin edilmektedir (Şenol ve Mazman, 2012: 506).

Suriyeli çocukların evlendirilmelerinde farklı motivasyon ve koşullar etkili olabilmektedir. Kız çocuklarının evlenilen çocuğun annesine hizmet etmesi için getirilmesi, çocuğun kendi ailesi için ekonomik bir yük olarak algılanması, çocuk yaşta evlendirilen çocuğun çocuk yaşta çocuk sahibi olmaya başlayarak aileye ileriki zamanlarda bakabilecek torunlar doğurması ve çocuk yaşta evlendirilen çocuğun bunu baskısı altına yaşadığı kendi ailesinden kaçış olarak ya da kendi ailesine ekonomik bir katkı olarak görmesi gibi sebepler etkili olabilmektedir. Derinlemesine görüşmelerimizden birinde kadınlardan birinin erken evliliğin çocuğu değil, ailenin geri kalanını kurtaran bir strateji olarak kurgulandığını belirtmesi önemlidir.

“13 yaşında kızımı evlendirmek istiyorlar. Neden, aile bir boğazdan kurtulacak, 6 bin lira para verecekler diye. Sanki kızımın iyili içinmiş gibi konuşuyorlar ama dertleri başka.” (mücadeleci kadın 5)

Aynı zamanda, bekar kadınların ekonomik ve fiziksel şiddete, tecavüz ve tacize maruz kalma oranlarının yüksekliği de çocukları evliliğe yönlendirmektedir. Evliliğin böyle bir faydasının olduğu durumlarda evliliklerin karşısında nasıl ve hangi yöntemlerle konumlanılacağı tartışma konusudur (Özdemir, 2014: 113).

Çocuk yaşta evlilik Suriyelilerin kültürel bir meselesi olarak gösteriliyor olsa da çocuk yaşta evliliğin kültürel bir öge olarak değil, erkeğin fayda alanına katkısı açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki çocuk yaşta evliliklerde Türkiye rakamları yukarıda paylaşıldığı gibi oldukça yüksektir. Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği’nden Selen Doğan, Türkiye’de her dört evlilikten birinin çocuk evliliği olduğunu belirtmektedir (Bianet, 2018). Çocuk yaşta evlilikler de Türkiyeli kadınlar tarafından bir medeniyet ölçütü olarak Suriyelileri ve Suriyeli kadınları aşağılama aracı olarak kullanılmakta, Suriyeli çocuklarla evlenen erkeklerden daha çok, Suriyeli anneler çocuklarına sahip çıkmamakla suçlanmaktadır.

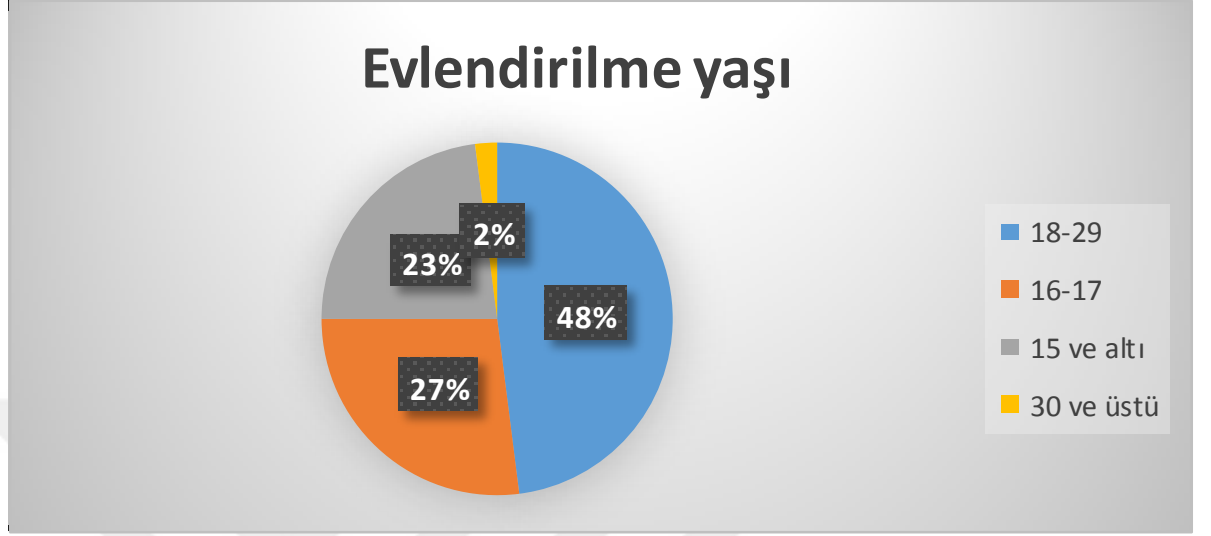
Çocuk yaşta evliliğin bir diğer önemli sonucu, doğum sırasında bu çocukların fiziksel kapasiteleri itibarıyla ölüm ve hastalığa yakalanma risklerinin daha fazla olmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü 15-19 yaş arası çocuk yaşta evliliklerde doğum

sırasında ölümlerin 20-24 yaşındaki genç kadınlara oranla iki katı fazla olduğunu belirtmiştir. (Bayisenge, 2010:6). Bu oran 10-14 yaş arasında beş katına kadar çıkmaktadır.

Belirtmek gerekir ki savaşın ve göçün çocuklarda çocuk yaşta evlilik oranlarını arttırdığı gibi evlilik yaşını daha küçük yaşlara çektiği görülmektedir. Öyle ki savaş öncesinde 19-20'lerde olan evlilik yaşının 13-14'e düştüğü ve savaş öncesinde %12 olan çocuk yaşta evlilik sayısının %26'ya çıktığı belirtilmektedir (Özdemir, 2014: 133). Aynı şekilde 2010 yılında Şam'da kayıtlı çok eşlilik sayısının %5 ilen, bu rakam savaş sonrasında, 2015 yılında açıklanan rakamlara göre %30'a çıkmıştır (Haddad, 2016).

Birleşmiş Milletler, IOM ve ASSAM işbirliği ile gerçekleştirilen, 2018 tarihli anket çalışmaları raporuna göre, görüşülen Suriyeli kadınlar arasındaki çocuk yaşta evlilik oranı %50.3'tür (UN WOMEN, 2018). Bu oldukça yüksek bir rakam olmakla birlikte bu çocukların birçoğu, Türkiye'nin herhangi bir kırsalındaki gibi en azından ailenin bildiği, tanıdığı başka birine değil, çoğunlukla çocuğun ailesinden başka bir şehre taşındığı, çocuğun zorla evlendirileceği ailenin tam olarak tanışılmadığı durumlarda evlendirilmektedir. Çocuğun ailesinden bu kadar uzak düşmesi ve evlendirileceği kişinin ailesi tarafından önceden tanınmıyor olması çocuğu mağduriyete daha da açık bırakmaktadır.

Grafik 4.1: BM Raporuna Göre Suriyeli Kadınların Evlendirilme Yaşı

Kaynak: United Nations High Commissioner For Refugees, “Internally Displaced People: 2019

4.3.4. Suriyeli kadınların ikinci Eş Olarak Türkiyeli Erkeklerle Evlenmesi/Evlendirilmesi Sorunu

Suriyeli kadınlarla yapılan ikinci evlilikler sadece Suriyeli kadınları ve çocukları değil aynı zamanda Türkiyeli kadınları da mağdur etmektedir. Bu evliliklerde Türkiye eş ile de boşanma gerçekleşmediği için Türkiyeli eşin bir geliri var gibi gözükmekte, Türkiyeli kadınlar yasal yardımlara başvuramamakta ve tazminat gibi haklardan yoksun kalmaktadır. Aynı zamanda TESEV tarafından yapılan araştırma kapsamında Türkiyeli kadınlarla gerçekleştirilen mülakatlarda, eşler arası anlaşmazlıklarda Türkiyeli erkeklerin eşlerini Suriyeli ikinci bir eş almakla tehdit ettiği belirtilmiştir (TESEV 2015). Bu evliliklerde Türkiyeli erkekler kendilerinden yaşça çok daha küçük Suriyeli kadınlarla evlenirken kadınların nikâh ve maddi bir şey talep etmemelerinin de belirleyici olduğu belirtilmektedir. Erkeklerin kadınlarla evlenmelerini meşrulaştırma gerekçeleri ‘gariban bir Suriyeli

kadına sahip çıkmak’ olsa da, evliliklerin belirli bir yaş üzerindeki kadınlarla değil, çok daha genç kadınlarla yapılması söz konusu olabilmektedir. ve yine her ne kadar bu evlilikler erkeklere dinen böyle bir hakkın verildiği iddiasına dayandırılrsa da, evlilikler yine dinen gerekli görülen Türkiyeli eşin rızası olmaksızın yapılmaktadır. Bu sebeple evliliklerin dini referansla meşrulaştırılma çabası mesnetsiz bir çaba olarak değerlendirilmelidir. Görüldüğü üzere, ataerkilin kuvvetli olduğu yerlerde önleyici ve yaptırım uygulayıcı sistemlerin gelişmemesi durumunda, erkek kendi fayda alanını genişletmek isterken dini, kültürel ve ekonomik alanı kendi isteği ve faydasına göre düzenleyebilmektedir. Bekir Gündoğmuş tarafından Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerden çıkan sonuçlara göre, Gündoğmuş bu evliliklerin her ne kadar erkeğin dini olarak bu evliliğe hakkı olduğu iddiasına dayandırılıyor olsa da Türkiyeli erkeklerin dini kabulleri de aşarak, evli olunan kadının rızası alınmaksızın Suriyeli kadınlarla evlenildiği şeklinde yorumlamıştır (Kargın, 2018: 41).

İkinci evliliklerle Suriyelilerin yoğun yaşadıkları Kilis, Şanlıurfa ve Hatay gibi şehirlerde yoğun olarak karşılaşıldığı görülmektedir. Özellikle buralarda yerel halkın öfkesi evlenen erkeklere değil de Suriyeli kadınlara yönelmiş durumdadır. Kadınlar Suriyelileri kocalarını baştan çıkarmakla, aklını çelmekle suçlamaktadırlar. (Orhan ve Gündoğar, 2015) “Örneğin Kilis’te boşanmaların yaklaşık %20’sinin Suriyeliler nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir.” (Küçükşen, 2017: 2406). Kübra Küçükşen tarafından yazılan “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma” adlı makalede bir görüşmecinin ilettikleri bu görüşlerin Suriyeli kadınlar açısından nasıl görüldüğünü özetlemesi açısından önemlidir.

“Burada insanlar hem bize acıyor, hem de iyi bir insan olsak gidip savaşmamız gerektiğini söylüyorlar. Komşum bana niçin vatanınızı savunmadınız da savaştan kaçtınız, diye soruyor. Burada bizim de huzurumuzu bozdunuz, aileleri bozdunuz diyorlar” (Küçükşen, 2017: 2406).

Kocabaş ve Özdemir tarafından gerçekleştirilen alan araştırmasında, Suriyeli kadınlara “sığınmacı kadın olarak Türkiye’de ikinci eş olarak görüldükleri, para karşılığında evlendikleri ve Türk kadınlarının kocalarından boşanma sebepleri haline geldikleri belirtilerek bu konuda söylemek istedikleri sorulduğunda kadınların bu

durumu reddettikleri, para için yapılan evliliklere karşı oldukları belirtilmiştir (Kocabaş, Özdemir, 2018: 6).

Ayrıca, evlenen Suriyeli kadınların ya geçici kimlik kartları olmadığı, ya da ikinci eş olarak evlendirildikleri için resmi nikâh yapamıyor olmaları onların hukuki statüleri açısından sıkıntı yaratmaktadır. Bu evlilikler vasıtasıyla doğan çocuklar da nüfusa kaydettirilemedikleri için ‘vatansız’ kalmaktadır. Bu hukuki statü eksikliği gerek annelerin gerekse çocukların hizmetlerden faydalanamamasına sebep olduğu gibi, Suriye’ye dönme ya da başka bir üçüncü ülkeye gitme durumlarında gösterecekleri resmi bir belgelerinin olmamasına sebep olmaktadır.

Suriyeli kadınların ikinci eş olarak evlenmesinde vurgulanması gereken iki konu daha bulunmaktadır. İlki, Suriyeli kadınların savaş sonrasında hayatta kalma stratejisi olarak ikinci evliliklere razı olduklarını açıklayan metinlerde dahi Suriyeli kadınların da bu işten birincil bir fayda sağladıklarına göndermede bulunan “Suriyeli kadınların çıkar sağladığı”, “daha iyi koşullara sahip olmak için evlendikleri”, “zora gelemedikleri” gibi ifadelerin kullanılmasıdır. Suriyeli kadınlar “savaştan kaçmış” kişiler olarak nitelendirilerek, Türkiye’de koşullarını yeterince zorlamadıklarına, yeterince çaba sarf etmediklerine, çalışmayı tercih etmedikleri için “daha kolay olan ve daha konforlu koşullar sağlayan evlilikleri” tercih ettiklerine göndermede bulunmaktadır.

İkinci olarak da Suriyeli kadınların ikinci eş olarak evlenmelerinin de çocuk yaşta evlenmelerinin de Suriyelilerin kültürel bir özelliği olduğu belirtilerek, bu söylem aracılığı ile Türkiyelilerin daha medeni bir toplum olduğunun altı çizilmektedir. Oysa ki bu kadınlar Türkiyeli erkeklerle evlenmektedir, dolayısı ile bu konu bir ülkeye ait olan kültürel bir mesele olmanın ötesinde patriarkal sistemin ürünüdür. Aynı zamanda Antakya’da Suriyelilerin yerleştirildiği bölgelerde de evlilik yaşının oldukça küçük olduğu gözlenmektedir. Erken evlilik üzerine yaptığım grup görüşmelerinden birinde Suriyeli bir kadın, gruptaki Türkiyeli kadınlara dönüp “peki siz kaç yaşında evlendiniz?” diye sorduğunda sekiz Türkiyeli arasında en geç yaşta evlenen kişinin 22 yaşında olduğu, grubun diğer üyelerinin evlilik yaşının 15-20 arasında değiştiğini öğrendiğinde “peki neden o zaman sanki sadece biz

evlendiriliyormuşuz gibi konuşuluyor? Kadın her yerde eziliyor.” Diyerek tepki göstermiştir. (Yuva Derneği, 2018)

4.4. Suriyeli Kadınlara Yönelik Sosyal uyum Stratejileri

4.4.1. Sosyal Uyumun Önündeki Engeller

Birleşmiş Milletler 2018 Raporuna göre, ankete katılan kadınların %14’ü bir ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (UN WOMEN, 2018). Bu geri bildirim, raporun kadınların ne sıklıkta dışarı çıktıklarını ölçülediği soru ile birlikte okunduğunda maruz kalınan ayrımcılığın rakamsal olarak küçük görünse de dikkate alınması gereken bir büyüklükte olduğunu göstermektedir. Zira dışarı çıkma sıklıkları sorulduğunda kadınlardan hiç dışarı çıkmıyorum ve haftada bir gün dışarı çıkıyorum diyenlerin oranı %35’leri bulmaktadır. Kadınlar kamusal alana bu kadar az katılabildikleri ve Türkiyelilerle karşılaşma alanları ve zamanları bu kadar kısıtlı olduğu halde, dışarı çıkabilen az sayıdaki kadının %14’ün ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmesi önemli bir veri olarak ele alınmalıdır.

Nitekim Özdemir ve Kocabaş’ın yaptığı araştırmada da kadınlara ““ırkçılık gibi tutumla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız sizi nasıl etkilemiştir?” sorusu sorulduğunda, kadınların birçoğu ırkçılık ile karşılaştıklarını ve bunun kendilerinde aşağılanmışlık, üzüntü, kendilerini alçak bir insanmış gibi görme şeklinde duygulara neden olduğunu” ifade etmişlerdir (Kocabaş, Özdemir, 2018: 6). Gerçekleştirdiğimiz görüşmelerin birinde, görüştüğümüz kadın kendini Türkiye’de güvende hissettiğini belirtmesine rağmen Suriyeli olma üzerinden aktardığı bir deneyim aracılığı ile, güvende hissetme haline engel oluşturabilecek bir örnek vermiştir.

“Ben de burada kendimi güvende hissediyorum. Ancak Türkiyeli komşularımız ne zaman bir problem yaşasak hep Suriyelileri suçluyor. Biz hiç böyle bir şeyin ortasında kalmadık ama böyle ayrımcılıklarla çok karşılaştık. Binada ne zaman bir şey kaybolursa ilk önce bizim kapımızı çalıyorlar.” (Mücadeleci Kadın 23)

Sosyal uyumun temel belirteçlerinden biri olan güvende hissetme hali kadınlar açısından aynı zamanda maruz kaldıkları cinsiyetçilik, savaş sırasında

gözlemledikleri ya da maruz kaldıkları tecavüz ve tacizler dolayısı ile ayrı bir anlam ifade etmektedir. Derinlemesine görüşmelerimizde kadınlara sorduğumuz “Türkiye’de kendinizi güvende hissediyor musunuz? Gece rahatça dışarı çıkabiliyor musunuz? Size karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Kendinizi rahat hissediyor musunuz?” sorusuna Katılımcılardan 4 tanesi hariç geri kalan 27 katılımcı genel olarak kendilerini güvende hissettiklerini belirterek cevap vermiştir. Fakat konuşmalar devam ettikçe verilen örnekler bazında bu güven duygusunun kadınlık ve Suriyelilik deneyimleri özelinde aktardıkları deneyimler için geçerli olmadığı gözlenmiştir. Yani kadınlar çeşitli sorulara verilen cevaplarda, Suriyeli bir kadın olarak dışarıda bir çatışmanın ortasında bulunma, politik yorumlarda bulunma, Türkiyelilerin yoğun yaşadıkları bölgede yaşama gibi konuşmalarda kendilerini güvende hissetmediklerini ve bu konumlanmaları tercih etmediklerini belirtmiştir. Kadınların kendilerini ‘güvende’ olarak değerlendirmelerinin temel kriterini Türkiye’de savaş olmaması üzerinden kurdukları görülmüştür. Savaşın yaşandığı Suriye’den Türkiye’ye gelmek kadınlar için kendi başlarına güvenli bir bölgede bulunmak anlamını taşımaktadır.

“Ablamın çocukları sürekli Türkiyeli çocuklardan dayak yiyorlar. Bu da kendimizi güvensiz bir ortamda hissetmemize neden oluyor.” (Mücadeleci Kadın 26)

“Burada çalışsak bile Suriyeli olduğumuz için maaşımızı gerektiği gibi vermiyorlar. Bu da kendimizi güvensiz hissettiriyor.” (Mücadeleci Kadın 27)

“Güvende hissediyorum ama geçen gün 14-15 yaşlarında birkaç çocuk koluma vurarak geçti. Suriyeli olduğum için böyle yaptılar.” (Mücadeleci Kadın 20)

Suriyeli ve Türkiyeli kadınları birbirinden ayıran, kadınlık deneyiminde ortaklaşmak yerine yaşanan sorunların sorumluları olarak birbirlerini işaret ettikleri deneyimler de mevcuttur. Fakat Sivil toplum örgütleri tarafından verilen meslek kurslarında Suriyeli ve Türkiyeli kadınların sağlıklı ve güvenli ortamlarda birbirleriyle buluşturulduklarında bu gerekçesiz nefretin önüne geçilebildiği, tam tersi kadınların birbirleriyle iletişimi arttırmak için birbirlerini dilini öğrenmeye çalıştıkları görülmektedir. Fakat farklı kesimlerin bir araya gelmesi, farklı sınıfsallık ve kadınlık değerlerinin bir araya gelerek başka bir dayanışma imkanı vermesi potansiyeli taşıdığı gibi, muhafazakarlığın, ataerkinin kriz zamanlarında sertleşmesinin bir sonucu olarak, kendini “farklı, aktivist, hak savunucusu..vb.”

olarak tanımlayan kadınları toplumsal cinsiyet rollerine geri döndüren, daha muhafazakar bir yapıya eklemelendikçe kabul gördükleri bir iklim de yaratabilmektedir.

Türkiyeli kadınların yerleştikleri bölgelerin genel olarak şehir merkezine uzak oluşu, evlerinden çıkmalarının bazı durumlarda evin erkeğinin iznine tabi oluşu ve dil bilmemeleri gibi durumlar kadınların sosyal uyumlarını engelleyen faktörlerin başında gelmektedir. Fakat burada önemle belirtilmelidir ki savaş ve göç gibi kriz zamanları erkek ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte, kadınları eve, erkekleri güç ilişkilerine daha çok kilitlemektedir. Derinlemesine görüşmelerimizden birinde Suriyeli kadınlardan biri Suriye’deyken kocasının da kendisinin de kitap, sanat gibi alanlarda farklı zevkleri olduğunu, sık sık dışarı çıktıklarını fakat Türkiye’ye döndükten sonra kocasının işe ve erkek buluşmalarına, kendisininse ev işlerine kapandığını belirtmiştir.

Toplumun ötekisi olarak marjinalleştirildiğinizde, toplum tarafından kabul görmek topluma uyum sağlamanızın bir ön koşulu gibi işlemeye başlamaktadır. Ve bu kabul, kişilerin kabul görmeye çalıştığı grup üyeleri ile benzer özelliklerini öne çıkarmalarına, ait olduğu grupta aşağılanan özelliklere sahip olmadığını vurgulamaya sebep olmaktadır. Kabul görme beklentisi, kişilerin kendilerini egemen grup tarafından aşağılanan grup üyelerinden ayıran özelliklerini öne çıkarmaya çalışmasına, farklılıklarını vurgulamalarına sebep olmakta, kişiler bu süreçte kendilerine ve içinde bulundukları topluma yabancılaşabilmektedir. Derinlemesine görüşmelerimizden birinde görüştüğümüz kadın, yaşadığı ayrımcılığı ve Suriyeli olmalarından dolayı yaşadığı güvensizliği ifade ediş şekli bu duruma örnek gösterilebilir.

“Bazı Suriyeliler gerçekten kötü şeyler yaptığı için tüm Suriyelileri böyle sanıyorlar. Suriyeliyseniz iyi olsanız bile başınıza her an bir şey gelebilir.” (Mücadeleci Kadın 7)

Derinlemesine görüşmelerde “Türkiyelilerin Suriyeliler ile ilgili fikirleri hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna katılımcılardan birinin verdiği yanıt Suriyelilerin kendi içlerinde işlemeye başlayan ayrımcılığa ilişkin başka bir bilgi

sunması açısından önemlidir. Katılımcı Suriye’deyken herkesin fikrine, maddi durumuna, değerlerine uygun bölgelerde yaşadığını belirterek, savaştan sonra çok farklı kesimlerin aynı yerlerde yaşamasının “kültürlülerin de kültürsüzler” gibi anılmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

“Şimdi biz Suriye’deyken kendi kalitemize uygun bir yerde yaşıyorduk. Buraya gelince kültürlü-kültürsüz herkes aynı mahallede yaşamak zorunda kaldı. Türkiyeliler de, Suriyelilerin kültürsüz kesimi bir şey yaptığında tüm Suriyelilere mal ediyor.” (Mücadeleci kadın 16)

Katıldığım kurum toplantılarının birinde Suriyelilerin hırsızlık gibi adi suçlara karıştığı iddiası karşısında Suriyeli temsilcilerin ilk tepkisi “Onlar ya Suriyeli değildir, ya da Alevi’dir” idi. Yine benzer bir şekilde bir odak grup toplantısında Suriyeli bir kadın bazı Suriyeli kadınların gerçekten çok pis olduklarını vurgulayarak “Asıl Suriyelilerde böyle bir şey asla” olmaz demiştir. Bu “Asıl” sıfatı, Suriyelilerin Türkiyeliler gibi temiz, namuslu, medeni olduklarının iddiası olarak, bir gruba dahil olma ihtiyacının temel bir sonucu olarak kullanılan bir sıfat olduğu kadar, ‘asıl’ın dışına hangi Suriyelilerin düştüğü de Suriyelilerin kendi arasındaki ayrımcılığı ifşa eden bir söylem olarak işlemektedir. Zira bu asıl olmayanın ikinci belirteci çoğunlukla Çingene, Kürt, Alevi vb. olarak kurulmaktadır. Zira ayrımcılık savunma mekanizmasını körüklerken insanları kendi grupları içinde de böler ve ait oldukları grup içinde ikincil bir ayrımcılık işlemeye başlar. Küçükşen tarafından gerçekleştirilen anket çalışmasında katılımcılardan birinin söylemi bu olguya örnek teşkil etmektedir.

“Burada bize çok yardımcı oldular. Hatta şunu söyleyeyim. Bizden kimse yapmaz böyle iyilik. Aç kalmıyoruz Allah’a şükür. Ama her toplumda iyi insan da var, kötü de. Bizden biri kötü birşey yapınca hemen gelip bize anlatıyorlar. Biz çok üzülüyoruz. Gerçek Suriye halkı yapmaz öyle birşeyi. Ama çingenelerden çok gelen var buraya da.” (K 10, Kişisel görüşme: Mart 2016, Küçükşen, 2017: 2405)

4.4.2. Kadın ve hane ilişkisi üzerinden Kadınların Barınma Sorunları

Kent ve ev toplumsal alanın farklı şekilde deneyimlenmesini sağlayan bir alan olarak aynı zamanda cinsiyete ilişkin sembollerin tekrar kurulduğu

cinsiyetlendirilmiş mekânlardır. Bu alanlar “kendi sosyo-kültürel dokusuyla kadın ve erkeğe farklı yaşam alanlarında farklı özgürlükler, fırsatlar, güvenlik ve güvence hizmetleri sunarken kentsel mekân, bir anlamda cinsiyetlendirilmiş bir alan olarak da karşımıza çıkmaktadır.” (Aktaş, 2017: 1)

Toplumsal alanda nerenin içerisi, nerenin dışarısı olarak tanımlandığı birçok açıdan belirleyicidir. Bu ayrışma öncelikle kır-kent-ev arasındaki sınırları belirlemektedir ki bu sınırlar kadın ve kamusal alana çıkış açısından önem arz etmektedir. Bu ayrışma aynı zamanda kadın ve erkeklerin eğitim, sağlık, istihdam gibi tüm alanlarda toplumsal cinsiyet rollerine göre ayrışmalarına sebep olmakta ve bu alanların eril bir iktidar alanı olarak kurulmasını sağlamaktadır. Kuşkusuz ki bu eril iktidar alanında kadınlıkla özdeşleştirilen her değer, duygu, eylem cinsiyetler arası eşitsizlikten beslenir. Fakat belirtmek gerekir ki cinsiyetlendirilmiş mekânlar sadece kadınların eşitsizliğe uğraması şeklinde sonuçlanmayabilir. Doğru, kontrollü ve kadınların toplumsal cinsiyet normları ile ilişkisi hesap edilerek oluşturulmuş mekânlar kadınların toplumdaki rolünü güçlendirecek sonuçlar da doğurabilmektedir (Sadri, 2009). Toplum merkezleri, çocuk dostu alanlar, belediyelerdeki kadın toplantı odaları bu mekânlara örnek gösterilebilmektedir. “Dolayısıyla cinsiyet rolleriyle erkeklik ve kadınlık tanımlarının toplumsal (yeniden) yapılandırılması sürecinde mekânsal ayrışmalar ve mekânla ilişkiler kritik önem taşımaktadır. Cinsiyet ilişkilerinin (yeniden) yapılandırılmasının niteliği, sosyo-mekânsal yapının değişken doğasını hem yansıtmakta hem de etkilemektedir (Alkan, 2009:13)”

Kadınların ev ve kent arasında evle özdeşleştirilmesinden çıkışla evin kadınlar için güvenli bir mekân olduğu vurgusu, kadınların da kendilerini sadece evlerinde güvenli hissetmeleri ile sonuçlanabilmektedir. Kadınların evle özdeşleştirilmelerinin sonuçlarının neler olduğunu düşünmek, mekânın kadın üzerindeki etkisi üzerine de kapsamlı bir şekilde düşünmeyi gerektirmektedir. Aksu Bora “Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası” adlı çalışmasında bu ilişkinin etkilerini şu şekilde betimlemektedir.

“On dokuzuncu yüzyılda, hane halkı gelişiminin araştırılması sırasında rastlanan en çarpıcı olgular, hanenin kamusal kaygılardan kopuşu ve son derece özel bir dünyaya geçişi ile ev hayatının özenle düzenlenmesidir. Evin dünyanın pisliklerinden uzak,

masum ve temiz bir yer olarak tasarlanması, “erkeklerin “dış” dünyaya açılırken kadın ve çocukları bu temiz dünyada bırakmaları, içinde yaşadığımız kültürün en belirleyici ve güçlü örüntülerinden biri, belki de birincisidir”. (Bora, 2011:59)

Bu ifadede altının çizilmesi gereken önemli bir diğer nokta, kadının ev ile özdeşleştirilmesinin sadece “anne, ev hanımı, eş” olma hali ile ilişkilerini kuvvetlendirme sonucunu doğurması değil, aynı zamanda kadının kamusal alandan elimine edilmesinin sonuçları olan siyasi bir aktör, karar verici bir özne olmaktan da uzaklaşmasına sebep olmasıdır. Temelini kadının doğa, erkeğin akıl ve kültür ile özdeşleştirilmesinden alan özel-kamusal alan ikiliği, ahlakın özel alan, hane ve kadın ile ilişkilendirilmesi ile sonuçlandırılmıştır. Kadınlar ahlakın hane içi temsilcisi olurken, erkekler akıl sahibi varlıklar olarak ahlakın koruyucu rolünü üstlenmişlerdir. Bu durumda “eve ait olma” tanımlaması, kadınların kendileri ile ilişkilerinde kurucu bir güce sahiptir. Evin bir mekan olarak kadın için önemini Aktaş şu şekilde özetlemiştir.

“Kadınlar gündelik yaşamdaki bireyselliklerini/kimliklerini ev içinde yapıp ettikleriyle -mahremiyeti ne kadar koruduğu, eşine ne kadar sadakat ve ilgi gösterdiği, çocuklarının gündelik ihtiyaçlarını hangi pratikler aracılığıyla sağladığı, komşuluk ve akrabalık ilişkilerini ne kadar dinamik tutabildiği ve eşini ne kadar aile ve toplum içinde temsil edebildiği ile sağladıkları için mekânsal anlamda ev kadın açısından daha kritik bir öneme sahiptir.” (Aktaş, 2017: 143)

Aksu Bora kadının hane ile ilişkisinde, üretim ilişkilerinin yerine işaret eder. Üretimin evin dışında gerçekleştirilen bir eylem olarak tanımlanmasıyla birlikte evin kutsallık değil fakat doğallık kazandığını belirtir. Bu doğal alan vurgusu, evin içgüdüsel ihtiyaçlarının karşılandığı, “dinlenme, sevilme, beslenme, rahatlama” mekânı olarak tanımlanması ile sonuçlanmıştır. Bu doğallık vurgusu aynı zamanda haneye içkin olanın değiştirilemezliğine işaret etmek için bir sembol olarak kurgulanır. Aksu’nun hatırlatmasıyla, evin içine feminist bir perspektifle bakmak, evin içindeki cinsiyetçi ilişkiler ağını, güç ilişkileri, sömürüyü görmemizi sağlayarak hanenin kendisini, hane üyelerini, özellikle kadınları politik bir zemine çeker (Bora, 2011).

Evin güvenli alan olarak ilamı kendi başına sorunlu bir şey ifade etmemektedir. Tam tersine, kadınların kendilerini güvende hissedecekleri bir alan

olması önemlidir. Bu sebeple kadın dostu merkezlerin ve yerel yönetimlerinin kadın dostu alan ve oluşum yaratma çalışmaları dikkate değerdir. Fakat eş zamanlı olarak, evin neden güvenli alan olarak tanımlandığı ve dışarısını güvensiz kılan unsurların üzerine düşünülmesi önemlidir. Bu unsurların ne kadarının erkekler tarafından kurgulanmış gerçekler olduğu, kadının güvenlik meselesi ile erkeğin namus meselesi arasındaki ilişkinin açığa çıkarılması için önemli bir araç sunmaktadır.

Derinlemesine görüşmelerimizden edindiğimiz izlenimle, erkeklerle değişen ilişkilerin kadınların ev ile ilişkilerinde belirleyici oldukları görülmektedir. Gözlemlenen sonuçlardan biri kadınların, erkeklerin asabileşmelerine ve Türkiye'ye geldiklerinde üzerlerindeki baskının artmasına dair yaptıkları vurgudur. Her ne kadar kadınların artan sorumlulukları dışarı çıkabilmelerine vesile olsa da kriz zamanlarının kadınlık ve erkeklik rollerini keskinleştirmesinin bir sonucu olarak, erkeklerin kendilerini kadınların himayesinden sorumlu tutmaları ve kadınların eve kapanmalarını talep etmeleri de söz konusu olabilmektedir. Aslında bu sadece erkekler tarafından talep edilen ve uygulanan bir baskı olmasının dışında, önceki bölümlerde iletildiği gibi, kadınların kendilerini güvende hissetmek için eve kapanmayı tercih etmeleri de söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda kriz zamanlarında kadınlık rollerine dönmek, toplum tarafından akort edilmeye, homojenleşmeye tekabül ettiğinden, toplumsal kabulü kolaylaştırmaktadır. Bu da kadınların kadınlık, erkeklerin erkeklik rollerine daha çok sığınmasına sebep olabilmektedir. Kadın-erkek ilişkilerinin değişmesinin kadının üzerindeki baskıyı arttırarak kadının eve daha çok hapsolmasına sebep olması söz konusudur.

“Etrafımdaki erkeklerle ilişkilerim aynı. Sadece burada kendimi ailemin üzerinde yük olarak hissediyorum. Suriye’de böyle hissetmiyordum çünkü orada maddi olarak durumumuz iyiydi. Burada tüm ailem ensemde gibi hissediyorum. Nereye çıkıyorsun? Niye geç kaldın? Sürekli sorular..” (Mücadeleci Kadın 15)

“Kendi ülkemde okula giderdim bütün gün kimse arayıp sormazdı. Geç kalsam bile kimse müdahale etmezdi. Ama burada eve girdiğim saat, evden çıktığım saat abim ve babam tarafından çok fazla sorgulanıyor. Burada kaygı oranı biraz daha fazla. Kadınlar daha çok kısıtlanıyor. Çünkü endişe oranı arttı. Babam burada her şeyden korkuyor. Bu nedenle daha çok sorgulamaya başladı.”(Mücadeleci Kadın 31)

Aynı zamanda kadınların güvenli alan meselesi, kadınların riskleri göze alarak yine de dışarı çıkmak isteyebilecekleri gerçeğini göz ardı edebilmektedir.

Nitekim Türkiye’de dışarıda olan kadınlar kendilerini güvende hissettikleri için değil, her şeye rağmen dışarı çıkmayı istedikleri, kamusala çıkıyor olmanın getirilerinden olmak istemedikleri için dışarı çıkmaktadırlar. Suriyeli kadınlar için bu konuların sorunsallaştırılmış olmamasının çeşitli sebepleri vardır. Öncelikle Suriyelilerin yerleştikleri bölgelerin çoğunlukla şehrin çeperleri ve kamu hizmetlerden görece daha az yararlanılabildiği yerler olması sebebiyle bulundukları yerlerin daha riskli yerler olabileceği söylenebilir. Derinlemesine görüşmemiz sırasında bir kadın bu durumu “Suriye’deyken dışarı çıkmak için evin erkekleriyle kavga ediyordum. Şimdi dışarısı benim için o kadar güvensiz bir alan ki evde kalmayı ben tercih ediyorum.” (mücadeleci kadın 24) diyerek özetlemiştir. Ayrıca Suriyeli kadınlar genellikle komşuları ve akrabalarıyla birlikte göç ettikleri için, kadınlar dışarı çıkma iznini birçok kişinin onayına sunmak zorunda kalmaktadır. Yine görüşmemiz sırasında bir kadın “eve dönerken ya da bir yere giderken komşularım mutlaka sorar nereye gidiyorsun diye? Arkadaşlarımla buluşmaya gidiyorsam bile pazara gidiyorum derim, dönerken de elime bi şeyler alıp gelirim.” (mücadeleci kadın 31) şeklinde ifade etmiştir. Suriyeli kadınların göçünde önemli bir farklılık göçlerin tüm akrabalar ve çekirdek aile ile birlikte yapılmasıdır. Bu kadının özgürlük alanı söz konusu olduğunda mücadele etmesi gereken erkek sayısını arttırmak gibi gayet teknik bir sonucu içermesinin yanında, kadının aile içi tecavüz ve tacizlere sessiz kalma marjını arttırmaktadır. Kadın aileye ilişkin bir ifşayı gerçekleştirdiğinde tamamen yalnızlaşacağını ve bunun yabancı bir ülkede gerçekleşmesinin zorluklarını bildiği için sessiz kalmayı tercih edebilmektedir. Zira zaman zaman cinsiyetçilik kadınlar için ırksal kültürel ayrımcılıktan daha zor baş edilen bir konu olabilmektedir.

Mültecilik ve göç meselelerinde barına, eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişim meseleleri söz konusu olduğunda gerek devlet gerek sivil toplum aktörleri tarafından temel ihtiyaçların giderilmesi üzerinde o kadar çok durulmaktadır ki yapılan araştırmalar kadınların evlerinin yaşama standartlarında olup olmadığı, hane geliri, kaçının yaşadığı yerden memnun olup olmadığı gibi bilgilerle sınırlı kalmaktadır.

4.4.3. Mültecilik ve Kadın İstihdamı

Kadınların istihdama katılmaları kamusal alana çıkışlarının meşru bir zeminini oluşturması ve kadınları özgürleştirici bir arka plan sunması bakımından, kadınlık ve mülteciliğin getirdiği yükten kurtulmakta önemli bir araç sağlayabilmektedir. Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde de kadınların istihdam ve eğitimin birlikte desteklenmesi gerektiğini ve özellikle istihdam alanındaki özgürlüklerinin kadın özgürlüğü açısından birbirine katkısını dile getirmeleri dikkat çekicidir.

“Bu durum değişebilir. Eğitim ve iş olursa kadın erkek karşısında güçlenebilir? Ama genel olarak bu olmuyor. Çünkü erkekler izin vermiyor kadınların eğitim almasını, kadınların güçlü olmalarından korkuyorlar.”(Mücadeleci Kadın 6)

Kadın istihdamının ekonomik üretkenlikten fazlasını ifade eden yapısı, kadınların çalışma yaşamına katılımları aracılığı ile yaşama katılmaları açısından erkek ve kadınlar için farklı anlamlar barındırmaktadır (Özçatal, 2017: 22-39). Fakat elbette özgürleşme niyetiyle atılmış hiçbir adım, hiçbir katılım kendi başına bu özgürleşmenin garantisi olamamaktadır. Bu katılımın cinsiyetçiliğin önünü tıkayan politika ve yaptırımlarla düzenlenmemiş olması kadın için tam tersi bir sonuç doğurabilmektedir. Çalışmakta olduğum dernekte kadınlara yarattığımız istihdam olanakları sonrasında kadınların birçoğunun işyerinde tacize uğrama ya da uğrama potansiyelinden çekinme sebebiyle işi bıraktıkları yahut kadınlara, erkeklere nazaran daha az ücret ödenmesi sebebiyle kocalarının onların yerine işe geçtikleri görülmektedir. Bu yapı, kadınları erkek egemen istihdam yapısı karşısında kırılgan kılmaktadır. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi Suriyeli istihdamı sermaye kesimleri tarafından ucuz emek olarak değerlendirilirken kadınlar bu alanda erkeklerin daha çok çalışmalarını sağlayacak araçlar olarak tanımlanmaktadır. Saha görüşmelerin sırasında tarlalarda Suriyelilerin çalışmasından sorumlu “ele başı” denilen görevlilere “Suriyeli istihdamında nelere dikkat edersiniz?” diye sorduğumda “başında yemek yapan, eve gittiğinde onu rahatlatan bir kadın var mı diye sorarım. Bekar ve sahipsiz erkek almayız.” diyerek yanıtlamıştır.

İstihdam tam da sadece kadını değil, erkeği de güçlendiren bir olgu olduğu için erkeğin vazgeçmek istemediği ve kadının bu alana girişine tepkiyle yaklaştığı alanlardan biridir. Bu sistemde kadının istihdamı sadece eve gelir getirmesini sağlayacak bir araç olarak görüldüğünden, kadınların çalışma alanına katılmasını sağlayacak kreş, meslek kursları, çalışma izni ve sertifikalandırma gibi çalışmaldansa yardım politikalarına odaklanılmıştır. Oysa Gülnur Elçik’in belirttiği üzere;

“Çalışmak, kadınlar olarak bizler için, sokağa çıkmanın en meşru araçlarından biri ve yaşadıklarımızı paylaşabileceği bir sosyal ortam olarak sadece ekonomik değil, psikososyal bir güçlenme olanağı sağlıyor. Her şeyden önce çalışarak “seçim” yapabilme pozisyonuna yaklaştığımızı, rızanın seçimle ikamesine karşı bir adım güçlendiğimizi söylemek mümkün.”dür. (Elçik, 2017)

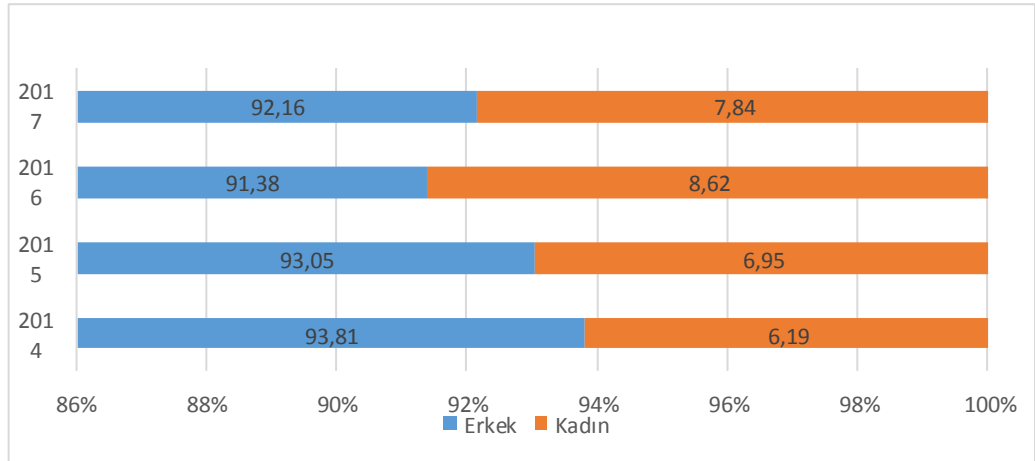
Toplum merkezi ve halk eğitim merkezi gibi merkezler erkekler tarafından kadın aktivitelerinin yapıldığı yerler olarak tasniflendiğinden erkeklerin gitmekten çekindiği ve bu sebeple Suriyeli kadınların gidebildiği meşru alanlar olarak hizmet vermektedir. Bu merkezlerde kadınlar çeşitli kurslara katılmaktadırlar. Fakat bu kurslar genellikle kadınların geleneksel kadınlık rollerine uygun olarak açılan kurslar olduğu için, her ne kadar kursun ismi meslek kursu olsa da fiiliyatta bu kurslar kadınların çeyizleri için el sanatları yaptığı, evlerine daha iyi bir kadın olabilmek için ürettikleri ürünleri öğrendikleri kurslar olarak hizmet vermektedir.

Suriyeli kadınların istihdamı söz konusu olduğunda yoğunluklu olarak kadınların eğitim ve mesleki bilgi seviyelerine vurgu yapılmaktadır. Fakat Suriyelilerin yoğun yaşadığı bölgelerdeki sektörlerle bakıldığında kadınlara iş imkânı yaratan temel sektörlerin tarım, çocuk bakımı, temizlik, garsonluk gibi nitelik gerektirmeyen iş imkânları ile sınırlı kaldığı görülmektedir.

Kadınların istihdama katılımında en önemli engel çocuk bakımı iken, Suriyelilere ilişkin donörlerden alınan bütçeler kreş yapımına ayrılmamakta, devletin bu konuda düzenleyici bir çalışması bulunmamaktadır. Bilinmektedir ki bu mevzu Suriyeli kadınlar özelinde değil, Türkiye’deki tüm kadın istihdamı açısından bir sorun teşkil etmektedir (Elçik, 2017).

Suriyeli kadınların istihdamında elbetteki Türkiye'nin genel kadın istihdam politikası etkili olmaktadır. Kadınların niteliksizlikleri dolayısı ve iş imkânlarının kısıtlılığının bir sonucu olarak iş bulamadıklarının vurgulandığı, sadece esnek çalışmaya ilişkin politikalar üretildiği bir yapı söz konusudur. Esnek çalışma da kadınların çalışma oranlarını arttırmamış, güvenceli ve tam zamanlı çalışan kadınların esnek çalışmaya geçirilmesi ile sonuçlanmıştır (Tilev, 2018: 132). Gülay Toksöz bir röportajında benzer bir şekilde, 2004-2015 arasında kayıt dışı çalışan kadın sayısının 475 bin kişi artmış olmasına rağmen kayıt dışı çalışan erkek sayısının 696 bin kişi düştüğünü belirtmiştir (Evrensel, 2017)

Suriyeli kadınlar özelinde yapılan çalışmalara baktığımızda, Birleşmiş Milletler, 2018 raporunda Suriyeli kadınların sadece %10'unun düzenli olarak çalıştığı, %85'inin çalışmadığı, %1'inin dönemsel işlerde çalıştığı görülmektedir. Oysa yine aynı araştırmada, aynı kişilere uygulanan anket sonuçlarına göre Suriye'de yaptıkları işler şu şekilde sıralanmıştır: %40 tarım işçisi, %24 terzi, %13 kuaför, %15 öğretmen. Göçün Suriyeli kadınların istihdamı üzerindeki etkisi bu iki karşılaştırmada görülebilmektedir (UN Women, 2018: 19).

Grafik 4.2: Cinsiyete Göre Suriyelilere Verilen Çalışma İzni Oranları

Kaynak: CSGB, 2018

2017 yılında Çalışma Bakanlığı tarafından toplam verilen çalışma izni sayısı 20,966 olup, bunun sadece 1,641'inin kadınlara verildiği görülmektedir (Aile,

Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). UN Women 2018 raporuna göre kadınların %92'si çalışma izni ve çalışma hakları ile ilgili bilgisi olmadığını belirtmiştir (UN Women, 2018: 10). AFAD raporunda çıkan ilginç sonuçlardan biri kadınların yaklaşık yarısının çalışmayı istemediğini belirtmesidir. (AFAD, 2014: 9). Fakat bu sonuç, ayrımcı ve cinsiyetçi bir bakışla kadınların tembellikleri üzerinden yorumlamaya açık bir sonuçtur. Oysa ki burada kadınların kendilerini istihdam alanından çekme gerekçeleri üzerinden ilerlemek ve kadınların çekindikleri, korktukları, istemedikleri şeylerin feminist perspektifte değerlendirilmesi önemlidir.

Suriyeli kadınların istihdamına katılımını sağlayacak önlemler Türkiyeli kadınların istihdama katılımını sağlayacak önlemlerden farklı değildir. İstihdama ilişkin önlemlerde fark, destekleyici temel kurumlar oluşturulduktan sonra yerel halkın ve kurum personellerinin ayrımcılık ve cinsiyetçilik perspektifinin değiştirilmesinde ortaya çıkar. Kadınların istihdama katılımlarının artması için kreşlere, kadınlar özelinde farklılaştırılmış meslek kurslarına, kadın istihdamında kadın kotalarına ve kadınların işe girdikten sonra iş yerlerinin takibini yapacak izleme ve değerlendirme birimlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

4.4.5. Suriyeli Kadınların Karşı Karşıya Kaldıkları Şiddet Olgusu

Dünya Sağlık Örgütü tanımıyla şiddet “Fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa karşı fiziksel zarara ya da psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılmasıdır.” (WHO, 2002: 4). Bu tanıma, kadına baskı ve özgürlüğün kısıtlanmasına ilişkin eylemlerin de şiddet olduğu eklendiğinde, şiddetin kadının duygusal, gelişimsel, fiziksel bütünlüğüne kast etmiş, gelişimini engelleyen her türlü eylem olarak tanımlanabileceği söylenebilir. Taborga ‘ya göre kadına yönelik şiddet “cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren, fiziksel, cinsel, ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ya da özel yaşamında ona baskı uygulanması ve özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranıştır.”(Taborga, 2004:198). Bu tanımlarda

şiddetin geniş bir yelpazede ele alınması kadına karşı şiddetin potansiyelini göstermesi bakımından önemlidir ve aynı zamanda bu tanımlar aracılığı ile şiddetin sınıfsal, kimliksel, yapısal olarak farklı kadınlıklarda farklı şekilde görülebileceğine ilişkin de bir hatırlatma yapılmaktadır. Farklı kadınların farklı şiddet deneyimleri, kadınlık-iktidar-güç ve şiddet arasındaki ilişkiyi daha teferruatlı şekilde deşifre etmemiz için olanak yaratabilmektedir.

Suriyeli kadınların şiddete maruz kalma biçimlerine geçmeden evvel, çalışmamın başından bu yana vurgulamaya çalıştığım, konuyu kadının mağduriyeti ekseninde ele almama hassasiyetimin bu kısım için de geçerli olduğunu belirtmek isterim. Bu bakış, kadına öznellik atfetme anlamında bir yaklaşım tercihi değil, kadınlardan şu ana kadar dinlediğim şiddet hikâyelerinde eş zamanlı olarak kadınların mücadelesini de gözlemlemiş olmamdan kaynaklanmaktadır. Suriyeli kadınlar da şiddet durumunda yakınlarıyla bu durumu paylaşıp çözüm aramakta, çeşitli sivil toplum örgütlerine başvuru yapmakta ve evden çıkmanın yollarını aramaktadır. Bu konuyu mağduriyet ekseninden çıkarmak, meseleyi kadının güçlüğü- güçsüzlüğü ekseninden çıkartarak devletin bu konuda alması gereken önlem ve yaptırımlara yöneltmektedir.

Şiddet konusu Suriyeli kadınlar özelinde ele alındığında 2011 yılından bu yana yaşanan gerilimin aile içinde kadına karşı şiddet ile sonuçlanması üzerinden başlamak gerekmektedir. Bu yedi yıllık göç süreci aile içi yapıların değişmesine, ailelerin dağılmasına, eş ve anne kimliklerinde değişimler yaşanmasına sebep oluşturmaktadır ve bu süreçte şiddet ve şiddetin bir alt birimi olan cinsel şiddet ile kadın üzerinde kurulan baskı sonucu yaşanan kadının kimliksel gerilimleri artmıştır (Gürpınar, 2017: 482). “Feministlerin de belirttiği gibi savaşlar özellikle evlerde, topluluklar içinde ve hatta kadınların vücutları üzerinde yaşanmaktadır (Rehn ve Sirleaf, 2002). Erkeklerin, eşlerinin çalışmasından rahatsız olup, evdeki iktidarlarının sarsılmasından rahatsız hissederek kadınlara şiddet uygulamaları da belirtilen sorunlar arasındadır (Simmons, 2017).). Görüşmelerimizde de kadınlardan bazıları benzer bir şekilde, Suriye’den Türkiye’ye geldikten sonra evin erkeklerinde bir gerginlik gözlemlediklerini belirtmiştir.

“Erkek kardeşlerim buraya geldikten sonra çok asabileştiler. Sorun yaşadığımızda beni dışarı attılar.”(Mücadeleci Kadın 24)

“Verdikleri mücadeleden sonra hem çok asabi oldular hem de sadece kendilerini ve ailelerini düşünmeye başladılar.”(Mücadeleci Kadın 9)

Kadınların kadınlık durumları itibariyle hizmetlerde ayrı düzenlemelere tabi olmaları, istihdam, sağlık, eğitim gibi politikaların kadınların bu alandaki hizmetlere katılımını kuvvetlendirecek ve bariyerleri önleyecek şekilde yapılandırılması gerektiğini yukarda belirtmiştik. Bu önlemlerin alınmaması durumunda sadece kadınlar hizmetlere erişim alanının dışında bırakılmamakta aynı zamanda taciz ve tecavüze açık hale gelmektedirler.

Uluslararası fon kuruluşlarının Suriyeli mültecilere yönelmesi sayesinde alanda hizmet veren birçok sivil toplum örgütü Suriyeli kadınlar özelinde şiddetle mücadele üzerine çalışmaya, şiddet gören kadınların vakalarını takip etmeye başlamışlardır. Danish Refugee Council (DRC), Yuva, WHH Welt Hunger Hilfe (WHH) gibi sivil toplum örgütleri ve UNHCR, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) gibi uluslararası kuruluşlar bu çalışmaları yürüten örgütlere örnektir. Bu çalışmalarda önemli nokta kadınlarla buluşulan merkez personelinin bu süreci kadınlarla karşılıklı olarak güçlenme süreci olarak algılama ve buna uygun yöntem geliştirmesini sağlayacak şekilde eğitim görmesidir. Bu hem hayatta kalmış kadınla daha eşitçil bir ilişki kurulması sağlamak, hem de kadını mağduriyet ekseninde sıkıştıracak bir vaka yönetimi yapmamak açısından önemlidir. Zira “Siyasî istismara uğramış kadın kurbanlar için uzmanlaşmış sağlık hizmetinin eksikliği kadın mültecileri, talihsiz bir siyasî durumun ‘kaçınılmaz kurbanları’ olmaktan ‘vatan haini’ olmaya kadar negatif stereotipleşmeye sürükleyebilir.” (Khamis, Gold, Vaughn, 2014: 429).

Çeşitli kuruluşlar tarafından kadına karşı şiddet özelinde verilen hizmetlerde dikkat edilmesi gereken noktalar birkaç başlıkla şu şekilde özetlenebilir:

1. Bu alanda verilecek eğitimlerin sadece kadınlara verildiği görülmektedir. Kadınların bu alanda sahip olduğu hakları ve izleyecekleri yöntemi bilmeleri çok önemlidir. Fakat aynı şekilde erkeklerin de erkeklik ve kadına karşı şiddet arasındaki bağı kuran eğitimlere tabi tutulmaları ve kadına karşı uygulanan şiddet durumlarda karşı karşıya kalabilecekleri yaptırımlarla ilgili bilgi almaları gerekmektedir.

2. Sivil toplum kuruluşları ile bu alanda yoğun çalışmalar yürüten Aile, Kadın, Çalışma ve sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri ve ilgili bölgelerdeki emniyet müdürlükleri ile ilişim kuvvetlendirilmeli, uluslararası fon kuruluşları bu aktörler arasındaki ilişkileri kuvvetlendirecek projelere yönlendirilmelidir.

3. Suriyeli kadınlarla şiddete karşı çalışmalar bu alanda akademik seviyede Arapça bilen ve ilgili bölümden mezun psikolog/psikiyatr bulunamadığı için çevirmenler aracılığı ile yürütülmektedir. Fakat bu çevirmenlerin alan konularına hâkim olamadığı, çeviride psikolog-yararlanıcı arasındaki bilgide kayıplar olduğu görülmektedir. Çevirmenlere görüşme hassasiyetlerine ve terminolojiye ilişkin ayrı bir eğitim verilmesi gerekmektedir.

4. Sosyal çalışmaların vaka takibi yaparken alandaki iyi örnekleri ve alanda etkin şekilde hizmet veren kurum ve projeleri düzenli olarak güncellemesi gerekmektedir. Zira Suriyeli mülteciler alanında projeler bir, en fazla iki senelik perodlarda hazırlanıp yürütüldüğü için hizmet vermeyen ve hizmet vermeye başlayan kurum listesinin güncellenmesi önem taşımaktadır.

5. Kadına karşı vaka yönetimleri, şiddet karşısında aksiyon almaya karar verip kuruma başvurabilen kadınlar üzerinden yapılmaktadır. Oysa şiddet karşısında sessiz kalan, bulundukları yerde başvurabilecekleri bir kurum olmayan kadınları da cesaretlendirecek çalışmalar yürütmek gerekmektedir. Bu çalışmalarda özellikle muhtarların ve belediyelerin aktif rol almasını sağlayacak şekilde çalışma yürütülmelidir.

6. Kadınların başvuru yapacakları alanlar kadın dostu alanlar olarak kurgulanıp, yararlanıcıların, sosyal çalışmacılara verecekleri şahsi bilgilerinin gizlilik prosedürü ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir.

7. Görülmektedir ki savaşın başladığı zamanlardan bu yana, kadın, toplumsal cinsiyet, kadına karşı şiddet gibi konular devletin ve sivil toplum örgütlerinin gündemine son iki senedir gelmiştir. Bu sebeple, Suriye krizinde kadına karşı şiddet vakalarının uzun süre raporlanmadığı belirtilmektedir (Asaf, 2017: 6). Bu durumda,

tüm sivil toplum örgütlerinden gelen vakaların, başvuru sebebi, yaş, bölge gibi alt kırımlarla birlikte tek bir havuzda toplandığı bir sistem gerekmektedir.

Kadına karşı uygulanan baskı da şiddetin bir ayağı olarak incelenmeye değerdir. Baskı, kadınların eve kapanmasına, şiddete katlanmasına sebep olabileceği gibi, maruz kaldığı ayrımcılık ve şiddet karşısında çözüm arama noktasında kendini yetersiz hissedebilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde kadınlara “Buraya geldikten sonra eşinizle/kocanızla/oğlunuzla ilişkiniz değişti mi?/Yakınınızdaki erkeklerin size karşı tavrı değişti mi? Dışarıya rahat çıkabiliyor musunuz? Ev işleriniz değişti mi? Üzerinizdeki baskı azaldı mı?/arttı mı?” sorusunu yönlendirdiğimizde 31 kadından 24’ünün psikolojik olarak zorlandıklarını belirtmeleri oldukça dikkat çekicidir. Cevaplarda dikkat çekici bir diğer unsur, kadınların Suriye’ye nazaran Türkiye’deki sorumluluklarının arttığını belirtmeleridir.

“Ev işlerindeki sorumluluğum arttı. Kendi akrabalarımın kimse olmadığı için bütün günü evde geçirmek zorunda kalıyorum. Sadece pazara, toplum merkezine ve iş halletmeye dışarı çıkıyorum. Hiç arkadaşlarımla gezmiyorum.”(Mücadeleci Kadın 7)

“Suriye’de ev kiramız faturalarımız ve çarşı pazar alışverişlerimizi biz hiç yapmıyorduk. Birkaç ay öncesine kadar aynı işleri yine eşim yapıyordu. Ama işe başladıktan sonra yetişemediği için artık ben ilgilenmeye başladım.” (Mücadeleci Kadın 21)

“Suriye’deyken bütün sorumluluklar eşimdeydi. Ama burada o eve kapandığı için bütün sorumlulukları ben aldım.” (Mücadeleci Kadın 23)

Kadınlar sorumluluklarının artmasını her ne kadar bir yük, zorluk olarak tanımlasalar da bu sorumluluklar aynı zamanda pazara gitmek, devlet dairesi işleri ile uğraşmak gibi kamusal alana çıkabilmelerinin meşru yolunu açması bakımından önemlidir. Bu sebeple bu sorumlulukların kadınlar açısından sadece bir yük olarak değil, aynı zamanda kadınları özgürleştirici bir deneyim olarak da değerlendirilebileceği kanaatindeyim. Katılımcılar bu sorumluluk artışının sebebini iki şekilde açıklamaktadır. İlki kocalarının hiçbir sosyal hayatının kalmaması ve işsiz kalmaları dolayısı ile evde daha çok zaman geçirmek zorunda kalmalarının kadınların da daha fazla evde geçirmeleri/dışarı çıkmamaları talebiyle sonuçlanmasıdır. İkinci olarak da erkeklerin çok fazla çalışıyor olmaları sebebiyle bir kısım sorumlulukları mecburi olarak kadınlara devretmeleri, kadınların

sorumluluklarının artmasına sebep olmuştur. Bu sorumluluk artışının kadınların lehine işlediğini düşünmeme sebep ikinci gerekçe de kadınların yaptıkları işlerin, genellikle erkeklere özgü işler kabul edilen tamir, evin bakımı, ev sahibi ile görüşme, kira sözleşmesi gibi işleri de kapsamasıdır. Kadınlar bu alanlarda erkeklerden daha fazla sorumluluk almakta ve bu sorumluluklar da onların ev içindeki konumunu kuvvetlendirebilmektedir. Tüm bu örneklemin dışında, bir kadın ise ev içi yükünün azaldığını belirtmiştir. Fakat ev işinin azalmasının sebebi olarak belirttiği ‘eve daha az insan gelmesi’ kadınların yalnızlaşmasına dair bir veri olarak okunabilir.

4.4.6. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, bazı kişi ve grupların, kimlikleri, ırkları, yoksullukları, eğitim seviyeleri, yaşları, engellilik durumları, cinsiyetleri, temsil ettikleri politika ve dışlanmalarına vesile olabilecek diğer bazı dezavantajlı durumları sebebiyle toplumla ekonomik, politik, sosyal ve sivil haklarını kullanamamaları ve bunun bir sonucu olarak toplumdan soyutlanmalarını ifade etmektedir (Walker ve Walker, 1997: 8). ve sosyal dışlanma, “sosyal bağların kopması, hizmetlere erişim, dayanışma ve katılımın azalmasıyla işleyen bir süreç olarak değerlendirilmektedir” (Silver, 2004). Sapancı’nın da değindiği gibi, sosyal dışlanma kavramı,

“Belirli kesimlerin toplumsal bütünü ve sermaye birikim sürecinin dışında kalması ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan adil olarak yararlanamamasından dolayı ortaya çıkan ve refah toplumu anlayışının eleştirisine dayanan çok boyutlu ve tartışmalı bir kavramdır” (Sapancı, 2005a: 22). ve kavram sadece ekonomik değil ayrıca siyasal, kültürel, hukuki ve kişisel boyutları olan; hem nesnel hem de öznel olarak değerlendirilen bir süreçler bütünü ifade etmektedir” (Sapancı, 2005b: 53).

Kişilerin maddi yetersizlikleri, yaşlı olmaları, politik karar alma mekanizmalarından dışlanmaları, eğitim seviyelerinin düşüklüğü gibi sebepler toplumsal olarak hayata katılmalarına engel oluşturmakta, aynı zamanda toplumun diğer üyeleri tarafından dışlanmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle göç durumunda yerel halkın kadın mültecilere bakışı mülteci kadınların topluma dâhil

olmaları/dışlanmaları üzerinde etkili olduğu kadar, mülteci kadınların da kendilerini dışlandıkları kimlik üzerinden tanımlamaları sonucunu doğurmaktadır. Bir mülteci kadının kadın olmasından kaynaklanan özellikleri dolayısı ile topluluğa dâhil olamadığına dair bir yargı geliştirmesi kendine güçsüz olduğuna dair bir geri bildirimde bulunmasına, kadınlık imajını pasif kurban imajı ile birlikte okumasına sebep olabilecektir. Tüm bu alanların birbiri ile ilişkili olması, bu alanda geliştirilen tüm politikaların kadının tüm dezavantajlı konumlarını birlikte değerlendirecek ve kadını bu dezavantajlı konumuyla tüm kamusal hizmetlere eklemleyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Zira,

“Ev sahibi ülkenin toplumunda kadın mültecilerin pozisyonunu etkileyen bakışı, mültecilerin sadece savaş kurbanları ve insanî yardım hedefleri olarak görülmesini önleyecektir. Diğer bir deyişle, ulusal bir sağlık politikası, Suriyeli mültecilerin sağlık, eğitim ve iş gücü ihtiyaçlarının, toplumsal cinsiyet ilişkilerini, yerel toplum ile ilişkilerini ve geleceğe yönelik mültecilerin beklentilerini, uzun vadeli sürdürülebilirlik ile birlikte ele almalıdır.” (Gkouti, 2015: 48).

Sosyal dışlanmanın hangi kriterlere göre değerlendirileceği tartışma konusu olmuştur ki halen üzerinde ortaklaşılan tek bir tanım mevcut değildir. Berman ve Phillips kişinin sosyal dışlanmaya maruz kalmasına sebep olan kriterlerini şu şekilde özetlemektedir:

1. Kişinin sosyal statüsü
2. Kişinin sosyal güvenlik sisteminden yararlanma derecesi
3. Kişinin emek piyasasına dahililiyeti
4. Kişinin sağlık hizmetlerinden yararlı derecesi
5. Kişinin konut ve mülkiyet hakkından yararlanma derecesi
6. Kişinin eğitim ve siyasal sisteme ne derece ve hangi araçlar vasıtasıyla dahil olduğu..(Berman ve Phillips, 2000: 334).

Göç sonrası sosyal dışlanmanın birincil sebepleri arasında ırksal ve yoksulluk bazlı dışlanmalar sayılabilir. Yoksulluk ve kadın arasındaki paralel ilişkiye değindiğimiz ilgili bölümde “yoksulluğun kadınlaşması” terminolojisi üzerinden göç sonrası yaşanan yoksulluğun etkilerini kadınların daha yoğun yaşadığı, Suriyeli bekâr kadınların Suriyeli bekâr erkeklere göre yoksulluk marjının daha fazla olduğu

ve Suriyeli kadınların Suriyeli erkeklere göre çalışma oranlarının çok daha düşük olduğu bilgileri paylaşılmıştı. Bu duruma göre yoksulluk, Suriyeli kadın olma ve sosyal dışlanma arasında da paralel bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Fakat yoksulluk, göç ve cinsiyet dışındaki etmenlere baktığımızda, eğitim ve istihdam imkânlarından yararlanamamanın da sosyal dışlanmanın ana sebepleri arasında olduğunu göstermektedir (Keyder, 2016: 6). ve hatta sosyal uyumun çalışmaya dayandığı modern toplumlarda iş, bireyin sosyal içerilmesinin ana kriteri olarak görülmektedir. Bu durumda Suriyeli kadınların eğitim olanaklarına değindiğimiz bölüme göndermede bulunarak kadınların eğitim imkânlarının el işi kursları ile sınırlı kaldığını, Suriyeli kadınların eğitim oranlarının düşük olduğunu söyleyebiliriz. Birleşmiş Milletler'in yaptığı anket çalışması sonuçlarına göre katılımcıların sadece %5'inin yükseköğretim, %15'inin lise mezunu olduğu görülmektedir. Yine aynı anket çalışmasına göre Suriyeli çocukların okullaşma oranlarına bakıldığında çocukların %40'ının okula gitmediği görülmektedir. Bu oranın 15-17 yaş arasındaki kız çocukları özelinde %77'yelere ulaştığı sonucu bizlere eğitim, yoksulluk ve dışlanma arasındaki ilişkiye dair bir veri sunmaktadır (UN Women, 2018: 8). Rapor sonuçları yetişkin kadınlara ilişkin bir veri olarak meslek kurslarına katılma oranlarını da saptamaktadır. Rapora göre bu oran %7 ile kısıtlı kalmaktadır ve kadınların %26'sı kurslara katılamamanın birincil nedeni olarak çocuk bakımını göstermektedir (UN Women, 2018: 8).

Suriyeli kadınların sosyal uyumlarının sağlanması ve sosyal dışlanmaya maruz kalmamaları için yapılması gerekenler birkaç maddede şu şekilde özetlenebilmektedir.

1. Kadınların sosyal yaşama katılmalarını kuvvetlendirecek politikalarla, kadınları maruz kalabilecekleri bir ayrımcılık karşısında güçlendirecek politikalar eş zamanlı olarak desteklenmelidir. Yoksa kamusal alana çıktıkları bir zamanda karşı karşıya kaldıkları bir ayrımcılık ve bu ayrımcılık karşısında çaresiz hissetmek, zorla edindikleri bir hakkı (burada kamusal alana çıkış) geri vermek ya da kendilerini evde daha güvende hissetmelerinden dolayı eve kapanmaları sonucunu doğurabilmektedir.

2. Sosyal uyum ve dışlanma konularına sadece Suriyeli kadınların değişimleri ve sorumlulukları ekseninde değil, yerel halkın da değişim ve sorumluluk almasını sağlayacak perspektifler üzerinden bakılmalıdır.

3. Sosyal dışlanmanın önüne geçecek önlemler sosyal uyumu sağlayacak önlemlerle birlikte ve bu olanak ve sınırların her birine özel bir kadın politikası oluşturacak şekilde öneriler geliştirilmelidir. Bu alanların birinde kaydedilen ilerleme, diğer alana da olumlu şekilde yansıma potansiyeli içermektedir. Fakat bir diğer yandan bu her konu özelinde aynı etkiyi sağlamaması olasıdır. Örneğin kadınların hizmetlere ulaşımını arttıracak ya da hareketlilik imkânlarını arttıracak çalışmalar yürütülmesi kadınların sosyal hayata daha fazla katılmalarına ve fakat aynı zamanda daha fazla ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olabilmektedir. Bu sebeple hem kadınların toplumsal alana katılım imkânlarını arttıracak, hem kadınların bu alanda kendilerini ifade etmelerini ve kendilerini savunmalarını sağlayacak hem de maruz kaldıkları bir ayrımcılıkta karşı tarafa cezai yaptırımlar uygulayabilecek bütünlüklü bir sistem önem kazanmaktadır.

4. Suriyeli kadınların dışlanmalarına bir sonuç olarak değil bir süreç olarak yaklaşılmalı ve hangi alanlarda, hangi sebeplerle ve hangi araçlarla dışlandıkları üzerine çalışılmalıdır. Bu konu, bu çalışmanın yürütülmesinin Suriyeli kadınların başka bir takım eksiklik ve ön yargılarının sonucu olarak dışlandıkları varsaydıkları alanlarda dışlanmama olasılıkları üzerine düşünmelerine de imkân vermesi açısından üzerinde çalışılmaya değer bir konudur.

5. Kadınların kendilerini güvende hissedebilmelerini sağlayacak uygulamalara ağırlık verilmelidir. Bu, parklar, sokaklar, duraklar gibi mevcut alanların güvenli alanlar olarak revize edilmesini ve kadınlar açısından güvenli alan olarak tanımlanan toplum merkezi, kadın sağlığı merkezleri, halk eğitim merkezleri gibi alanların sayısının arttırılmasını ifade etmektedir. Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde kadınlara sorduğumuz “kendinizi Türkiye’de güvende hissediyor musunuz?” sorusuna katılımcılardan bazılarının güvende hissetme kriterini savaşta olma/olmama hali üzerinden yanıtladıkları görülmüştür. Buna göre, kadınlardan bazılarının Türkiye’de savaş olmadığı için kendilerini güvende hissettiklerini

belirttikleri gözlenmiştir. Görülmektedir ki, kadınlar ayrımcılık, cinsiyetçilik, yoksulluk gibi kişinin güvende hissetmesini etkileyen faktörleri ikincil önemde tutarak, güvenlik betimlemelerini öncelikli olarak savaşta olmama hali üzerinden belirtmektedir.

“Burada güvendeyim. Çünkü kendi ülkemde geri dönebileceğim bir yer kalmadı zaten.” (Mücadeleci Kadın 10)

“Türkiye’de kendimi çok güvende hissediyorum. Burada savaş olmadığı için kendimizi güvende hissediyoruz.” (Mücadeleci Kadın 6)

“Bir an rahatsız oluyorum ama eve dönünce yine de şükrediyorum. Burada mutluyum. Suriye’de elektrik, okul yok. Çocuklarım burada okuyabiliyor.” (Mücadeleci Kadın 9)

“Burada savaş yok bu yüzden güvende hissediyorum.” (Mücadeleci Kadın 21)

4.5. Kadın ve Göç İlişkisine Feminist Yaklaşım

4.5.1. Feminist Duruş Noktası

Yukarıda belirtildiği gibi göç hareketlerinin toplumsal cinsiyet açısından ilk kez değerlendirilmesi 1960’ların sonunda güçlenen feminist hareket tarafından yapılmıştır. Bu göç araştırmalarında kadın ve erkek arasındaki asimetric ve simetric farklılıklara, göçün kadın üzerindeki olumsuz etkileri kadar olumlu etkilerine ve kadınların bu süreçteki dayanışma ve güçlenme pratiklerine de değinilmiştir. Aksi şekilde bir yorumlama, göç ve yerinden edilme süreçlerini sadece kamusal alandaki sonuçları ile değerlendirmekle sınırlı kalıp, savaş ve göç sürecinin özel alandaki, kurumlardaki, toplumsal yapıdaki etkilerini ve buradan kaynaklanan sebeplerini değerlendirme dışı bırakmaktadır (Doyle, 2009: 15).

Feminist görüş, göç sürecinin de feminist duruş noktası (feminist standpoint) teorisine göre yapılandırılması gerektiğinin altını çizmiştir. Feminist duruş noktası teorisi kadınların içinde bulunduğu tüm sosyal konum ve pozisyonların kadınlar tarafından yorumlanması, kadın bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Feminist teorinin feminist duruş noktası özelinden geliştirdiği bu bakış açısı, ırkçılığın önünde bir bariyer oluşturmaması ve kadınların maruz kaldıkları problemlerin ardındaki ataerkil yapısal bozukluklarını görünür kılması açısından

önemlidir. Feminizmin kadınların bireysel ve toplu mücadele içinde güçlenmelerini sağlayan deneyimleri kuşkusuz ki Suriyeli kadınların dayanışma pratikleri açısından da bir bilgi ve deneyim sağlamaktadır. Fakat asıl mesele göç meselesinin kadınları Suriyeli-Türkiyeli, güzel-çirkin, Sunni-Alevi vb. olarak ayırıştıran ve iktidarı besleyen yanlarını konuşulabilir alana çekmektir. Feminizm ve mülteci kadın olma deneyimi arasındaki ilişkiye daha sonra değinilecektir. Fakat öncesinde, mülteci kadınlık ve feminizm arasındaki ilişkinin gündelik pratikler açısından önemini vurgulamak adına Sara Amed'in feminizmin ne demek olduğunu özetlediği paragrafa kısaca değinmek istemekteyim.

“Feminizm demek, evde ve işte iktidar ilişkilerine karşı dikkatli olmak, iktidarın kötüye kullanılmasına karşı çıkmaya istekli olmak, iktidarın kötüye kullanılmasına karşı mücadele edenleri desteklemeye hazır olmak demektir. Bu da işi, özellikle de ev işlerini (kurumlarda, ev işlerine idare deniyor) kimin yaptığının farkında olmak demek; iş yüklerini daha eşit hale getirmek için çaba göstermek demek (iş yüklerindeki eşitsizliklere dikkat etmek de dâhildir buna); düzenlenme veya içinde bulunulma koşulları nedeniyle bir ortama kimlerin girebildiğine (ve kimlerin giremediğine) duyarlı hale gelmek demek. Feminizmde mesele, ortak toplumsal dünyamız ile ilgili her şeyi sorgulamaktır. Bir külfet değildir bu. Kapatılarak işleme yönünde meyli olan şeyleri açmak için bir davettir.” (Gazete Duvar, 2018)

Bu paragrafı yorumlarsak, metin mülteci kadınlar açısından kendilerini mültecilik deneyimlerine sabitlememeyi öğütleyen, Türkiyeli kadınların mülteci kadınlarla birlikte mücadelesinin önemini altını çizen ve bu toplumsal dünyaya dâhil olan tüm eşitsiz ve adaletsiz yapıların sorguya açılmasının feminizm açısından önemini vurgulaması açısından özetleyici bir metindir. Bu noktada evrensel kadın deneyimine inanmayan, kadın deneyiminin ırksal, sınıfsal, kültürel farklılıkları olduğunu söyleyen iddia yanıltıcı olmamalıdır zira burada ortak mücadelenin tüm kadınlık deneyimlerini dikkate alarak devam etmesi gerektiği göz ardı edilmemektedir. Suriyeli kadınların göç sonrası deneyimlerinde de farklı kadınlarla tanışmaları, kadınlık bakış açılarını değiştiren ve mücadeleyi çeşitlendiren bir unsur olarak ele alınabilmelidir. Görüşmelerimizde edindiğimiz önemli bir çıktı, kadınların Türkiye'ye geldikten sonra farklı şehirlerden, farklı deneyimlerden gelen daha çeşitli bir kadın grubuyla iletişime geçmek durumunda kalmalarını olumlu bir gelişme olarak betimlemeleridir.

“Buraya ilk geldiğinde sadece kendi geldiğim şehirden olanlarla arkadaş oldum, ama bir zaman sonra Suriye’nin farklı yerlerinden bir sürü arkadaşım oldu var. Artık benim için hepsi Kırkhanlı.” (Mücadeleci Kadın 7)

“Buraya geldiğimizde Suriye’deki bazı tanıdıklarımız ile uzak ilişkimiz vardı. Burada ilişkilerimizi çok geliştirdik.” (Mücadeleci kadın 5)

Bu sebeple “Göçe ilişkin toplumsal cinsiyet analizi sadece kadınları “görünür kılmak” değil aynı zamanda göç kuramını kavramsallaştırmada bir dönüşümü ifade etmektedir.” (Buz, 2007: 42). Feminist yaklaşım bu kavramsallaştırmada göçün sebebi olabilecek sosyal ve toplumsal sebepler üzerindeki cinsiyetçi etkiye odaklandığı gibi cinsiyet farklılıklarının göç sürecinde ve göç sonrasındaki etkisini de değerlendirmektedir.

Suriyeli kadınlar açısından bu feminist bakışın göç sonrasındaki etkisi, kadınlık deneyiminin mücadele olanaklarını görünür kılması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle kadınlar arasındaki ilişkilerin toplumsal cinsiyet ve feminizm açısından değerlendirilmesi, sohbet, bilgi paylaşımı gibi gündelik pratiklerin bir mücadele biçimi olarak kurgulanmasını, bu gündelik pratiklerin arka planında işleyen eril gerekçeleri ve göç sonrasında kadınlık deneyiminin sadece zorluklar açısından değil aynı zamanda olanaklar ve potansiyeller üzerinden yorumlanmasını sağlaması açısından önemlidir. Yaptığımız görüşmelerde bu duruma örnek oluşturan cevaplarla karşılaşmış, kadınlar başlarından birçok şey geçmesine rağmen birbirleriyle sohbet etmeyi bırakmadıklarını, edindikleri bir bilgiyi paylaşmaya ilişkin bir çabaları olduğunu ve savaş döneminde sohbetlerinin sadece savaş ve gelecek korkusu üzerine olmasına rağmen Türkiye’ye gelip yerleştikten sonra gündelik konular üzerine sohbet edebildiklerini, bunun onlara iyi geldiğini belirtmişlerdir. Burada önemli bir değerlendirme, kadınların Türkiye’ye gelmeden önceki, Suriye’deki hayatları ile ilgili değerlendirmeleri savaş dönemi öncesi üzerinden değil, savaş zamanı üzerinden yapmalarıdır.

“Evet. Biz kadınların birbirlerine destek olduklarını düşünüyoruz. Manevi olarak evet çok destek oluyorlar ama maddi olarak pek bir destekte bulunamıyorlar.” (Mücadeleci Kadın 16)

“İlişkimiz çok değişmedi. Bağları biraz daha güçlendi. Şimdi bir yerde ev arıyorlarsa özellikle Suriyelilerin yoğun olduğu bölgeleri seçiyorlar ki iletişim kurmak birbirlerine ulaşmak daha kolay olsun.” (Mücadeleci kadın 8)

“Burada ilişkilerin daha da güçlendiğini düşünüyorum. Türkiyelilerle çok iletişim kuramadıkları için birbirleri ile daha çok yakınlaştılar.” (Mücadeleci kadın 25)

“Manevi olarak çok destek oluyorlar. Birbirlerinin çocuklarını okula götürme konusunda eğer bir taraf müsait değilse diğeri bunu komşusu-arkadaşı için yapıyor.” (Mücadeleci kadın 26)

“Türkçe bilen kadınlar bilmeyen kadınlara çocukların okul işlemleri, ödevleri konusunda destek oluyor.” (Mücadeleci kadın 27)

“Eskiden Suriye’deyken sohbetlerimiz sadece savaşla ilgiliydi. Ama burada savaş öncesine döndük, Şimdiki sohbetlerimiz daha çok günlük hayatla ilgili.” (Mücadeleci kadın 10)

4.5.2. Suriyeli Kadınların Baş Etme Stratejileri ve Mücadele

Göç kendi kendine bir mücadele alanıyken kadınların bu mücadele alanında geliştirdiği gündelik dayanışma ve mücadele pratikleri üzerine düşünmek, kadın mücadelesinin olanaklarını genişletmektedir. Burada mücadele sadece bir grupla, kolektif olarak yürütülen mücadeleyi değil, Suriyeli kadınların bireysel olarak geliştirdikleri tüm hayatta kalma, hayata dâhil olma ve haklarını talep etme yöntemlerini kapsamaktadır. Görüşmelerimizde kadın dayanışması ve kadın mücadelesinin kadınlar için ne ifade ettiğini öğrenmek için sorduğumuz “Kadın dayanışması dediğimde aklınıza gelen ilk iki kelime/cümle nedir?” sorusuna katılımcılardan 5 tanesi psikolojik destek, psikolojik olarak rahatlama şeklinde cevap vermiştir. 3 katılımcı maddi desteği öne çıkartırken, 3 kadın, kadın haklarından, 3 kadın birlikte olmaktan ve 2 kadın birlikte olmanın getirdiği rahatlama bahsetmiştir. Bu yanıtlar bizim için kadın birlikteliğinin mücadele açısından önemini ve kadınların birlikte olmasının getirdiği rahatlama, psikolojik destek, hak savunusu cevaplarındaki çeşitliliğin aynı zamanda mücadelenin çeşitliliğine dair bir veri olarak esas alınmasının gerekliliğini ifade etmektedir.

“Birlik olmak, Birbirimize yardım ve destek vermek.” (Mücadeleci Kadın 3)

“Psikolojik destek, rahatlama, sevgi, beraberlik, birlik.” (Mücadeleci Kadın 9)

“Kadın haklarını savunacak bir örgütlenmeye katılmayı çok isterim.” (Mücadeleci Kadın 10)

“Enerji Psikolojik olarak rahatlama- bir sorunum varsa komşum yanımdaysa çok daha rahat hissediyorum. Bazen bir kadının söylediği tek kelime dahi rahatlatıyor.” (Mücadeleci Kadın 18)

“Benim için kadın dayanışması demek Suriyeli kadınların güçlü olduğunu ispat edebilmektir.” (Mücadeleci Kadın 26)

Mücadele alanının çeşitliliğini anlamak ve yukarıda değindiğimiz birlikte ve bireysel mücadele olanaklarını detaylandırabilmek amacıyla derinlemesine görüşmelerimizde kadınlara hem kadınların bir araya gelerek kadınların sorunlarını çözmeye yönelik bir çalışma başlatıp başlattıkları sorulmuş, hem de gündelik hayatta Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar arasındaki ilişkilerinde değişiklik olup olmadığına, sohbet olanaklarına, kamusal alana birlikte çıkma ihtiyaçlarına yönelik sorularla bireysel yöntemlere ilişkin bilgi alınmaya çalışılmıştır. Derinlemesine görüşmelerimizde “kadınların bir araya gelerek Suriyeli kadınların sorunlarını çözmelerini ister miydiniz?” sorumuza görüştüğümüz tüm kadınların olumlu yanıt vermesi dikkat çekicidir. Fakat bir araya gelme kavramı bir dernek ve sorumluluk alma gibi terminolojiler yerine birilerine iyilik yapma temelinde açıklanmıştır. Katılımcılardan 3 tanesi böyle bir oluşumda sadece kadınların yer alması gerektiğini, erkeklerin kadınların sorunlarından anlamadığını belirtmiştir. Örnek olarak verdikleri açıklama ise yoksulluğa toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmaya dair önemli bir perspektif sunmaktadır:

“Tabi kadınlar bir araya gelsin ama sadece kadınlar olsun içinde. Şimdi bir erkek için yoksulluk sadece iş bulmak, aile geçimini sağlamakken bir kadın için kız çocuğunun çocuk yaşta evlendirilmesi için risk altında kalmaması demek.” (Mücadeleci kadın 20)

“İsterdim. Kadınların bir araya gelip problemlerine gerçek çözümler bulmalarını çok isterim.” (Mücadeleci kadın 23)

“Evet tabii isteriz. Biz de bu gruba destek verir elimizden gelen her şeyi yaparız. Çünkü hepimiz ailemizden uzak bir yerdeyiz. Zor durumdan geldik birlik ve beraberlik içinde olmalıyız.” (Mücadeleci kadın 12)

Kadın mücadelesi dediğimizde iki ana temadan yola çıkmaktayız. Bunların ilki kadınların görünür olmasıdır. Kadınların kamusal alanın tüm alt birimlerinde, eğitimde, üretim ve karar süreçlerinde, sosyal alanlarda vb. görünür olması gerekmektedir. Burada temel amaç kadınların bu alanlardaki imkânlardan daha fazla yararlanması olduğu kadar, erkeklerin bu alanlardaki deneyimlerinin nesnel, değişmez yargılar olarak sunularak kadın deneyimlerini dışlamasının önüne geçmektir (Gilligan, 1984: 15). Zira her alan aynı zamanda bilginin üretildiği alandır. Google’a ‘Suriyeli kadın ve mücadele’ yazdığımızda çıkan Suriyeli kadınlarla eşleşme/evlenme siteleri Suriyeli kadın algısına dair bir ifade taşımakla birlikte, Suriyeli kadın mücadelesinin görünmez kılınması ile de ilgilidir.

Suriyeli kadınların gündelik yaşam pratikleri de alışageldiğimiz mücadele örneklerinin dışında örnekler barındırması açısından bakılmaya değer bir alan olmaktadır. “Gündelik” her gün tekrar edilen, herkes tarafından paylaşılan ve çoğu zaman konuşulmayacak kadar “değersiz olanı”, sıradanlığı işaret etmektedir.” (Ezme, 2009). “Değersiz olanı”, sıradan olanı, teferruat sayılanı incelemek, önemli ve görünmez olana ulaşılması açısından önemlidir. “Bu noktadan bakıldığında, gündelik yaşam aslında detayları içinde barındıran, toplumsal ağları çözümlemedeki kodları veren ve insanların kültürüne dair ipuçlarını yakalayabileceğimiz alanın çerçevesidir.” Bu sebeple bu bölümde mümkün olduğunca, kadınların gündelik yaşamdaki mücadele biçimlerine bakılmaya çalışılacaktır (Ezme, Yakalı, 2017: 735)

Derinlemesine görüşmelerimizde “Biraz anlatır mısınız? Neler yaparsınız? Bir gününüzü tanımlar mısınız?” sorusuna verilen cevapların kadınların rutin yaptığı işlerin hastaneye gitmek, komşu ziyareti yapmak, temizlik ve muhtar ve diğer devlet dairelerindeki işleri halletmekte yoğunlaştığı görülmektedir. Kadınlar her ne kadar ilk sorduğumuzda belirtmese de, sadece kendileri için yaptıkları şeyler sorulduğunda gün içinde sadece kendine bir keyif kahvesi yapmak, komşusuna makyaj yapmadan gitmemek, yürüyüş yapmak gibi öz bakıma yönelik cevaplar da alınmıştır. Fakat belirtmek gerekir ki görüşülen kadınların 16 tanesi günlük yaptıkları işleri anlatırken gün içinde kendilerine vakit kalmadığını iletmiştir. Bu yoğunluk, önceki cevaplarda verilen ‘sorumluluklarının artması’ ile ilişkilendirilebilmektedir.

“Rutin şeyler. Ev işleri kahvaltı yaparım. Sonra kadın komitesine gelip bir etkinlik var ise katılırım. Eğer merkezde bir etkinlik yok ise evde ailemle vakit geçirip İngilizce çalışırım. Ama bana kolay kolay vakit kalmaz. Komşularla çarşıya gideriz ya da birbirimizi ziyaret ederiz. Her gün komşularımızı görmezsek yapamayız. Komşularımızın çoğu Türkiyeli. Arapça bilmiyorlar ama işaretlerle anlaşıyoruz.” (Mücadeleci kadın 25)

“Evi temizleyip çocuklarımla ilgileniyorum. Hasta var ise onun hastane işleri ile uğraşıyorum. Engelli bir kızım var o beni biraz yoruyor. Türkçe kurslarına gidiyorum. Kendim için bir şeyler yapabileceğim vakit bulamıyorum. Bazen komşuma rahatlamak için gidiyorum.” (Mücadeleci kadın 30)

“Her gün aynı şeyler. Temizlik, çocukları okula göndermek. Eğer gerekirse muhtara ya da devlet dairelerindeki işleri halletmeye çalışır eve dönerim. Akşam yemeği yapar çocuklarımı ve eşimi beklerim. Kendim için bir şey yapacak vakit bulamıyorum. Hatta hastaneye gidip sağlığımı kontrol etmem gerekiyor ama vaktim olmuyor.” (Mücadeleci kadın 30)

Kadın mücadelesinin olanaklarına baktığımızda, potansiyel mücadele alanları ve imkânlarına da bakmak gerekmektedir. Suriyeli kadınlarla memleketlerindeki olanaklar üzerine yaptığımız konuşmalarda birkaç madde öne çıkmaktadır. İlk olarak kadınlar Suriye’de çok daha geniş bir sosyalleşme ağı olduğuundan bahsetmektedir. Burada sosyalleşme ağından kastedilen kadınların kafede, kadınların buluşma alanlarında bulunmaları değil, kapı komşularıyla daha çok sohbet edebilmeleri, yakın buldukları akrabalarının yakın oturması, pazara çıkabilme imkânları gibi sosyalleşme olanaklarıdır.

Kadınların ülkenin politik gündemine ve geri gönderilmeye dair endişeleri kadınların bir araya gelme biçimlerini etkilemektedir. Görüşmelerden çıkarımım, kadınların bir oluşum altında bir araya gelmeye sıcak bakmazken, bir sohbet için bir araya gelmeye daha yatkın olduğudur. Bunun istisnası sivil toplum örgütleri kapsamında açılan kadın komiteleri olarak görülmektedir. Zira Kadın komitelerini politik bir oluşum olarak değil, bir araya gelerek birilerine iyilik yapmaya çalıştıkları ve kendilerine iyi gelen bir buluşma olarak tanımladıkları görülmektedir. Özetle, kadın dayanışması kadın sohbeti ile başlar. Görüşmemizde kadınlar başka kadınlarla birlikte en keyif aldıkları anları, buluşup sohbet edebildikleri anlar üzerinden tanımlamışlardır.

“Sohbet edince problemlerimi unutuyorum.” (Mücadeleci Kadın 1)

“Ev, iş, yemekle ilgili sohbet ediyorlar. Problemlerden bahsetmiyorlar. Komşularla kardeş gibiyiz bu nedenle daha çok sevgi ortamı oluşturuyoruz. Günlük hayatımız ile ilgili konuşuruz Anılarımızdan bahsediyoruz.” (Mücadeleci Kadın 14)

“Anılar, Evimiz barkımız nasıldı? Nelerimiz vardı? Bunlarla ilgili sohbet etmek.” (Mücadeleci Kadın 2)

Kadınlardan kadın komitesine kayıtlı tüm üyeler, komşularıyla, akrabalarıyla yaptıkları buluşmalardan bahsetmektense kadın komitesinde yaptıkları sohbetten bahsetmişler, kadın komitesindeki faaliyetlerde iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Kadın komiteleri, kadınların sadece birbirlerine bir şey anlatarak rahatlamalarını değil, aynı zamanda birlikte bir şeyler üreterek rahatlamalarını ve kendilerini işe yarar hissetmelerini sağlaması açısından dikkate değer bir sonuç doğurmaktadır. Kadının kadınla sohbetleşmesi, kadınların bu sohbetler aracılığı ile birbirlerine iyi gelmelerinin, bilgi aktarmalarının, erkek şiddeti karşısında alınabilecek önlemlerde

birlikte hareket edebilmelerinin imkânlarını yaratması bakımından bir dayanışma aracıdır. Bu sebeple Suriyeli kadınların Suriye’deyken yoğunlukla sohbet edebildikleri kişilerden yoksun kalmaları mücadele açısından bir açık yaratmaktadır. Görüşmelerimizde sorduğumuz “Kadınlarla birlikte yapmaktan keyif aldığınız şeyler neler?” sorusuna verilen yanıtlarda da sohbet edebilmenin öne çıktığı görülmektedir.

“Kadın komitesinin çay saati. Kadınlarla birlikte sohbet edip ihtiyacı olanlara yardım etmek.” (Mücadeleci Kadın 11)

“komitedeki kadınlarla birbirimizi ziyaret etmek.” (Mücadeleci Kadın 3)

Sohbet haricinde gelen farklı iki yanıtın sosyal uyuma yönelik yanıtlar olduğu görülmektedir.

“Yeni kişilerle tanışmak, Toplantılar yapıp sohbet etmek.” (Mücadeleci Kadın 4)

“Türkiyeli kadınlarla beraber çıkıp kültür alışverişi yapmak. Birbirimizden yeni şeyler öğrenmek isterim.” (Mücadeleci Kadın 17)

Göç sonrasında yaşanan sıkıntılardan bir diğeri, kadınların gündeminin geçim sıkıntısı, eve kapanma, güvenlik ve gelecek endişesi üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bu konular üzerine yoğunlaşmak kadınlar için kendi başına bir sorun arz etmemekle birlikte, bu yoğunlaşmanın kadınlar açısından etkisi bu konuşmaların bir çözüm arayışı ile birlikte yapılıp yapılmadığında kilitlenmektedir. Kadınların değişen gündeminin kendi aralarındaki ilişkiye nasıl yansıdığını anlayabilmek için kadınlara “Suriyeli kadınlar arasındaki ilişki Türkiye’ye gelince değişti mi sizce? Değişti ise nasıl?” sorusunu yönelttiğimizde, kadınların bu soruda ortaklaştıkları cevaplardan biri, Türkiye’ye geldikten sonra sorunları çoğaldığı için herkesin kendi sorunlarına odaklanması ve bunun Suriyeli kadınları ayırdığı yönündeydi. Fakat bazı kadınlar Suriye’deyken hiç tanımadıkları kadınlarla, Türkiye’deki zorluklarla birlikte baş edebilme motivasyonu ile kaynaştıklarını belirtmişlerdir. Verilen cevapların bir diğer dikkat çekici yanı, kadınların mültecilik deneyimini hem kadınlar arası ilişkileri yoran bir deneyim olarak, hem de acı ortaklığında buluşmuş kadınlar arası dayanışmayı kuvvetlendiren bir deneyim olarak yaşıyor olmalarıdır.

“Burada herkes kendi problemleri ile ilgileniyor.” (Mücadeleci Kadın 2)

“Buraya geldiğimizde Suriye’deki bazı tanıdıklarımız ile uzak ilişkimiz vardı. Burada ilişkilerimizi çok geliştirdik.” (Mücadeleci Kadın 3)

“Eskiden kadınlar birbirini daha çok destekliyor seviyordu burada artık desteklemiyor. Burada sorumluluklar ve korkular daha da arttığı için herkes kendini düşünüyor.” (Mücadeleci Kadın 5)

“Eskiden mutluluk paylaşırdık, şimdi daha çok acı paylaşıyoruz. Ama gündelik şeyler de konuşuyoruz.” (Mücadeleci Kadın 16)

“Ben burada en çok Suriyeli kadınlarla konuşuyorum. Ne olursa olsun. Aynı dili konuşuyoruz, aynı şeyleri atlattık.” (Mücadeleci Kadın 5)

“Eskiden Suriye’deyken sohbetlerimiz sadece savaşla ilgiliydi. Ama burada savaş öncesine döndük, Şimdiki sohbetlerimiz daha çok günlük hayatla ilgili.” (Mücadeleci Kadın 25)

UNHCR activity info 2018 verilerine göre Sivil toplum örgütleri tarafından verilen dil kurslarına kadınların yoğun olarak katıldıkları, kurslara katılım oranlarının genellikle kadın-erkek arasında hemen hemen yarı yarıya olduğu bilinmektedir. Bu, özellikle diğer kamusal alanlara katılımı oldukça düşük olan kadının bu kurslara katılmasının geleceğe dair mücadele biçimi olarak yorumlanmalıdır. Bu kurslar aynı zamanda kadınların güvende hissetme ihtiyacına katkısı itibariyle kadınlar açısından önemlidir.

“Toplum merkezlerindeki aktivitelere katılmak bana çok daha güvende hissettiriyor ama genel olarak çok güvende hissetmiyorum.” (Mücadeleci Kadın 5)

Önceki bölümlerde aktardığımız üzere Suriyeli gençlerin üniversiteye katılım oranlarında da üniversiteye kayıtlı Suriyeli kadınların oranlarının Suriyeli erkek oranlarına çok yakın olduğu görülmektedir (YOK İstatistik, 2019). Bu da Genç Suriyeli kadınların kamusal alana çıkmak ve gelecekte istihdama katılmak için verdikleri mücadelelerden biri olarak yorumlanabilmektedir.

Yine UNHCR activity info verilerine göre bilinçlendirme seminerlerine katılımların çoğunluğu kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunun bir sebebi bu seminerlerin kadın katılımını teşvik edecek şekilde kurgulanarak kadına karşı şiddet, çocuk bakımı ve sağlığı gibi başlıklarda seminer verilmesinin yanında, kadınların bu alanlarda bilgi almaya, değişmeye ilişkin çabalarıdır. Kadınların özellikle kadına karşı şiddet ve erken evlilik seminerlerine katılımını direkt mücadele örneği olarak verebilmekteyiz. Fakat bunun yanında kadınların el sanatları, arkeoloji, piknik gibi sosyal ve el becerilerini geliştirmeye ilişkin çabaları kadınların kendilerini iyi hissetmeye dair verdikleri mücadelenin bir sonucudur. Yuva Derneği katılımcıları ile yapılan 31 kişilik odak grup görüşmesinde kadınların istisnasız hepsi

bu aktiviteler kendilerine çok iyi geldiği ve buralarda kadınlarla sohbet imkânı buldukları için gelmeye devam ettiklerini iletmışlerdir.

Göç sürecinin kadınların konumlarını değiştirmek için harekete geçmesiyle sonuçlanması da mümkündür. Çünkü “Kadınlar, göçü, yaşadıkları yerlerdeki baskıcı yapılardan kaçma ve direnme fırsatı olarak görebilir” (Kofman ve diğ., 2000: 143). Göç sonrasında eşlerinin iş bulamaması sebebiyle çalışmalarının kabul görmesi, aile ve akraba baskısının yoğun yaşandığı bir yerden daha az kişinin tanındığı başka bir yere göçmek ve daha az kişinin baskısı altında kalmanın kadınların ilişkilerini sonlandırma kararını kolaylaştırabilmesi gibi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Benzer bir şekilde, derinlemesine görüşmemiz sırasında kadınlardan biri ev içi sorumluluğunun çok arttığını ama bunun aynı zamanda oğlunun gözündeki imajını olumlu yönde değiştirdiğini, bu durumun sözünün oğlu tarafından daha fazla dinlenmesini sağladığını iletmıştır.

“İlk geldiğimizde eşim psikolojik olarak çok kötüydü ve bu beni de çok etkiledi. Çocuklarım da aynı şekilde sokakta çok tartışıyorlardı ilk geldiklerinde. Özellikle ilk zamanlarda Türkler tarafından çok dayak yediler. Şimdi çocuklarım ben daha çok sorumluluk aldığım için bir kadın olarak benim daha güçlü olduğumu düşünüyor. Suriye’deyken bir sürü dayanağımız varken burada anne olarak ben tüm aile için tek dayanağım. Üzerimdeki baskı çok” (Mücadeleci Kadın 4)

“Baskı arttı. Çünkü kadının sorumlulukları burada daha çok arttı. Erkekler kadının güçlü olduğunu bilmeseydi yükünü bu kadar arttırmazdı. Erkekler sadece işe gidiyor ama kadınlar evin her türlü sorumluluğunu üstleniyor. Bu nedenle burada kadının üzerindeki baskı ve sorumluluk arttı. Kadın evdeki arızaları bile kendi gidermeye başladı. Buna rağmen erkeklerin kadınlara bakış açıları değişmiyor.” (Mücadeleci Kadın 17)

Suriyeli kadınların bireysel mücadeleleri önemli olduğu gibi bu mücadelelerin eş zamanlı olarak kolektif bir grup, oluşum, kurum aracılığı ile yürütülmesi, aynı motivasyondaki kadınların bir araya gelmesine, daha fazla kadına ulaşılmasına ve kadınların bu çalışmaları feminizm, kadın dayanışması hassasiyetinde yürütmesine imkân tanımaktadır. Bu mücadele aynı zamanda kadınlara, Suriyeli kadın dayanışmasının genel kadın dayanışmasına katkı sunma ve aynı zamanda dünyadaki kadın hareketlerinin potansiyelinden faydalanma imkânı tanımaktadır. Türkiye’de Suriyeli kadın dayanışması başlangıçta lokal ve Uluslararası sivil toplum kuruluşları aracılığı ile başlatılmışken şimdi Adana, Antep

gibi Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu yerlerde kadın komiteleri oluşturulduğunu, sivil toplum örgütleri içinde de ayrı kadın dayanışma grupları kurulduğunu bilmekteyiz. Suriyeli Kadınlar Network Ağı, syrian Network For Human rights (Sn4hr) , Barış Kadınları (Peace Women), Channel foundation, Uluslararası Kadınlar Dayanışma Derneği (UKDD), SADA Kadın Gelişim ve Dayanışma Merkezi, İKGV (İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı), ASAM Kadın Komitesi, Adana Kadın komitesi, Kadın Kadına Mülteci Mutfağı, UNHCR’in kadın dayanışma grupları, Sınır Tanımayan Kadınlar Uluslararası Göçmen Kadınlar Dayanışma Derneği, Kadınlarla Dayanışma Vakfı ve Yuva Derneği Kadın komitesi Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar tarafından “Bildiğiniz bir kadın örgütlenmesi/dayanışması/belirli bir amaç için bir araya gelmiş kadınlar var mı?” sorusuna görüştüğümüz tüm kadınlar olumsuz yanıt vermiştir. Görüştüğümüz kadınların bulundukları bölgelerde özellikle evlerinde ürettikleri ürünleri satabilmek amacıyla bir araya gelen kadın oluşumlarının olduğu tespit edilmesine rağmen, Antakya’nın farklı bölgelerinde yaşayan bu kadınların hiçbirinin bu oluşumlarla ilgili bilgisinin olmaması bu çalışmaların duyurulması konusunda sıkıntılar yaşandığını ifade edebilmektedir.

Suriyeli kadınların barış sürecindeki görünürlükleri de kadın mücadelesi açısından önem taşımaktadır. Burada sadece Suriyeli kadınların Suriye’deki barış sürecine katkıları değil, bu ülkenin bir unsuru olarak Türkiye’deki barış sürecine de katkı sunmaları kastedilmiştir. Peki Suriyeli kadınların barış görüşmelerindeki görünürlüklerini sağlayacak, bu sürece katkılarını olanaklı kılacak çalışmalar neler olmalıdır? Burada en önemli faktörlerden biri siyasi partilerin bu süreçte kadınlardan da birer temsilci oluşturmaları ve parti içinde kadın kotası koymaları ve partiye kadın katılım oranlarını arttırmalarıdır. Siyasi partiler dışında kadınların ayrı oluşumlar aracılığı ile politika yürütmelerini sağlayacak olanaklar çoğaltılmalıdır. “Women’s Advisory Board of Syrian Women”, kadınların politik karar alma süreçlerine katılımlarını amaçlayan kuruluşlardan biri olarak örnek gösterilebilir. Syrian Women’s Political Movement (SWPM) hareketi de bir diğer örnek olarak “barış sürecinin dışında kalmayacağız, politik taleplerimizi iletmekten geri kalmayacağız.” diyerek kadının barış sürecinde rol almasının aynı zamanda kendilerine dair politik taleplerini de iletebilmesine imkân tanımaktadır (UNA, 2017).

2012 Geneva Konferansında Suriye'nin barış sürecine ilişkin başlayan görüşmelerde hiç kadın yer almamış, bu da kadınların barış masasında temsil edilmemesine sebep olmuştur. Uluslararası alanın kadını görünmez kılması, kadınların bir sonraki Geneva Konferansına katılabilmek için savunuculuk faaliyetleri yürütmesini sağlamıştır. Bu çabanın bir sonucu olarak kadınlar Geneva 2. Barış Konferansında 50 farklı kadın örgütünü temsil edebilmiş ve Geneva konferansının ikinci kısmında kadınların en az %30 kadın kotasıyla temsil edilmesi taleplerini dile getirmişlerdir. Konferansa sadece birkaç kadın katılabilse de konferansa katılabilen kadınlar aracılığı ile birçok kadın oluşumunun temsil edilebilmesi kadınların barışa katkı sunabilmelerine imkân tanımıştır (Asaf, 2017: 10).

4.5.3. Ataerkil Pazarlık ve Suriyeli Kadınlar

Kadınların mücadele biçimi olarak ataerkil pazarlık yöntemlerine de değinmek, konuyu Suriyeli kadınlar açısından özelleştirmek, mevcut imkânları konuşulur kılmak açısından önemli olabilmektedir.

Deniz Kandiyoti tarafından geliştirilen kavram, kadınların ataerkil sistemin somut engelleri karşısında annelik, erkek çocuk annesi olmak, evlilik, erkeksilik gibi dezavantajlı konumları kendi yararına kullanması için stratejiler geliştirmesini ifade etmektedir. Kadınlar ataerkil pazarlık içinde ataerkil dayatmalar kendi aleyhlerine olsa dahi bazı normlara uymayı kabul edebilirler zira bu strateji aracılığı ile güç kazanmayı, içinde bulundukları zorlukları görece kolaylaştırmayı hedefleyebilmektedirler. Dolayısı ile denebilir ki ataerkil pazarlık kadınların toplumsal, aile içi konumlarında bir farklılık yaratmaz, sadece kadının edilgen konumundan fayda yaratmasını sağlar (Kandiyoti, 2013: 15-16). Dolayısı ile bu stratejiler ataerkil yöntemler kullanılarak da geliştirilebilir. Ataerkil pazarlıkla ilgili belirtilmesi gereken önemli bir nokta, ataerkil pazarlık, ataerkil toplum tarafından, ataerkil bir güç kullanımı karşısında sömürülen herkes tarafından kullanılabilir.

Önceden belirttiğimiz gibi, göç sonrasında iş bulamayan ve sosyal itibarları zayıflayan erkekler eve daha fazla kapanmış, bunun sonucu olarak kadınların evdeki ve dışarıdaki sorumlulukları artmıştır. Her ne kadar kadınların üzerindeki yük ataerkil bir emir sebebiyle artıyor olsa da bu sorumlulukların artması kadınların pazara, yardım istemek ve iş aramak için kamusal alana çıkabilmelerini sağlamıştır. Göç sürecinde yaşanan mekânsal değişiklik kadınların adaptasyon gücünü arttırmış, yeni mekânlarda yeni olanakları arayabilmeleri için dil öğrenimi gibi toplumsal olarak meşru vasıtalar aracılığıyla kendilerini güçlendirebilmelerine olanak tanımıştır.

Bir diğer önemli nokta da, “en güçlü olduğunuz üç şey?” gibi bir soruya verilebilecek onca cevap içinde kadınların mücadele ve direnç kelimelerini yoğunluklu olarak seçmeleridir. Kadınlar bu soruyu cevaplarken kendilerini, göç ve savaş sonrasındaki mücadeleleri süresince keşfettikleri bir özelliklerini (dirençli, mücadelecı, sabırlı) öne çıkararak ve bu özelliklerini güçlü olma ile ilişkilendirerek tanımlamışlardır. Buradan çıkabilecek yorum, göç deneyiminin sadece kadınları yoran, yıpratın bir deneyim değil, aynı zamanda kadınları bazı açılardan güçlendirebilecek bir deneyim de olabileceği, göçte kadının zorluk ve güçlenmeyi aynı anda yaşayabileceğidir.

“Sabırlı ve dirençliler. O kadar yaşanan zorluklara, erkeklerin baskısına rağmen hayata devam ederek direniyor. İlk buraya geldiğimde çok kötüydüm.”(Mücadelecı Kadın 7)

“Yaşadığı güçlüklerle rağmen yine de direnip mücadele edebiliyor.” (Mücadelecı Kadın 22)

“Bu durum değişebilir. Eğitim ve iş olursa kadın erkek karşısında güçlenebilir? Ama genel olarak bu olmuyor. Çünkü erkekler izin vermiyor kadınların eğitim almasını, kadınların güçlü olmalarından korkuyorlar.”(Mücadelecı Kadın 6)

Kadınların güçlü oldukları şeyleri tanımlarken erkeklere göndermede bulunmaları, erkeklere ve ataerkil düzene rağmen güçlü olduklarını dolaylı olarak ifade etmesi açısından önemlidir. Kadınlara sadece güçlü oldukları durumları tanımlamaları istendiğinde, bazı kadınların bir kadın olarak güçlü olma ve erkek sisteme karşı mücadele etme arasındaki doğrudan ilişkiyi bizatihi deneyimledikleri ve bunu kendi deneyimleri üzerinden tanımladıkları görülmektedir.

“Erkekler kadınlara yarım akıllı derler, oysaki tam tersi. Eğitimle kadının güçlü olacağını bildikleri için bunu en baştan yasakladılar bize.” (Mücadeleci Kadın 19)
“Suriyeli kadın dil bilmesede dışarıdaki hayata karışma, yeni insanlarla tanışma, dil öğrenme konularında isteklidir. Erkekler bunu yapamaz mesela.” (Mücadeleci Kadın 26)
“Güçlü. Burada daha büyük sorumluluklar aldım ve daha çok hırpalanıp yıprandığım için daha da güçlü oldum. Mücadele edebilmem için daha güçlü olmam gerekiyordu. Ben yapmazsam kocam hiçbir şey yapmaz.” (Mücadeleci Kadın 23)

Fakat kadınlar bu alanlara çıkışlarını erkeğin onayını almak, erkeğin talep ettiği şekilde giyinmek gibi “namuslu kadın” imajını sağlayacak tüm ekipmanları tamamladıktan sonra yapabilmektedir. Yüz yüze görüşmelerimizin birinde eşi iş bulamadığı için çalışmak zorunda olan bir kadın ataerkil pazarlığa örnek olabilecek şekilde durumunu şu şekilde özetlemiştir:

“Suriye’deyken eşim çalışıyordu. Buraya gelince iş bulamayıp depresyona girdi. Suriye’deyken çalışmama hayatta izin vermezdi. Şimdi mecbur kalınca çalışmama izin verdi. Çalışmayı çok seviyorum. Ama evin tüm işlerini yaptıktan sonra ancak çıkabiliyorum. Gittiğim yerde sadece kadınların çalıştığını sanıyor, ona öyle söyledim.”

Görüldüğü üzere, sadece kadınların çalıştığı bir yerde çalıştığını ileterek ve evin temizlik, yemek gibi temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra işe gidebilmesi ataerkil pazarlığa örnek oluşturmaktadır. Fakat bu ataerkil pazarlık evine gerektiği gibi bakan ve ancak eve başka gelir getirebilecek biri yoksa çalışabilecek kadın imajında ve kadının konumunda bir değişiklik yaratmamaktadır.

İkinci bir örnek kadınların güvenliği üzerinden verilebilir. Önceki bölümlerde yalnız kadınların yoksullaşma marjlarının yüksekliğine ve cinsel tacize maruz kalma olasılıklarına değinilmişti. Bu durumda kadınların erkeğe itaati kabul etmeleri karşılığında aldıkları koruma kadınlar için güvenli bir alanda barınma ihtiyacını karşılayabilmektedir. Ataerkil sistem içinde kadının konumunda yine bir değişiklik yoktur. Kadın itaat eder, erkek korur. Fakat kadın burada kendine bir güvence edindiğini düşünüp evlilikte kalmayı tercih edebilmektedir. Zira “Kadınlar erkeğe itaat ederek ve uyum göstererek onun onurunu korumaları karşılığında korunma ve güvence hakkı elde ederler (Kandiyoti D., 2013: 139).

4.6. Suriyeli Kadının Sosyo-Politik Temsili

Temsil, kişilerin ötekinin gözündeki imajı ve bir süre sonra ötekinin gözünden kendini tanımlama süreci olarak tanımlanabilmektedir. Hall, temsillerin ötekine dair düşünce, fikir, tutum ve davranışlarımız üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. (Hall,1997) Bu etki hem karşı tarafın tutum ve davranışlarının onun gözümüzdeki temsilini yaratması, hem kişilerin temsilinde tanımlanan değerlerin belirli bir süre sonra kişilerin davranışı haline gelmesi bakımından çift yönlüdür. Her kişinin ve grubun bir temsili vardır. Fakat bu bölümde, Türkiye'nin ötekisi olarak Suriyeli kadınların temsilinde güç sahibinin gözündeki ötekinin temsili üzerinden ilerlenecektir. 'Biz'in tanımına denk gelen Türkiyeliler için 'öteki' olarak Suriyelilerle karşılaşmak kaygılı ve sancılı bir deneyimdir. Zira Öteki de bizim kurulmasında işlevsel bir etkiye sahiptir. Bu sancı ve tehlike bir grubu hedef alır. Bu hedef bazen ayrımcı söylemler aracılığı ile, bazen dışlayıcı politika ve eylemler aracılığı ile bazen de geliştirilmiş önyargıların temsile dönüştürülmüş biçimiyle işlev kazanır. Öteki, bu araçlar vasıtasıyla, "biz" olanın kaygı ve sancılarının nesnesi haline gelir. Öteki olmayan olarak biz için, ötekinin varlığı dahi bir güven meselesi haline gelir. Bauman ötekinin etkisinin silindiği alanı saflık alanı olarak tanımlar ve 'biz'in değerlerinin korunduğu düzen bu saf alanı ifade eder. Bauman, düzene ilişkin her teşebbüsün bu sebeple canavarlar yarattığını belirtir (Bauman, 2012: 182). Bu canavar imgesi Suriyeli, Kürt, LGBTİ, özgür kadın, engelli, fakir vb. tüm ötekilere giydirilebilmektedir. Burada asıl mesele ulus devlet değerlerinin korunmasıdır. Dolayısı ile ulus devlet için tehlike yarattığı varsayılan her kategori düzenin saflığını bulanıklaştırır (Keskin, 2018: 25). Bu yüzden Suriyeli kadınlar, yoksullar, cinsel, kültürel, ırksal gruplar medyada, kamuda, politikada ya temsil edilmez ya da fail, suçlu, mağdur, cahil olarak temsil edilirler.

"Örneğin siyah kadınlar siyah erkeklere veya beyaz kadınlara göre daha az temsil edilmektedir. Kürt, Suriyeli, Alevi, engelli ya da yoksun kadınlar muadili erkeklere göre bile daha az temsil edilmekte ve temsil edildiklerinde bu genellikle daha katmanlı bir hak ihlaliyle gerçekleşmektedir (Alankuş, 2013: 238)."

'Öteki' ve 'biz'in temsili ikili karşıtlıklar üzerinden oluşturulur, temsil eden ve temsil edilen iki kutuplu kategoriler ve karşıtlıklar üzerinden tanımlanır. Belirtilen

karşıtlıkların bir grubun lehine kurulması söz konusudur ve bu stereotipleştirme üzerine kurulan ikilikler ancak güç eşitsizliklerinin olduğu yerde bir grubun faydasına, diğer grubun zararına işleyecek şekilde kurulabilmektedirler. Bu ikili karşıtlıklar sözcüklerin her şeyden yalıtılmış anlamlarıyla değil, aynı zamanda karşıtlarıyla kurdukları ilişki ile anlam kazanmaktadır (Barthes, 1977). Dolayısı ile bir grubun kirli, çirkin, cahil olarak tanımlanması, diğer grubun temiz, güzel ve medeni olarak tanımlanmasında kurucu bir etkiye sahiptir. Bunun sonucu olarak bu karşıtlığın 'biz' olana bir konfor alanı açtığı da söylenebilmektedir. Zira 'biz' olanın nitelikleri değişmez ve tartışılmaz şekilde iyi olarak belirtildiğinde neyin temiz, neyin güzel, neyin medeni sayılacağı da yine 'biz'in, temsil edenin özelliklerine göre belirlenmektedir. Egemen olan ve 'öteki' arasında kurulan karşıtlıkta, egemen olmanın medeniyet, akıl, başarı, üstünlük göstergesi olarak kurulması kendini değişmez bir norm olarak kabul ettirmesi ve karşı tarafı acayip/ucube olarak tanımlaması ile ilintilidir. Bu ikili tanım egemen olana sınırsız bir konfor alanı bahsetmektedir. Hall ikilikler noktasında önemli bir yere temas ederek şiddet, stereotipleştirme ve temsil arasındaki ilişkiye değinir ve ötekine yapılan bu ayrımcı tanımlamaların bir şiddet olduğunu ve stereotipleştirmenin, temsilin ırkçı bir yöntemi olarak kullanılabileceğini belirtir (Hall, 1997:259). Yani denilebilir ki, Suriyelilerin düşük eğitilmiş, cahil, hırsız olduğunu söylemek, stereotipleştirmenin ırkçılığın bir aracı olarak kullanılmasının bir sonucudur.

Bu ikili karşıtlığın yanında, temsil edilen grubun, bakanın nesnesi haline geldiği bir konumlanma söz konusudur. ve bu grupların dışında kalanlar da, diğer gruba egemenin gözüyle bakmaya zorlanırlar. Mulvey'in izleyici ve oyuncu üzerinden işlediği karşıtlıkta, egemen olan heteroseksüel erkek, nesne olan kadındır. ve tüm izleyiciler kendi cinsel eğilimleri fark etmeksizin bir heteroseksüel olarak izlerler televizyondaki kadını (Mulvey, 1999). Suriyeli kadınlarda ise egemen hem Türkler hem de erkekliktir. Suriyeli kadınlara bakış da "ıffetsiz, Türkiyeli kadınların boşanma sebebi, mağdur" olarak temsiline bu erkek bakış; "dilenci, ülke ekonomisine yük ve ülkelerini savunmadan kaçıp gelen" temsiline Türklük bakışı hakimdir. Fakat Türklük imajındaki erkeklik etkisi sebebiyle bu iki temsilin birbirinin içine sızmış olduğu söylenebilmektedir.

Neyin ‘öteki’, neyin ‘biz’ olduğu arasında, tanımlarla ve temsillerle belirginleştirilmiş keskin bir sınır vardır ve bu sınırın aşılması gerekir. “Öteki” ve “biz” arasında kalanların ‘biz’e dahil olma olasılıkları, ‘biz’ için bir endişe yaratmakta ve araftaki ötekiye bir nefret olarak yansıyabilmektedir. Bu sebeple her fırsatta Türkçe konuşmıyor olmaları itibariyle suçlanan Suriyeli kadınların Türkçe bilmeleri bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdit hem Türkiyeli kadınlara hem genel olarak Türklüğe yöneltilmiş bir sınır aşımı olarak yorumlanabilmektedir. Aynı şekilde kadınların iş alanına girmeye çalışması ataerki için bir tehdit, Suriyeli kadınların iş alanına girmesi hem ataerki, hem Türklük için bir tehdit oluşturmaktadır.

“Bu dönemin pis canavarları Bauman’a göre mülteciler, göçmenler gibi yabancılardır. Bu nedenle toplumsal sorunların, ekonomik problemlerin ve güvenlik tehdidinin müsebbibi mülteciler olarak görülür.” (Keskin, 2018: 25) Suriyelilerin politik alanda temsil edilmeye ilişkin girişimleri, vatandaşlık almaları da eş değerde bir rahatsızlık yaratmaktadır. Burada vatandaşlık konusunun siyasi tartışmalar açısından belirleyiciliği kadar Türk vatandaşlarına tanınmış en temel hak olan seçme hakkının kullanılıyor olmasından dolayı oluşan güvensizliktir. Bir varsayım üzerinden konuyu açacak olursak, oy kullanma hakkının Suriyeli erkeklerden çok Suriyeli kadınlara verilmiş olması durumunda bu ikili karşıtlık temsile nasıl yansıyacaktı? Bu durumda, Suriyeli kadınların-Türkiyeli kadınlar; Suriyelilik imajının Türklük karşısında marjinalleştirilmesi muhtemeldir. Böyle bir durumda, Suriyeli kadınlara oy kullanma hakkı tanınmamasının, Suriyeli ve kadın kimliğine atfedilen bir takım eksik/az/niteliksiz özelliklerle özdeşleştirme üzerinden meşrulaştırılması olasıdır.

Bu ilişki aynı zamanda Türklük ve erkeklik imajını yıkan her şeyden ötekinin sorumlu tutulması ile sonuçlanmaktadır. Suriyelilerin Türkiyeli erkeklerle ikinci eş olarak evlenmesi Türkiyeli erkeklerin etik sorgulamasına değil, Suriyeli kadınların ahlak sorgulamasına konu olmaktadır. Aynı şekilde şekilde ekonomik krizin sebebi, çalıştırdığı işçilerin maaşını düşürerek kar oranını arttırmaya çalışan Türkiyeli iş yeri sahipleri değil de daha ucuz yövmiye ile çalışmaya razı olan Suriyeliler olarak belirtilir. Benzer bir şekilde, sokakların kirli olmasının sebebi ödenekten daha fazla

para almasına rağmen işini yapmayan belediyeler değil de sokakları kirleten Suriyeliler, Suriyeli kadınların tacize uğramasının sebebi Türkiyeli ve Suriyeli erkeklerin had bilmezliği değil de Suriyeli kadınların baştan çıkartma girişimleri olarak ifade edilir. Görülmektedir ki, “biz” imajını zedeleyebilecek her şey öteki olanın içkin bir özelliği olarak temsil edilmektedir.

4.6.1. Kadının Politik Temsili

Tüm vatandaşların politik düzlemde temsili üzerine kurulu klasik demokrasilerde temsilin niteliği, niceliği ve yöntemi tartışmalı konulardan biridir. Çeşitli yöntemlerle temsil edilen kişi sayısının arttırılmasına ve temsil edilen fikirlerin çeşitlendirilmesine çalışılmaktadır. Kadının politik arenada temsili meselesi de kimlerin kimler tarafından temsil edileceği ve bu temsilin yöntemi tartışmalarında önem kazanan konulardan biri olmaktadır. “Dünya Bankası verilerine göre dünya nüfusunun % 49,6’sını oluşturan kadınların, siyasal alanda varlığının dünya genelinde düşüklüğü demokratik bir yapı açısından üzerine düşünülmesi gereken bir noktadır.” Kadın temsili sadece kadınların politik alana katkıları ile ilgili bir mesele değil, politik alana girişi sınırlandırılmış bir grubun bu alana dahil edilmesinin dolaylı etkileri itibariyle önem taşımaktadır. Kadınların bu alana katılımı gibi, dezavantajlı kabul edilen ya da temsil edilmediğini ifade eden tüm grupların katılımı, demokratik ve adil alanın genişlemesi aracılığı ile ekonomik, siyasi, toplumsal alanda olumlu etkilere sahiptir (Sumbaş, 2015: 104). Burada karşılıklı bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Demokratik alanın genişlemesi kadın katılımını arttırdığı gibi, kadın katılımının artması da demokratik alanı genişletmektedir (Sumbaş, 2015: 105). Kendrigan, bireylerin toplumsal yaşama dâhil olmalarının siyaset alanına etkisinin değerlendirilmesi gerektiğini, bu etkinin, ekonomik, toplumsal ve siyasi alandaki fırsat eşitlikleriyle birlikte siyasal alana katılımın ön şartı olduğunu belirtir (Kendrigan 1984: 111–112). Demokrasi, bireyi siyasal bir varlığa dönüştürebilmesi, ötekiler arasındaki konumunu belirlemesi ve uyumlu yaşama biçimine ilişkin formülü ussal olarak ortaya koyması” (Çukurçayır 2008: 20) açısından önemli bir araçtır ve bu anlamda, Suriyeli kadınların bu demokratik imkânlardan

faydalanabilmeleri sosyal uyumlarına, güçlenmelerine, toplumda eşit aktörler olarak temsil edilmelerine vesile olabilecek bir araç olarak önemlidir.

Herhangi bir grubun politik alanda yetersiz temsil edilmesi ya da temsil edilmemesi, bu grubun toplumsal hayatta yaşadığı sorunlarla doğrudan ilintilidir. Dolayısı ile bu grupların politik alana ve karar alma süreçlerine dâhil olmaları sadece demokrasinin gelişmesine dair bir talep değil, temsil edilmeyen grupların günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunların çözümüne ilişkin de bir talep olmaktadır. Kadınlar açısından aynı zamanda bu temsil “kadın politik kimliğinin temsili ve görünürlüğü meselesidir.” (Sumbaş, 2015: 111)

Suriyeli kadınların politik alanda temsil edilmelerinin temel hukuki zorluklarından biri vatandaşlıktır. Geçici Koruma Kanunundan yararlanan Suriyeli kadınların temsil etme hakları yasal açıdan bulunmamaktadır. Fakat Suriyeli kadınların kadınlık deneyimleri ortaklığında farklı temsil biçimlerinin olanaklarını tartışmak gerekmektedir.

1. Siyasi partilerin kadın oluşumları: Gerek Suriyeli kadınların talepleri, gerekse kadın komisyonları aracılığı ile Suriyeli kadınların karar alma mekanizmalarında temsil edilebilmeleri mümkün olabilmektedir. Fakat partilerin seçim beyanlarına ve çalışmalarına bakıldığında, hiçbir siyasi partinin seçim beyannamesinde Suriyeli kadınlara dair bir çalışma görülmemiştir.

2. Sivil toplum örgütlerinin kadın komisyonları: Kadınların karar alma mekanizmalarına doğrudan katılımları seçim ve adaylık vasıtasıyla olsa da, kadınların bu sürece dolaylı olarak dâhil olabilmeleri de mümkündür. Sivil toplum örgütlerinin kadın komisyonlarının önemi, bazı kadın komisyonlarının Türkiyeli-Suriyeli karma kadın gruplarından oluşması ve bulundukları bölgedeki kadınların etkinliklerini arttırmaya yönelik çalışmalar yürütmeleridir. Bu çalışmaların herhangi bir siyasi parti altında yürütülmemesi de farklı siyasi fikirden kadınların bir araya gelerek kadınlığın ortak sıkıntıları üzerine çalışma yürütmeleri açısından avantajlı olabilmektedir. Fakat elbette bir siyasi partide, üzerinde uzlaşmış başka değerler

üzerinden kadın politikası yapmak da kendi başına dezavantajlı bir durumu ifade etmemektedir.

3. Belediyelerin kadın meclisleri: Şayet bulundukları bölgede kadın meclisi varsa, Suriyeli kadınların bu meclislere dâhil olmalarının önünde bir engel bulunmamaktadır. Böyle bir oluşumun olmaması durumunda Suriyeli kadınların bir araya gelerek belediyeden böyle bir talepte bulunabilmesi mümkündür.

4. Yaşanılan bölgelerdeki kadın örgütleri ve bağımsız kadın ağları: Suriyeli kadınların yoğun olarak yaşadıkları şehirlerden İstanbul, İzmir, Antakya, Adana, Gaziantep gibi şehirlerde Türkiyeli kadınlar tarafından oluşturulmuş kadın örgütlenmeleri bulunmaktadır. Suriyeli kadınların bu gruplar vasıtasıyla politik alanda söz üretme çalışmalarına katılabilmeleri mümkündür.

5. Siyasal alana katılım dışında bir araya gelen kadınlarla görüşmeler yapılması aracılığı ile: Kadın istihdam grupları, meslek odalarındaki kadın oluşumları, Sendikalarda bir araya gelen kadınlar vasıtasıyla da ekonomik ve politik alandaki talepleri iletmeye dair çalışmalar yapmak mümkün gözükmektedir.

Kadın taleplerinin kamusal alana taşınması, yoksulluk, taciz, yoksunluk, istihdama katılım gibi sorunların siyasallaşarak kişisel bir sorun olarak algılanmasının önüne geçmektedir. Bu meselelerin politik talepler olarak iletilmemesi de Suriyeli yoksul kadın, tecavüze uğrayan Suriyeli kadın, Suriyeli dilenciler gibi başlıklarda acı, marjinalleştirme ve kurbanlık üzerinden bir temsiliyet kurulmasına sebep olmaktadır. Suriyeli kadınların politik alana dahil olma çabaları, hem bu temsiliyetin mücadele eden, dayanışmacı, hakkını arayan Suriyeli kadın imajının kurulmasında, hem kadına dair hem Suriyeli olmaya dair hem de Suriyeli kadın olmaya dair sorunlarının politik zeminde ifade edilmesine dair önem taşımaktadır.

4.6.2. Medyada Kadın Temsili

Medya, algı yönetimi aracılığı ile bir toplum içindeki grupların birbirleri hakkındaki yargılarını etkilemektedir. Medya, aynı zamanda ideolojilerin toplumu yönlendirmek için kullandığı araçlardan biridir. Medyanın temel olarak iki etkisi söz konusudur: Medyanın kişi ve grupların toplumdaki yerini, imajını yeniden kurma ve üretme potansiyeli ve oldukça geniş bir etki alanı vardır. İkinci olarak da medyanın kitleler üzerindeki, kitlelerin gözünde başka bir grupla ilgili fikir yaratabilme etkisidir. “Hangi konuların toplum nezdinde hangi sıklıkla ve hangi açılardan ele alınacağı medya eliyle empoze edilmektedir.”(Can, koz, 2018:366) Fakat elbette medya toplumsal ve siyasi alandan bağımsız düşünülemez, karşılıklı bir etki söz konusudur. Medya toplumda olduğu varsayılan düzenin, hakların, sorumlulukların fiili durumuna ilişkin bilgi veren,

Mülteci kimliği duygu ve içgüdüleriyle hareket eden, ehlileşmemiş bir doğulu kimliği ile temsil edilir medyada. Kolukırık da bu temsile “dramatize etme ve sıradanlaştırmayı eklemektedir (Kolukırık, 2009). Bir başka çalışma da mültecilerin haberlere ekonomik yük söylemiyle konu olduğu belirtilmektedir. Bu haberlerde Suriyeli mültecilere yapılan yardımların miktarı ve devlete ekonomik maliyeti vurgulanmaktadır (Göker & Keskin, 2015). Aynı şekilde Murat Erdoğan’ın çalışmasında da Suriyelilerin ekonomik yük olarak lanse edilmelerinin bir alt başlığı olarak “insani yardım” ekseninde haberlere konu olduğu belirtilmektedir (Erdoğan, 2015). Başka bir çalışmada ise medyanın ideolojik bir aygıt işlevi vurgulanarak, haberlerde devletin mülteci politikasını meşrulaştırmaya, uluslararası politikadaki kararlarının kabul edilmesini sağlamaya yönelik konuların işlendiğine dikkat çekmektedir. (Doğanay & Keneş, 2016).

Hrant Dink Vakfı raporuna göre ise Suriyeli mülteciler ile ilgili sıklıkla aşağıdaki konularda haberler yapılmaktadır:

- Güvenlik sorunları ve ‘terör’le özdeşleştirme
- Sistemik olarak cinayet, hırsızlık, taciz gibi kriminal olaylarla anma
- Olumsuz ekonomik gidişatın ve işsizliğin sorumluları olarak gösterilme

- Türkiye'nin demografik yapısına yönelik bir tehdit olarak gösterilme
- Rahatsızlık ve 'gerginlik' kaynağı olarak gösterilme
- Özellikle Suriyeli kadın mülteciler, aileye ve topluma yönelik bir tehdit olarak sunulma

İbrahim Efe tarafından yapılan çalışmada ise Suriyelilerin temsili meselesi öncelikle Suriyeli sığınmacılar için kullanılan kelimelerin sıklığı, Suriyelileri tanımlamakta tercih edilen kelimeler üzerinden ölçeklendirilmiştir. Çalışmaya göre "Suriyeli" kelimesi 7011 kez ile en sık kullanılan kelime olurken, Mülteci kelimesi ise 6639 kez ile en çok kullanılan ikinci kelimedir. Çalışmada misafir kelimesinin 662 ile en az kullanılan tanımlama olduğu görülmektedir (Efe, 2015: 46). Bu sonuç önemlidir zira devletin Suriyelileri mülteci yerine misafir olarak tanımlamasında, mültecilerin hak ve ödevleri olduğunu söylemek yerine "iyilik" terminolojisini öne çıkartan misafir kelimesinin kullanılmasını istediğini bilmekteyiz. Medyanın genel olarak devlet politikaları ile paralel gittiğini iddia ettiğimiz bir düzlemde bu sapmanın sebebinin mülteci tanımlamasının medyanın Suriyelileri olumsuz olarak yansıtmakta amacına daha çok hizmet etmesi, "misafir" tanımlamasının Suriyelilere dair olumlu haberlerde tercih edilmesi olduğunu düşünmekteyiz. ve bu sebeple bu ayırım, toplumun gözünde "mülteci" tanımının yerine dair de önemli bir bilgi sunmaktadır.

Yine İbrahim Efe'nin çalışmasında Suriyelilerin temsili aşağıdaki başlıklarla özetlenmiştir.

- Sığınmacıları nicelendirme, sayılarla ifade etme tüm haber kaynaklarında sıkça uygulanan bir temsil biçimidir. Bu temsil biçimi sığınmacılarla ilgili sayısal bilgiler vermenin dışında sığınmacıların olumsuz temsillerine de neden olmaktadır. İlk olarak bu, sığınmacıların bir yığın olarak temsilini mümkün kılar. İkinci olarak ortalama ve kaba rakamsal ifadeler altta yatan tehdit ve güvenlik söylemlerinin bir parçasıdır.
- İnsanlık dramı söylemi sığınmacı sorununun çözümü açısından olumlu bir bulgudur. Ancak sığınmacıları mağdur kitleler olarak temsil ettiği ve duygulara hitap ederken failleri gizlediği için temsil açısından yetersizdir.

- Karmaşa ve güvenlik söylemi sığınmacıları ya doğrudan ya da dolaylı olarak sorun yaratanlar olarak temsil etmektedir. Özellikle şehirlerde yaşanan sıkıntıları vurgulayan bu söylem altta yatan tehdit söylemine dikkat çekmektedir.
- Ekonomik külfet söylemi sığınmacıların Türkiye ekonomisi üzerinde sebep olduğu yüke ve bununla ilgili sorunlara (kira artışları, işsizlik vb.) dikkat çekmektedir. Ayrıca sığınmacılar için yapılan masrafin aktarıldığı örnekler bağlamında bu söylem olumlu ‘biz temsili’ne de katkı sağlamaktadır.
- Kardeşlik söylemi sığınmacıların temsili açısından olumlu bir bulgudur. Ancak bu söylem söz konusu kardeşliğin özelliğinin (yani İslami, ırksal, mezhepsel) belirginleştirilmesi ve siyasi eleştirinin aracı olması açısından haber kaynaklarına göre çeşitlilik göstermektedir. (Efe, 2015)

Bu temsile Suriyeli kadınlar da ‘şiddete meyilli kişiler olarak’ dahil edilirler. Mülteci kimliğinin medyada temsilinde etkin olarak görünen ikincil yöntem insandışılaştırmadır. ‘Kurban’ların insani özelliklerinden soyutlanarak tanımlanmaları ve bu şekilde tanımlanmalarının bir sonucu olarak görünmezleşmeleri insandışılaştırma olarak tanımlanır. (Bauman, 2017: 47-8. Medyada mülteciler aşağıda belirtilen yollarla insandışılaştırılmaktadırlar:

1. Medyanın mültecileri sadece olumsuz haberler yoluyla yansıtması yoluyla. (Suriyeli kadınların kriminalize edilerek, şiddetin faili olarak gösterilerek, boşanmaların sebebi olarak temsil edilmeleri)
2. Kararların akıl yollarla değil içgüdüsel davranışlarla alındığına dair haberler yoluyla (Haberlerde mültecilerin öfkelenen, duygusuna yenik düşen, kavgalara karışan, yoksullukta bile çok çocuk yapan varlıklar olarak betimlenmesi)
3. Mültecilerin ayrı ayrı özellikleri olan bireyler olarak değil de homojen bir grup olarak tanımlanması yoluyla (“Suriyeli mülteci kadınlar” imgesi farklı kadınlıkları, farklı deneyimleri aktaran bir tanım olarak verilmez.

Suriyeli kadınlar sadece mağdur, dil bilmeyen, 2. eş vb. olumsuz sıfatlarla ele alınmaktadırlar.)

4. Mültecileri kitleleştirerek, yığın olarak tanımlayarak görünmezleştirme yoluyla “Suriyeli akını”, “Suriyeliler”, “-den fazla, civarında, -e yakın, milyonlarca, binlerce, “-i aşkın”, “artan sayısı”, “sayıları artan” (Efe, 2015: 47) vb ifadelendirmeleri vasıtasıyla kişiler görünmezleşir, Suriyeliler tek bir kitle olarak)

Hannah Arendt’in çok bilinen “kötülüğün sıradanlığı” tezine göre toplumdaki herhangi bir insan, süreçten soyutlanarak emirleri kolaylıkla yerine getirerek büyük kötülükler işleyebilir hale gelebilir (Arendt, 2014). Kötülüğün sıradanlığında kötülüklerin işlenmesini sağlayan emrin nereden geldiği muğlaktır ve sıradan, masum insanlar kötülük yapacağı fikriyle değil ‘yüce bir amaç’ uğrunda bir araya gelmektedirler. Arendt’in kitabında özetlediği şekilde yeni dünya düzeninin kötü insanlar yaratmamış, fakat sıradan insanların büyük kötülük yapabileceği sistemi keşfetmiştir (Arendt, 2014). İnsandışılaştırma da bu tezle birlikte okunduğunda, mültecilerin medyadaki temsilinin insandışılaştırma üzerinden işletilmesinin, Türkiyelilerin Suriyelilere uyguladığı ayrımcılığın meşrulaştırılması, sıradanlaşması amacı taşıyabileceği söylenebilmektedir. Örneğin Türkiyelilerle ikinci evliliklerini yapan Suriyeli kadınlara karşı geliştirilen ayrımcı söylemlerin yoksulluk, sömürü ve zorunluluk hikâyeleri üzerinden değil ‘Türk aile yapısının korunması’ üzerinden geliştirilmeleri insandışılaştırmaya ve kötülüğün sıradanlığına örnek olarak verilebilmektedir. Burada Suriyeli kadınlar önce masum kategorisinden çıkartılarak insandışılaştırılmaktadır. Sonrasında Suriyeli kadınlara karşı ayrımcı, aşağılayıcı tutumlar Türk aile birliğine adanmış yüce bir amaç üzerinden dillendirilmektedir. Aynı örnekler Suriyelilere karşı yapılan tüm linç girişimleri için çoğaltılabilmektedir. Dolayısı ile denilebilir ki, insandışılaştırma ve kötülüğün sıradanlığı sadece mültecilerin temsiline değil, mültecilere karşıt grup olarak konumlandırılmış Türkiyelilerin de temsiline bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Mültecilerin haberlerde yer alma sıklığı, başlıkları ve temsiline ilişkin bir dizi çalışma yapılmaktadır. Hrant Dink vakfı tarafından yapılan çalışmada haberlerin

ideolojik boyutu, mültecilerin devletin mülteci politikası açısından ifadesinin haberlere yansıma biçimleri öne çıkmış görülmektedir. Çalışmaya göre Mültecilerle ilgili yapılan haber başlıkları aşağıdaki temalara odaklanmış görünmektedir.

Suriyeli kadınların medyadaki temsillerinin önemi mülteci ve cinsiyet ekseninde incelendiğinde, etnisite ve cinsiyetçilik üzerinden ikili bir ayrımcılık yapıldığı görülmektedir. “Suriyeli kadın mültecilerin medyadaki temsilinin incelenmesi hâkim ataerkil söylem ile yabancı/mülteci nefretini gözlemleyebilmek ve bunun mülteci kadınlar üzerinden nasıl üretildiğini anlayabilmek açısından önemlidir.” (Keskin, 2018: 7) Suriyeli kadınların medyaya konu oluşu “öfkeli, duygusal, kurnaz, dengesiz” (Keskin, 2018: 7) davranış temsilleri üzerinden yapılabilmektedir. Bu temsiller, bu sorunların yaşanmasında arkada işleyen ataerkil sisteme işaret etmemekle birlikte, kişilerin kadın olmaktan dolayı yaşadıkları soruları ‘münferit’ olaylar olarak tanımlar. Kadınların basılı yayındaki temsillerini haberleri inceleyerek başlıklar üzerinden özetleyen birkaç çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan Feyza Akınerdem’in çalışmasında etnik köken ve kadınlığın haberlerde ayrı şekillerde öne çıkarıldığı çalışmalar mevcuttur. Akınerdem’e göre bu temsiller aşağıdaki başlıklarla yapılmaktadırlar:

- Erotize edilmiş bedenler,
- Etnik ve dini aidiyetlerin öne çıkarıldığı metin veya fotoğraflar,
- Failin kadın olduğuna dair vurgulu başlıklar,
- İçeriği saptırılan sansasyonel ifadeler (Akınerdem, 2017)

İlayda Rojda Keskin’in çalışmasında haberler kadın perspektifinden incelenmiş ve Suriyeli kadınların haberlerde yer alış bölümleri analiz edilmiştir. Bu çalışmada haberlerin beş gazete üzerinden beş yıllık haber dökümü yapılmıştır. Bu haber incelemesi sonuçlarına göre;

1. Ulusal Basın haberleri

01.12.2012-01.12.2017 Tarihleri Arasında Yayımlanan Haber Sayısı
(Konularına göre)

**Tablo 4.3: 01.12.2012-01.12.2017 Tarihleri Arasında Ulusal Basında
Yayımlanan Haber Sayısı (Konularına göre)**

Haber Temaları	Cumhuriyet	HaberTürk	Sabah	Sözcü	Yenişafak
Ölüm ve Cinayet haberleri	8	12	23	13	1
Şiddet ve tecavüz haberleri	8	7	4	1	
Kuma haberleri	6	4	2	4	
Suriyeli kadınları suçla ilişkilendiren haberler	8	17	6	4	
Fuğuş Haberleri	11	11	4	2	
Suriyeli kadınların üretkenliğini, mücadelesini ön plana çıkaran haberler	7	4	3	3	3
Diğer haberler	8	7	7	3	
Toplam	41	62	49	24	4

Kaynak: Keskin, 2018: 54

2. Yerel basın haberleri

Tablo 4.4: 01.12.2012-01.12.2017 Tarihleri Arasında Yerel Basında Yayımlanan Haber Sayısı (Konularına göre)

Haber Temaları	Adana İlkhaber	Antakya Toplumcu Halk	Gaziantep Güneş
Ölüm ve Cinayet haberleri			5
Şiddet ve tecavüz haberleri			1
Kuma haberleri			3
Suriyeli kadınları suçla ilişkilendiren haberler	1		1
Fuhuş Haberleri	2	2	
Suriyeli kadınların üretkenliğini, mücadelesini ön plana çıkaran haberler			1
Mağduriyet temalı haberler	4		9
Diğer haberler	1	1	10
Toplam	8	3	30

Kaynak: Keskin, 2018: 55

Görüldüğü üzere kadınların olumlu şekilde yer almasına ilişkin sadece bir başlık açılabilmiş (Suriyeli kadınların üretkenliğini, mücadelesini ön plana çıkaran haberler) ve bu başlık hemen hemen her gazete özelinde en az haber paylaşılan başlıklardan biri olmuştur. Mağduriyet ekseninde haberler hem yerel gazetelerde, hem de ulusal gazetelerde en çok işlenen tema olarak öne çıkmaktadır. Ulusal basında kadınların kriminalize edildiği haberler, fuhuş haberleri ve ölüm haberleri kadınların en çok konu olduğu başlıklardanken, yerel basında mağduriyet, ölüm ve cinayet haberlerinin öne çıktığı görülmektedir.

Suriyeli kadınların medyadaki temsiline ilişkin çalışmalardan biri de Ülkü Doğanay ve Hatice Çoban Keneş tarafından yapılan çalışmadır. Bu çalışmada incelenen 5 yıl içinde incelenen 142 haberde 134 haberin başlığında kadınların “Suriyeli kadın/anne/gelin/kız” başlıklarında tanımlandıkları tespit edilmiştir. Aynı çalışmada suriyelilerin karşılaştıkları sıkıntıların ve içinde bulundukları zor yaşam

koşullarının bir hak talebi olarak değil kriminalize edilerek verildiğini tespit etmektedirler. Çalışmada sadece 7 haber içinde mültecilerin yaşam koşullarının zorluğunu ifade eden ifadeler yer verildiği gösterilmektedir. Çalışmacının dikkat çekici yanı, Suriyeli kadınların haberlere en çok ölüm haberleri ile konu olduklarının tespitidir. Bu sonuç, yukarıda alıntılanan diğer çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir. Çalışmada aynı zamanda Suriyeli kadınların annelik ve kadınlık imajına ilişkin haber taramalarına da yer verilmektedir. Çalışmaya göre 22 haberde kumalık ve para karşılığı evlenme; 10 haberde kadınların “bebeğini terk eden, para ile satan, çocuğuna kötü muamelede bulunan” annelik imajına ilişkin konulara yer verilmektedir (Doğanay, Keleş, 2016: 40).

Bu çalışmalar Suriyeli kadınların ülke için ikinci eş olarak, ülke ekonomisini sömürerek bir tehdit oluşturduğuna, ancak mağdurlaştırılırsa, fedakâr anneliği ve namusu öne çıkarılırsa kabul edilebilir olduğuna ilişkin cinsiyetçi yaklaşımların izdüşümü olarak okunabilmektedir. Suriyeli kadınların haberlere bu şekilde konu olmaları iki önemli etki doğurmaktadır. Kadınların sözde olumlu şekilde yansıtıldığı mağduriyet haberlerinde kadınların konumlarını değiştirebilecek bir yardımın sorunu çözebileceği algısı oluşmaktadır. Bu yolla yoksulluk, kadına karşı şiddet gibi vakalardaki yapısal eksiklik ve sorunun asıl müsebbibi görünmezleşmektedir. İkinci olarak da bu yaklaşımın kitlesel ve genelleyci bir üslupla sunulması o coğrafyaya özel olarak ele alınması gereken sorunları konuşma alanı dışında bırakmaktadır. Suriyeli kadınların çocuk yaşta evliliklerinin mağduriyet teması üzerinden işlenmesi, o konu özelinde, o coğrafyada ne şekilde farklılıklar olabileceğine ilişkin bilgi vermemektedir. Oysa ki bazı bölgelerde bu işten para kazanan aracılar olduğu, bazı yerlerde dini liderlerin bu konulara öncülük ettiği gibi söylemler dolaşmaktadır. Fakat bu haberlerde konunun kadının haklara erişimi gibi bir başlıkta işlenmemesinin sonucu olarak haberci konu ve coğrafya özelinde bir araştırma yapma ya da bunu habere yansıtma gereği duymamaktadır. Bu durum aynı zamanda mülteci kadınların birçok farklı ayrımcılık biçimine maruz bırakılmaları ile sonuçlanmaktadır. Doğanay ve Keleş çalışmalarında bu durumu şu şekilde özetlemektedirler.

“...mülteci kadınların ayrımcılığın çoklu biçimleriyle karşı karşıya bırakılmasıdır. Nitekim bahsi geçen çalışmada incelediğimiz haberlerin çoğunda, Suriyeli kadınlarla yapılan evliliklerin mağduru olarak kocaları kuma getiren Türkiyeli kadınların işaretlendiğini,

mültecilerin gelmesiyle birlikte boşanma oranlarının arttığına, Türk kadınların “sahipsiz kaldığı”na, boşanmayan kadınların eşleri tarafından çocukları ile tehdit edildiklerine, “depresyona girdikleri”ne, eşlerinin Suriyeli kadın getirmesinden korktuklarına, öfkeli kadınların “eşlerimizi çalışıyorlar” diyerek şikâyet ettiklerine değinildiğini tespit ettik (2015: 8). “

Suriyeli kadınların medyada temsillerinde öne çıkan başlıkları özetleyecek olursak;

1. Kadınların, suçlu söylemi üzerinden, boşanmaların sebebi olarak, fuhuş ve ölüme konu oldukları haberlerle, şiddet, tecavüz ve yoksulluk mağduru olarak, fedakar anne ve namuslu kadın imajı ile olumlanarak haberlerde yer aldıkları görülmektedir.
2. Konu hak odaklı habercilik yöntemi ile değil, iyilik, mağduriyet, tehdit gibi konuyu kişilerin algısına, ön yargılarına teslim eden ve temsil edilen kişiyi insandışılaştıran bir yöntemle sunulmaktadır.
3. Suriyeli kadınların kriminal suçlara konu oldukları haberlerde fail ve o soruna sebep olan yapısal sorun muğlaklaştırılmaktadır.
4. Haberler, genel Suriyeli algısına örnek oluşturacak şekilde ülke için tehdit, ben ve öteki ayrımında ele alınmaktadır.
5. Temsilin öznesi kadınlar haberlerde ahlak dışı, medeniyet yoksunu, akıl değerlendirme yoksunu vs. olarak adlandırılmaktadırlar (Sancar, 2014). Bunun sebebi hem ötekinin tanımlanması üzerinden ‘ben’in yerini daha makul, akıl, medeni bir yerde çizmek, hem de Türk ulusu açısından karşı karşıya kalınan kültürel tehlikenin altını çizmektir.
6. Kadınlar aynı zamanda haberlerde duygusal, öfkeli, dengesiz olarak yansıtılmaktadır. Bu bakışta hem duygusallıkları üzerinden Suriyelilerin doğuya ait olduklarını vurgulayan oryantalist bir yöntem, hem de erkeği akılla, kadını duyguyla özdeşleştiren cinsiyetçi bir yöntem etkili olmaktadır.
7. Haberlerde kadınlar çocukların annesi, henüz evlenmemiş bekârlar, ailenin bir üyesi olan genç kadınlar olarak, kadın kimliğini aile ve annelik ekseninde kuran cinsiyetçi bakış açısıyla ele alınmaktadırlar.

8. Haberlerde kadınlar ‘erkeğin yokluğu’ üzerinden tanımlanmaktadır. Burada habere konu olan kötü durum, kadının başında bir erkek olmaması ile ilişkilendirilmektedir (Keskin, 2018: 79).

SONUÇ

Zorunlu göç kişilerin mekânla, zamanla, kendileriyle ilişkilerini değiştiren, temel yaşam koşullarını sarsan bir deneyim olarak, kişileri hızlı bir adaptasyon zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yerinden edilme deneyiminin fiziksel mekânın terkine indirgenmesi, mekânı kendi habitatından sıyrarak bir meta olarak tanımlayan neo-liberal anlayışın bir sonucudur. Oysaki bu mekân temelli yorumdan habitat/yer temelli yorumlamaya geçildiğinde mekânı çevreleyen duygusal, kültürel, geleneksel, sosyal ve sembolik bağlar da görünür olmaya başlar. Bu anlamda, mekânı kuran ilişki ve pratikler yani mekânın sosyal bir öge olarak değerlendirilmesi, yerinden edilme deneyiminin kişileri zorlayıcı yanlarını salt ekonomik ve coğrafi koşullar üzerinden değil, tüm duygusal sonuçlarıyla ele alınmasını sağlamaktadır. Bu değerlendirme coğrafyaların kişilerin kimlikleri ile girifit yapısına vurgu yaparak, bir mekânı tarihsel bir geçmişin kendisi olmaya evrilmektedir. Bu sebeple zorunlu göç bir kopmadır. Kaybedilen yer (ev) ve inşa edilecek olan yer (göç edilen yer) arasında bir kopma. Suriyeli göçünde olduğu gibi kitlesel göçlerin sebebi biraz da bu yeni inşa edilecek olan yere kaybedilen yeri taşıma ihtiyacıdır. Yerinden edilme deneyiminin getirdiği kopma, yeniden inşa edilen mekânda kurulamayan ilişkiler dolayısı ile bir insanlık onuru meselesine dönüşebilmektedir. Suriyeli mültecilerin mekânla ilişkileri acil ihtiyaçlar dolayısı ile barınmaya indirgendiğinde, barınılan yerlerdeki sosyal ilişkilerin düzenlenmesi bir acil ihtiyaç olmaktan çıkmaktadır. Görüştüğümüz mülteci kadınların birçoğu kırsal bir alandan geldikleri için evde ettikleri çiçeklerin kendilerinde yarattığı olumlu duygudan bahsederken, göç ettikleri mekânı bir çiçek aracılığı ile göç edilen mekâna taşımayı özetlemektedirler. Başka bir katılımcının Türkiye’yi tamamlarken “gökyüzü aynı gökyüzü değil sanki” ifadesi, mekânın içerdiği sosyal boyutun mekânın simgesine nasıl yansıdığının ifadesidir. Görüştüğümüz kadınların neredeyse hepsinin Suriye’de yaptıkları kapı önü sohbetlerinden bahsetmesi, bu kapı önü sohbetleri tanımlarken evlerine özlemlerini nitelermeleri, kaybedilen yerin bir ‘kayıp’ olarak nitelenmesindeki duygusal ve sosyal bağları açığa çıkarmaktadır.

Tüm bu sebeplerin toplamı olarak mülteci, yerinden edilmiş kişi olarak ikircikli bir kimliktir. Zira, mülteci kimliği, sınıfsal, etnik ve kültürel kodların karma bir kategorisidir ve bu kategoriler tarafından oluşturulur. Bu sebeple kimliğin hangi sınıfa, cinsiyet kimliğine, etnisiteye vb. ait olduğu mültecilik deneyiminde farklı etkiler yaratmakta, mülteciliği esneyen bir kimliğe dönüştürmektedir. Yani göçmen/mülteci terimi belirli bir grubun gerçekte var olan özelliklerini değil, o toplumdaki görünürlüğünü ve imajını temsil etmektedir.

Türkiye’de Suriyelilerin üretmeyen, eşit ilişkilenemeyen, sürekli bilgi verilmesi ve eğitilmesi gereken birer “pasif alıcı” olarak tanımlanmaları insanlık onuru açısından bir soru alanı yarartmaktadır. Suriyeliler pasif alıcı olarak Türkiye’de sürekli değişen prosedürleri öğrenmek, STK’lar ve devlet kurumları tarafından verilen yoğun bilgilendirme seminerlerine ve sosyal uyum eğitimlerine katılmak, bir misafir olarak ev sahibince verilen kuralları takip etmek durumundadırlar. Ayrıca dil ve meslek kurslarına katılarak yine bir bilgi edinme sürecinin alıcısı olarak ve verilen yardımların yararlanıcısı olarak pasif alıcı olarak konumlanmaya devam ederler. Pasif alıcı konumunun insan onuru açısından sıkıntısı, kişilerin sosyal konumlarında yarattığı eşitsizliktir. Hatay’da görüştüğüm yararlanıcılardan birinin bu durumu, ülkesindeyken üniversiteyi bitirmiş, algılarına güvenen biriyken, Türkiye’ye geldikten sonra tüm prosedürlerin sürekli değişmesi ve bu değişen prosedürleri öğrenebilmesi için devlet dairelerine gittiğinde maruz kaldığı ilişkinin özgüvenine olumsuz etkisi üzerinden açıklaması bu yoruma örnek teşkil etmektedir. Suriyeli kadınlar açısından bu kayıp kadınların ırkçılık, kadınlık, kültürel dışlanma manasında üçlü bir ayrımcılığa ve şiddete maruz kaldıkları düşünüldüğünde, çok daha derin bir kayıp olarak deneyimlenmektedir. Bu pasif alıcı konumuyla birlikte, mültecilerin ülkenin ekonomik, sosyal kültürel sorunlarına sebep olan ve Türkiye’nin olumlu imajına zarar veren kişiler olarak lanse edilmesi aynı zamanda ayrımcılığı körüklemektedir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan 2019 verilerine göre Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısının 3 milyon 644 bin 342 kişiyi bulduğu görülmektedir. Bu nüfusun 1 milyon 667 bin 192’sini kadınlar; 1 milyon

977 bin 150'sini ise erkekler oluşturmaktadır. Toplam nüfusun %45,5'i ise 0-18 yaş aralığındaki çocuklardan oluşmaktadır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: 2019). Bu rakamların büyüklüğü bize Türkiye'nin ciddi bir mülteci krizi ile karşı karşıya kaldığını göstermekle birlikte bu krizin toplumsal yansımalarını uzun erimli olarak yönetebilmek sebebiyle sosyal uyum politikalarının önemini öne çıkartmaktadır.

Mültecilik konusuna sosyal uyum, adaptasyon ve oryantasyon özelinde değinilecek olursa; Sosyal uyum ve asimilasyonun mülteci açısından farklı, asimilasyon sürecinde, beklenen kültürel özümsemenin asla tam olarak gerçekleşmemesi sebebiyle bir ara kimlik doğması ve asimilasyonun bir kültürün tektipleşmesini hedeflemesidir (İnce, 2011: 189). Ara kimlikte kalan mültecinin kendi kimliği ile bütünleşmesine de egemen kültüre dâhil olmasına da icazet verilmemektedir. Mülteci bu ara kimlikte ancak çoğunluk toplumun çıkarlarına olumlu etkileri oranında ve egemence belirlenmiş sınırlar dâhilinde yaşama imkânı bulabilmektedir (İnce, 2011: 189). Uyum politikalarında Türkiye özelinde yaşanan sıkıntı, Suriyelilerin geçici misafirler oldukları kanısıyla uzun erimli politikalar geliştirilmemesi, kısa süreli ve geçici çözümlere odaklanılmasıdır. Sosyal uyum açısından 'misafir' ve karşısında konumlandırılan 'ev sahibi' terminolojilerinin yarattığı sıkıntı, misafir ve ev sahibi arasında hiyerarşik bir ilişki kurulmasıdır. Ev sahibi misafirin evinde kalış süresine karar veren, evin kurallarını ve bu kurallara uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımları belirleyen kişi olarak hiyerarşik olarak üstte konumlanmaktadır. Aynı zamanda, misafir kavramı hukuki karşılığı olmayan bir terim olması itibarıyla hak temelli bir konumu ifade etmemekte, hak ve ödevlerden soyutlanmış muğlak bir alan yaratmaktadır. Derrida'nın belirttiği gibi misafir kavramının hukuki bir zemin kazanması, kişileri çeşitli haklarla yetkilendirmekle birlikte, aynı zamanda misafirlik durumunun ortaya çıkmasına sebep olan insanlık dışı durumların ortadan kaldırılmasından da sorumlu tutmaktadır (Derrida, 1999: 10).

Misafirlik terminolojisinin en önemli sonucu sosyal uyum süreçlerine yansımaktadır. Zira sosyal uyumun temeli eşitçil bir kabul ile başlamaktadır. Bu

sadece ev sahibinden misafire doğru bir kabul değil, misafirin de kendini ev sahibi ile eşit görmesini, dolayısı ile çeşitli haklar talep edebileceğini bilmesini ve kendini dışlanmış hissetmemesini kapsayan bir kabuldür.

Mülteci, vatandaşlık bağıını kaybetmiş kişi olarak, mevcut düzenin içine ve dışına dair mihenk taşı işlevi görmektedir. (Çelebi, 2009: 96). Bu sebeple vatandaşlığın hukuki (kişilere siyasi, sivil ve sosyal haklar kazandırma), siyasi (siyasi faaliyetler yürütme) ve kültürel (kişilerin toplumun bir parçası olması) işlevleri, vatandaşlığı sosyal uyum açısından önemli kılmaktadır. Göç ve mültecilik deneyimine vatandaşlık temelinde bakıldığında, yasal olarak kazanılan vatandaşlığın ‘öteki’ kabul edilmemenin asgari koşullarından biri olarak etki ettiği söylenebilir. Zira TESEV raporunda da tanımlandığı gibi modern vatandaşlık mensubiyet ve hak sahibi olma üzerinden işlev görmektedir (TESEV, 2008). Bu sebeple vatandaşlık, hem devlet ve vatandaşlar arasındaki, hem de kişilerin kendi arasında farklı hak ve çıkarların birbiriyle çatışmalarını eşitleme çabasının yarattığı ortak zemini ifade etmektedir. “Böylece yurttaşlık, toplumsal birlik ve bütünlük oluştururken aynı zamanda bu birlik ve bütünlüğü zayıflatmada da önemli bir kavşaktır.” (Güngör, 2017: 439).

Sosyal uyumun bir diğer önemli ayağı ekonomik entegrasyondur. Ekonomik entegrasyon, gelir getirici bir faaliyet olmasının ötesinde, mültecilerin yardım odaklı bir sosyal uyum sürecinin pasif özneleri olarak tanımlandıkları anlayıştan, üreten, üretmelerinin bir sonucu olarak ekonomik ve sosyal olarak bağımsız özneler olarak kodlandıkları hak temelli bir anlayışa evrilmesini sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca, “üreten ve işe yarar” bir özne olarak tanımlanmak, mültecilerin özgüvenindeki önemli etkisi itibariyle de sosyal uyuma dair büyük bir motivasyon sağlamakta, mültecilerin sosyal uyum sürecindeki sorumluluklarını sahiplenmesinde önemli olmaktadır. Emek piyasasına katılımın bir diğer önemli sonucu mültecilerin kamusal alana katılımında görülmektedir. Yerel halkın ve mültecilerin iş alanında karşılaşmaları birbirlerine dair ön yargıların değişmesi açısından önemli olduğu gibi, dil öğrenimini kolaylaştırması açısından sosyal uyumun en önemli iki bileşenini işlevsel kılmaktadır. Emek piyasasının sosyal uyum açısından önemini belirttiğimiz

bu unsurlar kuşkusuz ki Suriyeli mülteci kadınlar açısından kadının ekonomik özgürleşmesi, sosyal ve kamusal hayata katılım ve üreten bir özne olarak tanımlanmaları açısından ayrıca önem taşımaktadır.

Sosyal uyumun önemli başlıklarından biri olan İskân/barınma mülteciler açısından birkaç açıdan önem arz etmektedir. Mekân ve güvenli hissetme arasındaki ilişki, özellikle savaştan kaçıp gelen mülteciler açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu anlamıyla mekân sadece yaşanılan evi değil, yerleşilen muhitin tamamını ifade etmektedir. Ayrıca mekân, toplumun kültürel, sosyal ve toplumsal yapısına ilişkin bir özet, kişiler arasındaki iletişimin başlangıç noktasıdır. Mülteciler, yerleşilen bölgedeki dil, davranış biçimleri, giyim şekli, belediyeçilik uygulamaları vb. aracılığı ile o ülkeyi tanımaya çalışmaktadırlar. Dolayısı ile mekân, mültecilerin sosyal uyumunda bir araç, kişilerin güvenlik, sosyalleşme gibi psikolojik ihtiyaçlarında bir başlangıç noktasıdır. Bu ihtiyaçların bir sonucu olarak, mülteciler genellikle kitlesel olarak göç etmekte ve akrabalarının/komşularının yerleştikleri bölgelere yerleşmektedirler. Bu mekânsal kümelenme kişilerin güven duygusuna, iş bulma ve sosyalleşme olanaklarına yaptığı katkı itibariyle önemli olmakla birlikte, aile baskısını arttırma ve mültecilerin sadece kendi aralarında sosyalleşerek içlerine kapanmalarına sebep olması bakımından olumsuz etkileri de mevcuttur.

Eğitim sürecine dâhil olmak, sosyalleşme alanında dahil olmak demek olduğu gibi, Türkiyeli ve Suriyelilerin karşılaşma alanlarından biri olması itibariyle sosyal uyuma dair önemli bir eylemdir. Türkiye'deki okullaşma sayılarına bakıldığında, toplam sayısı 1.5 milyonu aşan Suriyeli çocuktan 608 bini okula kayıtlı olarak görülmektedir. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocukların okullaşma oranlarında en düşük oran %26 ile lisede görülmektedir. Bu oran, çocuk işçiliği sebebiyle yaş ilerledikçe okulun bırakılma oranının yüksekliğine ilişkin bir veri sunmakla birlikte eğitim ile çocuk işçiliğine dair çalışmaların birlikte yürütülmesi gerektiğine dair bir kanı oluşturmaktadır. Üniversite'de kayıtlı Suriyeli öğrenci sayısına bakıldığında, bu sayı Ocak 2019 itibariyle 19.402 olarak görülmektedir. (YÖK, 2019). Bu sayıların yüksekliği, mülteci çocuk ve gençlerin Türkiye'nin 5-10 yıl sonraki sosyal uyum sürecindeki etkileri baz alındığında ayrıca önem kazanmaktadır.

Eğitimde yaşanan sıkıntılar Suriyeli mülteciler açısından değerlendirildiğinde, okula ulaşım, çocuk işçiliği, dışlanma, akran zorbalığı, dil sıkıntısı ve çocukların geldikleri kültüre yabancı hissetmekten doğan dışlanmışlık hisleri, çocuk işçiliği ve çocuk yaşta evlilik yaşanan başlıca sıkıntılar olarak özetlenebilir. Ayrıca Suriyeli mülteci ailelerin çocuklarının Arapça'yı unutmalarını kültürel bir kayıp olarak yorumlamaya başlamasıyla, çocuklar ve aileleri arasında kültürel bir gerilim gözlenmeye başlanmıştır.

Buraya kadar genel değerlendirmesini yaptığımız mültecilik ve uyum sürecinin Suriyeli kadınlar özelinde ele alınması için kütüphane araştırmaları yapılmış ve Hatay'daki 31 kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aşağıda bu çalışmanın bulguları özetlenecektir.

Dünyadaki mültecilerin %70'inin kadın ve çocuklardan oluştuğu (Aktaş, 2016: 31) ve kayıtlı 6 milyon Suriyeli mültecinin %48,5'ini kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde (IOM, 2015) göçün kadınlar açısından değerlendirilmesinin önemi anlaşılmaktadır. 'Göçün kadınsallaşması' olarak ifade edilen bu kavram, göç sürecinde kadın ve kız çocuklarının sayısal görünürlüklerini, bu sebeple sorunlarının erkeklerden farklı bir perspektifte ele alınması gerektiğini işaret etmektedir (Castles ve Miller, 2008: 12). Göçün kadın merkezli değerlendirilmemesi, göçte kadın ve erkeğin konumunun toplumsal güç ilişkilerine göre yorumlanmasına ve kadınların göç deneyimlerinin dokümente edilememesine sebep olmaktadır. Tam da bu sebeple, 'bağılantılı göç' kavramı ile ifade edilen bu yaklaşımda, kadınların göç kararının pasif aktörleri oldukları, erkekler tarafından alınan göç kararlarını takip ettikleri ve göç sürecinde ailenin bir unsuru olmaktan öte bir etkiye sahip olmadıkları varsayılmaktadır (Toksöz ve Ünlütürk, 2011: 187). Oysa ki kadınlar sadece savaş nedeniyle ülkelerinden kaçtıkları için değil, savaş öncesinde maruz kaldıkları cinsiyetçilik, şiddet ve ayrımcılık dolayısı ile daha iyi bir hayat beklentisiyle de göç edebilmekteler. Göç öncesinin, göç sırasındaki deneyimlerin ve göç sonrasındaki uyumlaşma sürecinin kadın merkezli bir bakışla değerlendirilmesi bu yapısal sıkıntıları görünür kılmakla birlikte ulusal ve uluslararası alanlardaki cinsiyetçi ve eşitsiz sosyo-kültürel ilişkileri konuşulabilir bir alana çekmektedir. Bu sebeple

feminist görüş, göç teorisinin “feminist duruş noktası” yaklaşımıyla değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizer. Bu teoriye göre kadınların dâhil olduğu sosyal konum, pozisyon ve olaylar kadınlar tarafından değerlendirilmeli ve bu bakış ataerkil yapının, ırkçı yaklaşımların, şiddetin ve çeşitli sosyal konum adaletsizliklerinin önünde bariyer oluşturacak şekilde yapılandırılmış, direniş ve mücadele örneklerine de yer veren bir yaklaşımla kurgulanmalıdır. Nitekim derinlemesine görüşmelerimizde kadınların kendi göç deneyimlerinden bahsederken bunu bir mücadele deneyimi olarak tanımladıkları, bu süreci atlatabildikleri için kendilerini güçlü gördüklerine ilişkin geri bildirimler alınmıştır.

Buraya kadar feminist yaklaşım ve feminist duruş noktası üzerinden değerlendirdiğimiz göç sürecini Suriyeli kadınlar özelinde detaylandırarak olursak, sorunlardan birinin Suriyeli kadınların farklı kadınlık deneyimleri dikkate alınmaksızın homojen bir kitle olarak değerlendirmeleri olduğu söylenebilir. Burada sorunun çıkış noktalarından biri, bu insani yardım alanının sivil toplum örgütlerinin projelerince düzenlenmiş ve projelerin hedef kitlesinin sayı odaklı yapılandırılmış olmasıdır. Bu duruma örnek olarak, görüşmelerimiz sırasında kadınlardan birinin kadınlar için açılan tüm meslek kurslarının dikiş, pastacılık, kuaförlükle sınırlı kaldığını, dışarda iş imkânlarına baktığında kadınların çalıştığı yüksek nitelikli bir işe rastlamadığını belirtmesi ve bize “Bir biyomühendis olarak ne yapmam gerekiyor?” diye sormasıdır (Yuva Derneği, Odak Grup Görüşmeleri, 2018).

Mültecilerin göç sonrası deneyimlerinde ise öne çıkan unsur, hizmet alanında yaşanan gelişmelerle birlikte mülteci kadınların sanayi, ev bakım hizmetleri, yaşlı bakımı ve temizlik gibi sektörlerde özellikle tercih edilmeleridir. Bu imkân, kadınların evlerine para gönderebilmek için tek başlarına göç etme konusunda kadınları cesaretlendiriyor olsa da, kadınların insan ticaretine daha çok konu olmaları ile sonuçlanabilmektedir. Bu sektörlerin genelde denetimsiz olmaları da mülteci kadınları kadın olmaktan kaynaklanan sömürüye açık hale getirmektedir. Göç sonrasında bir diğer sıkıntı sosyal uyum özelinde yaşanmakta, kültürel sembol olarak kodlanan kadınlar, bir kültürü aşağılamanın araçları haline gelmekte, kirli, tembel, aşırı makyajlı, çocuğunu iyi eğitemeyen, para harcamayı bilmeyen vb. çeşitli

imajlarla damgalanmaktadırlar. Yine, Türkiyeli erkeklerin Suriyeli kadınlara yönelik cinsiyet temelli şiddet ve tacizleri de Suriyeli kadınlar aracılığı ile Suriye ırkına yönelik bir işgal amacı taşıması itibarıyla, cinsiyetçiliğin ırkçılığın bir aracı olarak kullanılmasına örnek gösterilebilir. Aynı örnek, Türkiyelilere yönelik bilgilendirme seminerlerinde Türkiyeli kadın katılımcıların Suriyeli erkeklerin bakışlarından rahatsız olmalarını belirtmeleri durumunda da görülebilir. Aslında maruz kalınan şey erililiğin bir sonucu olan erkek tacizi iken, altı çizilen Suriyeli ifadesi ile Suriyeli imajına yönelik bir göndermede bulunmaktadır.

Kadınların sorunlarını daha iyi anlamaya yönelik yaptığımız derinlemesine görüşmeler ve tez çalışmasında detaylarına yer verilmiş diğer kurumlar tarafından gerçekleştirilen anket çalışmalarına göre kadınların öncelikli sorunlarının başında dil, gelir, barınma, yasal haklara erişim ve psikolojik destek olduğu görülmektedir. Bu sorunu takiben barınma, gelir yoksunluğu, hijyen, dil ve yerel halkın tepkilerinden kaynaklanan sıkıntılar yer almaktadır. Çalışmaların önemli sonuçlarından bir diğeri kadınların %73'ünün bir ayrımcılık karşısında başvuracakları yerleri ve başvuru prosedürlerini bilmediklerini belirtmeleri, aynı durumun yasal haklara erişim ve finansal destekte de geçerli olmasıdır. Kadınların karşılaştığı başat problemlerden biri resmi kimlik kayıtlarının olmamasından yaşanan sıkıntılar yer almaktadır. Tarafımızca yapılan derinlemesine görüşmelerde ise kadınlara “Suriyeli kadınların en önemli üç problemi sizce nedir?” diye sordüğümüzde, görüşülen kadınlar tarafından yoğunluklu olarak bahsedilen problemler işsizlik, dil sorunu, kadın olmaktan dolayı maruz kaldıkları baskı, Suriyeli kadınların psikolojik destek ihtiyaçları ve istismar olmuştur.

Dil sorunu kadınların uyum sorunlarının en öne çıkan başlıklarından biridir. Dilin bir iletişim aracı olmasının dışında, kadınların hak savunuları açısından önemli bir aygıt olarak ve iş bulma kapasitelerini arttırması bakımından sosyal uyumda önemli bir yeri bulunmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde belirli bir yaş üstü kadınların Türkçe öğrenme gerekliliğini gençlere göre daha az dile getirdikleri görülmektedir. Bunun birincil nedeni bu kadınların kamusal alana çıkma olasılıklarının gençlere göre daha kısıtlı olması ve gençlerin geleceğe ilişkin iş

bulma, üniversiteye kaydolma motivasyonları itibariyle dil öğrenme zorunluluğu ile daha çok karşı karşıya kalmalarıdır.

Yukarıda sonuçları iletilen çalışmalarda ve görüşmelerimizde öne çıkan konulardan biri olan ayrımcılık ve maruz kalınan baskı da kadınların sosyal uyumunun önünde engel oluşturmaktadır. Görüşmelerde dile getirilen konuların kadınlar tarafından ‘baskı’ olarak tanımlanması, bu baskıyla mücadelenin yöntemlerini de konuşulabilir kılması ve kadınların gündemine yerleştirmesi bakımından konuşulmaya değerdir. Baskı ile ilgili verilen cevaplarda dikkat çeken bir diğer konu, kadınların, eril baskının Türkiye’ye geldikten sonra şiddetlendiğini belirtmeleri ve evdeki kadınlık erkeklik rollerinin daha da pekiştiğine dair geri bildirimlerde bulunmalarıdır.

Mülteci kadınlar, genel olarak ailenin sağlığından kendilerini sorumlu tutmaları itibariyle sağlık kurumları hizmetleri ile erkeklere göre daha sık ilişkilenebilmektedirler. Sağlık prosedürlerinin öğrenilmesi, Türkiyeli kadınlarla iletişime geçilmesi, kamusal alana çıkma ve bir hak talebi alanı olan sağlık alanında var olma açısından bu ilişkilene kadın için güçlendirici bir potansiyel taşımaktadır. Görüşmelerimizde Suriyeli kadınlardan bazıları, başlarda hastanelerde çeviri hizmetinin verilmemesinden dolayı hastane görevlileri ile birebir iletişime geçip sorunlarını iletme çabalarından, sivil toplum örgütleri ile görüşerek hastanedeki sorunları iletme gayretlerinden bahsetmişlerdir. Bu taleplerin, uluslararası fon kuruluşlarını ve devlet kurumlarını sağlık alanındaki düzeltmelere yönlendirerek bu alanda projeler üretilmesini sağlamış olması olasıdır. Özetle, kadınların sağlık alanındaki taleplerinin de sağlık sisteminin iyileşmesinde payı olması muhtemeldir. Kadınların sağlık alanında yaşadıkları öncelikli sıkıntılar, geçici kimlik kartı olmayan ya da başka bir şehre kayıtlı olan kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları, sağlık hizmeti alımında yaşanan dil sıkıntısı, hastane personeli ve yerel halk tarafından maruz kalınan ayrımcılık, sağlık hizmetlerine erişim ve sahip olunan haklarla ilgili olarak yeterli bilgiye sahip olunmamasıdır (BM, 2018). Ayrıca kadınların üreme sağlığı, erken evliliklerden kaynaklanan doğum riskleri, savaş travmasından kaynaklanan sağlık sorunları, gebelik, cinsel yolla bulaşan hastalıklarla

ilgili de bilgi eksiklikleri bulunmakta, bu alanda bilgilendirme çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak, kadınların psikolojik destek talebi ve bu hizmetin toplumsal cinsiyet hassasiyetlerine göre yapılandırılmış olması temel ihtiyaçlar arasında sayılabilir.

Yoksulluk kadınların gelecek endişelerini arttırma ve depresyonu tetikleme aracılığı ile psikolojilerini etkilemekte, kadınların karar alma mekanizmalarına dâhil olmalarına engel oluşturmakta ve dil öğrenme motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir (Gkouti, 2015: 33). Yoksulluk, dışarı çıkarak sosyalleşmek, toplu taşımayı kullanabilmek, devletin kreş hizmetlerinden faydalanabilmek, erken evliliğin karşısında güçlenebilmek gibi gündelik pratikler açısından da kadınların hayatları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu sebeple, yoksulluk gelir eksikliğinden ziyade “kapasite-yapabilme yetersizliği” üzerinden tanımlanmalıdır. (Sam, 2008: 60). Bu, gelirin kişilerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürmesinin alt koşullarından biri olduğu, fakat tüm belirleyicisi olmaması demektir. Suriyeli kadınların yoksulluğunda dikkate alınması gereken konu, maruz kalınan ırk temelli ayrımcılık ve yoksulluğun bir ayrımcılık aracı olarak kullanılmasıdır. Kadınların insani yardım kapsamında dağıtılan yardımların temel öznesi haline gelmeleri, girişte detaylandığımız ‘pasif alıcı’ konumunu kuvvetlendirdiği gibi, kadınların Türkiyeli yerel halk tarafından ‘dilenci’ olarak yaftalanmasına, alınan yardımlarla ilgili olarak suçlanmalarına ve tüm bunların sonucu olarak da marjinalleştirilmelerine sebep olmaktadır. Yapılan yardımlara çoğunlukla kadınların gitmesi, erkeklerin erkeklik onurlarını korumaya almak için geliştirdikleri bir strateji olarak kadınları göndermeyi seçmeleri ve kadınların çözüm arama konusunda daha cesaretli ve rahat olmalarını göstermesi açısından yoksullukla mücadelede kadınların rolünü gösteren örneklerden biridir. Derinlemesine görüşmelerimizde kadınların hepsi yardım başvurularını bizatihi kendilerinin yaptıklarını, evin erkeklerinin mevcut yardımlar ve yardım prosedürlerini bilmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, kadınların yardım aracılığı ile de olsa, eve gelir getiren bir konuda bilgi sahibi olmaları üzerinden görece bir güç kazanmaları itibariyle önemlidir.

Uluslararası mevzuatta ve Türkiye içtihadında, 18 yaş altında, ruhsal ve fiziksel gelişimlerini tamamlamayan çocuklar korunma ihtiyacı olan çocuklar olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple 18 yaş altı evlilikler erken yaşta evlilik olarak kabul edilmektedir. Çocuk yaşta evlilikler oğlan, kız çocuğu fark etmeksizin tüm çocuklar açısından maddi ve manevi sömürüye yol açmakla birlikte, kız çocuklarının toplumsal cinsiyet açısından dezavantajlı konumları ve çocuk yaşta evlendirilen kız-erkek çocuk sayısı arasındaki fark kız çocuklarının bu sömürüye daha fazla maruz kalmasına sebep olmaktadır.

Birleşmiş Milletler 2018 raporuna göre görüşülen 1230 Suriyeli kadın arasında çocuk yaşta evlilik oranı %50.3 olarak belirtilmektedir (UN WOMEN, 2018). Bu evlendirmelerde çocuk çoğunlukla başka bir şehre gelin gitmekte, bu evlilik sonrası süreçte çocuğun yalnızlaşmasına ve dolayısı ile sömürüye daha açık hale gelmektedir. Suriyeli çocukların evlendirilmesinde çocukların kaynanaya hizmet işçisi olarak görülmesi, çocuğun kendi ailesi için ekonomik yük olarak tanımlanması, çocuğun evliliği kendi ailesinde maruz kaldığı baskıdan kurtulma imkânı gibi kullanması gibi sebepler erken evlilik sebepleri arasında görülebilmektedir.

Türkiyeli erkeklerin Suriyeli kadınları ikinci eş olarak almaları sadece Suriyeli kadınlar açısından değil, Türkiyeli kadınlar açısından da hak kaybı doğurmaktadır. Bu evliliklerin Türkiyeli eşle bir boşanma gerçekleşmeksizin yapılması dolayısı ile Türkiyeli kadınlar yasal yardımlara başvuramamakta, nafaka ve tazminat alamamaktadır. TESEV, 2015 raporunda da iletildiği üzere, Suriyelilerle ikinci evlilik yapma potansiyeli, Türkiyeli erkekler tarafından eşlerini tehdit aracı olarak kullanılmaktadır. (TESEV, 2015). Türkiyeli erkeklerin bu evlilikleri yapma motivasyonlarının başında Suriyeli kadınların maddi isteklerinin ve nikâh taleplerinin olmaması gelmektedir. Türkiyeli erkekler bu evlilikleri her ne kadar dini referanslarla meşrulaştırmaya çalışıyor olsalar da, dinde talep edilen ritüeller gerçekleşmeksizin bu evliliklerin yapılıyor olması, erkeklerin ataerkil konforuna örnek teşkil eder niteliktedir.²

² Bu evliliklerin çok genç kadınlarla ve Türkiyeli eşlerin rızası dışında yapılıyor olduğu bilinmektedir. Burada Türkiyeli eşin rızasından bahsediliyor olmasının sebebi, görüştüğümüz erkeklerin dinen bu evliliklerin caiz kılındığını belirtmeleridir. Fakat bu icazet sınırları içinde Türkiyeli eşin rızası da

İkinci evliliklere ilişkin geliştirilen söylemlerde, konforu için evliliği yapan erkeğe karşı değil, koşulları ve zoraki durumu itibariyle evlenmek durumunda kalan Suriyeli kadınları hedefleyen ayrımcı söylemler bulunmaktadır. Suriyeli kadınların bu evliliklerden bir çıkar sağladıkları, ülkelerinden kaçtıkları için hain ilan edildikleri, yaşamla savaşmak yerine evliliği seçerek ‘kolay’a kaçtıkları da yerel halkın söylemleri arasındadır. Burada görüldüğü gibi, kadının ataerkil sömürüye maruz kaldığı durum dahi, kadına karşı ayrımcı söylemler üreten cinsiyetçi bir bakış olarak tezahür etmektedir.

Kent ve ev cinsiyetlendirilmiş mekânlar olarak toplumsal rollerin paylaşımına ilişkin veriler sunmaktadır. Kadınların ev ile özdeşleştirilmesi, evin kadınlar için güvenli alan olarak kurgulanarak kadınların kamusal alana çıkışlarında çekinmelerine sebep olmaktadır. Bu özdeşleştirme kendi başına bir sorun taşımamakta, asıl mesele, evin güvenli alan olarak tanımlanmasında değil, kamusal alanın neden kadınlar için güvensizlik içerdiğinin sorgulanmasıdır. Nihayetinde bu sonuç, kadınların kamusal alanın bir görünümü olan politik alandan da dışlanmalarına sebep olması itibariyle kadınlar açısından önem arz etmektedir. Suriyeli kadınlar açısından bu süreç ayrıca önem kazanmaktadır zira yeni hayatlarına uyum sağlayabilmelerinin alt koşulu evden çıkarak sosyal imkânlardan faydalanmaları, dil öğrenmeleri, haklara erişimlerini kolaylaştıracak araçlarla donanmalarıdır. Fakat bilinmektedir ki kriz zamanlarında kadınlık ve erkeklik rolleri pekiştirilmekte, ataerkil tezahürler kuvvetlenmektedir.

Kadın istihdamı kamusal alana çıkışa ve kadının ekonomik üretkenliğine olanak tanınması açısından önemli olmakla birlikte kadınlara özgürleşmenin garantisini verememektedir. Zira buraya kadar tartıştığımız üzere, kadın güçlenmesine dair atılmış herhangi bir adım, cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılmasına yönelik politikalarla desteklenmedikçe tam tersi sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim, çalıştığım dernekte, mülteci kadınların istihdamına yönelik projeler yürütülmekte ve kadınların iş yerlerinde cinsel, maddi sömürüye maruz kalabildikleri ya da bu sömürüye tanık oldukları için işi bıraktıkları gözlenmektedir. Dolayısı ile

gösterilmektedir. Görüştüğüm Türkiyeli erkeklerin çoğunluğunun bu rızayı almadığını, alanların da eşlerini aile evine göndermekle, tek başına bırakmakla tehdit ederek bu rızayı aldıklarını bilmekteyiz.

sadece kadına iş bularak eşitsizliği oradan kaldırmayı hedefleyen bir politikadan ziyade kadın istihdamını tüm toplumsal yapısıyla bir bütün olarak algılayarak olası cinsiyetçi uygulamaların engellenmesine yönelik yaptırımlar oluşturulmadıkça, çalışma hayatı kadının özgürleşmesine dair bir sonuç doğurmayacaktır.

Birleşmiş Milletler 2018 Raporu'na göre Suriyeli kadınların sadece %10'unu düzenli olarak çalışmakta, %85'i çalışmamakta, %1'i ise dönemsel işlerde çalışmaktadır. Aynı çalışmada çalışan sektörler ise şu şekilde sıralanmaktadır: %40 tarım işçisi, %24 terzi, %13 kuaför, %15 öğretmen (UN Women, 2018: 19). Yine önemli bir veri olarak 2017 yılında Çalışma Bakanlığı tarafından toplam 20,966 kişiye çalışma izni verildiği görülmektedir. Ve bu rakamın sadece 1,641'i kadınlara aittir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). Rakamlar Suriyeli kadın istihdamının ne kadar düşük olduğunu ve niteliksiz sektörlerde yoğunlaştığını göstermektedir. Kadınların bu alanda güçlendirilmesine yönelik getirilebilecek öneriler şunlardır:

1. Kadınların bu alanda güçlendirilebilmesi için meslek kurslarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Fakat hali hazırda sivil toplum örgütleri ve halk eğitim merkezlerinde verilen kursların kadınların toplumsal cinsiyet rollerine göre yapılandırılmış, el sanatları, çeyiz, kuaförlük vb kurslar olduğu gözlenmektedir. Bu kursların çeşitlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.
2. Mülteci kadınlar için iş imkânı yaratan temel sektörlerin tarım, çocuk bakımı, temizlik, garsonluk gibi nitelik gerektirmeyen alanlarda kümелendiği görülmektedir. Hem bu alanlardaki devlet denetiminin arttırılmasına, hem de diğer sektörlerdeki iş imkânlarının saptanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.
3. Mülteci kadınların istihdamında temel engellerden biri çocuk, yaşlı, hasta bakımından sorumlu tutulmalarıdır. Bu sebeple insani yardım alanındaki donörlerin ve devletin kreş yapımı konusunda yönlendirilmesine, hasta ve yaşlı bakımı konusunda mobil hizmetlerin arttırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

4. İş-Kur'un kadın istihdamı özelinde ayrı bir program yürütmesi gerekmektedir.
5. Kadın kooperatiflerini güçlendirmeye ilişkin çalışmalar yürütülmeli, kadın ürünlerini satıştan sorumlu olan ve komisyon usulü değil, maaşla çalışan aracılar istihdam edilmelidir. Bu aracılar, kendi ürünlerini satan kadınlarla şirketler arasındaki ticaret ilişkisini yürütmelidir.

Kadına yönelik şiddet, temelini cinsiyetten alan, kadına zarar veren, kadında fiziksel, cinsel, ruhsal hasara neden olan, kadına baskı uygulanmasına ya da özgürlüklerini keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan tüm davranışlar kadına yönelik şiddet olarak ifade edilmektedir. Kadına şiddetin önlenmesine yönelik çalışmaların etkin şekilde yürütülebilmesi için kadına karşı şiddet özelinde yapılması gerekenler:

1. Kadına karşı şiddete ilişkin verilen eğitimlerde bu eğitimlerin katılımcılarının sadece kadınlar olduğu gözlenmektedir. Kadınların bu eğitimlere katılması önemli olmakla birlikte, erkeklerin de bu eğitimlere katılmaları gereklidir.
2. Bu alanda çalışma yürüten sivil toplum örgütleri ve devlet kurumları arasındaki ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, fon kuruluşlarının kamu ve sivil toplum örgütlerince belirlenen ihtiyaçları gidermeye yönelik projeler üretmeye yönlendirilmesi gerekmektedir.
3. Bu alanda yürütülen çalışmalarda çevirmenlerin alana ve toplumsal cinsiyete ilişkin sorunları olduğu gözlenmektedir. Bu çalışmalarda, çevirmenlere görüşme hassasiyetlerine ve terminolojiye ilişkin ayrı bir eğitim verilmesi gerekmektedir.
4. Bu alanda yapılan vaka takiplerindeki iyi örneklerin düzenli olarak güncellenmesi ve ilgili kurumlarla paylaşılması gerekmektedir.
5. Alanda hizmet veren kurumların hizmet haritalanmasının yapılması ve bu haritanın düzenli olarak güncellenmesi gerekmektedir.
6. Kadınların başvuru alanların kadın dostu olarak kurgulanması ve kadınların şahsi bilgilerin gizliliği politikası ile ilgili bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Feminist duruş noktası yaklaşımıyla göç sürecinin değerlendirilmesinin temel çıktılarından biri, göç alanının aynı zamanda bir dayanışma ve mücadele alanı olarak yorumlanmasıdır. Bu mücadele ve dayanışma pratikleri sadece kadınların kolektif çabalarını değil, aynı zamanda gündelik hayatlarında tüm hayatta kalma, hak talebi ve sosyal hayata dâhil olma yöntemlerini kapsamaktadır. Bu sebeple görüşmelerimizde kadın mücadelesini anlamaya yönelik sorduğumuz “Kadın dayanışması dediğimde aklınıza gelen ilk iki kelime/cümle nedir?” sorusunu, dayanışma ve mücadeleyi tanımlamadan, bu tanımları onlara bırakarak sormaya yönelik bir çaba geliştirmiş bulunmaktayız. İlgili soruya verilen yanıtların kadın birlikteliğinin mücadele açısından önemi ve kadınların birlikte olmasının getirdiği rahatlama, psikolojik destek, hak savunusu gibi çok kapsamlı bir çerçevede verilmesi, aynı zamanda mücadelenin çeşitliliğine ilişkin bir bilgi olarak yorumlanmaktadır.

Kadın görünürlüğü kadın mücadelesinin önemli bir ayağıdır zira kadının görünür olması demek, eğitimde, üretim ve karar süreçlerinde, sosyal alanlarda da görünür olması demektir. Bu görünürlük, kadınların bu alanlardaki karar alma süreçlerine dahil olmaları kadar, erkeklerin bu alanlardaki deneyimlerinin nesnel, değişmez yargılar olarak sunulmasıyla kadın deneyimlerini dışlamasının önüne geçmesini önlemesi açısından önemlidir (Gilligan, 1984: 15). Kadın görünürlüğünü anlamak için Suriyeli kadınların gündelik yaşam pratiklerine bakmaya çalışmamızın sebeplerinden biri de budur. Gündelik yaşam pratikleri, herkesin dikkatini çekmeyecek kadar gündelik, değersiz, teferruat ve sıradan olanın içindeki yerleşmiş yargıları verme ve görülmeyeni ortaya çıkarma potansiyeli açısından değerlendirmemize konu olmaktadır. Bu manada derinlemesine görüşmelerimizde kadınlara “Bir gününüzü tanımlar mısınız?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda dikkat çeken nokta, kadınların devlet dairleri işlerine gitme yoğunlukları ve evde geçirdikleri zamanı oturup dinlendikleri değil, kocalarının artık eve kapanmasından dolayı gerginlikle geçirdikleri bir zaman olarak tanımlamalarıdır. Gündelik hayata ilişkin verdikleri önemli bir diğer bilgi de gündelik bir rutinlerinin olmasının, onlara daha yerleşik hissettirdiğine dair geri bildirimleridir.

Görüşmelerimize verilen yanıtlarda kadınların bir araya gelme biçimlerinde ise, politik olarak adlandırdıkları herhangi bir oluşumda bir araya gelmek yerine, sohbet ya da iyilik yapma amacıyla bir araya gelmeyi ve bu alanda sorunlar üzerine konuşmayı seçtikleri sonucu çıkmaktadır. Kadınların sohbet üzerinden bir araya gelme biçimlerini çok önemsedikleri ve sohbet etmenin verdiği rahatlığı cevaplarında sık sık dile getirdikleri de görülmektedir.

‘Ataerkil pazarlık’ terimi, kadınların toplumsal cinsiyet temelli dezavantajlı konumlarını, sistemin ataerkil sorunlarını kendi faydalarına döndürmek amacıyla kullanmalarını ifade etmek amacıyla Deniz Kandiyoti tarafından geliştirilmiştir (Kandiyoti, 2013: 15-16). Kadınların Türkiye’ye geldikten sonra eve ilişkin sorumluluklarının artması toplumsal rollerine ilişkin bir sorumlulukken, bu sorumluluğun artması karşısında pazara, bakkala, genel olarak kamusal alana çıkabilmeleri ataerkil pazarlığa örnek gösterilebilir. Kamusal alana çıkış karşılığında artan ev sorumluluğunu yüklenmek bir pazarlık alanıdır. Kamusal alana çıkışla ilgili bir diğer örnek, kamusal alana çıkabilmeleri için ataerkil kültür tarafından onaylanmış kıyafet seçimleridir. Görüşmelerimiz sırasında bazı kadınların Türkiye’de kadınların daha rahat giyiniyor olmasından hoşlandıklarını, fakat kendi bulundukları toplumda dışarı çıkmalarında sorun olmaması amacıyla daha muhafazakar giyimi tercih ettiklerini belirtmeleri bu manada dikkat çekicidir. Görüşmelerimiz sırasında bir kadının, eşi iş bulamadığı için ve ancak evin tüm işlerini tamamladıktan sonra çalışmasına izin verildiğini söylemesi de bu ataerkil pazarlığa örnek oluşturmaktadır. Başka bir örnek, Suriyeli kadınların erkekler tarafından korunma karşılığında evliliği seçmeleridir. Burada da evliliğin içindeki kadın rolünün benimsenmesi karşılığında güvenli alana ilişkin bir pazarlık söz konusudur.

Temsil, kişilerin başkalarının göründen nasıl görüldüğüne ve kendilerini başkalarının gözünden nasıl tanımladığına ilişkin bir imaj yaratması açısından ‘biz’ ve ‘ötekiye’ bir kimlik kazandırmaktadır. Buradan çıkışla denilebilir ki, her birey ve grup temsillerinin birbirleriyle karşılaşma alanları aynı zamanda bir çatışma alanıdır. Ve bu çatışmanın getirdiği kaygı ve tehlike, karşısında konumlanan ‘öteki’ grubu

hedef almaktadır. Bu hedef alma kimi zaman dışlayıcı ve ayrımcı söylemler aracılığı ile, kimi zaman da geliştirilmiş önyargıların temsile dönüştürülmüş biçimiyle dolaşıma sokulmaktadır. Bu sebeple azınlık, norm dışı, öteki olarak tanımlanan dezavantajlı gruplar ‘fail, suçlu, mağdur, cahil vb.’ temsiller aracılığı ile canavar ilan edilmekte ve düzene bir tehdit olarak lanse edilmektedir. Bu canavarlaştırılmış temsilin bir diğer önemli ayağı, egemen ‘biz’ temsiline, canavarlaştırılmış grup özelliklerinin tersi nitelikleri üzerinden kurulmuş olmasıdır. Suriyelilerin kirli, cahil, çirkin ilan edilmesi, Türkiyelilerin temiz, güzel medeni ilanını da ardında barındırmaktadır. Egemen olarak kabul edilen ‘biz’in özellikleri doğruluğunu tartışılmaz bir norm olarak kabul ettirdiğinde, sadece egemen olanın bu özelliklere haiz olduğu değil, aynı zamanda neyin güzel, neyin akil, neyin medeni olduğunun tanımı da ‘biz’ tarafından kurulmaktadır. Türkiye özelinde, bu egemen ‘biz’in erkek ve Türk olduğu dikkate alındığında, Suriyeli kadınların bakanın/egemenin nesnesi haline geldiği, iffet, Türk kültürü ve marifetli kadınlık imajı üzerinden sınıdıkları söylenebilmektedir. Dernek kapsamında yaptığımız görüşmelerde Türkiyeli kadınların, Suriyeli kadınların yaptığı yemekleri kirli oldukları gerekçesiyle yemekten kaçınmaları, Suriyeli kadınların haklarını savunmadıklarını belirterek bu durumu cehaletle ilişkilendirmeleri tam da bu duruma örnek teşkil eder nitelikte bir aterkil bakış sunmaktadır.

Suriyeli kadınların politik alanda temsil edilmemesi bu grubun toplumsal alanda yaşadığı sıkıntıların görünmezleşmesine sebep olduğu gibi kadınların kamusal alana politik aktörler ve karar alıcılar olarak değil, bir kararın uygulayıcısı ve tabii aktörler olarak konu olmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle Suriyeli kadınların kamusal alanda politik aktörler olarak yer alması, taciz, yoksulluk, istidama katılım gibi sorunların da kişisel bir sorun olarak değil siyasallaşarak kamusal alana taşınmasına sebep olması açısından önemlidir. Bu sayede Suriyeli kadınlar yoksul, tecavüze uğrayan, dilenen mağdur kadınlar olarak değil, haklarını talep eden, dayanışmacı, mücadeleci kadınlar olarak da kamusal alanda ve medyada yer bulma imkânı kazanacaklardır.

Kadınların politik temsilini sadece siyasi partiler, oy kullanma gibi doğrudan siyasi bir aktivite aracılığı ile katılım üzerinden değil, kamusal alanda kadınların kendilerine dair söz söyleyebildikleri tüm alanları dâhil ederek yorumlamak gerekmektedir. Buradan bakışla kadınların politik temsilini olanaklı kılan birlikteliklere örnek olarak, siyasi partilerin kadın oluşumları, sivil toplum örgütlerinin kadın komisyonları, belediyelerin kadın meclisleri, yaşanan bölgelerdeki kadın örgütleri ve bağımsız kadın ağları gösterilebilir. Görüştüğümüz kadınların kadın komiteleri ve bağımsız kadın ağları üzerinden bir araya gelişleri ve bu gruplar aracılığı ile yürüttükleri projeler olduğu ve bu projeleri kendi dünyalarını değiştirme eylemi olarak tanımladıkları görülmektedir.

Medya, önceki bölümlerde bahsettiğimiz ‘öteki’ ve ‘biz’in birbirleri hakkındaki yargılarını algı yönetimi aracılığı ile etkilemektedir. Suriyeli kadınların medyadaki temsili ise, hâkim eril yapının kadın, yabancı ve mülteci kimlikleri üzerinden nasıl işlediğini gözlemleyebilmemiz açısından bir imkân yaratmaktadır. Suriyeli kadınların duygusal, öfkeli, dengesiz kadınlar olarak lanse edilmesinin bu olayların istisnai olaylar olarak ifade edilmesine ve sorunların ataerkillikle bağlantısının kopartılarak ele alınmasına sebep olmaktadır. Bu yaklaşıma örnek olabilecek sonuçları Akınerdem tarafından Suriyeli kadın imajının medyadaki temsiline ilişkin yapılan çalışmada da görülmektedir. Çalışmada, medyadaki başlıkların Suriyeli kadını erotize ederek, fail ilan ederek, sansasyonel ifadelerle ve etnik/dini aidiyetlerin öne çıkarılması aracılığı ile temsil ettiği belirtilmiştir (Akınerdem, 2017). Bir diğer çalışmada yerel yerel ve ulusal gazeteler üzerinden aynı çalışmalar yapılmış, çalışma sonuçlarına göre Suriyeli kadınların ulusal basında, kadınların kriminalize edildiği haberler, fuhuş haberleri ve ölüm haberleri üzerinden; yerel basında ise mağduriyet, ölüm ve cinayet haberleri üzerinden temsil edildiği saptanmıştır (Keskin, 2018: 55). Konuya örnek oluşturabilecek bir diğer çalışma da kadınların “Suriyeli kadın/anne/gelin/kız” başlıklarında tanımlandıkları tespit edilmiştir. Çalışmada, Suriyeli kadınların zor yaşam koşullarına sadece 7 haberde değinildiği ve bu haberlerin hak bazlı değil, Suriyeli kadınların kriminalize edilerek paylaşıldığı saptanmıştır (Doğanay, Keleş, 2016: 40). Tüm bu örneklerde belirtilen ortak noktalardan biri, kadınların ancak mağdur, fedakar anne ve namuslu kadın

kimliğinin ycertilmesi aracılığı ile kabul edilebilir bir kadın imajı ile haberlerde yer alabildiğidir.

KAYNAKÇA

- ALP, Ç. ,YÜCEL İ. APİŞ H.
HAZNECİ M., KÜÇÜKÇAVUŞ A.
ERTUNÇ M.A. “Türkiye’deki Suriyeliler”, Ankara, **Kamu Denetçiliği Kurumu**, 2018
- ÖZPINAR E., ÇİLİNGİR,TAŞÖZ A. **Türkiye’deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum**, İstanbul, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2016
- ADAMAN, F., KEYDER, Ç.: **Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma**, Dışlanma İle Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006 Raporu, 2006.
- AGER, A., STRANG, A.: “Understanding Integration: A Conceptual Framework”, *Journal Of Refugee Studies*, C. 21, No. 2, Haziran 2008, S.166–191
- AKIN, S; KARAKAYA, S: “Mülteci Sorununa Nasıl Bakıldığına İlişkin Bir İnceleme”, **Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı**, C.1, No. 26-27 Kasım 2016, İstanbul, S. 3018
- AKSU K. İ.: “War Hits The Women: Marriage As Syrian Women’s Coping Mechanism And Its Impact On Turkish Women”, **Turkish Studies**, C.13, No.7, Kış 2018, S. 31-45.
- AKTAŞ, A.: **Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- AKTAŞ, G.: “Kadın Açısından Kente İlişkin Mekan Pratikleri”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No. 27, Mayıs 2017, S. 136-149.

- ALANKUŞ, S.: “Başka Bir Habercilik İhtiyacı ve Hak Odaklı Habercilik”, **Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar**, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013, S:219-50.
- ALKAN, A.: “Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekanın İzini Sürmek”, **Cins Cins Mekân**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2009.
- ARDIÇ ÇOBANER., A.: **Syrian Women And The Refugee Crisis: Surviving The Conflict, Building Peace, And Taking New Gender Roles**, 2017, S:29.
- ARDIÇ ÇOBANER., A.: “Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili”, **Marmara İletişim Dergisi**, 2015, No. 24, S. 27-54.
- ARENDT, HANNAH: “Eichmann In Jerusalem: A Report On The Banality Of Evil”, **Genocide: An Anthropological Reader**, S. 91-109.
- ARSLAN, KAHAN O.: “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 120,
- ARSLAN, MUTLU: İçerdekiler ve Dışardakiler: Ulus Devlet Düzeninde Göçmenliğin Siyasal Statüsü, **Ayrıntı Dergi**, 2017.
- ASAF, Y.: “Syrian Women And The Refugee Crisis: Surviving The Conflict, Building Peace, And Taking New Gender Roles” **Social Science**, C.6, No.3 ,September 2017.
- ATAMAN, MUHİTTİN: “Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti”, **Alternatif Politika**, 1, 1, 1-41.
- ATAMAN, Z. P.: Devletler Özel Hukukunda Mültecinin Hukuki Statüsü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003

- AYGÜL, HASAN H.: “Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, C.9, No.20, 2018, S.68-82.
- BAJPAI, K. P.: “Human Security: Concept And Measurement”, **Kroc Institute Occasional Paper**, No. 19, 2000, S.40.
- BALİBAR, E., WALLERSTEIN L. “**Sınıf Irkçılığı**”, **Irak, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler**, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul, Metis, 1993
- BARIN, H.: “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C. 1 , No. 2 , Temmuz-Aralık 2015 , S.10-56.
- BARNES, D. “Resettled Refugees’ Attachment To Their Original And Subsequent Homelands: Long-Term Vietnamese Refugees In Australia”, **Journal Of Refugee Studies**, C14, No 4, 1 Aralık 2001, S. 394–411,
- BARTHESES, R.: Rhetoric Of The Image, (Çevirimiçi), <https://Faculty.Georgetown.Edu/Irvinem/Theory/Barthes-Rhetoric-Of-The-Image-Ex.Pdf>, 1977
- BAUMAN, Z.: Akışkan Aşk, Çev, Işık Ergüden, İstanbul, Versus Kitap, 2012.
- BAUMAN, Z.: Akışkan Modernite, Çev. Sinan Okan Çavuş, Can Yayınları, 2017
- BAYİSENGE, J.: “Early Marriage As A Barrier To Girl’s Education: A Developmental Challenge In Africa”, **Girl-Child Education In Africa**, Edit. C. Ikekeonwu, 2010, S. 43-66.
- BAYRAM, N.: “Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma”, **İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, C.12, No.4, 2010, S.79-92.
- BENHABİB, S.: **Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

- BENHABİB, S.: **The Law Of Peoples, Justice, Migration, The Right Of Others: Aliens, Residents And Citizens**, Cambridge University Press, 2004
- BERMAN, Y., PHİLLİPS, D.: “Indicators Of Social Quality And Social Exclusion At National And Community Level”, **Social Indicators Research**, June, C. 50, No.3, 2000, S. 329–350.
- BERRY, J. W.: “A Psychology Of İmmigration”, **Journal Of Social Issues**, C. 57, N.3, 2001, S.615-631.
- BERRY, J. W.: “Immigration, Acculturation And Adaptation”, **Appl Psychol**, No.46, 1997, S.5-68.
- BERRY, J. W.: “Kültürel Açıdan Çoğulcu Toplumlarda Bir Arada Yaşamak-Kültürlenme ve Çok Kültürlülüğü Anlamak ve Yönetmek”, **İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları**, 2013, S.275-86.
- BİELEFELD, U.: **Racism Without Racists: Color-Blind Racism And The Persistence Of Racial Inequality İn The Usa**, 2006.
- BİRDİŞLİ, FİKRET: “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, No. 20, 2010, S. 229-56.
- BLANCHARD, ERİC M: “Gender, International Relations, And The Development Of Feminist Security Theory”, **Signs**, C.28, No. 4, 2003, S. 1289-1312.
- BONİLLA S., E.: **Racism Without Racist: Color-Blind Racism And The Persistence Of Racial Inequality İn The United States**, Newyork, Rowman & Littlefield Publishers, 2006
- BOOTH, K.: **Theory Of World Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- BORA, A.: **Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

- BORA, A.: “Yoksulluk Kader Olamaz”, **Birikim Dergisi**, 21 Aralık 2007.
- BULUT, NİHAT: “Eski Yunan’dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Genel Bir Bakış”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12, 3, 2008, S.1-12.
- BULUT, Y., AKIN, S, KARAKAYA S. “Mülteci Sorununa Nasıl Bakıldığına İlişkin Bir İnceleme”, **Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı**, C. 1, Kasım 2016, S. 26-27
- BUVİNİC M. Women in Poverty: A New Global Underclass, (Çevirimiçi) <https://www.onlinewomeninpolitics.Org/Beijing12/Womeninpoverty.Pdf>, Haziran 1998
- BUVİNİC, M.: **Women In Poverty: A New Global Underclass**, Washington D.C, 1998.
- BUZ, SEMA: “Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt.18, no.2, Ekim 2007, S.37-50.
- BUZ, SEMA: **Türkiye’deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- CASTLES, S. MARK J. M. **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- CASTLES, S., M., MARK J. **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008
- ÇABUKLU, Y.: “Avrupa’da Yükselen Irkçı ve Yabancı Düşmanı Hareketler: Aklın Savunucularının Modern Irkçılığa Katkısı”, **Virgül**, No.52, Haziran 2002

- ÇALIK, T. “Sığınma Hakkının Korunması” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.23, No 1, 2015, S.135
- ÇITAK E., ŞEN O...: **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik - Teorik Değerlendirmeler**, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2014.
- ÇİÇEKLİ, B.: **Yabancılar ve Mülteciler Hukuku**, Ankara, Seçkin, 2014.
- ÇİÇEKLİ, B.: **Göç ve Sosyal Dışlanma**, Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık, 2011.
- ÇİFTÇİOĞLU, GÜLDEN: “Avrupa Birliği’nde Vatandaşlık Temelinde Ayrımcılık Yasağı ve Birlik Öğrencilerinin (Ekonomik Olarak Aktif Olmayan) Üye Devlette Eğitimden Yararlanması”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.11, No:2, 2012, S.1-24
- DAVIDSON, MARK, LEES, LORETTA: “New-Build Gentrification: Its Histories, Trajectories, And Critical Geographies”, **Population, Space And Place**, C.16, No.5, 2010 S.395-411.
- DEDEOĞLU, S., GÖKMEN, Ç. E.: **Bağışlama ve Kozmopolitizm**, Birey, 2005.
- DENİZ, ÇAĞLAR A., EKİNCİ, YUSUF, HÜLÜR, BANU A.: “Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları”, **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, C.1, No.27, Bahar 2016, S.17-40.
- DİKER, E. **Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerle İlgili Kaynakçalar : Sağlık Fmrc Serisi**, Çev Nuray Karateke, Enes Ataç, Emrah Çelik ve Yağmur Karatepe, İstanbul, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (Mirekoc), 2018
- DİKER, ELENİ: “Bibliographies On Syrian Refugees In Turkey: Health”, **Forced Migration Resource Center**, C.16, No:5, October 2010, S.5-7

- DOĞANAY, Ü., KENEŞ H.: “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası”, **Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi**, C. 69, No. 2, 2014, S. 407 – 433
- DOĞANAY, Ü., KENEŞ H.: **Hak Temelli Bakış Açısının Yokluğu ve Ayrımcı Söylemler Açısından Gazete Haberlerinde Mülteci Kadınlar**, İstanbul, İletişim, 2016
- DOĞANAY, ÜLKÜ, KENEŞ, HATİCE Ç.: **Hak Temelli Bakış Açısının Yokluğu ve Ayrımcı Söylemler Açısından Gazete Haberlerinde Mülteci Kadınlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016
- DOYLE, C.: “Isn’t “Persecution” Enough? Redefining The Refugee Definition To Provide Greater Asylum Protection To Victims Of Gender Based Persecution”, **Washington And Lee Journal Of Civil Rights And Social Justice** , 2009, No.15, S. 519-559.
- DUNNING, E., MENNELL, S: “Elias On Germany, Nazism And The Holocaust: On The Balance Between ‘Civilizing’ And ‘Decivilizing’ Trends In The Social Development Of Western Europe”, 1998, **The British Journal of Sociology**, C. 49, No. 3, S. 340-344
- DÜZKAYA, H.; YAZICI, E.: “Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü: Türkiye ve Avrupa Birliği Mevzuatı Ekseninde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt: 6, No:16, S. 419-56.
- EFE, İBRAHİM: **Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar**, İstanbul, Seta Yayınları, 2015
- EFE, İBRAHİM: **Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar**, Seta, 2015.
- ELÇİK, GÜLNUR: Kadınlar Çalışmayı Da Çalışıyor, **Çatlak Zemin**, 8 Şubat 2017.

- ELÇİN, DOĞA: “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi İle Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar”, **Tbb Dergisi**,
- ELİF ÖZLEM, ÖZÇATAL: “Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılım”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Güz 2011, Ss. 21-39.
- ENLOE, C.: **Maneuvers: The International Politics Of Militarizing Women’s Lives**, Berkeley, University Of California, 2000.
- ENSOR, JOSİE: Women İn Syria ‘Forced To Exchange Sexual Favours’ For Un Aid, **The Telegraph**, 24.03.2018
- ERDOĞAN, M.: **Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- ERDOĞAN, M.: **Suriyeliler Barometresi:Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2018
- ERGÜVEN, N., ÖZTURANLI, B.: “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Aühfd**, C.62, C.4, 2013, S. 1007-1061
- EZME, A., EZME G.: “Mültecilerin Kente Tutunmak İçin Ürettikleri Gündelik Yaşam Pratikleri: Kırşehir ve Bilecik Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Okuma”, I. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Öğrenci Kongresi, 2017 S.734-747.
- EZME, ALBENİZ: **Yoksulluk-Gündelik Yaşam İlişkisi ve Fotoğraf Üzerinden Bir Okuma: Sulukule Örneği**, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar , 2009.
- FİELDEN, A.: **Local İntegration: An Under-Reported Solution To Protracted Refugee Situations**, UNHCR, 2008.

- GALTUNG, J.: “Violence, Peace, And Peace Research”, **Journal Of Peace Research**, C. 6, No. 3, 1969, S. 167-191.
- GENÇ, FIRAT: “Göçmen Mücadelesinin Güncelliği Üzerine”, **Yeni Yol**, C.43, 64-72.
- GILLİGAN, C.: **In A Different Voice**, Cambridge, Harvard University Press, 1993.
- GKOUTİ, A. “Krizde Kadın Olmak: Türkiye’deki Suriyeli Kadın Mültecilere Yönelik Sağlık Hizmetleri”, Çev. Ali Bilgiç ve Begüm Ceren Canpolat, **Liberal Düşünce Dergisi**, No. 80, Güz 2015, S.29-49
- GLOVER, S., GOTT, C., LOİZİLLON, A. VD **Migration: An Economic And Social Analysis**, London, Home Office, 2001.
- GÖKER, G.L, KESKİN, S.: “Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, No.41, S. 229-259
- GÜLCÜR, L., İLKKARACAN, P.: “The “Natasha” Experience: Migrant Sex Workers From The Former Soviet Union And Eastern Europe In Turkey”, **Women’s Studies International Forum**, C. 25, No.4, Haziran-Ağustos 2002, S.411-421.
- GÜLTAÇ, A., BALÇIK, P. Y.: “Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları”, **Sakarya Tıp Dergisi**, C.8, No.2, S.193-204.
- GÜLTAÇ, A., YALÇIN BALÇIK, P.: **Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları**, Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- GÜNGÖR, M.: “Bir Kimlik İnşası Olarak Ulus-Devlet Yurttaşlığı ve Yurttaşlık Kavramının Dönüşümü”, **“Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.13, No.2, 2017, S. 438-464

- GÜRPINAR, B.: Feminist Uluslararası İlişkilerde Güvenlik ve Barış: Suriye İç Savaşı ve Kadınlar, **Alternatif Politika**, 2017, C. 9 No.3, S. 471-494
- H ENLOE, C.: **Bananas, Beaches And Bombs: Making Feminist Sense Of Internaional Politics**, Berkeley Ca, University Of California Press, 1989.
- HADDAD, RİM: “Polygamy And Divorce On The Rise İn War-Torn Syria”, **Alaraby** , 12 September, 2016
- HALAÇOĞLU, Y.: **Xviii. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2006
- HALL, S.: **Representation: Cultural Representations And Signifying Practices**, 1997.
- HALL, S.: **Representation: Cultural Representations And Signifying Practices**, London, Sage Publications, 1997
- HUDDLESTON, T., NİESSEN, J., TJADEN, J. **Using Eu Indicators Of Immigrant Integration**, Directorate General For Home Affairs, Brüksel, 2013
- ICDUYGU, A., SİRKECİ, I., MURADOĞLU, G.R: “Socio-Economic Development And International Migration: A Turkish Study”, **International Migration**, C.39, No.4, S.39-61.
- İŞİK, O., PINARCIOĞLU, M. M.: **Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği**, İletişim Yayınları, 2012.
- İ. ERDEM, E.: İnsani Güvenlik Kavramı Bağlamında Çevre Güvenliği, **Akademik Bakış**, C. 10, No.19, Kış 2016, S.256.
- İÇDUYGU, A., ERDER, S., GENÇKAYA, ÖMER F.: “Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, **Mirekoc Araştırma Raporları**, No.1, 2014, S.222.

- İÇDUYGU, A., SİRKECİ, İ.,
MURADOĞLU G. “Socio-Economic Development And
International Migration: A Turkish Study”,
International Migration, No:39, 2001, S. 41
- İNCE, HİLÂL O.: “Almanya’da Farklı Olmak: Entegrasyon ve
Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış”,
Bilig, No:58, Yaz 2011, S. 173-202.
- İNELİ CİĞER, MELTEM “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma
Rejiminin Unsurları Üzerine”, **Göç
Araştırmaları Dergisi**, C.2, No.3, S.62-92.
- J.WOOD, E. “Explaining The 1994 Genocide İn Rwanda”,
The Journal Of Modern African Studies,
No.37, 1999, S.241–286
- JEAN W., E.: “Sexual Violence During The War: Towards
An Understanding Of Variation”, **Gender,
War, And Militarism**, Praeger Security
International, New York, 2010, S. 124.
- KANDİYOTİ, DENİZ: **Cariyeler, Bacılar, Yurttaslar**, İstanbul,
Metis Kadın Araştırmaları Yayınları, 2013.
- KANDİYOTİ, DENİZ: “Bargaining With Patriarchy”,**Gender And
Society**, C. 2, No. 3, Special Issue To Honor
Jessie Bernard, Eylül 1988, S:274-290.
- KARA P, KORKUT R “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler”, Türk
İdare Dergisi, 2010, No: 467, S. 153-162.
- KARA, POLAT, KORKUT, RECEP: “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler”, **Türk
İdare Dergisi**, C.467, No.1, S.153-62, 2010.
- KARACABEY, MURAT: **Türkiye’nin Göç Politikası ve Birleşmiş
Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği**,
İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, İstanbul 2017.
- KARATAŞ, K., BALOĞLU, M.: **Kültürleşme Stresi Kısıracındaki Suriyeli
Öğrenciler**, Turkish Studies Educational
Sciences C. 13, No.27, Aralık 2018, S. 971-
990

KARDAM, F., YÜKSEL-KAPTANOGLU, I.:

“Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapılabilirlikten Yoksunluk”, **Turkish Journal Of Population Studies**, No.26, 2004, S.45-72.

KASTORYANO, R.:

Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya’da Devlet ve Göçmen İlişkileri, İletişim, 2000.

KAYA, M.:

Türkiye’deki Suriyeliler: İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar, İstanbul, Hiperlink, 2017.

KENDRİGAN, M. L.:

Political Equality In A Democratic Society: Women In The United States, London, Greenwood Press, 1984.

KESKİN, İLAYDA R.:

Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

KHAMİS S, GOLD PB, VAUGHN K:

“Propaganda in Egypt’s and Syria’s ‘cyberwars’”, in: Auerbach J, Castronovo R, eds. **The Oxford Handbook of Propaganda Studies**, Oxford University Press, Oxford, UK, 2014. S. 429.

KILLIAN, C.:

“Culture On The Weekend: Maghrebin Women’s Adaptation In France”, **International Journal Of Sociology And Social Policy**, C. 22, No: 1/2/3, 2002, S: 75-105.

KİRİŞÇİ, K.:

“Turkish Asylum Policy And Human Rights”, **Human Rights In Turkey**, University Of Pennsylvania Press, 2007, S. 170–183.

KİRMAN, M. A.:

“Sosyal Bir Olgu Olarak Göç”, İslam Coğrafyasında Terör Göç ve Mültecilik, Ankara, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yay., 2017, S.126.

- KOCABAŞ, E., ÖZDEMİR, S.: “Uluslararası Göç Sorunun Sosyal Dışlanma Bağlamında Kadın Psikolojisi Üzerine Etkileri; Tekirdağ Bölgesindeki Suriyeli Kadınlar”, **Göç, Mültecilik ve İnsanlık Konferansı Bildirisi**, Kasım 2018, S.6.
- KOÇAK, O., GÜNDÜZ, D.R.: “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, No:12, 2017, S.72.
- KOFMAN, E.E, PHİZACKLEA, A., RAGHURAM, P., SALES, R.: **Gender And International Migration In Europe: Employment, Welfare And Politics**, New York, Routledge Publitations, 2001.
- KOLUKIRIK, SUAT: “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politigi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gaziantep University Journal Of Social Sciences**, , C. 8, No. 1, 2009, S.1-20
- KORKUT, C., YURDİGÜL, A.: “Kadına Yönelik Şiddetin Sinematografik Anlatıya Yansıması (O Çocukları Filmindeki Kadın Temsillerinin Feminist Sinema Kuramı Bağlamında İncelemesi)”, **Atatürk İletişim Dergisi**, No.9, S.125-42.
- KÖKNEL, Ö.: **Bireysel ve Toplumsal Siddet**, Altın, 1996.
- KURBAN, D., YEGEN, M.: **Adaletin Kıyısında: ‘Zorunlu’ Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler- 5233 Sayılı Tazminat Yasası’nın Bir Değerlendirmesi- Van Örneği**, TESEV, 2012
- KURBAN, D., YUKSEKER, DENİZ, C., A. B., ÜNALAN, TURGAY, AKER, T. A.: **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV, İstanbul, Yayınları, 2006.
- KÜÇÜKŞEN, K.: “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C. 6, No. 5, 2017, S. 2399-2413.
- LEE, J. H., HELKE, J., LACZKO, F.: **World Migration Report 2015**, International Organization For Migration, 2015.

- LEES, L., SLATER, T., WYLY, EL. **The Gentrification Reader**, Routledge London, 2010.
- LORDOĞLU, C.: “Suriyeli Mültecilerin “Misafir” Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış”, **İnsan&İnsan**, C.4, No.11, Kış 2017, S. 2148-7537
- LORDOĞLU, K., ASLAN, M.: “En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014”, **Çalışma ve Toplum**, C.:49, No.: 2, 2016, S:789-808
- MANSOUR, K.: “Protecting The Dignity Of Displaced Syrians”, **Forced Migration Review**, No. 57, S. 5-6.
- MAURER, P.: **The Four Things We Must Do To Reduce Suffering In Syria**, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi Suriye’nin Geleceği Konferansı, Brüksel, 2017.
- ODMAN, T. M.: **Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler**, Mersin ,Çağ Üniversitesi Yayınları, 2008.
- OKSANA YAKUSHKO, KRİSTA M. CHRONİSTER “Immigrant Women And Counseling:The Invisible Others”, **Journal Of Counseling & Development**, C..83 , Summer 2005, S:292-298
- ORHAN, O., GÜNDOĞAR, S. S.: **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri**, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015.
- ORHAN, O., ŞENYÜCEL G. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Raporu, 2005
- ÖZBAŞ, Z.: “Cinsel Silah ve” Grbavica”“, **Marmara İletişim Dergisi**, No. 13, 2008, S.172
- ÖZCAN, M., YILMAZ E., FATMA, M.,KUTLAY, M.: **Türkiye-Ab İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda**, Ankara, Usak Yayını, 2010.
- ÖZCAN, M.: **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Ankara, Usak, 2005.

- ÖZÇATAL, ELİF “Ataerkillik Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı”, **Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2018, S. 22-39
- ÖZDEMİR Ö., ÖZDEMİR E. “Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik”, **Güvenlik Stratejileri**, No. 27, 2014, S. 119
- ÖZDEMİR, Ö., ÖZDEMİR, E.: “Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik”, **Güvenlik Stratejileri**, C.14, No. 27, 2018, S.113-145
- ÖZDEN, A.T. Türkiye’yi Bekleyen Büyük Tehlike: Bölgesel Çatışmalar ve Kitleli Göç, **Tmmob Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını**, No: 91, Temmuz-Ağustos, 2011, Syf. 49-53,
- ÖZSERVET, Y.Ç **Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası**, İstanbul, Umuttepe Yayınları, Kasım 2015
- PAKSOY, M. H., YILDIRIMCI, E., **Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç SARIÇOBAN, KAZIM, Ö., ÖZCAN: Sorunu**, Efil Yayınevi, 2016.
- PALA, ASENA: “Yerinden Edilme ve Yeniden Yurtlanma: Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Evin Kaybı ve Yeniden Kuruluşu”, **Moment Dergi**, C.2, No.1, 2015, S.1
- PARKER, A, RUSSO, M, **Nationalisms & Sexualities**, London, SOMMER, D., VD Routledge, 1992.
- PARRADO, E. A., FLİPPEN, C.A.: “Migration And Gender Among Mexican Women”, **American Sociological Review**, C.70, No.4, 2005, S.606-32.
- PEKER, B., SANCAR, M.: **Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek**, Ankara, İnsan Hakları Derneği Yayınları, 2001.
- PERLUSS, D., HARTMAN, J. F.: “Temporary Refuge: Emergence Of A Customary Norm”, **The Virginia Journal Of International Law**, No.26, 551, S.559.

- PETERSEN, W. **Population**, Macmillan; 3rd Edition 1975.
- PİRJOLA, J.İ: **Temporary Protection As A Future Model For Asylum?**, 1995.
- POLAT, EZGİ G.: “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, **Ankara Barosu Dergisi**, No.3, 2011, S.127-57.
- PRANSKY, G., MOSHENBERG, D., “Occupational Risk And Injuries İn Non-Agricultural Immigrant Latino Worker”, **American Journal Of Industrial Medicine**, 2002, S:117-123.
- REHN, E., SİRLEAF, E.J.: “Women, War And Peace, Progress Of The World’s Women”, **New York, Unifem**, 2002
- SADRI, H.: “Kadınlar ve Cinsiyetleşmiş Mekanlar”, **Birikim Dergisi**, (Çevirimiçi) [Http://Www.Birikimdergisi.Com/Guncel-Yazilar/274/Kadinlar-ve-Cinsiyetlesmis-Mekanlar](http://Www.Birikimdergisi.Com/Guncel-Yazilar/274/Kadinlar-ve-Cinsiyetlesmis-Mekanlar), 08 Mart 2009.
- SAĞLAM, M., ARAL, N.: “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları Çocuk ve Medeniyet Dergisi”, **Çocuk ve Medeniyet Dergisi**, Aralık 2016, No.2, S. 43-56.
- SAİD, E.W.: **Şarkiyatçılık**, İstanbul: Metis Yayınları, 2004
- SAM, N.: “Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 27, 1, S:59-70.
- SANCAR, S.L.: **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar**, İletişim Yayınları, 2014.
- SANDIKLI, A.: **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar, Merkezi Yayınları, İstanbul 2012
- SAPANCALI, F.: “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum**, 2005, No. 6, S.51-106.

- SAPANCALI, F.: **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2005.
- SAVAŞAN, Z.: “AB’de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma Sistemi Oluşturma Amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar”, **Todaie İnsan Hakları Yıllığı**, No.27, S.13-34.
- SCHNAPPER, D.: **Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2005.
- SCHUSTER, L.: “Common Sense Or Racism? The Treatment Of Asylum-Seekers In Europe”, **Patterns Of Prejudice**, C. 37, No. 3, S. 233-256.
- SEKER, D., UÇAN., G.: “Göç Sürecinde Kadın”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.14, No: Mart 2016, S. 199-214
- SEN A. “Poverty, Evil And Crime”, (Çevirimiçi) [Http://Ebookbrowse.Com/Amartya-Sen-Poverty-Eviland-Crime-Pdf-D330419](http://Ebookbrowse.Com/Amartya-Sen-Poverty-Eviland-Crime-Pdf-D330419), 2.12.2009
- SHERWIN, S. Women And Health Research: Ethical And Legal Issues Of Including Women In Clinical Studies: C. 2: Workshop And Commissioned Papers, Women In Clinical Studies: A Feminist View, Washington (DC): National Academies Press (US); 1999.
- SHERWIN, S.: “Women In Clinical Studies: A Feminist View”, **Cambridge Quarterly Of Healthcare Ethics**, C.3, No.4, July 2009, S.533-8.
- SİLVER, H. Socila Exclusion And Social Solidarity: Three Paradigms. **International Labour Review**, C.133, No.5-6, 1994, S. 531-578.
- SİLVER, H.: “Social Exclusion And Social Solidarity: Three Paradigms”, **International Labour Review**, C.. 133, No. 5-6, 1994, S. 531-578.

- SİMMONS, ANN M.: Widowed, Divorced, Abandoned — Syrian Refugee Women Forge New Lives İn Jordan, The Los Angeles Times, (Çevirimiçi) ([Http://Www.Latimes.Com/World/Globaldevelopment/La-Fg-Global-Women-Syrian-Refugees-Snap-Story.Html](http://www.latimes.com/World/Globaldevelopment/La-Fg-Global-Women-Syrian-Refugees-Snap-Story.Html), 14.05.2017
- SİNGH, AMİT: “Sovereignty Of The State İs The Core Of Refugee Problem: An Academic Debate”, Different Truths, (Çevirimiçi) [Https://Differenttruths.Com/Cover-Story/Sovereignty-Of-The-State-Is-The-Core-Of-Refugee-Problem-An-Academic-Debate/](https://differenttruths.com/Cover-Story/Sovereignty-Of-The-State-Is-The-Core-Of-Refugee-Problem-An-Academic-Debate/), 2016.
- SMİTH, S.: “Singing Our World Into Existence: International Relations Theory And September 11”, **International Studies Quarterly**, C.48, No.3, Eylül 2004, S.507-511.
- SOMERSAN, S.: “İrkların Olmadığı Bir Dünyada İrkçılık”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları, Birimi Yayınları: İstanbul**, 2004.
- SOYSAL, A., YAĞAR, F.: **Suriyeli Sığınmacılar Konusunda Türkiye’nin Sağlık Hizmetleri Yönetimindeki Etkinliğinin Değerlendirilmesi**, 1. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu Konferans Metni, 2016.
- SÖZER, Ö., KESKİN, F.: **Jacques Derrida İle Birlikte Pera Peras Poros**, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- SUMBAS, A.: “Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 53, Ekim 2015., S.103-121.
- ŞEKER, D., UÇAN G. Göç Sürecinde Kadın, **CBÜ. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı:1, Mart 2016, S.203

- ŞENER, BÜLENT: “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Cilt.6, No.1, S.1-30.
- ŞENER, ÜLKER: “Kadın Yoksulluğu”, **Mülkiye Dergisi**, 2012, C.36, No. 4, S. 51-67.
- ŞENOL, D. , DİNÇ, A.: “Türkiye’nin Suriyeli Çocuk Gelinleri: Sosyolojik Bir Değerlendirme”**Suriyeli Çocuklarla El Ele” Uluslararası Göç ve Çocuk Sempozyumu**, Kasım 2016, S.8.
- ŞENOL, D. MAZMAN, İ.: “Erken Yaşta Evlilik: Çocuk Gelinler”, **Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, 2012
- ŞİMŞEK Z., YENTÜR DONİ N., DOĞAN F., HİLALİ N G., YILDIRIM G., “Bir İl Merkezinde Üreme Çağındaki Suriyeli Mülteci Kadınlarda Demir, B12 ve Folat Eksikliği”, Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2015, S.291-92.
- ŞİMŞEK, D., ÇORABATIR, M.: **Challenges And Opportunities Of Refugee Integration In Turkey**, Ankara, Research Centre On Asylum And Migration (İgam), 2016.
- TABORGA, C., LEACH, B.: **Cins Bakış Sözlüğü**, Çev. Ertuğrul Kürkçü, İstanbul, İletişim Vakfı Yayınları, 2000.
- TAŞ, M. **Avrupa’da Irkçılık**, Ankara: İmge Yayınları, 1999
- TAŞTAN, C., HAKLI, SALİH Z., TAŞTAN C., HAKLI S. Z., OSMANOĞLU, E., “Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler, Ankara, Polis Akademisi Başkanlığı Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (Göçmer) Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2017
- TAYLOR, C.: **Modern Toplumsal Tahayyüller**, Çev. Hamide Koyukan, Metis Yayınları, 2018

- TİCKNER, A. J.: “Hans Morgenthau’s Principles Of Political Realism: A Feminist Reformulation”, **Millennium – Journal Of International Studies**, C.17, No.3, 1988, S. 429-440.
- TİCKNER, A. J.: **Gender In International Relations: Feminist Perspectives On Achieving Global Security**, Columbia University Press, 1992.
- TİLEV, FİGEN: “Esnek Çalışma ve Kadın İstihdamı “, **Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.2, No 2, 2018, S.121-150.
- TOKSÖZ, G. “Enformel İşgücü Piyasaları ve Göçmen İşçilere Talep: Karşılaştırmalı Perspektiften Türkiye’nin Durumu”, **Emek Eksenli Siyaset: Fabrika, Toprak, Haklar, Kimlik**, 2008, S.89-107.
- TOKSÖZ, G. “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (Orsam) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (Tesev)**, No: 195, 2008, S.92
- TOKSÖZ, G., ÇAĞLA, Ü. : **Göç Kadınlıyor Mu? Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış., 21.Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar**, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, Derleyen: Serpil Sancar, 2011
- TOPAKKAYA, ARSLAN: “Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx’ı Yeniden Okumak”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.1, No.3, 2008, S.378-95.
- TUZCU, A., ILGAZ, A.: “Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, C.7, No.1, 2015, S.56-67.
- ULUKÜTÜK, M.: “Göçün Öznelerinin Anlatımı Problemi: Konukseverlik, Hayırseverlik ve Hakseverlik Bağlamında Felsefî Soruşturmalar”, **İlahiyat Akademi Dergisi (Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)**, C.3, No.4, S.69-98.

- USANMAZ, GÜNSU: **Göç, Mülteciler ve Stk'lar**, Ankara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- UTKU, A., ERKAN, M.: **Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili**, 2015.
- ÜNAL, S.: "The Syrian Refugee Mother Transforming Women's Lives In Turkey", **UNHCR News And Stories**, (Çevirimiçi), [Storieshttp://Www.Unhcr.Org/55b9f4689.Htm](http://Www.Unhcr.Org/55b9f4689.Htm) l, 11 Şubat 2016
- ÜNAL, SERDAR: "Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants And Refugees Experience In The Context Of " Other", **Journal Of World Of Turks** , C. 6, No. 2014, S.3
- ÜNLÜ, Ö.: "Göçmen Kadınlar ve Devletsiz Neslin Çocukları: Hak Mahrumiyetinden Yoksulluğa", **Kadem Kadın ve Demokrasi Derneği**, Haziran 2016, C.2, No.1, S. 39-58.
- ÜSTEL, F.: **Türkiye Cumhuriyetinde Resmi Yurttaş Profiline Evrimi. Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1997.
- VE AKER, A. T. Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası", İstanbul, Tesev Yayınları, 2006, S.35-42
- WALKER, C., WALKER, A.: **Britain Divided: Growth Of Social Exclusion In The 1980's And 1990's**, London, Child Poverty Action Group, 1997.
- WEAVER, OLE: "Securitization And Desecuritization", Ronnie D. Lipschutz, (Ed.), **On Security**, Columbia Up., New York, 1995, S. 46-86.
- WIEVIORKA, MICHEL: **Avrupa'da Irkçılık: Birlik ve Farklılık**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.
- WILLIAMS P.D. **Security Studies: An Introduction**, Routledge, New York, 2008, S. 59-72.

- YASİN, Y.: “Sağlık Hizmeti Veren Sivil Toplum Kuruluşları ve Sığınmacılar”, **Savaş, Göç ve Sağlık, Türk Tabipleri Birliği Yayınları**, 2016, S. 95.
- YASSİN-KASSAB, ROBİN: “Arap Devrimleri ve Suriye: Beş Yıl Sonra”, (Çevirimiçi) [Http://Bianet.Org/Bianet/Siyaset/171874-Arap-Devrimleri-ve-Suriye-Bes-Yil-Sonra](http://Bianet.Org/Bianet/Siyaset/171874-Arap-Devrimleri-ve-Suriye-Bes-Yil-Sonra), 8 Şubat 2016.
- YILDIZ, A.: “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C3, No.1, Ocak- Haziran 2017, S.36-67.
- YÜCEBAŞ, MESUT: “Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli İmgesi: Yeni Taşranın Yeni Suskunları: Suriyeliler”, **Birikim Dergisi**, No. 311, 2015, S.38-47.
- ZİEBARTH, ASTRİD: Transatlantic Trends: Mobility, Migration And Integration, (Çevirimiçi), [Http://Www.Gmfus.Org/Publications/Transatlantic-Trends-Mobility-Migration-And-Integration](http://Www.Gmfus.Org/Publications/Transatlantic-Trends-Mobility-Migration-And-Integration), 10 Eylül 2014.

RESMÎ BELGELER

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	2011
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	“Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar Raporu”, 2014.
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	Barınma Merkezleri Raporu, 2017
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri, (Çevirimiçi), https://Hbogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_Bylteni.Pdf. , 2018
Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Çalışma Hayatı İstatistikleri, 2017
TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	“Kayıtlı Suriyeli Nüfusu İstatistikleri”
TC. Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığı	“Yabancıların Çalışma İzinleri”, 2018
TC. Milli Eğitim Bakanlığı, Şartlı Nakit Programı	(Çevirimiçi), Şartlı Nakit Transferi Programı 2019. http://Www.Sck.Gov.Tr/Belgeler/%C5%9earthl%20nak%C4%B0t%20transfer%C4%B0%20programı.Pdf .2019

RAPORLAR

United Nations High Commissioner For Refugees	“Internally Displaced People”, 2019
United Nations High Commissioner For Refugees.	Data/Unhcr-Situations
Birleşmiş Milletler	“İnsani Kalkınma Raporu”, 1994
Birleşmiş Milletler	“1994 Yılı İnsani Kalkınma Raporu”, “Human Development Report”, 1994
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği	2005 Faaliyet Raporu
Cenevre Konvansiyonu	“Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 1951.
Eğitim Reformu Girişimi	“Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek” Raporu, 2017.
Halk Sağlığı Uzmanları Derneği	Türkiye Sağlık Raporu 2014
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü , Oncekadin.Gov.Tr, (Çevirimiçi), https://Hbogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_Bylteni.Pdf ,2019
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri, (Çevirimiçi), https://Hbogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_Bylteni.Pdf ,2018
IOM, International Organization For Migration	“World Migration Report-Facts And Figures”, 2015
İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Araştırmaları Merkezi	“Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu: Politika ve Uygulama Önerileri”, 2015
TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	“Kayıtlı Suriyeli Nüfusu İstatistikleri”
The European Council	“Eu Framework For Integration”, 2011.

**Türkiye Cumhuriyeti Aile,
Çalışma ve Sosyal Hizmetler
Bakanlığı**

Çalışma Hayatı İstatistikleri, 2017

**United Nations Development
Programme**

“Regional-Progress-Report”, 2015

**United Nations International
Children’s Emergency Fund**

“The State Of The World’s Children 2016: A
Fair Chance For Every Child. New York:
Unicef”, 2016.

Unwomen

Needs Assessment Of Syrian Women And
Girls, 2018

WHO

World Report On Violence And Health,
Belgrad 2002

**YUKK, 6458 Sayılı Yabancılar ve
Uluslararası Koruma Kanunu**

2014

**Yükseköğretim Bilgi Yönetim
Sistemi**

(Çevirimiçi), Available From:
<https://İstatistik.Yok.Gov.Tr/>,2019

GAZETELER

Resmi Gazete, 22/10/2014; 17 Mart 2016; 11 Nisan 2013; 2007.

Duvar Gazete, 7 Şubat 2018.

Çatlak Zemin, 8 Şubat 2017.

Diken, 09 Mart 2016.

Yeni Şafak, 08 Kasım 2011.

The Telegraph, 24.03.2018.

The Los Angeles Times, 24 Kasım 2016.

Başka Haber, 13 Ocak 2016.

Al Jazeera Turk, 17 Aralık 2015.

Mülteciler Derneği, 1 Şubat 2019.

DİĞER

Yuva Derneği, “Erken Evlilik Grup Görüşmesi” (12 Kasım 2018), Kırıkhan, 2018.

EKLER

Ek 1: Derinlemesine Görüşme Soruları

1. Yaş:
2. Kaç yıldır Tr'de:
3. Eğitim Durumu:
4. Türkiye'de kendinizi güvende hissediyor musunuz? (Gece rahatça dışarı çıkabiliyor musunuz? Size karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Kendinizi rahat hissediyor musunuz?)
5. Suriyeli kadınlar arasındaki ilişki Türkiye'ye gelince değişti mi sizce? Değişti ise nasıl?
6. Suriyeli kadınların en önemli üç problemi sizce nedir?
7. Suriyeli kadınların en güçlü olduğu üç şey desem aklınıza ne gelir?
8. Burada kadınlarla birlikte yapmaktan keyif aldığınız şeyler neler?
9. Bana bir gününüzü biraz anlatır mısınız? Neler yaparsınız?
10. Sizce kadınlar burada birbirine nasıl destek oluyor? Birlikte sohbet ediyorlar mı? Dertleşiyorlar mı? Bilgi paylaşıyorlar mı? Birbirlerine maddi/manevi olarak destek sağlıyorlar mı?
11. Bildiğiniz bir kadın örgütlenmesi/dayanışması/belirli bir amaç için bir araya gelmiş kadınlar var mı?
12. Kadınların bir araya gelerek Suriyeli kadınların sorunlarını çözmelerini ister miydiniz?
13. Buraya geldikten sonra eşinizle/kocanızla/oğlunuzla ilişkiniz değişti mi? Yakınınzdaki erkeklerin size karşı tavrı değişti mi? Dışarıya rahat çıkabiliyor musunuz? Ev işleriniz değişti mi? Üzerinizdeki baskı azaldı mı?/arttı mı?
14. Kadın dayanışması dediğimde aklınıza gelen ilk iki kelime/cümle nedir?

Verilerin analizinde betimsel yöntem kullanılarak cevaplar derinlemesine görüşme sorularında belirtilen üç ayrı kategoride değerlendirilmiştir. (Demografik bilgiler; sorunlar ve kadınlık deneyimi; çözüm ve mücadele deneyimleri). Analiz kısmında alıntılara yer verilmiş, katılımcıların görüşleri olduğu gibi aktarılmış ve bu olduğu gibi aktarılan kısımlar yorumlanmıştır.

Çalışmada sosyal dışlanma algısını değerlendirmek için elde edilen veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda üç boyutta değerlendirilmiştir. Bu boyutlar; maddi yoksunluk, sosyal haklar ve sosyal katılımçılık boyutlarıdır. bulgular görüşme sorularında belirtilen üç ayrı kategoride değerlendirilmiştir. (Demografik bilgiler; sorunlar ve kadınlık deneyimi; çözüm ve mücadele deneyimleri). Bu kategorilere giren sorular aşağıda belirtilmiştir.

Birinci Kategori: Demografik Bilgiler

- Yaş:
- Kaç yıldır Tr’de:
- Eğitim Durumu:

2. Kategori: Sorunlar ve Kadınlık Deneyimi

- Türkiye’de kendinizi güvende hissediyor musunuz? (Gece rahatça dışarı çıkabiliyor musunuz? Size karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Kendinizi rahat hissediyor musunuz?
- Suriyeli kadınlar arasındaki ilişki Türkiye’ye gelince değişti mi sizce? Değişti ise nasıl?
- Suriyeli kadınların en önemli üç problemi sizce nedir?
- Buraya geldikten sonra eşinizle/kocanızla/oğlunuzla ilişkiniz değişti mi?/ Yakınınzdaki erkeklerin size karşı tavrı değişti mi? Dışarıya rahat çıkabiliyor musunuz? Ev işleriniz değişti mi? Üzerinizdeki baskı azaldı mı?/arttı mı?

Üçüncü Kategori: Çözüm ve Mücadele Deneyimi

1. Suriyeli kadınların en güçlü olduğu üç şey desem aklınıza ne gelir?

2. Burada kadınlarla birlikte yapmaktan keyif aldığınız şeyler neler?
3. Bana bir gününüzü biraz anlatır mısınız? Neler yaparsınız?
4. Sizce kadınlar burada birbirine nasıl destek oluyor? Birlikte sava ediyorlar mı? Dertleşiyorlar mı? Bilgi paylaşıyorlar mı? Birbirlerine maddi/manevi olarak destek sağlıyorlar mı?
 - Bildiğiniz bir kadın örgütlenmesi/dayanışması/belirli bir amaç için bir araya gelmiş kadınlar var mı?
 - Kadınların bir araya gelerek Suriyeli kadınların sorunlarını çözmelerini ister miydiniz?
 - Buraya geldikten sonra eşinizle/kocanızla/oğlunuzla ilişkiniz değişti mi?/ Yakınınızdaki erkeklerin size karşı tavrı değişti mi? Dışarıya rahat çıkabiliyor musunuz? Ev işleriniz değişti mi? Üzerinizdeki baskı azaldı mı?/arttı mı?
 - Kadın dayanışması dediğimde aklınıza gelen ilk iki kelime/cümle nedir?

Ek 2: Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Mücadeleci Kadın 1: 50 yaşında, ilkokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 2: 47 yaşında, lise mezunu 4 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 3: 45 Yaşında, ortaokul mezunu 3.5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 4: 50 yaşında, ortaokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 5: 28 yaşında, lise mezunu, 4 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 6: 32 yaşında ilkokul mezunu, 4 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 7: 46 yaşında, ilkokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 8: 30 yaşında, ilkokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 9: 36 yaşında, ilkokul mezunu, 2 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 10: 28 yaşında, ortaokul mezunu, 6 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 11: 24 yaşında, ilkokul mezunu, 2 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 12: 54 yaşında, ortaokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 13: 53 yaşında, ortaokul mezunu, 3.5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 14: 45 yaşında, ortaokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 15: 23 yaşında, lise mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 16: 42 yaşında, ilkokul mezunu, 7 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 17: 40 yaşında, ortaoku mezunu, 2 aydır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 18: 28 yaşında, lise mezunu, 1.5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 19: 27 yaşında, lise mezunu, 3.5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 20: 54 yaşında, ilkokul mezunu, 1 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 21: 45 yaşında, ortaokul mezunu, 1.5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 22: 53 yaşında, ilkokul mezunu, 1 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 23: 28 yaşında, ilkokul mezunu, 7 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 24: 24 yaşında, ilkokul mezunu, 2 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 25: 23 yaşında, ortaokul mezunu, 1 aydır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 26: 24 yaşında, lise mezunu, 3 aydır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 27: 35 yaşında, lise mezunu, 6 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 28: 54 yaşında, ilkokul mezunu, 5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 29: 48 yaşında, ortaokul mezunu, 2 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 30: 43 yaşında, ortaokul mezunu, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.

Mücadeleci Kadın 31: 25 yaşında, lise mezunu, 4.5 yıldır Türkiye’de yaşıyor.